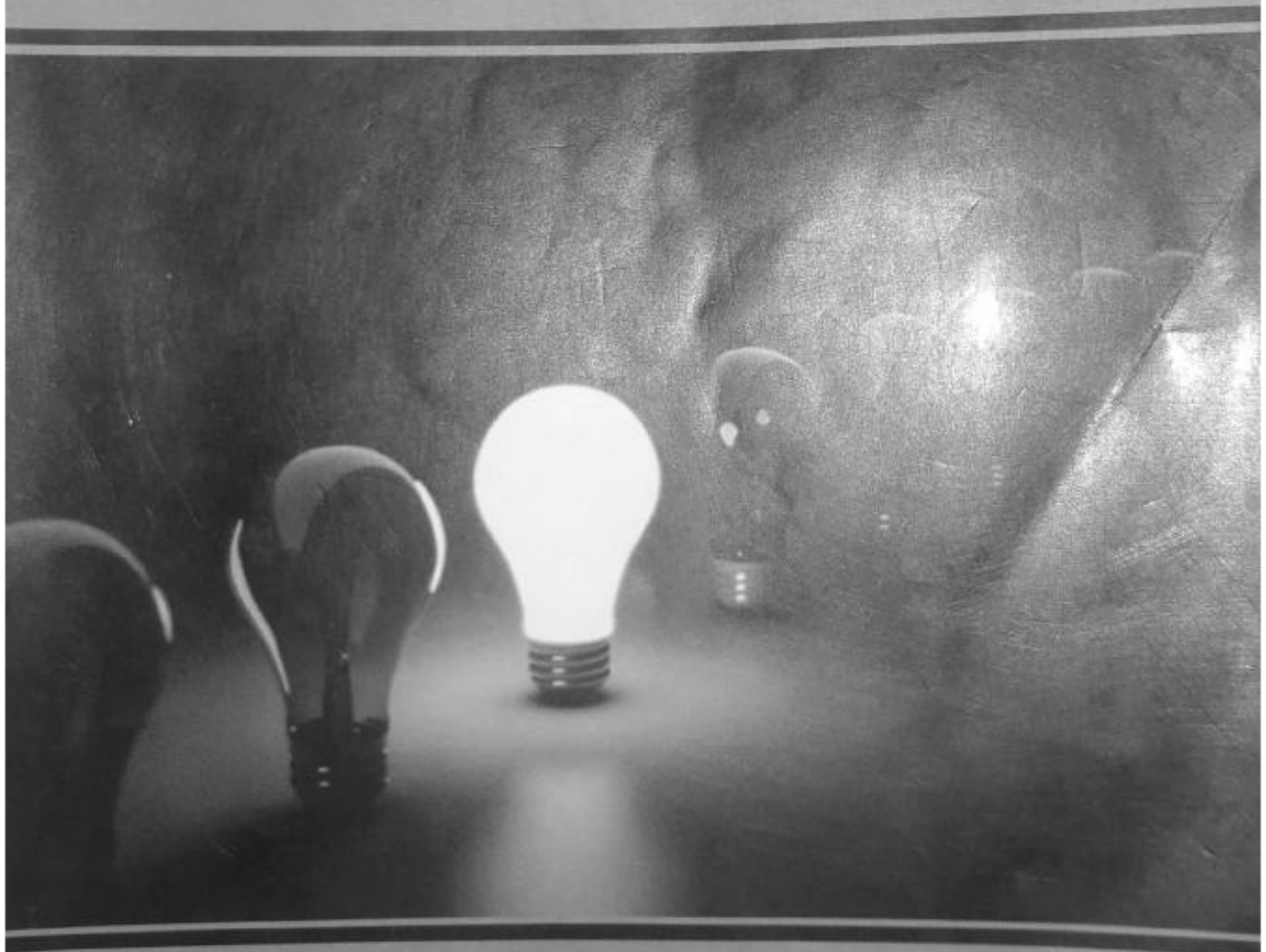

ለውጥ

በድሩ ሁሴን

በድሩ ሁሴን ኑሩ

ለውጥ

የለውጥ ሁሉ መሰረት
የአስተሳሰብ ለውጥ ነው።

ማስታወሻነቱ

የኢትዮጵያዊያን መሰሊዎች የመብት ጥያቄ እንቅስቃሴን ተከትሎ በአሰር ላይ ለሚገኙ ወንድሞችና አህቶች በሙሉ፤ በተለይም ለአሕመድ መስጦፋ፣ ኻሊድ ኢብራሂም፣ መሐመድ አባተ እና አሕመድን ጀበል ይሁንልኝ።

ገጸ በረከት

ለሃይማኖት ነፃነት፣ ለፍትህ፣ ለሰላምና ለውዴ ሀገራችን ኢትዮጵያ ሁለገብ ብልፅግና ደፋ ቀና ለሚሉ ሁሉ ይህንን መጽሐፍ አበረከትኩ።

መልካም ምኞት

ይህ መጽሐፍ በሁሉም የሀገሬ እንባቢያን እጅ ደርሶ የመተዋወቅ፣ የጋራ ግንዛቤን የማዳበርና ለበጎ ተግባር አብሮ የመቆም መንፈስ የሚፈጥር እንዲሆን፤ እንደዚሁም ራሱን፣ ማንበረሰብንና ሀገርን ወደ ተሻለ የአስተሳሰብ ከፍታ በማሸጋገር ላይ ከፍተኛ ሚና ይኖረው ዘንድ ተመኘሁ።

ምስጋና

"አንብብ!" በሚል መለኮታዊ መመሪያ ዘለዓለማዊ ቃሉን የወጣኑ ለዕውቀትና ለዓዋቂዎች የላቀ ደረጃ የቸረ እና የሰው ልጅ ጌታውን ራሱንና ፍጥረተ-ዓለሙን ያውቅ ዘንድ አዕምሮን የፈጠረ ጌታ አላህ (ሱወ) ይህንን መጽሐፍ እንዳዘጋጅ ስላስቻለኝ ምስጋና ሁሉ ለርሱ ይሁን።

ለመላ ቤተሰቦቼ በተለይም ለእናቴ ወ/ሮ ሙሉ መስፍን፣ ለወ/ሮ ኑራ ወርቁ (ማሚ)፣ ለውድ ባለቤቴ ዶ/ር ፈውዚያ ሽኩር፣ ለልጆቼ ኑራ እና ሙሐመድ እንደዚሁም ባለፉት አራት ዓመታት በአስር በቆየንበት ጊዜ ከጐናችን ለቆማችሁ ወገኖቻችን በሙሉ የላቀ ምስጋና አቀርባለሁ።

በመጽሐፉ ዝግጅት ላይ አስተዋጽኦ ያደረጋችሁ -በአስርም ይሁን ከአስር ውጭ ያላችሁ ወንድሞቼና አህቶቼ- በያላችሁበት ልባዊ ምስጋናዬ ይደረጋችሁ።

ገጽ ፩

በአላህ ስም እጅግ በጣም ርኅሩኅ እጅግ
በጣም አዛኝ በሆነው

ማውጫ

ክፍል አንድ

የሕይወት ስንቅ	10
ተስፋ	14
ጥልቅ ፍቅር	17
ዕውቀት: የከፍታ መለኪያ	19
እዕምሮ: ትልቁ የእምላክ ስጦታ	23
አንተ አባቴ አይደለህም	27

ክፍል ሁለት

ሁለገብ እውቀት	32
የዕውቀት ዓይነቶች	39
የመፈጠራችን ዓላማ	42
ጠያቂ እዕምሮ	44
የዕውቀት አርእያዎች	48
አንብብ	53

ክፍል ሦስት

የዕውቀት ፀጋ	57
የታሪክ ፍልስፍና	60
የዘመናዊ ስልጣኔ ጠንሳሾች	63
መስሊሞችና እስተርኖሚ	68
ዕውቀት: የጀነት መንገድ	73
ተውባ	76
የሕይወት ከባድ ሽከም	79
አብልጅው ልሙት!	81
የውስጥ ወግ	84

ክፍል አራት

የእዕምሮ ጡንቻ	88
ሦስቱ ዓላማት	92
ግዙፉ ዝሆን	97
የነፍስ ወከፍ ንባብ	100
የግል ቤተ-መጽሐፍት	104
ዓይን እውጣ	109

የአብታዙ ምክር	111
-----------------	-----

	<u>ክፍል አምስት</u>	
ይቻላል!	118	
ጉዞው ተጀመረ	123	
የመጽሐፍት እቁብ	126	
አብታዝን ዚያራ	129	
የአብታዙ አደራ	132	
ይቅርታ አላደርግልህም	134	

	<u>ክፍል ስድስት</u>	
የእምነት ነጻነት በእስልምና ዕይታ	139	
አስደማሚው ኢስላማዊ ብይን	146	
የመዲናው የቃልኪዳን ሰነድ	149	
የመከባበር ጫፍ	154	
የተሰረቀው ጡሩራ	156	
የ ኸሊፋው ዐሊይ ኩታ	161	
ንፅህናህን አላቆሽሽም	164	
ድህረ-ታሪክ	171	
ምርጥ ጓደኛ	172	

	<u>ክፍል ሰባት</u>	
ኩኒስ ኒደርባ!	177	
እንቆቅልሽ - ምን አውቅልሽ?	180	
በርታ - እና አትበርታ	184	
መልካም ጓደኝነት	187	
የእናት ምክር - ለተላካ ትዳር	191	
ከምቾት ቀጠና ውጣ!	194	
ለፈገግታ	198	

	<u>ክፍል ስምንት</u>	
ይቅር ባይ ልብ	201	
ለውጥ	209	
የግለሰብ ልውጥ እና ወሳኝ ነጥብ	216	
አምስቱ የለውጥ መሠረቶች	223	
የእሴት መሰላልህን አስተካክል	230	

ክፍል አምስት

ዘመቻ እንብቢ ሀገራ	233
ብሩህ ተስፋ	241
የሕይወት ዘመን ፕሮግራም	243
የሉቃስን ማስታወሻ	246

አማርኛ

1.

አንድ አፍል

የሕይወት ስንቅ

በዕድሜ የገፉ ደርባባ ናቸው፤ ግርማ ሞገሳቸው ዓይን ይማርካል። ለዓመታት በዕውቀት የደረጀ አዕምሯቸው ሥራ ፈትነትን አያውቅም፤ ያለ ማቋረጥ ያሰላሰላል፤ ያወጣል፤ ያወርዳል። እናም አዲስ ሃሳቦች ይወልዳል። እርሳቸው ደግሞ ሃሳቡን ማስታወሻ ደብተራቸው ላይ ያሰፍራሉ። “የዕውቀት ማደኛው ብዕር ነው” የዘወትር እባባላቸው ነው። በዚህ መልክ ያጠናቀሩት ዕውቀታቸው ከሁለት ደርዘን በላይ ምርጥ መጻሕፍት ማበርከት አስችሏቸዋል።

ኡስታዝ ሉቅማን በማኔጅመንት የትምህርት ክፍል ከአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የመጀመሪያ ዲግሪያቸውን፤ ሁለተኛ ዲግሪያቸውን ደግሞ ከሱዳን አፍሪካ ዩኒቨርሲቲ አግኝተዋል። ከተለያዩ ዓሊሞች የቀሰሙት ኢስላማዊ ዕውቀት ለማኅበረሰባቸው በርካታ አስተዋጽኦ እንዲያደርጉ አስችሏቸዋል። ወጣትነት ዘመናቸውን በሃይማኖት መምህርነትና ታዋቂ የግል ድርጅቶችን በማስተዳደር ተጠምደው አሳልፈዋል።

ከምንም በላይ መጻሕፍት የማንበብ ፍቅራቸው አሁን ላሉበት ማንነት ወሳኙን ሚና እንደተጫወተ ኡስታዝ በተደጋጋሚ ይናገራሉ። ሰባ ዓመታቸውን የደፈኑት በቅርቡ ነው። ዓይናቸው እንደ ጥንቱ ረጅም ሰዓታት የማንበብ ብርታት ባይኖረውም ከንባብ መራቅ ለርሳቸው የማይታሰብ በመሆኑ በቀላሉ እጅ አልሰጡም። “ሰው ከማንበብ እና ከመጻፍ ከተቋረጠ ምን ሕይወት አለው?” ይላሉ እኚህ ታላቅ ኡስታዝ።

ሰሞኑን ግን ዓይናቸው አየደከመ መሆኑን ይበልጥ የተረዱ ይመስላሉ፤ ለዚህም ነበር ከንባብ ስለመቆራረጥ ማንሳታቸው። ምን ያድርጉ? የዕድሜ ዑደት ሆነና እርጅና ጓዙን ጠቅልሎ ላያቸው ላይ ለመስፈር አኩብኩቧል፤ ያኔ ዓይን ጉልበቱ መከዳቱ፤ ጆሮም ቢሆን ማከራከሩ አይቀርም። የሚደንቀው ነገር አዕምሯቸው ይበልጥ ስልኑን እየጨመረ መሄዱ ነው።

ኡስታዝ ሉቅማን አንዳንዴ ድንገት በተቀመጡበት፡-

“ሱብሐነላህ!” ሲሉ የመደመም ድምፅ ያሰማሉ።

“ምን እያሰብክ ነው አባዬ?” ይሏቸዋል - ዓይናቸውን አይተው የማይጠግቧቸው ልጆቻቸው።

“አይ - አንድ መጽሐፍ ላይ ከሠላሳ ዓመታት በፊት ያነበብኩት አንድ ማራኪ ሃሳብ ትዝ ብሎኝ ነው” ይላሉ - ዓይናቸውን ወደ ጣራ ወርወር አድርገው።

“እስኪ ንገረን አባዬ” ይሏቸዋል - ልጆቻቸው።

ኡስታዝ ሉቅማን መጽሐፉን አሁን አንበበው የጨረሱት ያህል ጠቅላላ መልዕክቱን ሲያብራሩላቸው፡-

“የመጽሐፉ ጠቅላላ መልዕክት የሚያጠነጥነው ‘ሰዎችናውም ማሳበረሰብ እዎንታዊ ለውጥ መሠረቱ የአስተሳሰብ ለውጥ ነው’ የሚለው እውነታ ላይ ነው። ነቢዩ ሙሐመድ (ሲ.ዐ.ወ)² ያን ኋላቀር ሕዝብ የስልጣኔ ማማ ላይ ለማድረስ የበቁት አስተሳሰቡን መቀየር በመቻላቸው ነው። ሕሊና ሲቀየር ልቦናን መለወጡ አይቀሬ ነው፤ የልቦና ለውጥ ደግሞ የሥነ-ምግባር ከፍታን ያስከትላል።

“እስልምና ያደረገው ይህንኑ ነው፤ የሕሊናን፤ የልቦናን እና የሥነ-ምግባር ለውጥን እውን በማድረግ ምጡቅ ስልጣኔ መገንባት ቸሏል። አያችሁ ልጆቼ! የዚህን አስተሳሰብ ጥልቀት አሁን መስሊሙ ኡማ³ ካለበት ሁኔታ አንፃር አየሁትና ምን ያህል ርቀት ላይ እንዳለን ተሰማኝ። ሱብሐነላህ! ማለቴም ለዚሁ ነው” ይሏቸዋል - የከበቧቸውን ልጆቻቸውን።

ከኡስታዝ ሉቅማን ዓይነት በከፍተኛ የሕይወት ተሞክሮ የተሞሉ አባት ጋር የተደረገ ጥቂት ቆይታ የሕይወት ስንቅ ሊሆን እንደሚችል መገመት አይከብድም። እናም ከኡስታዙ ልምድ በመቅሰም እኔም -ኢንሻላህ⁴- እንደርሳቸው ለመሆን አለምኩ። በርሳቸው ዕድሜ ላይ ስሆን -በአላህ ፈቃድ- የማካፍለው መልካም ልምድና የሚታይ ስኬት ይኖረኝ ዘንድ ከዛሬ ጀምሮ ልሠራ ወሰንኩ።

¹ ሱብሐነላህ: አላህ ከጉድለት ሁሉ የፀዳ ጌታ ነው ማለት ሲሆን ቃሉ በአግራሞት ወቅት ስሜትን ለመግለፅ ይውላል።

² ሲ.ዐ.ወ.: “ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይሁን” ለሚለው የዐረብኛ ዐ.ነገር ምህፃር ነው።

³ ኡማ: ሕዝብ

⁴ ኢንሻላህ: በአላህ ፈቃድ የሚል ትርጉም ያለው የዐረብኛ ቃል ነው።

ኡስታዝን ማየት የቻልኩት የልጅ ልጃቸው ዓማር ዓደኛዬ በመሆኑ ነበር። ከዓማር ጋር የተዋወቅነው የሁለተኛ ዓመት የከፍተኛ ትምህርት ተማሪ እያለሁ አዲስ አበባ ዩንቨርሲቲ ስድስት ኪሎ ግቢ ወደሚገኘው ኬኔዲ ቤተ-መጻሕፍት ባመራሁበት ጊዜ ነበር። ቤተ-መጻሕፍቱን እወደዋለሁ፤ ደስ የሚል የንባብ መንፈስ ይታይበታል። በተማሪዎች 'Absolute value' በመባል የሚታወቁት ለአንድ ሰው መገልገያ ብቻ ተከልለው የተዘጋጁት ወንበርና ጠረጴዛዎችን ለመጠቀም ቀደም ብሎ መገኘት የግድ ነበር። ከዓማር ጋር የተገናኘነውም እዚሁ ኬኔዲ ቤተ-መጻሕፍት ውስጥ ነበር።

ከአንድ የሂሳብ ቀመር ጋር ተፋጥጮ ባለበት ከጐኔ ያለ አንድ ተማሪ ከመቀመጫው እየተነሳ፡-

"ይቅርታ ቶሎ አመለሳለሁ። አባከህን አይልኝ" አለ ወደ ደብተሩ እና መጽሐፉ እያመለከተኝ። ትህትናው ትኩረቴን ሳበው።

"ችግር የለም" አልኩና ወደ ሥራዬ ተመለስኩ። ተማሪው ጉዳዩን ጨርሶ እንደተመለሰ፡-

"አመሰግናለሁ ወንድሜ!" አለ በሹከሽከታ። አዕምሮዬን ወዳጩናነቀው የሂሳብ ቀመር ስሌት ለመመለስ እየተጣደፍኩ፡-

"ምንም አይደል!" አልኩት። ያ ተማሪ ዓማር ነበር። የምሣ ሰዓት ደርሶ ከቤተ-መጻሕፍት ስንወጣ ሰማችንን ተዋውቀን የዓደኝነት መሠረቱን ጣልን። እኔም የሂሳብ ስሌት እንቅስቃሴን በመፍታቴና በተጨማሪም አንድ ትሁት ዓደኛ በመተዋወቁ ተደስቴ ወደ አምስት ኪሎ ቴክኖሎጂ ግቢ ተመለስኩ።

ዓማር ስለ ኡስታዙ ካጫወተኝ በተጨማሪ ወደ ኡስታዙ ቤት ጎራ ባልኩባት አንዲት ዕለት ካየኋቸው በኋላ ተጽእኗቸው ልቤ ላይ ታትሞ ቀርቷል። ከርሳቸው ጋር ተከታታይ ቆይታ ለማድረግ ያነሳሳኝም ይኼው ነው።

የኡስታዛችን የመጽሐፍ ፍቅር አስገራሚ ነው፤ እንዳንዴ የተወሰኑ ሰዓታት ካነበቡ በኋላ ዓይናቸው እያነባ ሲያስቸግራቸው መጻሕፍቱን መዳበስ ያስደስታቸዋል።

'ዕውቀትን እንዲህ የመውደዳቸውና መጻሕፍትን የማፍቀራቸው ምስጢር ምን ይሆን? ይህን ዓይነት የንባብ ልማድ እንዴት ሊያዳብሩ ቻሉ? በቤተሰባዊ እና በማኅበራዊ ሕይወታቸው እጅግ የተሳሳቸው እንዲሆኑ ያበቁቸው አስተሳሰቦች

ምንድን ናቸው? ለእነዚህ መሠል ጥያቄዎች መልስ ለማግኘት ከኡስታዝ ሉቅማን ጋር ቀጠሮ ይዘናል።

ለኡስታዞችን የተገራ ሥነ-ምግባር፣ የተሳካና ፍቅር የተሞላበት ቤተሰባዊ ሕይወት፣ የላቀ ማኅበራዊ ቦታ እና ተወዳጅ ሃይማኖታዊ አባትነት ዋነኛው ምክንያት ዕውቀትን ከተግባር ያጣመረ የሕይወት መርህ መከተላቸው እንደሆነ አልተጠራጠርንም። እነሆ የሕይወት ዘመን የተሞከሮ ጓዳቸው ውስጥ ተጋብዘናል።

አላህን ከማስታወስ (ዚከር) የማይዘናጋው ምላሳቸው የሚያዘንብልንን ጣፋጭ ዕውቀት አጣጥመናል። ለረሱሉ (ሲ.ዐ.ወ) ያላቸው ጥልቅ ውዴታ የፍቅርና የናፍቆትን ምንነት አሳይቶናል። የዲባዳ⁵ ትጋታቸው ራሳችንን እንድንታዘብ አድርጎናል። የወጣትነት ዘመናቸው ምንኛ ያማረ እንደነበር ስንረዳ የአሁኑ ሰብዕናቸው የወጣትነት ማንነታቸው ነፀብራቅ መሆኑን አስገንዝቦናል።

የኡስታዞችን የተለያየ የሕይወት ገጽታ እና ጥልቅ ተሞክሮ ቀረብ ብለን የምንቀስምበት እና በጉጉት እንጠብቀው የነበረው የቀጠሮ ሰዓታችን ደርሶ የመኖሪያ ቤታቸው ሳሎን ውስጥ ታድመናል።

* * *

⁵ ዲባዳ፡ አምልኮ

ተስፋ

በቀጠሯችን ሰዓት ቤታቸው ደርሰን የሳሎን ቤቱን በር በዝግታ እያንኳኳን ፡-

“እሰላሙ ዐለይኩም ወረሕመቱላሂ ወበረካቱህ”⁶ አልናቸው።

“ወዐለይኩሙስ-ሰላም ወረሕመቱላሂ ወበረካቱህ” መለሱልን። ወደ ሳሎን እንድንገባም ጋበዙን።

ፈገግታቸው ልዩ ውበት አለው። የሚያምር ሶፋ ላይ ደገፍ ብለው ተቀምጠዋል። ከፊት ለፊታቸው ዓለም ያለችበትን ሁኔታ የሚከታተሉበት ሰፊ የቴሌቪዥን መስኮት ለሳሎን ውበት ጨምሮለታል። አንድ የቴሌቪዥን ጣቢያ የሰዓቱን ዜና በማቅረብ ላይ ነበር። በሰሙት ዜና ልባቸው በሐዘን ተውጦ እንደነበር ሁኔታቸው ያሳብቃል።

ሰላምታውን ከመለሱ በኋላ እኛን ለመቀበል ከተቀመጡበት ለመነሳት ሲቃጡ ፈጠን ብለን እጃቸውን ይዘን እንዲቀመጡ አደረግናቸው፤ ትህትናቸው ልብ ይነካል። በርካታ መጻሕፍት በመፃፍ የደከሙ ጣታቸውን በሰስት ጨብጠንና ከሰድሳ ዓመታት በላይ ያለማቋረጥ ለዓለማት ፈጣሪ የሰገደ ግንባራቸው ላይ በአክብሮት ሳምናቸው። በደስታ ተውጠው ዓይን ዓይናችንን ሲመለከቱን ልባችን በሐሴት ፈነደቀች።

እንባቸው ድንገት በጉንጫቸው ላይ ሲፈስ ስንመለከት ደግሞ ልባችን በሐዘን ተሞላ። በርግጥ ኡስታዙ ለራሳቸው ጉዳይ አልነበረም እንባቸውን የሚያፈሱት። የኡማው ጉዳይ ግን አያስችላቸውም። የትም ዓለም ላይ በንጹሐን ላይ የሚደርስ ግፍ ውስጣቸውን በእጅጉ ያሳዝነዋል። ሀገር፣ ዘርና ሃይማኖት ሳይለዩ በማንኛውም ሰብዓዊ ፍጡር ላይ የሚደርስ በደል እንቅልፍ ይነሳቸዋል።

ዓለም ላይ የሚታየው ሥርዓተ-አልበኝነት፣ በበለፀጉና ከድህነት ወለል በታች ባሉ ምንዱባን መካከል ያለ የምጣኔ ሃብት ልዩነት ቅጥ ያጣ መሆን፣ በሕብረሰተሰቡ

⁶ እሰላሙ ዐለይኩም ወረሕመቱላሂ ወበረካቱህ፡ የአላህ ሰላም፣ እዝነትና በረከት በናንተ ላይ ይሁን።

ውስጥ የሥነ-ምግባር አሴቶች በፍጥነት እየተሸረሸሩ መሄዳቸውና ሌሎችም ውስብስብ ዓለማቀፋዊና ሀገራዊ ተግዳሮቶች የግሌ የሚሉት ጉዳይ እንዳይኖራቸው አድርገዋቸዋል፤ ሁሌም የሚያሳስቧቸው የሰው ዘር ፈተናዎች ሆነውባቸዋል።

ኡስታዝ ሉቅማን ወጣትነታቸውን ያሳለፉት ለሌሎች በመኖር ነበር።
“ለሌሎች በመኖር ለራስ መኖር” የሚል መርህ ነበራቸው።

“በወንድሙ ጉዳይ ላይ የሆነ ሰው ለርሱ ጉዳይ አላህ ይሆንለታል”

የሚለውን የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ቃል ዘወትር ሲደጋግሙት ይደመጡ ነበር። የሕይወታቸውን አብዛኛውን ክፍል በማነበረሰባዊ ለውጥ ላይ ሲሠሩ አሳልፈዋል። ኡስታዝ “የለውጥ ሁሉ መነሻው አስተሳሰብ ነው” የሚል ጥልቅ እምነት ያላቸው በመሆኑ የአመለካከት ለውጥ ለማምጣት ብዙ ደከመዋል። ጥረታቸው ተሳክቶም በርካታ ወጣቶች በኡስታዝ ትምህርት ሕይወታቸው ታንጿል፤ ለስኬትም በቅተዋል።

ኡስታዝ ሉቅማን እንባቸውን በጋቢያቸው ጫፍ ጠረግ እያደረጉ፡-

“አልሐምዱሊላህ”⁸ የሚል የሚያምር ቃና አሰሙን።

“አልሐምዱሊላህ! ዲኑ⁹ የእናንተ ዓይነት ወጣቶች እጅ ላይ ከደረሰ ግድ የለም። ስለ ዲናችሁ አስባችሁ፤ የዘመኑን የወጣትነት ፈተናዎች አልፋችሁ፤ ቀጠሮ አስይዛችሁ መምጣታችሁ ለኔ ትልቅ መልዕክት አለው። እኛ አባቶቻችሁ የዘመናት መከራን ተቋቁመን ዲኑን ለናንተ አስረክበናል።

“እናንተም በተራችሁ የዕውቀት መሣሪያን ታጥቃችሁ ለመጭው ትውልድ በተሻለ ሁኔታ እንደምታደርሱት ተስፋ ቢሰማኝ ነው እንባዬ መፍሰሱ” አሉን እንባቸውን በድጋሚ እያበሱ። ሁኔታቸው ልብ ይነካል። እኛም የእንባ ከረጢታችን ተፈታ፤ በጉንጫችን ላይ መስመር እየሠራ ወረደ።

“ኡስታዛችን እኛም እርስዎ ጋ የመጣነው የተከማቸ ልማድዎን ለመቅሰም፤ ምክርዎን ለማድመጥ፤ ከዚያም ዲናችንን ጠብቀን ለማቆየትና ለመጭው ትውልድ

⁷ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል።

⁸ አልሐምዱሊላህ፡ ምስጋና ለአላህ የተገባ ነው።

⁹ ዲኑ፡ የአስልምና ሃይማኖትን ለማመልከት ነው። የሕይወት ጉዳና ወይም ሃይማኖት የሚል ትርጉም አለው።

ለማድረስ የሚያስችለን አስተምህሮት ለመቅሰም ነው። ደግሞም በአላህ ፈቃድ አናሳካዋለን” አልኳቸው ጠንከር ባለ ድምፁት።

ኡስታዙ የፈታቸው ብርሃን ይበልጥ ፈካ። ውስጣቸውን እያመሰ ረፍት የነሳቸው ጉዳይ የተፈታ ያህል ተሰማቸው። ደስታ፣ ተስፋ፣ ስጋት፣ ፍርሃት፣... እንደገና ደስታ፣ ተስፋ፣... በተለያዩ ስሜቶች ሲናጡ እንደከረሙ ያስታውቃል። ይበልጥ ተስፋ እንዲያድርባቸው ፈለግንና በእርግጠኝነት ስሜት ውስጥ ሆነን እንዲህ አልናቸው፡-

“ኡስታዛችን ከርስዎ የምንቀስመውን ልምድ፣ የሚለግሱንን ምክር... እኛ ዘንድ ብቻ የምናስቀረው አይሆንም። ኢትዮጵያ ውስጥም ይሁን ከኢትዮጵያ ውጭ ለሚገኙ ሙስሊም ወንድሞቻችንና እህቶቻችን በተለያዩ የመገናኛ ብዙሃን አማካይነት እናደርሳለን፤ ዘመኑ ባፈራቸው መንገዶች ሁሉ እናስተላልፋለን። ኢንሻአላህ - ወጣቱ ትውልድ የናንተን አደራ ተረክቦ በተሻለ ሁኔታ ለመጭው ትውልድ ያስተላልፋል”

ፈታቸው በደስታ ብርሃን እየተፍለቀለቀ የሶፋውን መደገፊያ በእጃቸው ይዘው ከተቀመጡበት በዝግታ ተነሱ። ቀረብ ብለን እጃቸውን ይዘን ከጎናቸው ቆምን። እጃቸውን በዝግታ አስለቅቀው በእቅፋቸው ስር አስገቡን። ለአፍታ ያህል አቅፈውን ዝም አሉ። እንባቸው መውረዱን ቀጥሎ ኖሯል፤ እንባቸው ጸማቸውን አርሶ ሲንጠባጠብ ነበር ኡስታዛችን እያነቡ መሆኑን ያወቅነው።

“ባረከላሁ ፊይኩማ ወፊ አምሳሊኩማ!”¹⁰ ብለው ዱዓኦ አድርገውልን ተቀመጡ። እኛም ፊት ለፈታቸው ካሉ ሁለት ወንበሮች ላይ ተቀመጥንና ከውቅያኖስ ከጠለቀው የአዕምሯቸው ጓዳ የሚመላለሱ ሃሳቦችን ለመቅዳት ተዘጋጀን። ኡስታዛችንም በከፍተኛ ተስፋ ተውጠው ለዘመናት ያካበቱትን ዕውቀትና ተሞክሮ ሊያወርሱን ተሰናዱ። የቀረበልንን የብርቱካን ጭማቂ እየተጎነጩን የኡስታዛችንን ተዝቆ የማያልቅ ጥበብ ለማድመጥ ጓጉተናል። በተለይም የመጽሐፍ ፍቅራቸውንና የዕውቀት ጥማቸውን ያጋቡብን ዘንድ ምኞታችን አይሏል።

* * *

¹⁰ ባረከላሁ ፊይኩማ ወፊ አምሳሊኩማ፡ ላላህ እናንተንና መሠሎቻችሁን ይባርክ! እንደማለት ነው።

ጥልቅ ፍቅር

የልዕልና እና ከብር ባለቤት በሆነው አላህ ስም ጀምረው በሚወጁቸው የሰው ዘር ሁሉ ፈርጥ በሆኑት ነቢይ ላይ ሰላምታን አስከትለው ንግግራቸውን አሟሹ። የረሱሉ" (ሰ.ዐ.ወ) ስም ላይ ሲደርሱ ዓይናቸው እንባ ሲያቀር ታየን፤ አንገታቸውን አቀርቅረው ቆዘሙ። ቀና ሲሉ ግድቡን ጥሶ ጉንጫቸው ላይ ጎረፈ፤ ስቅስቃሴ ብለው አለቀሱ። ለረሱል ያላቸው ጥልቅ ፍቅር የኛንም ፍቅር ከተኛበት ቀስቀሰው።

የኡስታዝ እንባ መፍሰሱን ቀጥሏል። እንባቸው እንዲህ መብዛቱ ከልባቸው ንጽሕና፤ ለረሱል ካላቸው ፍቅር እና ከደግነታቸው ተዛምዶ ታየኝ። በከፍተኛ ስሜት ተውጠው፡-

"ልጆቼ የሰው ዘር በሙሉ የረሱሉ (ሰ.ዐ.ወ) ዓይነት ሰብእና በታሪኩ በማሳለፉ ሊኮራ አይገባውምን? ከዚህ በተቃራኒ የርሳቸውን ከብር የሚነካ ተግባር መፈፀሙን የርከሰቱን ግዝፈትና የከፋቱን ጫፍ አያሳይምን?" አሉ።

እኛ ከመምጣታችን ቀደም ብሎ በአልጀዚራ የቴሌቪዥን ጣቢያ በዚያ ሰሞን የተከሰተውን ከስተት ይከታተሉ እንደነበር አወቅሁ። ኡስታዙ የሚናገሩት ሃሳብን በነፃ በመግለጽ መብት ሽፋን የታላቁን ነቢይ ከብር የሚነካ ተግባር ስለፈፀሙ ግለሰቦች ነበር።

"ግን ለረሱሉ ከብር መነካት በዋነኝነት ተጠያቂው ማን ነው?" ሲሉ ጥያቄያቸውን ሰነዘሩ። ንግግራቸው ስሜት የሚነካ ነበር። በፀጥታ ማድመጣችንን መርጠናል።

"ለዚህ ሁሉ በረሱል (ሰ.ዐ.ወ) ላይ ለተፈፀመ በደል ዋነኛ ተጠያቂዎቹ እኛው መስሊሞቹ ነን" አሉ ጫን ባለ ድምፀት። ቀጠሉና፡-

"እኛ በትክክል ረሱሉን (ሰ.ዐ.ወ) ብንከተል ዛሬ የእርሳቸውን ከብር የሚዳፈር አንድም ሰው አይኖርም ነበር። መንገዳቸውን ብንመራ የስልጣኔ ጭራ ሆነን በሌሎች አንናቅም ነበር። ዳሩ ግን የርሳቸውን አርአያነት ችላ ብለን ስሜታችንን መከተላችን

¹¹ ረሱሉ፡ የአላህ መልዕክተኛ ማለት ነው።

የወረደ ሰብዕና እንዲኖረን አድርጎናል። ከዕውቀት ማዕድር ቀን በሰንፍና ባህር መዋጣችን የኋላቀርነት ምሳሌ ለመሆን ዳርጎናል። ፍትህን እናሰፍን ዘንድ የሕይወት ተልዕኮ የተሰጠን ሕዝቦች ፍትሃዊነትን ዘንግተን ሰብዓዊ ክብራችን ተዋርዷል።

በአንድ ወቅት ሌሎች አርአያ ያደርጉን የነበርን ሕዝቦች ዛሬ የሌሎችን ጎጂ ባህል በማሳደድ ተጠምደናል። ለአንስሳ አርድ ተጨንቀው ቢላዋን በአግባቡ መሣል ያዘዙ የእዝነት ነቢይ ተከታዮች እርስ በርስ ሰይፍ ተማዘናል። ለተጠማ ውሻ ውሃ ያጠጣች ኃጢአተኛ ሴት ጀነት እንደገባች የሚያስተምር ዲን ባለቤቶች የሚሊዮኖች በረሃብ መሞት አይሰማንም። ለአንድነት ከፍተኛ ዋጋ የሰጠና መለያየትን በእጅጉ ያወገዘ መመሪያ የተቸረን ሕዝቦች በጥቃቅን የሃሳብ ልዩነቶች ተቧድነን እንፋለማለን።... ታዲያ ሌሎች የነቢያችንን ክብር እንዲነኩ አስተዋጽኦ አላደረግንም ትላላችሁ?" ሲሉ ንግግራቸውን አሳረጉ። መስማማታችንን እንገታችንን በመነቅነቅ አረጋገጥን።

ኡስታዛችን እውነት ብለዋል። በርግጥም የረሱልን ስም የምናድሰው የኛኑ ሕይወት በማደስ እንደሆነ በጽኑ ተገነዘብኩ። ረሱሉን (ሰ.ዐ.ወ) የማስተዋወቅ ኃላፊነቱስ የኛው አይደል? 'እነኛ' የላቀ ክብራቸውን የተዳፈሩ ግለሰቦች እኮ ረሱልን (ሰ.ዐ.ወ) ቢያውቋቸው ኖሮ ምናልባትም ከኛ የበለጠ ይወዷቸው፣ ያደንቋቸውና ይከተሏቸው ይሆናል' የሚል ሃሳብ ወደ አዕምሮዬ መጣ። የሰው ዘር ኩራት ለሆኑት ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ፍቅራቸውን የገለጹ የሥነ-ጥበብ ሰዎች የተሸለሙበት የዱባይ "ጃኢዘቱል ሙሐባህ" ላይ ከተመረጡት ስራዎች አንዱ የሆነው።

"ለው ዐረፋህ... ሃ... ዩሒቡህ-(ቢያውቁት ኖሮ ያፈቅሩት ነበር)"

የተሰኘው የጥበብ ስራ ታወሰኝና ጭንቅላቴን ላይና ታች ወዘወዝኩ። የረሱሉን መንገድ በመከተል በተጨባጩ ዓለም ያለውን ሁኔታ ለመቀየር ወሰንኩ። ጓደኛዬ ዓማር ኃ በዓይናችን ተግባባን፤ የኔው ዓይነት ሃሳብ አዕምሮውን እንደተቆጣጠረው ከሁኔታው ተረዳሁ።

* * *

ዕውቀት፡ የክፍታ መለኪያ

የኡስታዝ ሉቅማን ሃሳባቸውን የመግለጽ አቅም የሚደንቅ ነው። ወቅታዊ ጉዳይ ላይ ያላቸው መረጃም ያስገርማል። በዓለማችን ቀዳሚ የሆኑ የዜና አውታሮችን ዋና ዋና ዕለታዊ ዜናዎች የሚከተታተሉበት ፕሮግራም አላቸው። ስለዚህም ነበር ስለ ረሱሉ የተሰማቸውን ሃሳብ መሰንዘራቸው። ኡስታዙ ገለጸቸውን ቀጥለዋል።

“ልጆቼ! ቀደም ሲል ከላይ የዘረዘርኩላችሁ ፈርጆ ብዙ የኡማው ችግሮች ዋነኛ መንስዔ መሃይምነት ነው። ዲንን በትክክል አለመረዳት፤ ዓለም ያለችበትን ተጨባጭ ሁኔታ በትክክል አለመገንዘብ ነው” አሉና በሃሳብ ርቀው ተጓዙ። በረጅሙ ከተነፈሱ በኋላ እንዲህ አሉ፡-

“ኢማም ኢብን አልቀይም ሁለት ዓይነት ‘ፊቅህ’¹² እንዳለ ያስረዳሉ። አንደኛው ‘ፊቅህ አል-ዋጂብ’ ይሰኛል። ይህ የፊቅህ ዓይነት የአስልምና ድንጋጌዎችን በጥልቅ መረዳትን የሚያመለክት ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ ‘ፊቅህ አል-ዋቂዕ’ በመባል ይታወቃል። ይህ የፊቅህ ዓይነት ተጨባጩን ሁኔታ በተሟላ ሁኔታ መገንዘብን የሚመለከት ነው። ታዲያ አንድ ኢብን አል-ቀይም ዕይታ አንድ ሰው ‘አስልምናን በትክክል ተገንዝቧል’ የሚባለው ሁለቱንም የፊቅህ ዓይነቶች በጥልቀት ሲረዳና የአስልምናን ድንጋጌዎች ተጨባጩን ሁኔታ ግንዛቤ ውስጥ ባስገባ መልኩ መተግበር ሲችል ነው።

እናም የዘመኑ ሙስሊም ዲኑን በትክክል በመረዳት ያለበትን ተጨባጭ ሁኔታ ተገንዝቦ ዘመኑ የሚፈልገውን የአስተሳሰብ ትጥቅ ማሟላት ይገባዋል። ያለንበትን ተጨባጭ ሳንረዳ ዘመኑ የሚያመጣቸውን እድሎች መጠቀምም ሆነ ተግዳሮቶቹን መቋቋም አይቻለንም” አሉ ኡስታዛችን ጠንክር ባለ ድምፀት። የድምፃቸው ቅላጼ የሚጠበቅብንን ከባድ ኃላፊነት የሚያሳስብ ዓይነት ነበር። ኡስታዙ ማብራሪያቸውን ቀጠሉ፡-

¹² ፊቅህ፡ መገንዘብ ወይም መረዳት ማለት ሲሆን በእንግሊዝኛ ቋንቋ ‘understanding’ የሚለው ቃል ይመጥናል።

"ለሁለቱም ዓይነት ጥልቅ ግንዛቤዎች መሠረቱ ያለማቋረጥ መማር (continuous learning) ነው። እናም ለዕውቀት የምትሰጡት ቦታ ከፍ ይበልጣል፤ ዕውቀት የአንድ ሕዝብ ከፍተኛ መለኪያ መሆኑን አወቁ። አላህ (ሱ.ወ)¹³ በተከበረው ቅዱስ ቁርኣኑ ይህንኑ አውነታ እንዲህ ሲል ገልጾታል፡-

"...እነዚያ የሚያውቁና እነዚያ የማያውቁ ይሰተካከላሉ?" (አዝ-ዙመር፡9)

"በፍፁም! ዕውቀት ያላቸውና ዕውቀት የሌላቸው ሰዎች እኩል አይደሉም" ሲሉ አንቀጹን ማብራራት ቀጠሉ።

"እነኚህ ሁለት ዓይነት ሰዎች ስለ ፈጣሪ፣ ፍጥረተ-ዓለሙና አጠቃላይ ስለ ሕይወት የሚኖራቸው ግንዛቤ ፈጽሞ የሚቀራረብ አይደለም። እስኪ ንገሩኝ፡- ጌታውን ማሳያውቅና የማያውቅ፣ የተፈጠረበትን ዓላማ እና የዓላማውን ማሳኪያ መንገዶች ጠንቅቆ የተረዳና እነኚህን መሠረታዊ አውነታዎች የዘነጋ እኩል ናቸውን? አንፃራዊ ብርሃኑ ከአጽናፍ አጽናፍ ያዳረሰን ጎሳና ለይቶና አውቆ በመጓዝ ላይ ያለ እና በበርካታ ዓይነት ድቅድቅ ጨለማዎት ተውጦ የሚዋልል ሰው አንድ ናቸውን?" ሲሉ ልብ የሚነኩ ጥያቄዎች አዥገጦደገጡታል። ጭንቅላታችንን ከቀኝ ወደ ግራ በመነቅነቅ ሁለቱ ዓይነት ሰብእኖች በፍፁም እንደማይወዳደሩ ገለጽንላቸው። ተከታዩ የቁርኣን አንቀጽ ታወሰኝና አርግጠኝነቴን አጠናክርኩ፡-

"በፊቱ ተደፍቶ የሚጓዘው ነው የቀና ወይስ በቀጥተኛው ጉዳና ላይ በትክክል የሚጓዘው?" (አል-ሙልክ፡ 22)

ኡስታዛችን ቀጠል አደረጉና፡-

"ሌላው ነጥብ የዕውቀትና የእዝነትን ትስስር መገንዘብ በእጅጉ ጠቃሚ ነው። አላህ (ሱ.ወ) አባታችን አደምን ፈጥሮ ሩሕ ሲነፋባቸው አባታችን አደም እነጠሱ። ያኔ አላህ (ሱ.ወ) የርሐሙከ ረቡከ (ጌታህ ይዘንልህ) አላቸው። እናም አደም መጀመሪያ የሰሙት ቃል 'እዝነትን' የሚመለከት ነበር። ቀጥሎ ኃያሉ አላህ የነገሮችን ሰዎች አስተማራቸው። የሚከተለውን የቁርኣን አንቀጽ አስተውሉ፡-

"አደምንም ሰዎችን ሁሏንም አስተማረው..." (አል-በቀራህ ፡ 31)

¹³ ሱ.ወ. ፡- ሱብሐኒህ ወተዓላ፣ ፍፁምና ልዕላ ኃያል ጌታ ማለት ነው።

‘ አስተማረው ’ የሚለውን ቃል ተመልከቱ። አባታችን አደም ከምንም ነገር በፊት የተቸራቸው ዕውቀት ነው። የዕውቀት መሠረቱ ቋንቋ፣ የቋንቋ ጅማሮው ደግሞ ስሞችን ማወቅ ነው።

ኡስታዛችን ዕውቀት ከጥንት ጀምሮ ያለውን መሠረት እያስጨበጡን መሆኑን ተረዳን። እንደ ቁምነገር ሲያስይዙን ቀጣዩ ጥልቅ ዕይታቸው ያጓጓን ይዟል። እርሳቸውም ቀጥለዋል፡-

“እናም አባታችን አደም በዚህ ዕውቀታቸው ከመላእክት ላቁ። መላእክት አባታችን አደም የተቸራቸው ዕውቀት እነርሱ ዘንድ የሌለ መሆኑን ሲናዘዙ እንዲህ ነበር ያሉት፡-

“ጥራት ይገባህ፤ ከአስተማርከን በስተቀር ለኛ ዕውቀት የለንም” (አል-በቀራህ፡ 32)

በመሆኑም መላእክት ለአባታችን አደም የአክብሮት ሠላምታ ያደርሱ ዘንድ እንዲሰግዱ ታዘዙ። ከብሩ የላቀው አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

“ለመላእክትም ለአደም ሰገዱ ባልን ጊዜ (አስታውሱ)” (አል-በቀራህ፡ 34)

ይህ ከስተት የዕውቀትን ልቅና የሚያሳይ እንደሆነ አስተውሉ” አሉና ማብራሪያቸውን አሳረጉ።

“ኡስታዛ! አላህ (ሱወ) አባታችን አደምን ጌታህ ይዘንልህ ብሎ እዝነትን ማውሳቱና ተከታዩ ከዕውቀት ጋር የተያያዘ ከስተት ግንኙነታቸው ምን ይሆን?” የሚል ጥያቄ አነሳሁ።

“ጥሩ ጥያቄ አንስተሃል ልጄ! የእስልምና ሊቃውንት ከአባታችን አደም አፈጣጠር ጀምሮ የተሰተዋሉ ከስተቶች የዕውቀትንና እዝነትን ትሰሰር የሚያሳዩ ናቸው” ይላሉ። የሰው ልጅ አላህ ዘንድ የተከበረ ይሆን ዘንድ እዝነትን ማዕከል ያደረገ ዕውቀት ያሻዋል። የአላህ እዝነት ሊገኝ ከሚችልባቸው መንገዶች አንዱ አዛኝ በመሆን ነው። በአንጻሩ ከእዝነት የራቀ ዕውቀት አውዳሚ ነው። ከእዝነት የራቀ ዕውቀት የሰው ልጅን ከአላህ (ሱወ) ያርቀዋል፤ የተፈጠረበትን ዓላማ ያዘነጋዋል። ለዚህ ነው በዘመናችን የሳይንስና ቴክኖሎጂ እውቀት ለጥፋት ሲውል የሚሰተዋለው” አሉ።

የኡስታዛ ሉቅማን መልስ ጥልቅና ግልጽ ነበር። ለዓመታት ደጋግመን ያነበብናቸውን አንቀጾች ያበራረብን መንገድ ውስጣችንን ማርኮታል። ዲናችን

ዕውቀት፡ የከፍተ መለኪያ

የዕውቀትን አስፈላጊነት በተለያዩ መልኩ መቃኘቱንም መገንዘብ ችለናል። ሌላታች
አውነት ብለዋል፡- 'በእዝነት የተቃኘ ዕውቀት የሕዝቦች ከፍታ መለኪያ ነው'

*

*

*

አዕምሮ፡ ትልቁ የአምላክ ስጦታ

ኡስታዝ ሉቅማን ከፊታቸው የተቀመጠውን የብርቱካን ጭማቂ “ቢስሚላህ”¹⁴ ብለው ተጎነጩና ጣፋጭ ንግግራቸውን ቀጠሉ፡-

✠ “አላህ (ሱ.ወ) ከአዕምሮ የበለጠ ታላቅ ነገርን አልፈጠረም። ሳይንሳዊ ግኝቶች እንዳረጋገጡት በአንድ አማካይ የሰው ልጅ አዕምሮ ውስጥ አንድ መቶ ቢሊዮን (100,000,000,000) ያህል የነርቭ ሕዋሶች አሉ።¹⁵ በእያንዳንዱ ደቂቃ ከአንድ መቶ ሺህ እስከ አንድ ሚሊዮን ያህል የሚሆኑ የተለያዩ የኬሚካል መብላላት (chemical reaction) ሥራዎች ይከወናሉ።

✠ አንድ የነርቭ ሕዋስ ከሌላኛው የነርቭ ሕዋስ የሚገናኝባቸው ወይም መልዕክት የሚለዋወጥባቸው መንገዶች ብዛት አስርን ጽፎ ስምንት መቶ ዜሮዎች የተከተሉት ቁጥር ያህል ነው (10×10^{800})። ይህ ቁጥር ምን ያህል ትልቅ ቁጥር እንደሆነ ለመረዳት በፍጥረተ ዓለሙ ውስጥ ያለው ጠቅላላ የአቶም ብዛት 10×10^{100} መሆኑን ማስታወስ ጠቃሚ ነው” አሉን ኡስታዙ - ስለ አዕምሮ ሰምተናቸው የማናውቅ መረጃዎች እያዘነቡልን።

“የሰው ልጅ አዕምሮ አቅም ምን ያህል እንደሆነ ታውቃላችሁ?” አሉና ገለጻቸውን ቀጠሉ፡-

“የዘመናችን ሳይንቲስቶች የአንድ ሰው አዕምሮ የማሰብ አቅምን ‘degree of freedom’ ይሉታል። ይህም ከአንድ ሃሳብ ወደ ሌላው እንዳሻው የመንሸራሸር ችሎታው ሲሆን የተለያዩ አማራጮችን ከጥልቅ ትንታኔ ጋር ከተለያዩ አቅጣጫ የማየት አቅሙ ነው። ይህን ችሎታውን በቁጥር ሲያስቀምጡት በተለመደው የአጻጻፍ መጠን የተጻፉ ዜሮዎችን አስር ቁጥርን አስከትሎ ለመደርደር አስር ሚሊዮን አምስት መቶ ሺህ ኪሎ ሜትር (10.5×10^6 ኪ.ሜ) ርዝመት ይወስዳል” ሲሉን እኔና ጓደኛዬ ዓማር “ሱብሐነላህ” አልን በሰማነው መረጃ በመደመም።

ኡስታዙ የአዕምሮን ወሳኝነት ሲያስረዱን፡-

¹⁴ ቢስሚላህ፡ በአላህ ስም እጅምራለሁ።

¹⁵ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2776484/>

“እና ልጆቼ! አዕምሮ የአላህ (ሱ.ወ.) ጥበብ እንዲሁና ዋነኛው መገለጫ ነው። አዕምሮውን ያጣ በሽተኛ ሰው የአካሉ ጡንቻ መደርጀት ምን ሊፈይደው?! የቁመናው ማማርስ ምን ሊጠቅመው?! ወደ እርሱ የሚያስገባውንም ይሁን ከእርሱ የሚያስወጣውን በውሉ የማያውቅ ሰው ሕይወት ምን ያህል የተመሰቃቀለ እንደሚሆን ይታያችኋል? አላህ (ሱ.ወ.) እንዲህ ዓይነቱን ሰው ከኃላፊነት (ተከሊፍ) ውጭ ማድረጉ ለዚሁ አይደል?! የትኛውም ዓይነት የአካል ጉዳት ከኃላፊነት ወይም ሃይማኖታዊ ግዴታን ከመወጣት ተጠያቂነት ውጭ አያደርግም -የአዕምሮ ጉድለት ሲቀር” አሉን። አስከትለውም፡-

“አዕምሮ የግለሰብ ስብእና የሚታነጽበት፣ የሕይወት መንገድ ማስመሪያ ሲሆን፣ ከዚህ ሁሉ በላይ አላህ (ሱ.ወ.) የሚታወቅበት መሣሪያ ነው። የከስተቶችን መጨረሻ መተንበይ የሚቻለው በአዕምሮ ነው። የክፉ ስሜትን ሠራዊት ድል መንሳት የሚቻለውም አዕምሮን በመጠቀም ነው። ሕንድን ነገር ለአላህ ብሎ የተወሰነው የበለጠ ነገርን አላህ ይተካዋል፣ የሚል መርህ በመከተል የሐራም ስሜትን ማሰር የሚችል ጀግና ነው። በዚህም ባለቤቱን የንግስና ዙፋኑን ላይ ያስቀምጠዋል” አሉን ኡስታዙ በማራኪ እንደበታቸው።

“ልጆቼ! ኢማም ኢብኑል ቀይም አዕምሮን አስመልክተው ያሉትን አድምጡ፡- አዕምሮን አንድ ዛፍ ልናሰበው እንችላለን። ሰሮቹ የነገሮችን መጨረሻ ማስተዋል፣ ግንደ ትዕግስት፣ ቅርንጫፎቹ ዕውቀት፣ ቅጠሎቹ መልካም ሥነ-ምግባር፣ ፍሬዎቹ ደግሞ ጥበብ እንደሆነች ዛፍ” አሉን በተመስጦ ቅላጼ።

ኢብኑል ቀይም አዕምሮን የገለጹበት መንገድ እኛንም አስደምሞናል። በመሀሉ የኸሊፋው ዐሊይ (ረ.ዐ)¹⁶ አባባል ታወሰኝ። እንዲህ ነበር ያሉት፡-

“ጀነተል ዐድንን ቀድመው የሰፈሩ በርካታ ሰዎች አሉ። ከሰው ሁሉ የበለጠ ሶላት በመስገዳቸው አይደለም፤ ዳሩ ግን የጌታቸውን ተግሳጽ በጥልቀት በመገንዘባቸው ልባቸው በርሱ ፍርሃት ተሞላች፤ ነፍሳቸው በጌታቸው ረካች፤ አካላቸው በመተናነስ አጎበደደ። እናም በቅርቢቱ ዓለምም ሆነ በመጭው ዓለም ከፍ ያለ ደረጃን መቆናጠጥ ቻሉ”

ይህ የዐሊይ (ረ.ዐ) አባባል የስኬት ሁሉ መሠረቱ አዕምሮን ተጠቅሞ አላህን (ሱ.ወ) ማወቅ፤ ተግሳጹን በጥልቀት መረዳትና ለትዕዛዙ መላ ማንነትን ማስገዛት እንደሆነ ያስገነዝበናል። በውስጤ እንዲህ አያወጋሁ ባለበት የኡስታዙ ንግግር ከሀሳቤ መለሰኝ፡-

“ዐብደላህ ኢብን ዐባስ (ረ.ዐ) በአንድ ወቅት ለፐርሺያ ንጉሥ ሲሰራ ወንድ ልጅ ተወልዶለት በነበረ ጊዜ የሆነውን ታሪክ ዘግባለሁ። ነገሩ እንዲህ ነው። ንጉሡ የተወለደለትን ልጅ በዘመናቸው የተከበሩ አዋቂዎች ፊት አቀረበና፡-

‘ይህ ሕፃን ልጅ የተሰጠው ትልቅ ነገር ምንድን ነው?’ ሲል ጠየቃቸው። ሊቃውንቱም፡-

‘አብሮት የተወለደው አዕምሮው ነው’ ሲሉ መለሱ።

‘ያ ከሌለውስ?’ ንጉሡ ጠየቀ።

‘ሰዎች ጋ ሊያኖረው የሚችል መልካም ሥነ-ምግባሩ’ መለሱ።

‘ያ ከሌለውስ?’ ንጉሡ ቀጠለ። ሊቃውንቱ በማያዋላዳ መልኩ የመጨረሻ መልሳቸውን ሲሰጡ፡-

‘መብረቅ ወርዶ ቢያቃጥለው ይሻላል’ ብለውት አረፉ ” አሉና ኡስታዛችን ፈገግ አሉ። ፈገግታቸው ማማሩ! እኔና ዓማርም ተከትለናቸው ፈገግ አልን።

“ልጆቼ! ለሰው ልጅ ከተሰጡ ፀጋዎች ሁሉ ሦስቱ እጅግ በጣም ታላላቅ ፀጋዎች ትክክለኛ ዲን (ሃይማኖት)፣ አዕምሮ እና ሥነ-ምግባር ናቸው።

ከዚህ ጋር በተያያዘ በአንድ ወቅት ዐብደላህ ኢብን ሙባረክ እንዲህ ተብለው ተጠየቁ፡-

‘ከእስልምና በመቀጠል አንድ ሰው ሊኖረው የሚችለው ትልቅ ነገር ምንድን ነው?’

‘አዕምሮ’ ሲሉ መለሱ።

‘ያ ከሌለውስ?’ ተባለ።

‘መልካም ሥነ-ምግባር’ ሲሉ መለሱ።

‘ያ ከሌለውስ?’ ተጠየቁ።

‘ሊያማከረው የሚችል መልካም ወንድም’ ሲሉ መለሱ።

‘ያ ከሌለውስ?’ ጥያቄው ቀጠለ።

‘የረጅም ጊዜ ዝምታ’ ኢብን ሙባረክ መለሱ።

‘ያን ካልቻለስ?’ ተጠየቁ።

‘ድንገተኛ ሞት ይሻለዋል’ ሲሉ መለሱ።

አያችሁ ልጆቼ! አዕምሮ አለመኖሩ ሲባል አዕምሮን በአግባቡ አለመጠቀም መሆኑን አትዘንጉ። አዕምሮን በዕውቀት አለማገጽ ሕይወትን አሰልፎ ያደርጋል። አዕምሮ አዲስ ነገር የማይቀርብለት ከሆነ ለርሱ ዛሬ እንደ ትናንት ትናንትም እንደ ዛሬ ነው፤ ፍፁም መሻሻል የሌለበት ተደጋጋሚ ሕይወት” አሉንና በፀጥታ ተዋጡ።

የአዕምሮን ፋይዳ በጥልቅ እንድናስተነትን ጊዜ የሰጡን ይመስላል። አዕምሮዬ ስለ አዕምሮ በማሰብ ተጠምዷል።

* * *

“አንተ አገቴ አይደለህም”

ከገባሁበት የሃሳብ ባሕር የወጣሁት አስታዥ ሉቅማን ስለ አዕምሮ በሰጡን ተጨማሪ ትንታኔ ነበር። አስታዥ አዕምሮን ማዳበርና ከስሜት (emotion) በላይ እንዲውል ማሰልጠን ያለውን አስፈላጊነት አጽንኦት ሰጥተው ሲያስረዱን፡-

“አዕምሮን በአግባቡ አለመጠቀም ስሜታዊና ችኩል ውሳኔዎች እንድንወስን ያደርገናል። የዳበረ አዕምሮ ያላቸው ስኬታማ ሰዎች በሚደርስባቸው ውጫዊ ጫና እና እነርሱ ለጫናው በሚሰጡት ምላሽ መካከል የማገናዘቢያ ጊዜ አላቸው፤ ድንገተኛና ችኩል ምላሽ አይሰጡም፤ ስለተፈጠረው ነገር ሙሉ መረጃ ሳይኖራቸው ለፍርድ አይሮጡም፤ ለውሳኔ አይችኩሉም። ውሳኔያቸው ከዕውቀት እንጂ ከስሜት አይመነጭም። በስሜት ግፊት የተወሰነ ውሳኔ በአብዛኛው ከፍተኛ ጥፋት ያስከትላልና።” አሉ። አስታዥ ንግግራቸውን ቀጠሉ፡-

“ከረጅም ጊዜ በፊት በአንድ የቴሌቪዥን ፕሮግራም ላይ ንግግር ያደረጉ ምሁር ያቀረቡት አንድ አሳዛኝ ታሪክ ከላይ ያነሳሁላችሁን ሃሳብ ይበልጥ ግልፅ የሚያደርገው ይመስለኛል” አሉና ወደኛ ተመለከቱ።

“የዛሬውን ውይይትም በዚሁ ታሪክ እናሳርግ” አሉ የዕለቱን ፕሮግራም ለማገባደድ በማሰብ። ታሪኩን ለመስማት ያለንን ጉጉት ከሁኔታችን ተረድተዋል። አስታዥ ታሪኩን እንዲህ ሲሉ አወጉን፡-

“ሰውየው ወደ ወህኒ ቤት የወረደው በጣም የምትወደውንና የሚወዳትን የትዳር አጋሩን ከአንድ ዓመት ሕፃን ልጁ ጋር በመተው ነበር። የአራት ዓመታት ጽኑ አሥራት ፍርደኛ ነው። እነኝህ ዓመታት ለባለቤቱ ፈታኝ ነበሩ። ቢሆንም በምትችለው አቅም ሁሉ የምታደርገውን እንክብካቤ አልቀነሰችም። ውድ ባለቤቷ ከእስሩ በላይ ሌላ ጭንቀት እንዳይፈጠርበት የአቅማን ያህል ጥራላች። ምግብና ልብስ በማመላለስ ለባለቤቷ ያላትን አጋርነት አሳይታዋለች፤ የተሰበረ ሞራሉን ጠግናለታለች።

ባለቤቱ ሰውየው በታሰረበት የመጀመሪያ ዓመት ሕፃን ልጁን ወህኒ ቤት እያመጣች ታሳየው ነበር። በቀጣይ ዓመታት ግን መኖሪያ ቤታቸው ከወህኒ ቤቱ ርቆ

የሚገኝ በመሆኑ በየጊዜው ማመላለስ አልቻለችም ነበር። አባት ልጇን በየጊዜው ማግኘት ቢፈልግም ባለቤቱ ያለችበትን ሁኔታ በመገንዘብ ብዙ አልተከፋም።

የባል ከአስር መፈቻ ዕለት ደርሷል። ሚስት በደስታ ተውጣ ወደ ወህኒ ቤት አመራች። ባሏን በፍቅርና በናፍቆት አቅፋ ሳመችው።

'አልሐምዱ ሊላህ -እንኳን አላህ ለዚህ አበቃ' ትላለች እንባ አየተናነቃት።

እርሱም ደጋግሞ አላህን ያመሰግናል። ቤቱ ደርሶ ልጇን እስኪያገኝ ቸኩሷል። ቤታቸው ደረሱ። መኖሪያ ቤታቸው የጋራ መኖሪያ ሕንፃ ውስጥ አራተኛ ፎቅ ላይ ነበር። ቤቱን ባለቤቱ በሚገባ አሰናድታ እንደጠበቀችው ሲያስተውል ደስታው ጨመረ። የናፈቀውን ልጇን አቅፎ አየሳመ የደስታ እንባው ኩልል አለ።

አባት ልጇን ጭኑ ለይ አስቀምጦ አገላበጦ ይስመዋል። ናፍቆቱ በቀላሉ የሚወጣለት አይመስልም፤ አሁንም አሁንም ልጇን ይስመዋል። ልጁ ግን የተለዩ ነገር አይታይበትም። አባት የእምስት ዓመት ሕፃን ልጇን፡-

'አኔ'ኮ አባትህ ነኝ' ይለዋል - ዓይን ዓይኑን አየተመለከተ።

ሕፃኑ ፊቱን ቅጭም አደረገና፡-

'እንተ አባቴ አይደለህም። የኔ አባት ማሚዬ ማታ ማታ አቅፋው የምትተኛው ሰውዬ ነው' ሲል ይመልስለታል።

አባት የሰማውን ማመን አልቻለም፤ ቀዝቃዛ ላብ በጀርባው ሲንቆረቆር ተሰማው፤ ሰውነቱ በድን ሆነበት፤ ድንጋጤው ምላሱን አሳሰረው፤ የሚወዳት ባለቤቱ የፈፀመችበትን ከህደት መቋቋም ተሳነው፤ ከአስር በመፈታቱ የተሰማው ደስታ በንኖ ሲጠፋ ተሰማው። ይህ ሁሉ ሲሆን ባለቤቱ እርሱን ለመቀበል ያዘጋጀችውን ምግብ ለማቀራረብ ጓዳ ውስጥ ተፍ ተፍ በማለት ላይ ነበረች። የሰውየው ቁጣና እልህ ገደቡን ጥሶ ሊፈስ ተቃርቧል። የሚያደርገውን አጥቶ ይንቆራጠጣል። ሚስት ምግብ ይዛ ወደ ሳሎን ተመለሰች። ምግቡን ጠረጴዛ ላይ አያስቀመጠች፡-

'የኔ ፍቅር! አልሐምዱ ሊላህ እንኳንም ተፈታህልኝ። የመጀመሪያ ፕሮግራማችን ዑምራ መሄድ ነው አይደል?' አለችው።

ይሄን ባል ንዴቱ ይበልጥ ጨመረ፤ ሌላ የማስመሰል ሴራ ለማስተናገድ አልፈቀደም።

‘አንቺ አስመሳይ! ደግሞ ዑምራ እንሂድ ትይኛለሽ?’ እንባረቀባት።

በባሏ የባህሪ መቀያየር ግራ የተጋባቸው ሚስት በድንጋጤ ድርቅ ብላ ቀረች። ልታረጋጋው እየሞከረች፡-

‘ምነው የኔ ፍቅር?’ አለች።

‘የኔ ፍቅር አትበይኝ!’

የሰውየው ቁጣ እየናረ ሄደ። ከመቀመጫው ተፈናጥሮ ተነሳ። ዓይኑን አፍጥጦ ተጠጋት። ሸሸችው። አሁንም ተጠጋት። ከቤት ወጥታ በረንዳ ጫፍ ላይ ቆመች። በከፍተኛ የስሜት ነውጥ ውስጥ ያለው ባል ምን ዓይነት እርምጃ መውሰድ እንዳለበት አያውቅም፤ አዕምሮው በስሜቱ ተሸፍኗል። በፍርሃት እየተርበደበደች ያለችውን ሚስቱን ቁልቁል ወደ ደረጃው በኃይል ገፈተራት። ሚዛኗን ስታ ወደቀች። በደረጃዎቹ ላይ ተንከባለለች። አሳዛኝ ሲቃ አሰምታ ራሷን ሳተች።

በንዴት ያበደው አባት የልጁን እናት አወዳደቅ እንኳ የሚያስተውልበት ጊዜ አላገኘም። በፍጥነትወደ ሳሎን ቤት ተመለሰ። ሕፃን ልጁ ከፊት ለፊቱ ቆሟል። እናቱ ላይ የተፈጸመውን የማያውቀው ሕፃን በእጁ አንድ ነገር ይዟል።

‘አባቴ ይሄ ሰውዬ ነው። ማሚዬ ማታ ማታ እቅፍ አድርጋው የምትተኛው አባቴ ይሄ ነው’ አለ የአባቱን ፎቶ እያሳየው።

አባት ብርክ ያዘው፤ ፎቶው የርሱ የራሱ ነበር። ገፍትሮ ወደጣላት ባለቤቱ ተንደረደረ። መንደርደሩ ምን ሊፈይደው? ሚስት ራሷን ስታ ተዘርርራለች፤ በፍጥነት ወደ ሆስፒታል ይዟት ነገደ። ሕይወቷ ባያልፍም ሙሉ አካሏ ሽባ መሆኑን ሀኪሞች አረጋግጡ።

ኡስታዝ ሉቅማን ትረካቸውን በሐዘን ተውጠው ቋጩ። ይህ ልባችንን የነካ አሳዛኝ ታሪክ ከየትኛውም ውሳኔ በፊት አዕምሯችንን ማሰራት እንዳለብን አስተማረን፤ ከስሜት በላይ ያልሆነ፤ ያልዳበረና ያልተረጋጋ ውሳኔ ምን ያህል አደጋ እንደሚያስከትል አስገነዝበን። ኡስታዙ፡-

“በሉ ልጆቼ! ለዛሬ እዚህ ላይ እናብቃ። ኢንሻላህ- በሚቀጥለው ሳምንት በዚሁ ሰዓት እንገናኛለን” አሉና ዱዓላ አድርገውልን ፕሮግራሙን አጠናቀቁ።

ከአስታዝ ሉቅማን ጋር የነበረን ቆይታ ጥሩ መነቃቃት ፈጥሮልኛል። ለረጅም ጊዜ ከርሳቸው ባልለይ ወደድኩ። ዳሩ ግን 'በእድሜ እየገፉ በመሆኑና ማኅበራዊ ኃላፊነታቸውም ብዙ ስለሆነ ለዛሬ በቂ ነው' ስል አሰብኩ። የተጣላ ማስታረቅ፣ ሃይማኖትና ዘር ሳይለዩ ለሁሉም የአካባቢው ሰው ምክር መለገስ፣ የተቸገረን የቻሉትን ያህል መርዳት፣... የዕለት ከዕለት ተግባራቸው እንደሆነ ዓማር አጫውቶኛል።

የአስታዝን መኖሪያ ቤት ለቅቄ ከመውጣቴ ትምህርታቸው ናፈቀኝ፤ የአንድ ሳምንቱ ቀጠሮ የወራት ያህል ራቀብኝ። የቀጠሮው ዕለት ደርሶ ከማይጠገበው ወጋቸው በርካታ ትምህርት እንደምቀስም ተስፋ አደረግኩ -ኢንቫላህ።

* * *

አጠቃላይ

2.

ክፍል ሁለት

“ሁለገብ ዕውቀት”

ሳምንቱን ያሳለፍኩት ስለ ኡስታዝ ሉቅማን ሳስብ ነበር። ለረሱሉ (ሰ.ዐ.ወ) ያላቸው ጥልቅ ፍቅር ከአዕምሮዬ አልጠፋም፤ የማስተማሪያ ስልታቸው በእጅጉ ማርኮኛል፤ በተለይም አዕምሮን በትክክል አለማሠራት የሚያስከትለውን ጥፋት ለማስረዳት ያጫወቱን ታሪክ ውስጤን ተቆጣጥሮት ሰንብቷል። እነሆ ሰዓታት አዝግመው ቀናትን ወለዱና የምጓጓለት ቀጠሮ ደረሰ።

ኡስታዝ ሉቅማን የቀጠሮው ቦታና ሰዓት መቀየሩን ከሦስት ቀናት በፊት ለዓማር ደውለው ነግረውታል። ኡስታዙ ‘ቀደም ብለው ሳያሳውቁ ቀጠሮ መሰረዝ ወይም መቀየር በሕይወቴ በእጅጉ ከምፀየፋቸው ኋላቀር ባሕሪያት አንዱ ነው።’ ሲሉ ይደመጣሉ። ከዐስር በኋላ ፒያሣ በሚገኘው ኑር መስጂድ እንደምንገናኝ በዓማር በኩል መልዕክቱ ደርሶኝ ስለነበር ወደ ቀጠሮው ቦታ አመራሁ።

ዛሬ አንድ የምንወደው ጓደኛችንን በውይይታችን ይሳተፍ ዘንድ ጋብዘነዋል። አዩብ ግብዣችንን በከፍተኛ ደስታ ተቀበሎታል። ከኡስታዝ ጋር የነበረንን ቆይታና ያነሱልንን ነጥቦች ስናጫውተው በፕሮግራሙ ላይ የመገኘት ፍላጎቱ ይበልጥ ጨምሯል።

አዩብ የሽሬ ልጅ ነው። ከዓማር ጋር የተዋወቁት አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ቢዝነስና ኢኮኖሚክስ ፋኩሊቲ በተመደበበት ዓመት ነበር። በወቅቱ ለአዲስ አበባ ተማሪዎች የመኝታ ክፍል አገልግሎት (Dormitory) ስለማይሰጥ በተለይም በፊተና ጊዜ ለጥናት ሲባል የክፍለ ሀገር ተማሪዎችን ዶርም መጠቀም የተለመደ ነበር።

ይህም ለአዩብና ዓማር ይበልጥ መቀራረብ ዋነኛ ምክንያት ሆነ። ለሰደሳች የጓደኝነት ጊዜ አሳልፈዋል፤ በጋራ የሚወስዷቸውን ትምህርቶች በመረዳዳት የተሻለ ውጤት ማስመዘገብ ችለዋል። በተለያዩ ጉዳዮች ላይ በሚያደርጓቸው ውይይቶች አስተሳሰባቸውን ማስፋት ችለዋል። አዩብ ከኢኮኖሚክስ ትምህርት ክፍል ከፍተኛ ውጤት ካስመዘገቡ ተማሪዎች አንዱ በመሆኑ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ በመምህርነት ሲቀጥል ዓማር ከተመረቀ በኋላ የቤተሰብ ቢዝነስ ሥራ እስኪያጅ ሆነ።

በኑር መስጂድ ተገኝቼ የዐስር ሰላትን በጀማኝ¹⁷ ከሰገድኩ በኋላ ከሰላት በኋላ ማድረስ ያለብኝን ውዳሴ አገባድጄ መስጂድ ውስጥ ያለውን ሰው በዓይኔ አማተርኩ። አስታዝ ሉቅማን የመጀመሪያው ሰልፍ ላይ ይታያል። ከጐናቸው ዓማር ተቀምጧል። አዩብም ራቅ ብሎ ይታያል፤ ዱዓኦ¹⁸ በማድረግ ላይ ነው። በርካታ ሰዎች አስታዝ ሉቅማንን ሰላም ለማለት ወደርሳቸው አመሩ። ትንሽ ትልቅ፣ ወጣት፣ አዛውንት ሳይሉ ሁሉንም በአክብሮትና በፈገግታ ያስተናግዳሉ። ሕብረተሰቡ ውስጥ ያላቸውን ተወዳጅነት የሚመሰክር ትዕይንት ነበር።

አዩብ ወደኔ ሲመጣ አየሁትና ከተቀመጥኩበት ተነስቼ ወደርሱ አመራሁ። ሞቅ ያለ ኢስላማዊ ሰላምታ ተለዋወጥን። ዓማርም ወደኛው መጥቶ ተቀላቀለ። አስታዝ ሉቅማን ሰዎቹን አንድ በአንድ ዘይረው አስከሚጨርሱ ቀረብ ብለን የተወሰኑ ደቂቃዎች ጠበቅን።

‘አናትህ ተሻላቸው?’ ይሉታል አንዱን ወጣት። ሌላኛውን ጐልማሳ ደግሞ፡-

‘ያ ጉዳይህ አንዴት ነው? ጥሩ እየሄደ ነው?’ ይሉታል።

‘ልጅዎ በሰላም ገባ?’ ይሏቸዋል ሌላኛውን አባት።

አስታዝ ያማከሯቸውን ወይም ዱዓኦ እንዲያደርጉላቸው አደራ ያሏቸውን ሰዎች ጉዳይ አይረሱም። ሁሉንም በጉዳይ በጉዳያቸው ያናግሯቸዋል። ሁሉንም ያፅናሉ፤ ይመክራሉ፤ ያበረታታሉ።

በዙሪያቸው ከበው በፍቅር ዐይን የሚመለከቷቸውን ሰዎች አስተናግደው ከጨረሱ በኋላ ጠጋ ብለን እጃቸውን ስመን ሰላምታ አቀረብንላቸው፤ ሰላምታችንን እየመለሱ በውብ ፈገግታቸው ተቀበሉ። ከአዩብ ጋር ለማስተዋወቅ በማሰብ፡-

“አባጄ! ዛሬ አንድ ጓደኞችንን ጨምረን ነው የመጣነው?” አለ ዓማር። አስታዝ ወያ አዩብ እየተመለከቱ፡-

“ማሻአላህ! ማን ትባላላህ ነኝ ልጅ?” አሉ።

“አዩብ አባላለሁ” በአክብሮት መለሰ።

አስታዝ ራሳቸውን ካስተዋወቁ በኋላ፡-

¹⁷ ጀማኝ ሰላት፡ የጋራ ስግደት

¹⁸ ዱዓኦ፡ ለአላህ (ሱወ.) ፍፁም በመተናነስ የሚፈፀም የእምልኮት ዐይነት፤ ፀሎት።

“እንኳን ደህና መጣህ አዩቤ” አሉት በማቅረብ ስሜት። እዩብ በኡስታዙ ልባዊ አቀራረብ ቀልቡ እንደተነካ ያስታውቃል። በዚህ ሁኔታ የዛሬው ትምህርታዊ ውይይት እንዲህ ተጀመረ።

ኡስታዝ ሉቅማን የዕለቱን ትምህርት ከመጀመራቸው በፊት፡-

“የባለፈው ዓመት ውይይታችን ስለምን ነበር?” ሲሉ ጠየቁ።

“ዕውቀት የሕዝቦች የከፍታ መለኪያ መሆኑን አስረድተኸን ነበር አባዬ” ዓማር መለሰ።

“የአዕምሮን ታላቅነትና አዕምሮን በትክክል አለማዳበር ለችኩል ውሳኔ እንደሚያጋልጠን፤ ያ ዓይነት ውሳኔ ደግሞ ከፍተኛ አደጋ ላይ እንደሚጥለን አሳይተውናል” እኔም ተጨማሪ ሃሳብ አክልኩ።

ኡስታዙ መቀመጫቸውን በማስተካከል የመስጂዱን ግድግዳ እየተደገፉ፡-

“በጣም ጥሩ። ወደዛሬው የውይይት ነጥቦች መግባት እንችላለን ማለት ነው” አሉ። ኡስታዙ የተደገፉበት ግድግዳ እንዳይቀዘቅዛቸው በማሰብ ዓማር የስፖንጅ ትራስ አስተካክለላቸው።

“አላህ ይባርክህ!” አሉና የዕለቱን ፕሮግራም እንዲህ ሲሉ ጀመሩ፡-

“ልጆቼ እስኪ ይህንን አንቀጽ ተመልከቱ፡-

“እነሆ ከአላህ ሌላ አምላክ አለመኖሩን አወቅ” (ሙሐመድ፡ 19)

ይህ አንቀጽ አንድ ሰው ከአላህ በቀር በብቸኝነት ሊመለከ የሚገባው ጌታ እንደሌለ ከመመስከሩ በፊት ስለሚመሰክርበት ጉዳይ በቂ ዕውቀት ሊኖረው እንደሚገባ ያውጃል። ኢማን (እምነት) ሌሎች ሰዎች ስላመኑ ብቻ በጭፍን የሚከተሉት ግልብ አመለካከት ሳይሆን የነፍስ ወከፍ ዕውቀት የሚጠይቅ ጥልቅ ምልክታ መሆኑን ያትታል። ታላቁ የሐዲስ ሊቅ ኢማም አል-ቡኻሪ ይህንን አንቀጽ የሚመለከተውን የሶሊሕ አል-ቡኻሪ የሐዲስ መጽሐፋቸውን ከፍል የወጡት በሚከተለው ርዕስ ነበር፡

“ዕውቀት ከንግግርም ሆነ ከተግባር በፊት (ይቀድማል)”

ኢማሙ ከየትኛውም ንግግርም ሆነ ተግባር ዕውቀት መቅደሙ የግድ መሆኑን አስምረውበታል” አሉና በማፈራረቅ ተመለከቱን።

“ኡስታዝ አንድ ጥያቄ ነበረኝ” አልኳቸው በከፍተኛ አክብሮት።

“አሺ የኔ ልጅ -ቀጥል” አሉኝ በፈገግታ ተውጠው። ጥያቄዬን ቀጠልኩ፡-

“የዕውቀት አስፈላጊነትን እና በእስልምና ያለውን ደረጃ አብራርተውልናል። ግን ዕውቀት ሲባል ኢስላማዊ ድንጋጌዎችንና ቀኖናዎችን ብቻ ነው ወይስ የሌላውንም የሕይወት ዘርፍ የዕውቀት መስኮች ያካትታል? ለምሳሌ ሕክምና፣ ምህንድስና፣ ፊዚክስ፣ ኢኮኖሚክስ፣... አጠቃላይ የማኅበራዊና የተፈጥሮ ሳይንስ ዕውቀቶችንም ያጠቃልላል?”

ኡስታዝ ጥያቄዬን በትክክል መረዳታቸውን ለማሳየት ጭንቅላታቸውን ላይ ታች ነቀነቁና ከንፈራቸውን በጣቶቻቸው ጠረግ አድርገው መልስ ለመስጠት ተዘጋጁ። ሊዘይራቸው የመጣን አንድ ወጣት ካስተናገዱ ቡኋላ እንዲህ ሲሉ ምላሽ ሰጡ፡-

“ልጆቼ! እስልምና ሕይወትን ከፋፍሎ የሚመለከት ሃይማኖት እንዳልሆነ መገንዘብ እጅጉን ጠቃሚ ነው። መንፈሳዊና ቁሳዊ ብሎ በመነጣጠል አንዱን ቀድሶ ሌላኛውን አያረክስም፤ አኼራዊ¹⁹ እና ዱኒያዊ²⁰ ብሎ በመለያየት አንዱን አወድሶ ሌላኛውን አያወግዝም። እንዴት መንፈሳዊ ልዕልናን መቀዳጀት እንደምንችል እንዳስተማረን ሁሉ ዓለማዊውን ሕይወት እንዴት እንደምንመራም አመላክቶናል፤ ለመጭው ዓለም መዘጋጀት እንዳለብን ሁሉ ቅርቢቱን ዓለም እንዳንዘነጋም አሳስቧል።

“ከቅርቢቱም ዓለም ፋንታህን አትርሳ፤ አላህም ወደ አንተ መልካምን እንዳደረገልህ (ለሰዎች) መልካምን አድርግ፤” (አል-ቀሰስ፡ 77)

በእስልምና ዕይታ የዕውቀት መስክ ሁሉንም የሕይወት ዘርፍ የሚመለከት ሲሆን በሁለት ዋና ዋና ክፍሎች ከፍለን ልናየው እንችላለን። አንደኛው የዕውቀት ዓይነት በቁርአን ወይም በሐዲስ በቀጥታ የተጠቀሰ ወይም የተተነተነ ሲሆን ሁለተኛው የዕውቀት ዓይነት ደግሞ ቁርአን ወይም ሐዲስ እንድናጠናው ያመላክቱት የዕውቀት ዘርፍ ነው። የሚከተለውን የቁርአን አንቀጽ ተመልከቱ፡-

¹⁹ አኼራ፡ መጭው ዓለም (ከሞት በኋላ ያለ ዓለም)
²⁰ ዱኒያ፡ ቅርቢቱ ዓለም

«በምድር ላይ ቺዱ፤ የአመጸኞችም መጨረሻ እንዴት እንደነበረ ተመልከቱ በላቸው።» (አን-ነምል፡ 69)

ይህ የቁርአን አንቀጽ ምድር ላይ ያለፉ የሰው ልጆች ተሞክሮዎችን እንድናጠና እና ትምህርት እንድንወስድ ያበረታታናል። በሌላ የቁርአን አንቀጽ ፍጥረት ዓለሙን በጥልቀት እንድናስተውልና እንድንመረምር እንዲህ ይገፋፋናል፡-

“ሰማያትንና ምድርን በመፍጠር ሌሊትና ቀንንም በመተካካት ለባለ አዕምሮዎች በአርግጥም ምልክቶች አሉ። (እነርሱም) እነዚያ ቆመው፤ ተቀምጠውም፤ በጐኖቻቸው ተጋድመውም አላህን የሚያወሱ በሰማያትና በምድር አፈጣጠር የሚስተነትኑ፡- ‘ጌታችን ሆይ! ይኸን በከንቱ አልፈጠርከውም፤ ጥራት ይገባህ፤ ከአሳትም ቅጣት ጠብቀን’ የሚሉ ናቸው።” (አለ ዒምራን፡ 190-191)

የሚከተሉትን የቁርአን አናቅፅም ተመልከቱ። በአል-ፋጢር ምዕራፍ አላህ (ሱወ) እንዲህ ይላል፡-

“አላህ ከሰማይ ውሃን ማውረዱን፤ አላየህምን? በርሱም፤ ዓይነቶቻቸው የተለያዩ ፍሬዎችን አወጣን፤ ከጋራዎችም መልኮቻቸው የተለያዩ፤ ነጮች፤ ቀዮችም፤ በጣም ጥቂሮችም የሆኑ መንገዶች አሉ። ከሰዎችም፤ ከተንቀሳቃሾችም፤ ከቤት እንስሳዎችም፤ እንደዚሁ መልኮቻቸው የተለያዩ አልሉ፤ አላህን ከባሮቹ ውስጥ የሚፈሩት፤ ዐዋቂዎቹ ብቻ ናቸው፤ አላህ አሸናፊ መሐሪ ነው።” (ፋጢር 27-28)

በነኝህ ሁለት አንቀጾች ውስጥ የተለያዩ የትምህርት ዘርፎች ጥቆማ ተደርጎባቸዋል። “ዓይነቶቻቸው የተለያዩ ፍሬዎችን አወጣን” የሚለው የአንቀጹ ክፍል Botany²¹ የተሰኘውን የሳይንስ ዘርፍ ለማመልከት ነው።

ከጋራዎችም መልኮቻቸው የተለያዩ፤ ነጮች፤ ቀዮችም በጣም ጥቂሮችም የሆኑ መንገዶች አሉ” የሚለው የአንቀጹ ክፍል Geology²² የተሰኘውን የሳይንስ ዘርፍ ለማመመልከት ነው።

ከሰዎችም፤ ከተንቀሳቃሾችም፤ ከቤት እንስሳዎችም፤ እንደዚሁ መልኮቻቸው የተለያዩ አሉ” የሚለው የአንቀጹ ክፍል Zoology²³ የተሰኘውን የሳይንስ ዘርፍ ለማመመልከት ነው።

²¹ Botany ስለ እፅዋት የሚያጠና የሳይንስ ዘርፍ ነው።

²² Geology ስለ ምድር የሚያጠና የሳይንስ ዘርፍ ነው።

²³ Zoology ስለ እንስሳት የሚያጠና የሳይንስ ዘርፍ ነው።

የአንቀጾቹን ፍሰትና ማሳረጊያ ስንመለከት ስለ ፍጥረተ-ዓለሙ የሚኖረን ጥልቅ ዕውቀት የአላህን ታላቅነት እንድንገነዘብና እርሱን እንድንፈራው ምክንያት እንደሚሆን እንረዳለን።

“አላህን ከባሮቹ ውስጥ የሚፈሩት፥ ዐዋቂዎቹ ብቻ ናቸው” (አል-ፋጢር፡ 28)

የሚለው የቁርአን አንቀጽም ይህንኑ እውነታ የሚያስረግጥ ነው” አሉና ትንታኔያቸውን አሳረጉ።

በምንሰማው መረጃ ተገርመናል። ከሩቅ ሰላምታ ሁሉ ለሚያደርሷቸው ሰዎች በፈገግታ እፀፋውን ይመልሳሉ። መስጂድ ውስጥ ያያቸው ሁሉ ፍቅሩን ይገልፀላቸዋል። ኡስታዙ ከአፍታ ቆይታ በኋላ ሃሳባቸውን እንዲህ ቀጠሉ፡-

“ከላይ የተጠቀሱት አናቅፅ ፍጥረተ-ዓለሙን ማንበብን በእጅጉ ያበረታታሉ። በነገራችን ላይ ንባብን በሦስት ከፍለን ልናየው እንችላለን” አሉና የንባብ ዓይነቶችን ይዘረዝሩልን ጀመር፡-

“የመጀመሪያው፡- በእስተማሪ በመታገዝ ዕውቀት የሚቀስምበት የንባብ ዓይነት ሲሆን የአላህ መልዕክተኛ ከመላእኩ ጂብሪል ቁርአንን የተማሩበት መንገድ ነው።

ሁለተኛው፡- የቋንቋ ዕውቀትን በማዳበር ሃይማኖታዊም ይሁኑ ዓለማዊ ዕውቀቶችን መቅሰም የሚያስችለው የግል ንባብ ዘዴ ነው።

ሦስተኛው፡- ፍጥረተ-ዓለሙ የተዘረጋ ግዙፍ መጽሐፍ በመሆኑ በጥልቀት እስተውሎትና ተከታታይ ጥናት ገዢ ተፈጥሯዊ ሕጎችን መገንዘብ የሚያስችል የጥናትና ምርምር የንባብ ዓይነት ነው።

አሁን በዘመናችን የምንመለከታቸው ለማመን የሚያዳግቱ የሳይንስና የቴክኖሎጂ ውጤቶች የሦስተኛው የንባብ ዓይነት ውጤቶች ናቸው። የየዘርፉ ሊቃውንት የተፈጥሮ ሕጎችን በጥልቀት ተገንዝበው ለሚፈልጉት ጥቅም ማዋል በመቻላቸው የተገኙ ውጤቶች ናቸው። እነዚህን ሕጎች በትክክል መገንዘብ አለመቻል ከተፈጥሮ ሕግ ጋር መላተምን ሊያስከትል ይችላል፤ ከተፈጥሮ ጋር በመላተም ደግሞ የተፈጥሮን ሕግ መቀየር አይቻልም። አንድ የእስልምና ሊቅ እንዲህ ሲሉ ተናግረዋል፡-

‘ ከተፈጥሮ ሕግ ጋር አትላተሙ፤ እርሷ ምንጊዜም አሸናፊ ነችና። ይልቁንስ ሕጓን ተከትላችሁ ተጓዙ፤ ምንጊዜም ለናንተ ጥቅም አውሉት ’

ከነዚህ አስተሳሰቦች ተነስተን እስልምና ስለ ዕውቀት ያለው ዕይታ በሃይማኖታዊ ቀኖናዎች ብቻ የተገደበ እንዳልሆነ እንገነዘባለን፤ እጅግ ሰፊና ሁለገብ አመለካከት የገነባ የሕይወት መንገድ ነው” አሉና ኡስታዙ ንግግራቸውን ገታ አደረጉ።

ኡስታዝ ሉቅማን በንግግራቸው መሓል የማሰቢያ ጊዜ ይሰጣሉ፤ አዕምሮዬ እንድ የረሱል (ሰ.ዐ.ወ) ቃል አስታወስኝ፡-

“ኡስታዝ!

‘ልጆቻችሁን ውርወራ፣ ውሃ ዋና እና ፈረስ ግልቢያ አስተምሯቸው’

የሚለው የኸሊፋው ዑመር (ረ.ዐ.) ቃል ካነሳነው ነጥብ ጋር ይገናኝ ይሆን?” የሚል ጥያቄ እነሳሁላቸው።

“ባረከላሁ ፊይክ።²⁴ ጥሩ ምሳሌ ነው ያስታወስኩኝ። ይህ የታላቁ ሶሐባ ንግግር የተለያዩ ጠቃሚ የስፖርት ዓይነቶችን መማር አስፈላጊ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ረሱል (ሰ.ዐ.ወ) ከሃይማኖታዊ ትምህርቶች ውጭ የሆኑ ዕውቀቶችን መማር እንዳለብን ያስገነዝባሉ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ስለ ውርወራ ያስተላለፉት ሐዲሥ ደግሞ አስተውሎትን የሚጠይቅ ድንቅ መልዕክት ያዘለ ነው።

“አዋጅ! ኃይል ማለት ውርወራ ነው። አዋጅ! ኃይል ማለት ውርወራ ነው። አዋጅ! ኃይል ማለት ውርወራ ነው።”²⁵

“በዘመናችን ያሉ ኃያላን ሀገራት የርስ በርስ አሽቅድድም እንዲ ምክንያት አህጉር አቋራጭ ተምዘግዛጊ ሚሳይሎችን የራስ ለማድረግ የሚደረግ ግብግብ ነው። እነዚህ ተወርዋሪ መሣሪያዎች ውስብስብ የፊዚክስ ጥበብ ፈሰሳቸዋል። እናም የውርወራ ኃይልን ለማሳደግ የፊዚክስ፣ የኢንጂነሪንግ፣ የኬሚስትሪ፣ የቁስ እካል (Material) ሳይንስና በሌሎችም የዕውቀት ዘርፎች መካን የግድ ይላል። ከላይ የተጠቀሰው ሐዲስ እነኝህን ሁሉ መልዕክቶች በውስጡ አምቆ ይዟል። ‘ኃይል ማለት ውርወራ ነው’ ”

* * *

²⁴ ባረከላሁ ፊይክ፡- እላህ በረከቱን ይችርህ።

²⁵ ሙስሊም ዘግበውታል።

የዕውቀት ዓይነቶች

የኡስታዝ ሉቅማን ሁለገብ ዕውቀት አስደምሞናል፤ ይህ ሁሉ የንባባቸው ውጤት መሆኑን ተረድተናል። ኡስታዙ በመቀጠል፡-

“ልጆቼ! ዕውቀትን በሁለት ልንከፍለው እንችላለን” አሉና የዕውቀት ዓይነቶችን ማብራራት ጀመሩ።

“የመጀመሪያው፡- ግዴታ (ዋጂብ) የሆነ የዕውቀት ዓይነት ሲሆን ይህም መሠረታዊ የሆኑ ሃይማኖታዊ ዕውቀቶችን ያካትታል። ይህ የዕውቀት ዓይነት በማንኛውም ግለሰብ ላይ በነፍስ ወከፍ ግዴታ የሆነ የዕውቀት ዓይነት ነው።

ሁለተኛው፡- የዕውቀት ዓይነት ደግሞ የተወሰነ የሕብረተሰብ ክፍል ከተማረው በሌላው ላይ ግዴታ የማይሆን፤ ነገር ግን በሕብረተሰቡ ውስጥ በዛ ዕውቀት የተካነ በቂ የሰው ኃይል ከሌለ ሁሉም የሕብረተሰቡ አባላት አላህ ዘንድ ተጠያቂ የሚሆኑበት ፈርደል ኪፋያህ- የሚባለው የዕውቀት ዓይነት ነው” አሉና መረዳታችንን ለማረጋገጥ በአትኩሮት ተመለከቱ። ዓማር ቀበል አደረገና፡-

“ፈርደል ኪፋያህ የተሰኙት የዕውቀት ዓይነቶች ለምሳሌ የትኞቹ ናቸው?” የሚል ጥያቄ አነሳ። ኡስታዙ የዓማርን ጥያቄ ሲያብራሩ፡-

“ለምሳሌ በሃይማኖታዊ ጉዳይ ላይ ጥልቅና ዝርዝር ዕውቀት ያላቸው የተወሰኑ ሊቃውንት ካሉ ሌላው ማኅበረሰብ ዝርዝር ዕውቀት እንዲኖረው አይገደድም። መሠረታዊ የሆኑና የግድ ሊያውቃቸው የሚገቡ ዕውቀቶችን ብቻ መማር ይኖርበታል። ሌላው ከላይ የዘረዘርናቸው የሳይንስና የቴክኖሎጂ ዕውቀቶችን ሁሉም የሕብረተሰብ ክፍል መማር ግዴታ ላይሆንበት ይችላል፤ ነገር ግን በየዘርፉ የሀገርን ችግር ፈች የሆኑ የሳይንስና የቴክኖሎጂ ምሁራን መኖራቸው የግድ ነው። እንደዛ ዓይነት ግለሰቦች በበቂ ሁኔታ የሌሉ ከሆነ ግን ሁሉም የሕብረተሰብ አባላት ተጠያቂ ይሆናሉ ማለት ነው” አሉና ገለፃቸውን አሳረጉ።

“ስለዚህ ሙስሊሞች ከሃይማኖታዊ ዕውቀት ባሻገር በሌሎች የዕውቀት ዘርፎች ንቁ ተሳታፊ መሆናቸው ተጨባጭ ሁኔታ ግዴታ የሚያደርግባቸው ብቻ ሳይሆን ሃይማኖታቸውም የሚያዛቸው ተግባር ነው ማለት ነው?” የአዩብ ጥያቄ ነበር።

“አዎ ልጆቼ! ሙስሊሞች ልባቸውን በበጎ ሃሳብ ቃችተው ለሀገራቸው ብሎም ለሰው ዘር ጠቃሚ ነገር ለማበርከት በማሰብ ከተማሩ፤ ካጠኑ፤ ከተመራመሩ... ፍፁም ዓለማዊ በሚመስለን ጉዳይም ላይ አጅር (ምንዳ) ያገኛሉ፤ የጌታቸውን ትእዛዝ እየፈጸሙ በመሆኑ ዒባዳ (አምልኮ) ላይ ነው ያሉት” አሉን። ሁላችንም በመገረም ጭንቅላታችንን ወዘወዝን። መገረማችንን ያስተዋሉት ኡስታዝ፡-

“በርግጥ ‘አንድ ሰው ሂሳብ ወይም ፊዚክስ፤ ኢኮኖሚክስ ወይም ፖለቲካል ሳይንስ ቢያጠና ኒያውን²⁶ እስካስተካከለ ድረስ አጅር ያገኛል’ የሚለው ገለፃ ሊገርማችሁ ይችላል። ሰላት እኮ አላህ የሚወደው የአምልኮ ተግባር ቢሆንም ኒያችን ካልተስተካከለ ተቀባይነት አይኖረውም፤ ከዚህም አልፎ ለአላህ ቅጣት ሊዳርገን ይችላል። በአንፃሩ ዓለማዊ የሆኑ ጉዳዮች በእስልምና ያልተከለከሉ ወይም የተፈቀዱ እስከሆኑ ድረስ ኒያን በማስተካከል ምንዳ ይገኝባቸዋል።

“የኒያ መስተካከል ሙባሕ²⁷ ተግባርን ወደ አምልኮ የመቀየር ኃይል አለው። የታዘዘን ዒባዳ ደግሞ በኒያው ደረጃ ልክ እጥፍ ድርብ ምንዳ እንዲያስገኝ ያደርገዋል” ሲሉ ተጨማሪ ማብራሪያ ሰጡን። ፈገግ አሉና አንድ በሰሐቦች²⁸ ጊዜ የተከሰተ ክስተት አስታውሱን፡-

“በአንድ ወቅት የአላህ መልዕክተኛ (ሰ.ዐ.ወ) ሰሐቦቻቸውን እያስተማሩ ነበር። ትምህርቱ ሰደቃን²⁹ ይመለከታል። ታዲያ የምፅዋት ዓይነቶችን በመዘርዘር ላይ እያሉ የሰሃቦችን አግራሞት የጫረ አንድ የሰደቃ ዓይነት ጠቀሱ።

‘ከናንተ አንዳችሁ ከሚሰቱ ጋር በሚያደርገው የግብረ ሰጋ ግንኙነት ውስጥ ሰደቃ አለው’ አሉ። ሰሐባዎቹ እንደናንተ ተገረሙና፡-

‘አንቱ የአላህ መልዕክተኛ ሆይ! አንድ ሰው ስሜቱን በመወጣቱ ምንዳ ያገኛል?’

ሲሉ ጠየቁ። የአላህ መልዕክተኛ እንዲህ ሲሉ መልሰው ጠየቋቸው፡-

²⁶ ኒያ፡- አንድን ነገር ለመፈፀም ያነሳሳን ገፊ ምክንያት (Intention)

²⁷ ሙባሕ፡ በእስልምና የተፈቀደ ተግባር

²⁸ ሰሐባ፡ የነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ባልደረባ

²⁹ ሰደቃ፡ የመልካም ሰራ ዓይነቶችን በሙሉ የሚያካትት ሲሆን በአብዛኛው ምፅዋት መለገስን ለማመልከት ይውላል።

‘ እስኪ ንገሩኝ ይህ ሰው ይህንን ስሜቱን በተከለከለ (ሐራም) መንገድ ቢወጣው ኖሮ ወንጀለኛ ይሆን አልነበረምን? ’

ሰሐቦቹም:-

‘ አዎ ወንጀለኛ ይሆን ነበር ’ ሲሉ መለሱ።

ይኼኔ የአላህ መልዕክተኛ በተፈቀደ መንገድ ስሜቱን ያስተናገደ ሰው ምንዳ የሚያገኝበትን ምክንያት እንዲህ ሲሉ ገለጹ:-

‘ እንደዚሁም ይህ ሰው (ከሐራም በመቆጠብ) የተፈቀደ (ሐላል) በሆነ መንገድ ስሜቱን በመወጣቱ ምንዳ ያገኛል ⁸⁰

“አያችሁ ልጆቼ! እስልምና ሕይወትን ዓለማዊና መንፈሳዊ ብሎ የሚከፋፍል ዲን አይደለም። ፍፁም ዓለማዊ የሆኑ ተግባራትንም እንድንጨፈልቅ አላዘዘንም። ይልቁንም በተፈቀደ በይ የሚፈሱ ከሆነ፤ በሐላል መልኩ የሚፈፀሙ ከሆነ መንፈሳዊ ትሩፋትን ያስገኛሉ። አጠቃላይ እስልምና ስለ ሕይወት ያለው ዕይታ ይህ ነው” አሉና በምሳሌ አስደግፈው ተነተኑልን።

በጣም የሚገርም ዕይታ ነው፤ እንዴት ሰላም የሚሰጥ የሕይወት ፍልስፍና ነው?! በሰው ልጅ የዚህች ዓለም ቆይታ የአስተሳሰብ ግጭትን ያስወገደ፤ የደፈረሰ ዕይታን ያሰከነ፤ የተሳከረ ምልክታን ያስተካከለ፤ ሕይወትን ወጥ አድርጎ ያናበበ፤ በዓይነቱ ልዩና በይዘቱ ጥልቅ አመለካከት ነው - ኢሰላም።

* * *

⁸⁰ ሙስሊም ዘግበውታል።

የመፈጠራችን ዓላማ

አስልምና ስለ ሕይወት በሚያራምደው ሚዛናዊ ፍልስፍና እየተደነቅን ባለንበት ኡስታዝ ሉቅማን የሰው ልጅን የሕይወት ግቦች በሦስት ዋና ዋና ነጥቦች ጠቅለል አድርገው ገለጹልን። እኛም በጥሞና ማድመጣችንን ቀጠልን፡-

“ልጆቼ! ቁርአንን ከመጀመሪያ አስከ መጨረሻ ስትመረምሩ የሰው ልጅ የመፈጠር ዓላማዎች ሦስት መሆናቸውን ትገነዘባላችሁ። እነርሱም፡- **ዒባዳ** (አምልኮ)፣ **ኸሊፋ** (ምትከነት) እና **ኢስቲዕማር** (ልማት) ናቸው” አሉንና በሃሳብ ርቀው ሄዱ። ሦስቱንም ዓላማዎች እንደሚያብራሩልን ተስፋ በማድረግ መጠባበቅ ጀመርን። ሦስቱንም ነጥቦች የሚመለከቱ የቁርአን አንቀጾች እያጣቀሱ እንዲህ ተነተኑልን፡-

“የሰው ልጅ መፈጠር የመጀመሪያውና ቀዳሚው ዓላማ አላህን ማምለክ መሆኑን ኃያሉ አላህ በአዝ-ዛሪያት ምዕራፍ እንዲህ ሲል ይገልጻል፡-

“**وَمَا نَحْنُ بِمُشْرِكِيكَ** ሰውንም፣ ሊግዝዙኝ እንጅ ለሌላ አልፈጠርኳቸውም።” (አዝ-ዛሪያት፡ 56)

የሰው ልጅ አላህን (ሱ.ወ) በብቸኝነት ሲያመልክ በዚህች ዓለም ያለው ቆይታ በነፃነት የተሞላና በፍጥረተ-ዓለሙ ውስጥ ለማንም ፍጡር የማያጎበድድ ከቡር ፍጡር ያደርገዋል።

ሁለተኛው የሰው ልጅ የመፈጠር ዓላማ የአላህ (ሱ.ወ) ሕግ አስፈፃሚ ምትክ (**ኸሊፋ**) መሆን ነው። ኃያሉ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ይላል፡-

“(መሐመድ ሆይ!) ጌታህ ለመላእክት፡- “እኔ በምድር ላይ ምትክን እድራጊ ነኝ” ባለ ጊዜ (የሆነውን አስታውስ)።” (አል-በቀራህ፡ 30)

ይህ የሕይወት ተልዕኮ የሰው ልጅ በመልካም እንዲያዝ፤ ከብከለት እንዲከለከል፤ ፍትህን እንዲያሰፍን ያደርገዋል። ነቢዩ ዳዊድን (ዐ.ሰ.)³¹ አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ይላቸዋል፡-

“ዳውድ ሆይ! እኛ በምድር ላይ ምትክ አድርገንሃልና በሰዎች መካከል በእውነት ፍረድ፤ ዝንባሌህንም አትከተል፤” (ዒ.ድ፡ 26)

ሦስተኛው የሰው ልጅ የመፈጠር ዓላማ ምድርን ማልማት ነው። ይህ “ኢስቲዕማር” ይሰኛል። አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ይላል፡-

“...እርሱ ከምድር ፈጠራችሁ፤ በውስጧ እንድታለሟትም አደረጋችሁ...” (ሁ.ድ፡ 61)

የሰው ልጅ ምድርን የማልማት ዓላማውን በአግባቡ ያሳካ ዘንድ ዕውቀት ያሻዋል። በሁሉም የሕይወት ዘርፍ ሁለገብ ዕውቀት ከሌለው ሦስቱንም ዓላማዎች ማሳካት አይቻለውም።” እሱን ኡስታዙ ነጭ ዒማቸውን እየነካከ።

* * *

³¹ ዐ.ሰ.፡- ዐለይሂ ሰላም፡ ሰላም በርሳቸው ላይ ይሁን

ጠያቂ አዕምሮ

(Inquisitive mind)

የማይጠገቡት ኡስታዝ ሉቅማን ገለፃቸውን ቀጥለዋል፡-

“ልጆቼ በአጠቃላይ ሙእሚኖች በምድራዊ ቆይታቸው የአኼራም ይሁን የዱኒያ ጉዳያቸውን በዕውቀት ላይ ይገነቡ ዘንድ አላህ (ሱወ) እንዲህ ሲል ያሳስባቸዋል፡-

“ዕውቀት ከሌላችሁ የዕውቀት ባለቤቶችን ጠይቁ” (አል-አንዚያአ፡ 7)

ይህ የቁርአን አንቀጽ አጠቃላይ ትዕዛዝ መያዙን በፅሞና አስተውሉ፡፡

“የዕውቀት ባለቤቶችን ጠይቁ”

“በተለያዩ የሕይወት ዘርፍ ለሚገኙበት ጥያቄዎች በዘርፉ ያሉ ምሁራንን እንጠይቅ ዘንድ ጠይቀንም እውነታውን እንረዳ ዘንድ የተላለፈ መልዕክት ነው” አሉና ፈገግ አሉ፡፡ የፈገግታቸውን ምክንያት ጠየቅናቸው፡፡ ፈገግታቸው ከፈታቸው ሳይጠፋ እንዲህ አጫወቱን፡-

“በአንድ ወቅት አንድ ታላቅ ዓሊም ጥያቄ ተጠየቁ፡፡ ጠያቂው በሸይኹ ለመቀለድ ያሰበ ይመስላል፡፡

‘ ቁርአን ውስጥ ስለ ሁሉም ነገር ተጠቅሷል ብለው ሲያስተምሩ የሰማሁ መሰለኝ ’ አላቸው፡፡

‘ አዎ አልተሳሳትክም ’ አሉት፡፡ ሰውዬውም፡-

‘ ታዲያ እንዲህ ከሆነ አንድ ኩንታል የሰንዴ ዱቄት ስንት ዳቦ እንደሚወጣው ከቁርአን ውስጥ አስኪ ይንገሩኝ ’ አላቸው፡፡ ሸይኹም፡-

‘እኚ ትንሽ ጊዜ ሰጠኝ’ አሉና አሕመድ የተሰኘ ተማሪያቸውን ጠሩ።
ከዚያም፡-

‘አሕመድ ሆይ! ሰፈራችን ውስጥ የሚገኘው ዳቦ ቤት ሂድና ዳቦ ጋጋሪውን
አንድ ኩንታል ስንዴ ዱቄት ስንት ዳቦ እንደሚወጣው ጠይቀህ ለዚህ ሰው ንገረው’
አሉት። ይኼኔ ሰውዬው፡-

‘አንዴ! እኔኮ የጠየቅኩዎ ቁርኣን ውስጥ እንቀጽ ጠቅሰው እንዲነግሩኝ ነው’
ሲል ተቃወመ። ሸይኹም፡-

‘እኔም እኮ ከቁርኣን ወስጄ ነው መልሱን የነገርኩህ’ አሉት።

‘ምን የሚለው እንቀጽ?’ ሲል ጠየቃቸው። ሸይኹም እንዲህ ሲሉ
መለሱለት፡-

“ዕውቀት ከሌላችሁ የዕውቀት ባለቤቶችን ጠይቁ” (አል-አንቢያ: 7)

ኡስታዝ ይህንን እንቀጽ ሲያነቡ ሁላችንም ሳቅን። እርሳቸውም እንደምንም
ሳቃቸውን እየገቱ የሸይኹን ቃል ቀጠሉ፡-

“እንደምታውቀው እኔ የሃይማኖት አስተማሪ ነኝ። በጠየቅኩኝ ጉዳይ ላይ
የዕውቀት ባለቤት እኔ ሳልሆን የሰፈራችን ዳቦ ቤት ውስጥ ያለው ዳቦ ጋጋሪ ነው።
እናም ቁርኣኑ በሚለው መሰረት አንተ በጠየቅከውና እኛ በማናውቀው ጉዳይ ዙሪያ
ዳቦ ጋጋሪውን ጠይቀን መረዳት ቁርኣን ውስጥ የተጠቀሰ ጉዳይ ነው’ ሲሉ መለሱለት”
አሉና ኡስታዛችን ድጋሚ ፈገገግ አሉ። እኛም በሸይኹ መልስ በመገረም አብረናቸው
ፈገግ አልን።

ኡስታዝ ሉቅማን ሃሳባቸውን ለማስረዳት የሚያቀርቡዋቸው ታሪኮች ግሩም
ናቸው። ቀለል ባሉ ምሳሌዎች እያዋዙ ጥልቅ ሃሳቦችን ውስጣችን ማስረጃ
ተከነውበታል። ኡስታዙ ትንታኔያቸውን እንዲህ ቀጠሉ፡-

“እናም በሱረት አል-አንቢያ የተጠቀሰው ይህ እንቀፅ ጠያቂ አዕምሮ
(Inquiring mind) እንዲኖረን ያበረታታል። ጠያቂ አዕምሮ ያላቸው ዜጎች ቁጥር ከፍ
ባለ መጠን የሕዝብ የዕውቀት ደረጃ ይመነደጋል። የሕዝብ የዕውቀት ደረጃ ማደግ

ደግሞ ያን ሕብረተሰብ ከሌሎች የተሻለ ቦታ ላይ ያደርሰዋል። የዕውቀት ቁልፍ መፍቻውስ ጥያቄ አይደል?!

“የሰው ልጅ አሁን ያለበት ቁሳዊ ምጥቀት ላይ መድረስ የቻለው የጠያቂ አዕምሯቸውን ጥያቄ መልስ ለመስጠት በማሰኑ ሳይንቲስቶች ድካም ነው፤ በየመስኩ በተሰማሩ ተመራማሪዎች ተስፋ አስቆራጭ ትግል ነው። በእስልምና ታሪክ እንቱ የተሰኙ ምሁራን የዕውቀት ድልብ ይኼው የተነሳባቸውን ጥያቄ ሁሉ ለመመለስ ያደረጉት ጥረት ውጤት ነው። መጠየቅ...መማር...መጠየቅ...መማር። ይህ የማያቋርጥ የዕውቀት ዑደት ነው፤ የአስተማማኝ እድገት ምስጢር ነው።

“ምሁራን ጥያቄዎችን ለመፍታት እንቅልፍ አጥተው የሚያሳልፉት ሌሊት የደስታ ምንጭቸው መሆኑን አወቁ - ልጆቼ! ታዋቂው የቁርአን ሙፈሲር³² ኢማም አዝ-ዘመኸሸሪ ይህንን እውነታ አስመልክተው ያሉትን አንዴ ላንብብላችሁ” ለሉና ከጎናቸው የሚገኝ አንድ መጽሐፍ አነሱ።

መጽሐፉ ከሁለት ሚሊዮን በላይ ኮፒ የታተመው የታዋቂው ዓሊም³³ ዶ/ር ዓሊድ አልቀርኒ “ላ ተሕዘን!”³⁴ የሚል መጽሐፍ ነበር። ኡስታዙ መጽሐፉን ከፍተው ከዐረብኛ ወደ አማርኛ በመተርጎም እንዲህ አስረዱ፡-

“ኢማም አዝ-ዘመኸሸሪ እንዲህ ይላሉ፡- ‘የተለያዩ የዕውቀት ዘርፎችን በማጥናት ያሳለፍኳቸው እንቅልፍ አልባ ሌሊቶች አንድ ሰው ቆንጆ ሚስቱን በመደባበስ ከሚያሳልፋቸው ሌሊቶች የበለጠ ለኔ ተወዳጅ ናቸው። አስቸጋሪ ፅንሰ ሃሳቦችን ስረዳ የማገኘው ሀሴትና ደስታ በጣም ጣፋጭ ከሆነ መጠጥ ይበልጥ ያረካኛል። በውብ ሴት ልጅ ከሚመታ የከበሮ ድምፅ ይልቅ ወረቀቶቼ ላይ ያለውን አቧራ ሳራግፍ የምሰማው ድምፅ ያስደስተኛል’

“አያችሁ ልጆቼ! ሊቃውንት እንዲህ ዓይነት የጥናትና የምርምር ፍቅር ላይ በመሆናቸው ነው እንዲያ ተዝቆ የማያልቅ ዕውቀት ባለቤት ለመሆን የቻሉት” ለሉና ኡስታዙ ንግግራቸውን አሳረጉ።

³² ሙፈሲር፡ የቁርአን ተንታኝ

³³ ዓሊም- የሃማሞት አዋቂ

³⁴ “የምን ሕዘን!” በሚል ርዕስ በሀዲያ ሙሐመድ ተተርጎሟል።

የዛሬው የኢስታዙ ገለፃ ለጥያቄ ከፍተኛ ዋጋ እንድሰጥ አድርጎኛል። ሕፃናትን ከልጅነት ጀምሮ እንዲጠይቁ ማበረታታት እንዳለብን ተሰማኝ። እኔም ምሁራንን በአካልም ይሁን በመጻሕፍታቸው በኩል ልጠይቃቸው ወሰንኩ፤ አዕምሯቸው ውስጥ የሚበላላውን ሃሳብ፤ የተከማቸውን ዕውቀት ገብቼ ልጎብኘው አለምኩ።

* * *

የዕውቀት እርእያዎች

ከሰጠምኩበት ሃሳብ ወጣሁና ኡስታዝን እንዲህ አልኳቸው፡-

“በጣም ይገርማል ኡስታዝ። ያ ማለት በሁሉም መስክ የተሟላ ዕውቀት ይኖረን ዘንድ እንድንጠይቅ፤ እንድንማርና እንድንመራመር ዲናችን አዘናል ማለት ነው?”

“አዎ ልጆቼ! ከዚህ በተቃራኒ መሆን አይጋ ያስከትላል። ከዕውቀት ውጭ በግምት መጓዝ በመጭው ዓለም ከተጠያቂነት አያድንም። ልዕለ-ጌዳሉ አላህ በተከበረው ቃሉ እንዲህ ይላል፡-

“የማታውቀውን ነገር አትከተል፤ ጆሮ፣ ዓይንና ልቦና ሁሉም (በዕለተ ትንሳኤ፣ በድርጊታቸው) ተጠያቂዎች ናቸው።” (አል-ኢስራክ፡ 36)

“ይህ ነው መለኮታዊው አዋጅ። ያለ ዕውቀት እንድም እርምጃ አትራመዱ። ጆሮ፣ ዓይንና ልቦና ዕውቀት የሚገባቸው መሳሪያዎች ናቸው። የእነዚህ መሳሪያዎች ሚና የነጠፈበትና ከዕውቀት ውጭ ሆኖ በጭፍን የሚመራ ሕይወት በመጭው ዓለም እንደሚያስጠይቅ በቅርቡ ዓለምም የውድቀት ሁሉ ምክንያት መሆኑን ምንጊዜም አስታውሱ” አሉና የአንቀጹን መንፈስ ፍንትው አድርገው አሳዩን።

እንዲህ ዓይነት ጥልቅ ትንታኔ ከኡስታዛችን ስንሰማ የእስልምናን ውበት አደነቅን፤ በአመለካከት ሰፋቱ ተደመምን። ያለንበትን ተጨባጭ ሁኔታ አሰብኩና በቁጭት ውስጤ እየታመሰ ባለበት ዓማር ኡስታዝን እንዲህ ሲል ጠየቀ፡-

“ታዲያ እኛ መስሊሞች የሰለጠነ ሕዝብ ሊያደርጉን በሚችሉ መርሆዎች የበለፀገ ዲን እያለን ለምን ይሆን የስልጣኔ ጭራ መሆናችን?”

ኡስታዝ ሉቅማን በመቆዘም ዓይነት አንገታቸውን እጎንበሰው ለጥቂት ጊዜ በሃሳብ ባህር ውስጥ ሰጠሙ። ወደ ሚሕራቡ እየተመለከቱ በጣቶቻቸው ጭናቸውን መታ መታ አደረጉና በትካዜ ተዋጡ። ካቀረቀሩበት ቀና ሲሉ ዕንባ ያቀረረ ዓይናቸውን ዓይናችን ላይ እንደተከሉ፡-

“ጥሩ ጥያቄ ነው ልጆቼ! አንድ ሕዝብ ታሪኩን ሲዘነጋ፣ ያስመዘገበውን ውጤት ቸላ ሲል ባጠቃላይ የነበረውን የስልጣኔ ክብር የመርሳት በሽታ ላይ ሲወድቅ የሚደርስበት አደጋ አንድ ግለሰብ ሙሉ የሕይወት ታሪኩን፣ የቤተሰብ አባላትንና የነበራቸውን ግንኙነት ሳይቀር የመዘንጋት በሽታ (Alzheimer's disease) ላይ ሲወድቅ ከሚደርስበት ቀውስ ጋር ተመሳሳይ ነው።

ይህ በሽታ ሙሉ ለሙሉ ማንነትን ይሰርዛል፤ ለዓመታት የተገነባውን ማህበራዊ ግንኙነት እውቅና ይነፍጋል። ዛሬ እንጂ ትላንት የሌለው ታሪክ አልባ ሰው ያደርጋል። ለአዲስ የግንኙነት መስመሮች እንግዳ መሆኑ ደግሞ ችግሩን ያወሳስበዋል። እነኚህ ችግሮች በአንድ ግለሰብ ላይ ከሚታዩ ውጤቶች የተወሰኑት ናቸው። አንድ ሕዝብም ታሪኩን በዘነጋ (Societal Dementia) ማግስት የማንነት ግጭት (Identity Crisis) ውስጥ መግባቱ አይቀሬ ነው” አሉና በሃሳብ ርቀው ሄዱ። ከጥቂት ቆይታ በኋላ ሐዘን በተላበሰ ቅላፄ ማብራሪያቸውን ቀጠሉ፡-

“ሙስሊሞች የጌታቸውን መለኮታዊ ትዕዛዝ ተከትለው ለዕውቀት ታላቅ ዋጋ በሰጡባቸው ዘመናት የስልጣኔ ማማን ተቆናጠጡ። ያን ወርቃማ ታሪካቸውን ዘንግተው ራሳቸውን ከዕውቀት ማዕድ ባራቁ ማግስት እናንተም እንዳላችሁት ወደ ጭራነት አሽቆለቆሉ፤ የሌሎች ሕዝቦች የባህል ሽቀጥ ማራገፊያ ሆኑ። ይህ አላህ (ሱወ) ያስቀመጠውን የሚከተለውን ማህበረሰባዊ ሕግ ያስታውሰናል፡-

«ይህ (ቅጣት) አላህ በሕዝቦች ላይ የለገሰውን ጾጋ፣ በነፍሶቻቸው ያለውን ነገር እስከሚለውጡ ድረስ የማይለወጥ በመኾኑ ምክንያት ነው፤ አላህም ሰሚ ዐዋቂ ነው።» (አል-አንፋል፡ 53)

በሙስሊሞች ላይ ተፈፃሚ የሆነውም ይኸው ሕግ ነው” አሉና ንግግራቸውን አሳረጉ።

የቁርአን አንቀጽ እምቅ መልዕክት ውስጤን ተቆጣጥሮታል። ኡስታዙ ተጨማሪ ሃሳብ አነሱና እንዲህ አሉን፡-

“ማሊክ ቢን ነቢይ የተባለው አልጀሪያዊ ምሁር አንድ ሕዝብ ዝቅተኛ የአስተሳሰብ ደረጃ ላይ በሚሆንበት ጊዜ የሚኖረው ሁኔታ ከህፃን ልጅ ሁኔታ ጋር እንደሚመሳሰል ጽፏል። ሕፃን ልጅ አዳዲስ አሻንጉሊት በተገዛለት ቁጥር በደስታ እንደሚበርቅ ሁሉ ያ ሕዝብም የቅርፅ ለውጥ እንጂ የይዘት ለውጥ የሌላቸው ምርቶች በቀረቡለት ቁጥር በደስታ እየሸመተ በሀሴት ይፈነድቃል።

እንዲህ ዓይነት ሕዝብ የራሱን ምርት ማምረት ቀርቶ የቀረቡለትን ምርቶች እንኳ ከበፊቱ የሚለዩበትንና ይበልጥ አስፈላጊነታቸውን መገምገም የሚያስችል ዕውቀት አይኖረውም። ሙስሊሙ ዓለም የሆነው እንዲያ ነው ሲል ይሞግታል -ማሊክ ቢን ነቢይ። 'ማኅበረሰባዊ ህፃንነት' (Societal Childhood) እንበለው ይሆን?!" አሉና ድጋሚ በሐዘን ተውጠው በሃሳብ ፈረስ ጋለቡ።

ከጥቂት ቆይታ በኋላ መለስ አሉና ሙስሊሞች ለዕውቀት ከፍተኛ ዋጋ በሰጡበት ዘመን የነበረውን ሁኔታ እንዲህ ሲሉ አስታውሱን፡-

"ለዕውቀት ከፍተኛ ትኩረት በሚሰጥበት በኢስላማዊ ስልጣኔ ዘመን ለማመን የሚያዳግቱ ታሪኮች ተፈጽመዋል። ኢማም ኢብን አል-ጀውዚ ሁለት ሺህ ጥራዝ መጻሕፍት በእጃቸው ከትበዋል፤ ሃያ ሺህ ጥራዝ መጻሕፍትን አንበበዋል።

በዚያ ብርቅዬ ዘመን የአርሳቸው ተማሪ የሆኑት ኢብን ዐቂይል በአንድ ርዕስ (title) ስምንት መቶ ጥራዝ መፅሐፍ ጽፈዋል፤ በርካታ ጉዳዮችን የሚዳስሰውን ይህን ግዙፍ መጽሐፍ 'ኪታብ አል-ፉኑን' ሲሉ ሰይመውታል።

ኢማም አን ነወዊይ በሕይወት ዘመናቸው የጻፏቸው ገጾች ብዛት በሕይወት ላሳለፏቸው ጠቅላላ ቀናት ሲካፈሉ በየቀኑ በአማካይ አራት ደብተር ያህል ጽፈዋል" ሲሉ አፋችንን ከፍተን ቀረን። አስታዘብ ቀጠሉና የሀገራችንን ሊቃውንትና የለውጥ ሐዋሪያት እያስታወሱ፡-

"እነኚህ ምሁራን በሃይማኖታዊ ጥናት አንቱ ከተሰኙ በርካታ የኢስላም ምሁራን ጥቂቶቹ ሲሆኑ በሀገራችንም ብዙ ብርቅዬ ተምሳሌቶች አልፈዋል። ሙፍቲ ዳዉድ፣ ሙፍቲ ሐጅ ከቢር፣ የአብሬት ሸይኽ፣ የቃጥባሪ ሸይኽ፣ የዳና ሸይኾች- ከብዙ በጥቂቱ የሚጠቀሱ ናቸው" አሉ። ስለ ሀገራችን ዓሊሞች ታሪክ የማወቅ ጉጉታችን ጨመረ።

"አባዬ! እስኪ ስለተወሰኑት አጫውተን" አለ ዓማር። ጥያቄው አስደሰተን፤ ጀሯችንን ለአስታዘብ አውሰን በጥሞና ማድመጥ ቀጠልን፡-

"እነ ሐጅ መሐመድ ሣኒ ሐቢብ የዲልም³⁵ ባሕር ነበሩ። ሙሐዲሱ ሐጅ መሐመድ ራፊዕ ታላቅ የሐዲሥ ሊቅ ነበሩ። ሐጅ መሐመድ ወሌ በሀገራችን ዛውያዎች የተማሩ በመሆናቸው ምንም ዓይነት የዩኒቨርሲቲ ትምህርት ባይኖራቸውም

³⁵ ዲልም፡ ዕውቀት።

የዩኒቨርሲቲ መምህር መሆን የሚያስችል ብቃት ያላቸው መሆኑ በመረጋገጡ በሳውዲ ዐረቢያው 'ኡመልቁራ' ዩኒቨርሲቲ ውስጥ መምህር ሆነው አገልግለዋል። ሁሉንም አላህ (ሱወ) ሥራቸውን ይቀበላቸው” አሉና ትንፋሽ ወስደው ንግግራቸውን ቀጠሉ፡-

“መፍቲ ዳዉድ ከሃያ ዓመታት በላይ በየመን ‘ዘቢድ’፣ በሳውዲ ዐረቢያ ‘መካ’ እና ‘መዲና’ በመማርና በማስተማር አሳልፈዋል። በነኝህ ዓመታት ከአሥራ ሁለት በላይ ኢስላማዊ የትምህርት ዘርፎች ሊቅ መሆናቸውን አስመስክረዋል። በመጨረሻም እነዚህን የዕውቀት ዘርፎች ያጠኑባቸውንና በእጃቸው የጻፏቸውን መጻሕፍት በሰባት ግመሎች ጭነው ከየመን -ዘቢድ- በመነሳት በጂቡቲ በኩል ወሎ ከሚሴ አቅራቢያ ‘ደዌ’ ልዩ ቦታው ‘ገዶ’ ላይ ማረፊያቸውን አድርገዋል።

“በወቅቱ የነበረው ማኅበረሰብ ሙሉ በሙሉ ከአስልምና የራቀበት ሁኔታ ስለነበር የመፍቲ ዳዉድን የከበረ ዕውቀት ለመቅሰም ፈቃደኛ አልነበረም። እናም ታዳጊ ሕፃናትን በመሰብሰብ ቁርኣን በማቅራት (በማስነበብ) የዳዕዋ³⁶ ሥራቸውን ጀመሩ። በሂደትም ወሎ ውስጥ የተዳፈነውን አስልምና ዳግም እንዲያንሰራራ አደረጉት -ረሕመቱላሂ ዐለይህ።³⁷

“አሥራ ሁለት ዓይነት ኢስላማዊ የዕውቀት ዘርፎችን፣ ለምሳሌ ተፍሲር፣ ሐዲሥ፣ ፊቅህ፣ ሉጋህ እና የመሳሰሉትን የተካኑት ሊቅ ሕፃናትን ሰብስበው ቁርኣን ከማቅራት ጀምረው የአስልምናን ብርሃን በወሎ ምድር አፈነጠቁ። ከርሳቸው ሕልፈት በኋላም ‘ደዌ’ ከሌላው የሀገራችን ክፍል በመነሳት የአስልምና ዕውቀትን ፍሊጋ በርካታ ሙስሊሞች የሚገባቸው የዕውቀት አምባ ሆነች” አሉና ኡስታዙ ንግግራቸውን ገታ አደረጉ። የሰማነው ታሪክ በእጅጉ አስገረመን። ኡስታዙም ቀጠሉና፡-

“መፍቲ ሐጅ ከቢር ታላቅ የአስልምና ሊቅ የነበሩ ሲሆን መካ ውስጥ የሐረም³⁸ ኢማም³⁹ ሆነው ሁለት ዓመት አሰግደዋል። በቆይታቸው ሐረም ውስጥ በመምህርነት አገልግለዋል። የእነኝህ ኢትዮጵያውያን የአስልምና ሊቃውንት ታሪክ ምኑ ተዘርዘሮ ያልቃል?! ኢንሻአላህ ልጆቼ፡- እናንተ መጽሐፎቻቸውን እየሰበሰባችሁ ለመጭው ትውልድ የማስተላለፍ ኃላፊነት አለባችሁ” አሉን ኡስታዝ በኛ ላይ ያላቸው ተስፋ ከፍተኛ እንደሆነ በሚገልጽ ቃና።

³⁶ ዳዕዋ፡ ኢስላማዊ ጥሪ

³⁷ ረሕመቱላህ ዐለይህ፡ የአላህ እዝነት በርሳቸው ላይ ይሁን።

³⁸ ሐረም፡ ከዕባ ዙሪያ ያለው የመስጃድ ክልል።

³⁹ ኢማም፡ የሰግደት መሪ፣ የሃይማኖት መሪ።

“ኢንሻአላህ!” አልናቸው ጠንከር ባለ ቅላዬ። በሰማነው ታሪክ ውስጣችን ተነክቷል። ያኔ እንደዛሬ ወረቀትና ብዕር ባልነበረበት ዘመን ምን ያህል ደክመው ኢስላማዊ ዕውቀትን እንዳስተላለፉ ሳስብ ውለታቸው እጅግ ከብዶ ታየኝ። ምንዳቸውን እንዲከፍላቸውና እኛንም መልካም ምትክ ያደርገን ዘንድ አላህን (ሱወ) ከልቤ ተማፀንኩት።

* * *

አንብብ

የኢስታዛችን እምቅ ዕውቀት ይደንቃል። በአንድ ርዕሰ-ጉዳይ የሚሰጡት ትንታኔ ጥልቀትና ስፋት የንባብ ልምዳቸው ምን ያህል የዳበረ እንደሆነ ያሳያል። ስለ ንባብ እያሰብኩ ባለበት ነበር የሚከተለውን ጥያቄ ያነሱልን፡-

“በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ላይ መጀመሪያ የወረደው የቁርአን አንቀፅ የትኛው ነበር ልጆቼ?”

“የአል-ዐለቅ ምዕራፍ ውስጥ የሚገኘው ሒቅራኦ (አንብብ) የሚለው አንቀጽ ነው” አዩብ መልሰ ሰጠ።

“በጣም ጥሩ። ቁርአን ማለትስ ምን ማለት ነው?” ተጨማሪ ጥያቄ አስከተሉ።

“አላህ (ሱ.ወ) በረሱል (ሰ.ዐ.ወ) ላይ ላወረደው የተከበረ መጽሐፍ የተሰጠ ስያሜ ነው” ዓማር ምላሽ ሰጠ።

“ጥሩ ብለሃል። ጥያቄዬ ግን ‘ቁርአን’ የሚለውን ቃል ትርጉም ነበር። ለማንኛውም እኔ ልንገራችሁ። ‘ቁርአን’ የሚለው ቃል ከአንድ በላይ ትርጉም የተሰጠው ቢሆንም አንዱ ትርጉም ግን ‘ተነባቢ’ የሚል ነው” አሉና አዲስ ዕይታ ጫፋብን። ይህንን ሃሳብ ማምጣታቸው ለምን እንደሆነ በተወሰነ መልኩ የገባን ይመስላል። ሙሉ ሃሳባቸውን ከራሳቸው ለመስማት ግን ጓጉተናል።

“አያችሁ ልጆቼ፡ ለነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) የተሰጣቸው ታላቁ ዘለዓለማዊ ተዓምር ‘ተነባቢ’ የሆነው መጽሐፍ ቁርአን ነው። ልብ በሉ! ‘ዘለዓለማዊ ተዓምር’ ነው ያልኳችሁ። አላህ (ሱ.ወ) ሁሉንም ነቢያት ነቢይነታቸውን ማረጋገጫ ይሆን ዘንድ በተለያዩ ተዓምራት አግዟቸዋል። የተዓምራቶቹ ተፅዕኖ ግን የዘመኑ ሰዎች ላይ ብቻ የተገደበ ነበር። ከነርሱ በኋላ የመጡት ሕዝቦች ተዓምሩን በፍይናቸው በብሌኑ ለማየት አይቻላቸውም። እናም ተዓምራቱ ዘመን ተሻጋሪ አልነበሩም ማለት እንችላለን።

የመጨረሻው የነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ተዓምር ግን ተነባቢ የሆነው ቁርአን ነው። በየትኛውም ዘመንና ቦታ የሚገኝ ማንኛውም ሰው ማንበብ እስኪቻል

ድረስ ይህንን ተዓምር የመመልከት እድል አለው። የሚያናግረው አዕምሮን በመሆኑ በትክክል ማሰብ ለሚችሉ በሙሉ ተዓምር ሆኖ ለዘመናት ይዘልቃል። ቁርካን ዘለዓለማዊ ተዓምር ነው ያልኳችሁ ለምን እንደሆነ ገባችሁ?" እሉን ኡስታዙ በርጋታ ተውጠው። ጭንቅላታችንን በመነቅነቅ እንደገባን ገለፅንላቸው። እርሳቸውም ገለፃቸውን ቀጠሉ፡-

“ለምሳሌ ሙሳ (ዐ.ስ) ባሳዩዋቸው ተዓምራት የምናምነው ስላየነው ሳይሆን ቁርካን ስለነገረን ነው። በሌሎች ነቢያት ተዓምራትም የምናምነው በተመሳሳይ መንገድ በቁርካን ወይም በሐዲስ የተነገረን በመሆኑ ነው። ቁርካን ግን ምንጊዜም አለ፤ ገሰጥ እድርጎ በማንበብ በርካታ አውነታዎችን መገንዘብ ይቻላል። ታሪካዊ ክስተቶች፣ አመክኗዊ (logical) መግቶችና ሳይንሳዊ አውነታዎችን (facts) በማጥናት የቁርካን መለኮታዊ መጽሐፍነት ከማረጋገጥ በተጨማሪ በርካታ ዓይነት ተዓምራትን በውስጡ ማየት ይቻላል።

“የቋንቋው ተዓምራዊነት በሥነ-ጽሑፍ ችሎታቸው የታወቁትን ዓረቦች ጉዳይ አስገኝቷል። አምሳያውን ማምጣት እንደማይችሉ በመግለፅ ተገዳድሯቸዋል። እነሆ እስከዛሬ የቁርካንን የይዘትና የቋንቋ ምጥቀት ሊደርስ የሚችል አንዲት አንቀፅ ማምጣት አልተቻላቸውም። ሳይንሳዊ ተዓምሩ ፍፁም ከሳይንስ የራቀ ማህበረሰብ ውስጥ ሊታሰቡ የማይችሉ አውነታዎችን መጥቀሱ ሌላኛው የመለኮታዊነቱ መግለጫ ሆኗል። አንዳንዶቹ አውነታዎች ከአንድ ሺህ አራት መቶ ዓመታት በኋላ ሳይንስ ያረጋገጣቸው መሆኑ ተዓምራዊነቱን ይበልጥ ያሳያል” ሲሉ ስለ ቁርካን ተጨማሪ ትንታኔ ሰጡ።

“ይህን ሁሉ ያስረዱን የንባብን ቦታ ለመግለፅ ይመስለኛል። የመጨረሻው መለኮታዊ መጽሐፍ ተነባቢ መሆኑ ለንባብ የተለየ ትኩረት እንድንሰጥ ይገፋፋናል” እሉ አዩብ የተረዳውን ለመግለፅ በማሰብ።

“አላህ ይባርካችሁ ልጆቼ! በደንብ አየተረዳችሁኝ እንደሆነ ሳስብ እደስታለሁ። የዲኑ ትልቅ ኃላፊነት ትክክለኛ የመጭው ዘመን መሪዎች እጅ ላይ እንዳረሉ ይሰማኛል” እሉ እጃቸውን በስሜት አያወናጨፉ። ኡስታዙ ‘የመጭው ዘመን መሪዎች’ ብለው ሲጠሩን ከበደኝ። ነገር ግን ኡስታዛችን ተስፋ እንዳደረጉብን ሆነን መገኘት እንዳለብን አመንኩ።

ኡስታዝ ሉቅማን ፊታቸው በፈገግታ ተሞልቶ ንግግራቸውን ቀጠሉ፡-

“ይኼው ተዓምራዊ ተነባቢ መጽሐፍ -ቁርአን- መልዕክቱን የወጠነው ‘አንብብ’ በሚል ቃል ነው። የሚገርማችሁ የሰው ልጅ በመጨረሻ ዓለም የሰራ መዝገቡን በሚሰሰጥበት ጊዜ በምድራዊ ሕይወቱ የሰራቸውን ደግና ክፉ ስራዎች ዝርዝር ራሱ ያነብ ዘንድ መጠየቁ የማይቀር መሆኑ በቁርአን መገለፁ ነው፡-

“መጽሐፍህን አንብብ፤ ዛሬ ባንተ ላይ ተቆጣጣሪነት በነፍስህ በቃ (ይባላል)።” (አል-ኢሰራአ: 14)

“አስተውሉ ልጆቼ! ይህ አንቀጽ አንድ አማኝ ‘አንብብ’ በሚል መለኮታዊ ትዕዛዝ ሕይወቱን ጀምሮ ‘ተነባቢ’ የሆነውን ተዓምራዊ መጽሐፍ በማንበብና በመረዳት ሕይወቱን በፍኖቱ መርቶ በመጨረሻም የሰራ መዝገቡን ‘አንብብ’ ተብሎ እንደሚታዘዝ ያሳያል። በንባብ ተጀምሮ በንባብ የሚቋጭ ሕይወት ውስጥ ያለ ግለሰብ ስለ ንባብ ሊኖረው የሚችለውን በጎ ምልከታ እያስተዋላችሁ ነው?” አሉን ኡስታዙ ጠቋሚ ጣታቸውን ወደ ጭንቅላታቸው እየቀሰሩ። አዎንታዊ ምላሻችንን ሰጠናቸው።

“መልካም የዛሬ ቆይታችንን በዚህ እናጠናቅቅ። አላህ (ሱወ) ንግግርን ሰምተው መልካሙን ከሚከተሉት ያድርገን!” አሉና ፕሮግራሙን ቋጩ።

ከልጅነት እስከ አዋቂነት ደጋግመን የምናነበው ቁርአን እንዲህ እምቅ ሃሳቦችን የያዘ ስለመሆኑ አናውቅም ነበር። አዕምሯችን በአስልምና ውበት ተማርኮ እጅ ሲሰጥ ልባችን በአክብሮት አጎንብሷል። ለዕውቀት ይህን ያህል ቦታ የሚሰጥ የሕይወት ጎዳና ባለቤቶች እንዲህ ከንባብ ጋር መኮራረፋችን አሳፈረን። እናም ፀብ የማይከተለው እርቅ ለመፍጠር ወሰንን። ያኔ እጅግ በጣም በርካታ ፀጋ የኛ ይሆናል።

“ጥበብንም የሚሰሰጥ ሰው ብዙን መልካም ነገር በእርግጥ ተሰጠ። የአዕምሮዎች ባለቤቶች እንጂ (ሌላው) አይገሰጽም።” (አል-በቀረህ: 269)

ከኡስታዝ ሉቅማን ጋር የነበረን የመስጅድ ውስጥ ቆይታ እንዲህ ተጠናቀቀ። የቀጣዩ ሳምንት ዕለተ-ዕሁድ ቀጠሯችን በመኖሪያ ቤታቸው እንደሚሆን ገለፁልን። ከጠዋቱ 3:00 እንደምንገናኝ ተነጋግረን ግንባራቸውን ስመን ተሰናበትናቸው። ኡስታዙ የማታ ውዳሴያቸውን (አዝካር አልመሳላ) ለማድረስ ወደ ቂብላ ዞረው ተመቻችተው ተቀመጡ።

* * *

አጠቃላይ

3.

ክፍል ሦስት

የዕውቀት ፀጋ

ከኢስታዝ ሉቅማን ጋር ቆይታ ካደረጉባት ዕለት ጀምሮ ትምህርታቸው አዕምሮዬን ተቆጣጥሮት ሰንብቷል። የንባብ ፍላጎቴ በእጅጉ ጨምሯል። ከማነባቸው መጻሕፍት በማገኛቸው የተለያዩ ሃሳቦች የግል ማስታወሻዬን ማጨናነቅ ጀምሯልሁ። እነሆ ዛሬም ከተወዳጁ ኢስታዝ ጋር የያዝነው ቀጠሮ ደረሰና በመኖሪያ ቤታቸው ሳሎን ውስጥ ታድመናል። የሞቀ ሰላምታ ከተለዋወጥን በኋላ የዕለቱን ትምህርት ለመከታተል ተዘጋጅን።

ስለንባብ አውርተው የማይደክሙት አባት ተዝቆ ከማያልቀው የዕውቀት ማዕድ ይቀልቡን ጀመር። ልብን በሚቆጣጠረው ገለፃቸው አዳዲስ ድንግል ሃሳቦችን ማዝነባቸውን ቀጥለዋል። እኛም እነሆ ሕሊናችን ይታደስ፤ መንፈሳችን ይረካ ዘንድ ፈቃዳችን ነበር።

“መጀመሪያ በረሱል (ሰ.ዐ.ወ) ላይ ከወረደው የአል-ዐለቅ ምዕራፍ ውስጥ ከ3-5 ያሉትን አንቀጾች አስኪ በፅሞና እናጢናቸው። ማን ነው ከናንተ ውስጥ የሚያነብልኝ?” አሉና እያፈራረቁ ተመለከቱ። ዓማር ፈጠን አለና፡-

“አንብብ፤ ጌታህ በጣም ቸር ነው፤ ያ በብዕር ያስተማረ፤ የሰውን ልጅ ያላወቀውን ያሳወቀ።” (አል-ዐለቅ፡ 3-5) ሲል አነበበ።

“ጌታህ በጣም ቸር ነው” የሚለውን የአላህ ቃል ኢስታዙ ደገሙት። “አል-አከረም” “በጣም ቸር” የሚለውን የዐረብኛ ቃል በተለይ ደጋገሙት። ቃሉ ከንባብ ጋር ያለውን ትስስር ለማብራራት ያሰቡ ይመስላሉ።

“ጀውደት ሰዒድ የተሰኙ የዘመናችን ምሁር ‘ጌታህ በጣም ቸር ነው።’ የሚለውን ክፍል አንስተው የሰጡት ትንታኔ ሁሌም ይገርመኛል” አሉ ኢስታዛችን።

“የአላህ (ሱ.ወ) ቸርነት እዚህ አንቀፅ ላይ የመጠቀሱ ምስጢር ምን ይሆን?” አለ አዩብ ጀውደት ሰዒድ ያሉትን ለመስማት እየጓጓ።

“አዎ ጀውደት ሰዒድም ይህንኑ ነው ያብራሩት” አሉና ትንታኔውን ቀጠሉ፡-

“ቅዱስ ቁርኣን ‘ጌታህ በጣም ቸር ነው’ የሚለውን ቃል ከንባብ አስከትሎ መጥቀሱ፤ ‘አንባቢ ሕዝቦች የአላህን ቸርታ እንደሚያገኙ ለማመልከት ነው። ያ በብሔራዊ ያስተማረ፤ የሰውን ልጅ ያላወቀውን ያሳወቀ ጌታ አንባቢ ሕዝቦችን ቸርታውን ይለግሳቸዋል። በዘመናቸው ካሉ ሕዝቦች ሁሉ የላቁ ያደርጋቸዋል’ የሚል መልዕክት ለማስተላለፍ ነው ይላሉ - ጀውደት ሰዒድ።

“ጀውደት ሰዒድ ለዚህ አባባላቸው ታሪካዊ እውነታዎችን አስረጅ አድርገዋል። በጥንታዊው የግሪክ ስልጣኔ ዘመን ግሪኮች ከየትኛውም ሕዝብ የበለጠ አንባቢና ለዕውቀት ትልቅ ቦታ የሰጡ ሕዝቦች ነበሩ - የዘመናቸው መሪዎችም ነበሩ። በሮማዊያን የስልጣኔ ዘመንም የነርሱን ያህል አንባቢ ሕዝብ አልነበረም - እነርሱም የዘመናቸው መሪዎች ነበሩ።

የኢስላማዊውን ስልጣኔ ታሪክ ለንቃኝም ያ ስልጡን ሕዝብ የመጸሐፍት ሀብታም፤ የንባብ ሱሰኛና የዕውቀት ባለፀጋ ነበር - ያኔ ሙሰሊሞች የስልጣኔንን ማጣት ተቆናጠው ነበር። የዘመናችን የስልጣኔ መሪ የሆኑትን ምዕራባዊያንን ብትመለከቱ ከሌላው ከፍለ ዓለም የላቀ የንባብ፤ የጥናትና ምርምር ባህል ማዳበራቸው አለ የሚባል አይደለም።

“እናም የቸሩን ጌታ ቸርነት አግኝቶ በሌሎች ሕዝቦች ላይ ልቅናን መቀዳጀት የሚቻለው በንባብ መሆኑ ግልፅ ነው። በርግጥ ዕውቀት ከትክክለኛ እምነትና አስተሳሰብ ጋር ሲዋሃድ ለሰው ዘር መልካም ፍሬ ሲለግስ በአንፃሩ በትክክለኛ እምነትና አስተሳሰብ ያልተቃኘ ዕውቀት ደግሞ ተቃራኒ ውጤት ያስከትላል” አሉኝ ስሜታችንን በፅሞና ማጤን ያዙ።

ከኡስታዝ ሉቀማን ገለጸ፡- ንባብ ወሳኝ ጉዳይ መሆኑን በጥልቀት ተረዳህ፤ ዕውቀት የሚበጅ ምርት ይለግስ ዘንድ ስለ ፈጣሪ፤ ስለ ሰው ልጅና በአጠቃላይ ስለ ፍጥረተ ዓለሙ ያለን ዕይታ መስተካከል እንዳለበት ተገነዘብኩ። ለሰው ልጅ ጤቃሚ ፋይዳ ያላቸው አገልግሎቶችን መስጠት የቻለው የምዕራቡ ዓለም የዛኑ ያህል ለምድሪቱ የሞራል ንቅዘት የሚጫወተውንም ሚና ማስተዋል ቻልኩ። ዕውቀት በተንሸዋረረ የሕይወት ዕይታ ስር ሲወድቅ ሊያስከትል የሚችለውን አደጋ ዋቢ የሆነውን የዘመናችን ስልጣኔ በዓይነ-ሀሊናዬ አሰስኩት።

‘የስልጣኔ ጫፍ ላይ ተደርሷል ተብሎ በተዘመረላቸው 20ኛው እና 21ኛው ክፍለ ዘመናት የሰው ልጅ ጠቃሚ ግኝቶችን የማስመዝገቡን ያህል እውዳሚና የበለጸገ

ዘርን በከፍተኛ ቁጥር በሰከንዶች ውስጥ ሊያጠፋ የሚችሉ ሃይድሮጅን ቦንቦችንም የፈበረከው በነኝሁ ዘመናት ነው። ባለፈው ከፍለ ዘመን ብቻ በጦርነት ያለቀው ሕዝብ ብዛት ከአንድ መቶ ስልሣ አምስት ሚሊዮን ሕዝብ በላይ ነበር። አዎ፣ ዕውቀት አምላክን በማያውቁና በማይፈሩ ግለሰቦች እጅ ሲወድቅ ከጥቅሙ ይልቅ ጉዳቱ ማመዘኑ አይቀርም።

የአካልን ምቹት ሊያስጠብቅ የሚማስነው የዘመናችን ስልጣኔ በመንፈሳዊነት ርሃብ ውስጥ ወድቆ መማቀቁ እሙን ነው። በመጨረሻም ሊያረካው የሚለፋለትን አካሉን ከምድረ-ገፅ ሲያጠፋ ይስተዋላል። ከመንፈሳዊነት የተራቆተ ቁሳዊ ስልጣኔ ብቻውን ለሰው ልጅ ተስማሚ አይደለምና' ስል አሰብኩ።

* * *

የታሪክ ፍልስፍና

(Philosophy of History)

ከአስታወቀው ጋር ያለን ማራኪ ቆይታ እንደ ቀጠለ ነው።

“በሳይንስና በቴክኖሎጂ ዕውቀት ቀዳሚዎቹ አውሮፓውያን እንደሆኑ ዘወትር ይነገራል። የሙስሊም ሊቃውንት ሚና ምን ያህል እንደነበር ቢያብራሩልን” የሚል ጥያቄ አነሳሁ።

አስታወቀው ለቅማን ይህን ጥያቄ ተከትሎ የሰጡን የሚገርም ነበር። በተለያዩ ጉዳዮች ላይ ያላቸው ግንዛቤ ምን ያህል ጥልቅ እንደሆነ መገንዘብ አስችሎናል። ጉሮሯቸውን ሳል አደረጉና፡-

“የታሪክ ፍልስፍና -Philosophy of History- አንድ የጥናትና ምርምር መስክ ነው ልጆቼ። እያንዳንዱ ታሪክ የሚፃፍበት የራሱ ዓላማ አለው። ታሪክን ከጥሬ አውነታው ባሻገር ፍልስፍናውን መገንዘብ ወሳኝ ነው። በታሪክ ፍልስፍና መሰረት የማንኛውም ሕዝብ ታሪክ በሁለት ዋና ዋና ክፍሎች ይከፈላል።

“የመጀመሪያው የታላቅነት ወይም የኃይልነት ታሪክ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ የሽንፈት ወይም የዝቅተኝነት ታሪክ የሚሰኘው ነው። እነዚህ ሁለት የታሪክ ዓይነቶች በሁሉም ሕዝቦች ላይ የሚያልፉ ሲሆኑ የአንድ ሕዝብ ታሪክ ሲፃፍም የሚፃፍበትን ዓላማ መሠረት አድርጎ ይሆናል፤ ሁለቱም የታሪክ ዓይነቶች በባለ ታሪኩ ሕዝብ ላይ የሚኖራቸው ተፅዕኖ ለየቅል ነውና።

“የመጀመሪያው የታሪክ ዓይነት የአንድን ሕዝብ የበላይነት አውን ማድረግ ሲታለም፤ መሪነቱን ማረጋገጥ ሲፈለግ፤ በአጠቃላይ ለተሻለ ለውጥ ማነሳሳት ሲታሰብ የሚነገር ወይም የሚፃፍ ነው። ሁለተኛው የታሪክ ዓይነት ደግሞ አንድን ሕዝብ የበታችነት ስሜት እንዲሰማው ለማድረግ፤ ኋላቀር እንደሆነ እንዲያምን ሲፈለግ በአጠቃላይ ባለታሪኩ ሕዝብ ራሱን የመለወጥ ሃሳቡ እንኳ እንዳይኖረው ማድረግ ሲታለም የሚነገር ወይም የሚፃፍ የታሪክ ዓይነት ነው። ምናልባትም እነዚህን ዓላማዎች ለማሳካት ሲባል ሰዎች ያልተከሰተ ታሪክ ሊፈጥሩ ይችላሉ። አለያም

የሌላውን ሕዝብ የኃይልነትና የምጥቀት ታሪክ በማኮሰስ ሊያሳዩ ይችላሉ። የሀገራችን ኢትዮጵያ ታሪክስ ቢሆን በሦስት መንገድ አልነበር የተፃፈው? አሉና ንግግራቸውን ገታ አድርገው ጓደኞቹን ዓማርን፡-

“ሂድማ ዓማርዬ የንባብ ክፍሌ ውስጥ የአሕመዲን ጀበልን የታሪክ መጽሐፍ⁴⁰ ቶሎ አምጣልኝ” አሉት። ዓማር ጊዜ አላጠፋም፤ መጽሐፉን ይዞ ከተፍ አለ።

“ይሄውላችሁ የመጽሐፉ መቅድም ላይ የተፃፈውን ተመልከቱ፡-

‘ዛሬ ላይ ሆነን ሰፊና ረጅም የሆነውን የኢትዮጵያ ታሪክ ስናጠና ይህ የልሂቃን ጎራ... ዕውቀትን የመወሰን ሚና ሲጫወት ቢያንስ ሦስት መሰረታዊ ስልቶችን ወይም ዘዴዎችን እንደተጠቀመ በርግጠኝነት መናገር እንችላለን። እነርሱም መረጣ (Selection) ፣ መዝለል ወይም መተው (Omission) እና ማጠልሸት (Demonization) ናቸው’ ይላል።

“ምዕራባዊያኑም ቢሆኑ ይሄንኑ ዘዴ ነው የተጠቀሙት። ከሮማዊያን ስልጣኔ መገባደድ (4ኛው ክ/ዘመን መጨረሻ) ጀምሮ እስከ ኢሥረኛው ክ/ዘመን የነበሩበትን የጨለማ ዘመን (The Dark Age) በመባል የሚታወቀውን ጊዜ በሥርዓተ-ትምህርታቸው ውስጥ አታገኙትም። በተመሳሳይ መልኩ የዓለምን ታሪክ ሲጽፉም በዚያው ዘመን መሰረቶች የደረሱበትን የስልጣኔ ማማ እምብዛም አይጠቅሱም። በሁለቱም ጊዜ የመዝለል (Omission) የታሪክ አጻጻፍ ስልትን ይጠቀማሉ።

“በአንፃሩ የራሳቸውን ታሪክ ሲጽፉ ከግሪክ (Hellenistic) ሥልጣኔ ተነስተው በሮማውያን ሥልጣኔ በኩል አልፈው በቀጥታ ኢሥራ አራተኛው ክ/ዘመን ላይ በማረፍ የተሃድሶ (The Renaissance) ታሪክን መዳረሻቸው ያደርጋሉ። በዚህም የመምረጥ የታሪክ አጻጻፍ ዘዴን (Selection) ይከተላሉ። ይህም የዓለም ሥልጣኔ እንዲታይ የሚፈለግበት መነፅር ነው።

“ምናልባት ከአንድ መቶ ዕውቅ የዓለም ታሪክ መጽሐፍት መካከል በሁለቱ መጻሕፍት ውስጥ ብቻ የመሰረቶችን የሥልጣኔ ታሪክ እናነብ ይሆናል። አብዛኞቹ የታሪክ ጸሐፊዎች የሰው ዘር ኩራት የሆነውን ሥልጣኔ በመዝለል ምሁራዊ ንፍቅና ፈፅመዋል። የሕዝባቸውን የክፍታ ታሪክ ብቻ መርጠው ሲጽፉ የሌላውን የዓለም ክፍል ሕዝብ ታሪክ ከተቻለ የመተው፣ ጎልቶ ከወጣ ደግሞ የማጠልሸት

⁴⁰ ኢትዮጵያውያን መሰረቶች ከ615-1700 የግሪክና የትግል ታሪክ፣ 2003

(Demonization) መንገድን ተጠቅመዋል” አሉና ኡስታዛችን ስለሚያወሩት ጉዳይ ምን ያህል እንደገባን እርግጠኛ ለመሆን፡-

“ግልፅ ነው ልጆቼ?” አሉን። ሁላችንም በአንድ ድምፅ፡-

“ግልፅ ነው” አልን ጭንቅላታችንን ላይና ታች እየናጥን። የኡስታዛ ዕይታ አስደምሞናል። ታሪክን በዚህ መልኩ ተገንዝበነው አናውቅም። ኡስታዛ ቀጠል አደረጉና፡-

“እናም ልጆቼ! የምዕራቡ ምሁራን ይህንን ዓይነት የታሪክ አጻጻፍ ስልት በመጠቀማቸው በውጤቱ በራሱ የሚተማመንና የስልጣኔ ጥንስስም ሆነ መዳረሻው እኔ ነኝ ብሎ የሚያስብ ትውልድ መፍጠር ችለዋል። ስለዓለም ሲያስብ የርሱን ታሪክ ብቻ አጉልቶ ከማሳየት በተጨማሪ የሌሎች ታሪክ የጭካኔና የኋላቀርነት (Barbaric) ታሪክ እንደሆነ እንዲያምን ተደርጓል። ስለሆነም የዓለምን የስልጣኔ መሪነት ከርሱ ሌላ ለማንም የማይገባ እንደሆነ የሚያስብ ትውልድ መፍጠር ቻሉ” ብለውን ንግግራቸውን አሳረጉ።

“ታዲያ መፍትሄው ምንድን ነው ኡስታዛችን?” ጠየቅኳቸው። ችግሩን እንዲህ በጥልቀት ሲረዱት መፍትሄውንስ መቸ ያጡት? ብዬ አሰብኩ።

“መፍትሄው ታሪካችንን በአግባቡ መረዳት ነው። የሕዝባችንን የልዕልና ዘመንና የልቅና ጊዜ በደንብ ማወቅ ነው። የሌለንንና ያልተከሰተን ታሪክ መፍጠር እያሻንም፤ ዓለምን የሚያስደምሙና ለሰው ዘር በሙሉ ኩራት የሆኑ ታሪኮች ባለቤት ነን። ሌሎችን ማጠልሸት እያስፈልገንም፤ የፀሐይ መውጣት የከዋክብትን ብርሃን ማጨለሙ አይቀርምና። የሸንፈት ታሪካችንንም ቢሆን ተምረንበት እናልፋለን፤ ዳግም እንዳይከሰት በሮቹን ሁሉ እንዘጋበታለን። ያኔ ሚዛናዊ ትውልድ ይፈጠራል፤ በታሪኩ የሚኮራ፤ ለአዎንታዊ ለውጥ የሚጥር፤ ዳግም ለሰው ዘር ብርሃን የመሆን ተስፋን የሰነቀ፤ በማንነት ግጭት ያልታመሰ፤ የራሱን ሰብዕና የገነባና የዓለም አዝነትነት ሚናውን የሚወጣ ምርጥ ትውልድ ይፈጠራል” አሉን ፈታቸው እንደ ሙሉ ጨረቃ እየተፋለቀለቀ።

* * *

የዘመናዊ ስልጣኔ ጠንሳሾች

ኡስታዝ ሉቅማን በተፈጥሯቸው የደስ ደስ ያላቸው ሰው ናቸው። ተስፋና ደስታ ሲሰማቸው ይበልጥ ውበታቸው ይጨምራል። መፍትሄውን ሲሰነዝሩ ችግሩ ሲፈታ የሚከሰተው ሁኔታ በዓይነ-ሕሊናቸው በግልፅ ይታያቸዋል። ለዚህም ነበር እንዲህ እንደ ጨረቃ ፊታቸው ማብራቱ።

“ኡስታዛችን!” አላቸው አዩብ ለጥያቄ እየተዘጋጀ።

“አቤት የኔ ልጅ!” አሉ ፍቅር በተሞላበት ቃና።

“ምዕራቡ ዓለም የዓለምን ታሪክ ባቀረበበት መንገድ ታላላቅ ታሪክ ያላቸው ሕዝቦች በታሪካቸው እንዲያፍሩ አለያም ታሪካቸውን እንዳያውቁ ተደርገዋል ማለት ነው። እኛ ሙስሊሞችም የዚሁ ችግር ስለባዎች እንደሆንን ይሰማኛል። እስኪ በሳይንስና ቴክኖሎጂ ዘርፍ የሙስሊሞች ታሪካዊ ሚና ምን እንደሚመስል ያጫውቱን” አልኳቸው።

“እውነት ብለሃል የኔ ልጅ! እሱን ጥያቄ ለመመለስ ነው ስለ ታሪክ ፍልስፍና ያጫወትኳችሁ። እኛ ሙስሊሞች የማንነት ታሪካችንን ዘንግተን የሀሰት ታሪክ ስለባዎች ከሆንን ብዙ መቶ ዓመታት አስቆጥረናል። ሙስሊሞች የሙከራ (Experimental) ሳይንስን ለዓለም በማስተዋወቅ በጥናትና ምርምር ላይ አብዮት መፍጠራቸውን ስንቶቻችን እናውቃለን? ይህንን ተከትሎ በርካታ ቤተ-ሙከራዎች (Laboratories) ተቋቁመው በኬሚስትሪ፣ ሕክምና፣ አስተረፎሚ፣ ፊዚክስ... እና በሌሎችም የሳይንስ ዘርፎች አስደናቂ ግኝቶች እንደተመዘገቡ ስንቶቻችን እናውቃለን? እስኪ ስለነኛ ያልተዘመረላቸው የሳይንስና ቴክኖሎጂ ጠንሳሾች ላውጋችሁ” አሉና ከመቀመጫቸው እየተስተካከሉ ማብራሪያቸውን ቀጠሉ፡-

“ዛሬ የእንግሊዝኛ ቃል በቋንቋ ውስጥ ቀላቅሎ መናገር ወይም እንግሊዝኛ አቀላጥፎ መናገር የተማረና የሰለጠነ ሰው መለያ እንደሆነው ሁሉ ያኔ ዐረብኛን መናገር የስልጣኔ መለኪያ ነበር። ዐረብኛ የተስፋፋው ደግሞ የኢስላም መለኮታዊ መጽሐፍ ቋንቋ በመሆኑ ምክንያት ነበር። በኋላም ላይ ዐረብ ያልሆኑ ሊቃውንትን ጨምሮ የዘመኑ ምሁራን መግባቢያ ቋንቋ ሆነ። እነ ፍራንሲስ ቤክን ለምዕራቡ ዓለም መሰረት

የሆኑትን ሳይንሳዊ እውነታዎች ከሙስሊሙ ዓለም ከዐረብኛ ቋንቋ ወደ እንግሊዝኛ ተርጉመው እስካቀረቡበት ጊዜ ድረስ እውሮፓ የዕውቀት ምንጭ አልነበራትም" አሉ።

‘ይገርማል!’ አልኩ በልቤ። አዩብና ዓማርም መገረማቸው ከፊታቸው ይነበባል። ኡስታዝ ሉቅማንም ታሪካዊ እውነታዎችን ምሳሌ አጣቅሰው ያጫውቱን ጀመር፡-

“በሂሳብ ዘርፍ አሁን የምንጠቀምባቸውን ቁጥሮች ለመጀመሪያ ጊዜ ለዓለም ያስተዋወቋት ሙስሊሞች ናቸው፤ Arabic Numeral Numbers (0 1 2 3 4 ... 9) በመባል የሚታወቁት እነኚህ ቁጥሮች የሮማውያን አቆጣጠርን Roman Numbers (I II III IV...) በመተካት የሂሳብ ስሌትን እጅግ ቀላል አድርገውታል። የአልጅብራ (Algebra) የሂሳብ ስሌት በ10ኛው መቶ ክ/ዘመን ለዓለም ያበሰሩትም ሙስሊሞች ናቸው፤ አልጅብራ የሚለው ቃልም የዐረብኛ ቃል አልኸዋሪዝሚ በተሰኘው የሂሳብ ሊቅ ከተጻፈው ‘ኪታብ አልጅብራ ወልሙቃብላ’ የተሰኘ መጽሐፍ የተወሰደ ነው። በተጨማሪም ዜሮ (Zero) ቁጥርን ለመጀመሪያ ጊዜ በመጠቀም የሂሳብ ሳይንስ ላይ አብዮት ፈጥረዋል። ዜሮ በዘመናችን የኮምፒውተር ቴክኖሎጂ ላይ ያላትን የማይተካ ሚና ስንመለከት ለሳይንስና ቴክኖሎጂ ዕድገት የሙስሊም ሊቃውንት አስተዋጽኦ ምን ያህል ከፍተኛ እንደነበር እንረዳለን” አሉና ስሜታችንን በማጤን ዓይነት ተመለከቱን። በአግራሞት ተውጠናል። ኡስታዝ በተጨማሪ ታሪካዊ እውነታዎችን ማጣቀስ ቀጥለዋል፡-

“በሕክምናው ዘርፍ ሁለት ምሳሌዎች ማንሳት እንችላለን። የመጀመሪያው ኢብኑ ሲና (Avicenna) [980-1037] የተባለው ከቱርካዊ አባትና ከፐርሻዊት እናት የተወለደው ሊቅ ሲሆን በሰባት ዓመት ዕድሜው ቁርኣንን ሙሉ በሙሉ ቢቃሉ ሐፍዟል (አጥንቷል)። ኢብኑ ሲና “አል-ቃኑን ፊ-ጢብ” ብሎ የሰየመውን ወደ እንግሊዝኛ “Canon of Medicine” በሚል የተተረጎመውን የሕክምና ኢንሣይክሎፒዲያ አዘጋጅቶ ለሰው ልጆች አበርክቷል።

“ይህ መጽሐፍ ከሰድስት መቶ ዓመታት በላይ የሕክምና ዘርፍ ዋና ማጣቀሻ (text) ሆኖ ዘልቋል። በምዕራቡ ዓለም ከመጽሐፍ ቅዱስ በመቀጠል በብዛት የታተሙ መጽሐፍ እንደሆነም ይነገርለታል። ኢብኑ ሲና ይህን ዕውቀት መጽሐፍ የጻፈ፣ ከሰባት መቶ በላይ የመድኃኒት ዓይነቶችን እስከ አጠቃቀም መመሪያቸው ለሰው ዘር ያበረከት እና በአስራ ስድስት ዓመት ዕድሜው የሕክምና ትምህርቱን አጠናቆ ሌሎች ሐኪሞችን ማስተማር የጀመረ በመሆኑ የሕክምና ንጉሥ ሆኖ ለዘለዓለም ይዘከራል። በነገራችን

ላይ ለዚህ ታላቅ አስተዋጽኦው 1000ኛ ዓመቱን በማስመልከት የተባበሩት መንግሥታት የትምህርት፣ የሳይንስና የባህል ድርጅት (UNESCO) የክብር ዕውቅና ችሮታል።

“ይህ ታላቅ ሰው 43 የሕክምና፣ 24 የፍልስፍና፣ 26 የፊዚክስ፣ 31 የሃይማኖት (theology) የሰነ-ልቦና (psychology)፣ 15 የሒሳብ፣ 22 የአመክንዮ (logic) እና 5 የቁርአን ትንታኔ (ተፍሲር) መጻሕፍትን አበርክቷል። በተጨማሪም በዙህድ፣ በፍቅር፣ በሰነ ግጥም ... ዙሪያ የተለያዩ መጻሕፍት ጽፏል” አሉን።

‘አስደናቂ ታሪክ!’ አልኩ በውስጤ። ሁለተኛውን ምሳሌ ለመስማት ይበልጥ ጓጉቻለሁ። ኡስታዙ ቀጠሉ፡-

“ሁለተኛው ራዚ (Rhazes) የተሰኘው ከ865-925 የኖረ ሊቅ ሲሆን በሕክምና ዙሪያ የሚያጠነጥኑ ከአንድ መቶ በላይ መጻሕፍት አበርክቷል። የፈንጣጣ በሽታን (Smallpox) ምንነት ለመጀመሪያ ጊዜ ለዓለም የገለጠና መከላከያውንም ያዘጋጀ ሳይንቲስት ነው።

“በአጠቃላይ ሙስሊም ሐኪሞች ከሌላው ዓለም በቀደመ ዘመን የቀዶ ጥገና (Surgery) ሙያ ጀምረዋል። ለዓይን ሌንስ ሕክምና (Cataract) የሚረዳ ዘዴን ፈልሰፈዋል። የአዕምሮ በሽታዎች (Psychiatric disorders) የአምላክ ቁጣ እንደሆኑ በሚታመንበት በዚያ ዘመን በሽታዎቹን ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ ማከም እንደሚቻል ለመጀመሪያ ጊዜ ለዓለም አሳይተዋል። የሚገርማችሁ ነገር ሐኪሞች የሙያ ፈቃድ የተሰጣቸው (Licensed) እንዲሆኑና የሕክምና አገልግሎት አሰጣጥ በሕግና በደንብ እንዲመራ (Regulated) የተደረገው ሙስሊም ሽሊፋዎች በነበሩበት ዓኛው እና 10ኛው መቶ ክ/ዘመን ነበር” አሉና ንግግራቸውን አሳረጉ። የምንሰማው ድንቅ ታሪክ ውስጣችንን ተቆጣጥሮታል።

“በቴክኖሎጂው ዘርፍስ የሙስሊሞች ሚና ምን ያህል ነበር ኡስታዛችን? እስኪ ጥቂት ምሳሌዎችን አንስተው ያጫውቱን” አለ አዩብ ሌሎች አስገራሚ መረጃዎችን ለመስማት በመጓጓት ድምፀት። ኡስታዝ ሉቅማን ቀበል አደረጉና፡-

“ልጆቼ! በቴክኖሎጂውም ዘርፍ የሙስሊም ተመራማሪዎች እጅ ረጅም ነበር። አልጀዘሪ የተሰኘው የሳይንስ ሊቅ ሮቦቶችን” ጨምሮ ከሃምሳ የሚበልጡ ማሽኖችን የፈጠረው በመካከለኛው ክ/ዘመን ነበር።

“ከአምስት መቶ ዓመታት በፊት የአውሮፕላንን ቴክኖሎጂ ለዓለም ያስተዋወቀውና ራሱ ባመረተው የበረራ ቴክኖሎጂ በመብረር ‘አብድ’ አለመሆኑን ለዘመኑ ሰዎች ያረጋገጠው ዓባስ ኢብን ፈርናስ ነበር። በነገራችን ላይ ዓባስ ኢብን ፈርናስ በረራውን ያሳካ ቢሆንም በሚያርፍ ጊዜ ግን እግሩ ሊሰበር ችሏል። ይህም አስተራረፉ (Landing) ላይ ጥናቱ ከፍተኑ ስለነበረበት መሆኑን ተረድቶ እንዴት መስተካከል እንዳለበትም የመፍትሄ ሃሳብ ጠቁሞ አልፏል።

ዐባስ ኢብን ፈርናስ ‘የመሬትን ስበት በመቋቋም አየር ላይ መብረር ይቻላል’ የሚለው አስተሳሰቡ በዘመኑ ምሁራን አብድ አሰኝቶታል። የአዕዋፍን አበራረር በማጥናት ከአዕዋፍ ላባ የሰራውን የመብረሪያ ክንፍ በመጠቀም መብረር ችሏል። መከራውን ባደረገበት ጊዜ ዕድሜው 77 ዓመት ነበር። እግሩ ከተሰበረ በኋላ አስተራረፍን (Landing) አጥንቶ እንደ አዕዋፋት የኋላ ጭራ ክንፍ ዓይነት መጠቀም እንደሚያስፈልግና መጀመሪያ ወደ መሬት የሚቀርበው ከፍልም ይኸው መሆኑን ጠቁሟል። አላህ ይዘንለት” አሉን። በምንሰማው መረጃ በእጅጉ ተገርመናል። በየመሀሉ ‘ሱብሐነላህ’ ለማለት ተገደናል፤ ፍፁም አስበነው የማናውቀው ታሪካዊ እውነታ አየነገሩን ነውና።

ኡስታዝ ሉቅማን ሰዓታቸውን መልከት አድርገው፡-

“ሰዓቱ የዱሐ ሰላት”⁴² ጊዜ ነው። ሰግደን ብንመለስ ምን ይመስላችኋል?” አሉን በትህትና።

“በየቀኑ በአካላችን መገጣጠሚያዎች ላይ ምፅዋት (ሰደቃ) አለብን”⁴³ አይደል? በሉ ተነሱ እንሰገድ” አሉን ከተል አድርገው። ኡስታዝችን ‘ላለፉት ሃምሳ ዓመታት የዱሐ ሰላት አቋርጠው አያውቁም። ምናልባት በጣት የሚቆጠሩ ቀናት ቢሆን እንጂ።’ ብሎኝ ነበር ዓማር እንደ ድንገት ከኡስታዙ አፍ ሰምቶ። እኔም የርሳቸውን ፅናት

⁴¹ ሮቦት፡- ተንቀሳቃሽ ማሽን
⁴² የዱሐ ሰላት፡- ረፋድ ላይ የሚሰገድ ግዴታ ያልሆነ ስግደት ነው።
⁴³ በጥገና ሙስሊም ዘግበውታል

ስመለከት ያዝ ለቀቅ የማደርገውን ይህንን ታላቅ ዲባዳ (አምልኮ) ከዛሬ ጀምሮ
አጥብቄ ለመያዝ እየወሰንኩ ወደ መስገጃ ከፍሉ አመራሁ።

* * *

ሙስሊሞችና አስተሮኖሚ⁴⁴

የዱሐ ሰላትን በተረጋጋ መንፈስ ሰገድን። እጆቼን ወደ ላይ ዘርግቼ ይህች ዕለት በሕይወቴ እውነተኛ ለውጥ የማመጣባት ዕለት ትሆንልኝ ዘንድ ኃይሉንና አዛኙን ጌታዬን ተማፀንኩት። ኡስታዝ ሉቅማን ለሠላሳ ደቂቃ ያህል መስገጃ ክፍል ውስጥ እንደሚቆዩ በትህትና ገለፁልን። ከባለቤታቸው ወ/ሮ ዘይነባ ጋር ልዩ ፕሮግራም እንዳላቸው ነግረውናል። ከመስገጃ ክፍል ወደ ሳሎን ቤት ስንመለስ መንፈሳችን ታዲሳ በከፍተኛ የለውጥ ስሜት ተውጠን ነበር። ከኡስታዙ ጋር የነበረንን ቆይታ ከዓማርና ከአዩብ ጋር እየተቀባበልን አጣጣምነው። ከሠላሳ ደቂቃ በኋላ ኡስታዙ ኢስላማዊ ሰላምታ እያቀረቡልን ተቀላቀሉን።

“ወአለይኩምስ-ሰላም ወረሕመቱላህ” ከመቀመጫችን ተነስተን ሰላምታቸውን መለስን። እንፀባራቂ ውበታቸው ይበልጥ ጨምሯል፤ ልባዊ ፈገግታቸው ቀልብ ይገዛል፤ ለዓመታት በዲባዳ የለፉ አካላቸው መንፈሳዊ ጥንካሬ ተላብሷል።

ኡስታዝ ሉቅማን “ቢስሚላሂር-ረሕማኒር-ረሒም” አሉና የማይጠገብ ወጋቸውን ጀመሩ። በአላህ ስም እጅግ በጣም ሩህሩህ፤ እጅግ በጣም አዛኝ በሆነው ጌታ ንግግሬን እጅምራለሁ ማለታቸው ነው።⁴⁵

“ልጆቼ! ከሰላት በፊት ስንነጋገር የነበረው ስለምንድን ነበር?” አሉን። ምን ያህል እንደተከታተልናቸው ለማረጋገጥ የፈለጉ ይመስላል።

“የሙስሊሞችን የስልጣኔ አስተዋፅኦ ነበር ያብራሩልን” አለ አዩብ። ዓማርም እንዲህ ሲል አከለ፡-

“ሙስሊሞች ለዕውቀት ከፍተኛ ግምትና ዋጋ በሰጡባቸው ዘመናት ምን ያህል ቀዳሚ መሆን እንደቻሉ ምሳሌ እያጣቀስክ ነበር ያስረዳኸን አባዬ”

⁴⁴ አስተሮኖሚ፡ የጠፈር ምርምር ሳይንስ።

⁴⁵ ቃሉ (ቢስሚላሂር-ረሕማኒር-ረሒም) የትኛውንም መልካምና ፍቁድ ነገር በመጀመር ጊዜ ይባላል፤ በረከትንም ይጨምራል።

“በፅሞና እንደተከታተላችሁኝ መልሳችሁ ምስክር ነው” አሉና በመልሳችን መደበታቸውን ገለጹልን።

“ኡስታዛችን! ወደ ሌላ ነጥብ ከማለፋችን በፊት ከሰላት በፊት ካነሱልን የሙስሊሞች አስተዋጽኦ ጋር በተያያዘ በጠፈር ምርምር ምን ያህል ይታወቃሉ?” አልኳቸው።

“በጠፈር ምርምር የሙስሊሞች ታሪካዊ አስተዋጽኦ ከፍተኛ መሆኑን ጃክሩስ ባፕቲስት የተሰኘው የጠፈር ተመራማሪ ምሁር እ.አ.አ. በ1651 ‘Almagestum Novum’ ሲል የሰየመው መጽሐፉ ውስጥ በግልፅ አስቀምጧል። ይህ መጽሐፍ የጨረቃን ካርታ ያካተተ ነበር። በዚህ ካርታ ላይ የጨረቃ መልከዓ-ምድራዊ ገጽታ (Lunar Formation) በከፍተኛ ተለይቶ ስም ተሰጥቶቷል። ጃክሩስ በካርታው ላይ ባሉ የተለያዩ ቦታዎች ስያሜ ላይ ከጠፈር ምርምር ጋር ግንኙነት ያላቸውን ሙስሊም ግለሰቦችና ሊቃውንትን አካቷል” ሲሉ ምላሽ ሰጡን።

“እስኪ የተወሰኑትን ስያሜዎች ይጥቀሱልን” አለ አዩብ የጨረቃ ገጽታ ካርታ ላይ ስማቸው የሰፈረውን ሊቃውንት ስም ለመስማት በመጓጓት። ኡስታዛ ምላሽ ሲሰጡ፡-

“ኸሊፋው አል-መእሙንን ለመዘከር ‘ALMANON’ የሚል ስያሜ ታገኛላችሁ። ነስሩዲን የተሰኘውን ሊቅ ለማስታወስ ‘NASIRADDIN’፣ ጃቢር ኢብን ሐያንን ደግሞ ‘GEBER’፣ አል-ሐሰን ኢብን አልሐይሰም ‘ALHAZEN’፣ ዑብዱረሕማን አስ-ሱፊይን ‘AZOPHI’፣ ማሻአላህ ዓሊ ኢብን ዒሣ ‘MESSELLA’ በሚል ተዘክረው ይገኛሉ። ይህ እንግዲህ ከብዙው በጥቂቱ እንደምሳሌ የጠቀሰኩላችሁ ነው። የሚደንቀው ነገር ጃክሩስ ያዘጋጀው ይህ ካርታ በ1935 እ.አ.አ ዓለም አቀፍ የጠፈር ምርምር ሕብረት እውቅና የሰጠው መሆኑ ነው” አሉና ግሩም መረጃዎችን አዘነቡልን።

‘የስሞቹ መቀራረብ አስገራሚ ነው። ምናልባት አንድ የምዕራቡ ዓለም የሥነ-ፈለክ ተማሪ እነኚህ ስያሜዎች ከሙስሊም ምሁራን ስሞች የተወሰዱ ስለመሆናቸው ባለማወቅ የግሪክ ወይም የሮማዊያን ስሞች እንደሆኑ ሊያስብም ይችላል’ ብዬ አሰብኩ። ለዘመናችን የጠፈር ምርምር ሳይንስ የሙስሊም ሊቃውንት አስተዋፅኦ ምን ያህል ከባድ እንደነበረ መስካሪ ማስረጃ ሰምተናል።

‘እስትሮኖሚ’ ኮከብ ቆጠራ የጥንቆላ ዓይነት ነው። ይህ ዓይነት ባዕድ አምልኮ በተንሰራፋበት ያ ዘመን ጥንቆላን ፍፁም እርም ያደረገ ሃይማኖት ተከታይ ምሁራን ‘እስትሮኖሚ’ን ወደ ‘እስትሮኖሚ’ ለውጠውታል። የሚከተሉት መለኮታዊ ምሪት ታወሰኝና በርግጥም ኢስላም እነዚያን ዓይነት ምጡቅ ተማራማሪዎችን የማፍራት ምስጢር ተገለፀልኝ።

“ወደ ሰማይም ከበላይቻው ሰትቸን እርሷ ምንም ቀዳዳዎች የሌሏት ኾና እንዴት እንደገነባትና (በከዋክብት) እንዳይገናኙት አልተመለከቱም?” (ቃፍ:6)

“እርሱም (ቁርአን) አውነት መኾኑ ለአነርሱ እስከሚገለፅላቸው ድረስ በአጽናፎቹ ውስጥና በነፍሶቻቸውም ተዓምራቶችን በእርግጥ እናሳያቸዋለን፤ ጌታህም እርሱ በነገሩ ሁሉ አዋቂ መኾኑ አይበቃቸውንም?” (ፋሲለት: 53)

ዓማር ቀበል አደረገና፡-

“ከላይ የተዘረዘሩት ስሞች በጠፈር ምርምር አስተዋፅኦ ያደረጉ የመካከለኛው ዘመን ሙስሊም ምሁራን መሆናቸውን ተረድቻለሁ። ነገር ግን ኸሊፋው አል-መአሙን እዚህ ቦታ ላይ የመጠቀሱ ምክንያት አልገባኝም። እርሱ የሙአሚኖች አዛዥና አስተዳዳሪ እንጂ የጠፈር ተማራማሪ ሊቅ አልነበረም። ለምን ይሆን? አላቸው። አስታዩ ጥያቄ የሚጠይቃቸው ተማሪ እንዴት እንደሚወዱ መግለፅ ይከብዳል። የማድመጥና የመረዳት ችሎታቸውም ያስቀናል።

“ጥሩ ጥያቄ ነው የኔ ልጅ! በርግጥ ኸሊፋው አል-መአሙን የጠፈር ተማራማሪ ሊቅ አልነበረም። ነገር ግን ለጠፈር ምርምር ሳይንስ እጅግ ከፍተኛ አስተዋፅኦ ያደረገ እና አሻራውን ጥሎ ያለፈ መሪ ነበር። ኸሊፋው አል-መአሙን የጠፈር ምርምር ሊቃውንትን ያሰባሰበ የጠፈር ምርምር ተቋም በመመስረቱ ታሪክ አይረሳውም። ይህ ተቋም በሰው ልጅ ታሪክ የመጀመሪያው የሥነ ፈለክ ምርምር ተቋም ነው። እናም የጨረቃ ካርታ ላይ ስሙ የመዘከሩ ምክንያት ይኸው ነው። ገባችሁ ልጆቼ?” አሉን። በደንብ እንደተረዳን ገለፅንላቸው። በሁሉም የሳይንስና ቴክኖሎጂ ዘርፎች እንዲሁም ስለ መካከለኛው ዘመን የሙስሊሞች ስልጣኔ የማንበብ ፍላጎቴ ተነሳሳና፡-

“ኡስታዝ ስለነኝህና መሠል ሣይንቲስቶች እንዲሁም በዛ ዘመን የነበረውን የስልጣኔ ደረጃ ይበልጥ ለማወቅ የሚያግዙንን መጽሐፍት ቢጠቁሙን?” አልኳቸው።

“ደግ ብለሃል ልጄ! በአማርኛ የተዘጋጁ ሁለት መጻሕፍት እጠቁማችኋለሁ። ጊዜ ሰጥታችሁ በደንብ እንበቧቸው፤ አስደማሚ መረጃዎችን ታገኛላችሁ። የመጀመሪያው ‘ኢስላምና የዘመናችን ስልጣን’ በሚል ርዕስ በሰለሞን ከበደ የተዘጋጀው መጽሐፍ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በዶ/ር ሙስጠፋ አስ-ሲባዒ ተጽፎ በዶ/ር ኢድሪስ ሙሐመድ የተተረጎመው ‘የኢስላማዊው ስልጣን አንፃራዊ ገፅታዎች’ የተሰኘው መጽሐፍ ነው” አሉን።

ቅድሚያ ሰጥቼ ላነባቸው እያቀድኩ የመጻሕፍቱን ርዕሶች በማስታወሻ ደብተሪ ላይ መዘገብኩ።

“ግን ኡስታዝ ያ ብርሃን እንዴት ሊጠፋ ቻለ?” አለ አዩብ በተቆርቋሪነት ስሜት ተውጦ።

“ሙስሊሙ አማ አሁን ላለበት ተጨባጭ ሁኔታ የዳረጉትን ምክንያቶች ለመገንዘብ በታሪክ ያሳለፋቸውን ፈታኝ አርከኖች ማጥናቱ መልካም ነው። ለምን ያ ሕዝብ ከስልጣኔ መሪነት ወደ አሳዛኝ መቀመቅ እንደወረደ መመርመር አስፈላጊ ነው። ዝርዝር ጥናቱን ለናንተ ልተውውና እንዲና ዋነኛው ምክንያት ግን ኢማኑ በመንጠፋ ከአላህ ጋ ያለው ግንኙነት መበላሸቱ ይህንንም ተከትሎ ኢስላማዊ ስልጣኔ የቆመባቸው ርዕዮተ ዓለም፣ መርህ፣ እሴት እና ግብ ሁሉ ተረስተው የመንፈስና የህሊና ጨለማ ውስጥ በመግባቱ ነው።

“የሁሉም ስልጣኔ መሰረት እምነት ነው። እምነቱ ምንም ይሁን ምን ስልጣኔው የቆመበት ወይም የተመሰረተበት እምነት መናድ ሲጀምር ስልጣኔውም ይናዳል። ሌላውና ከመጀመሪያው ዋነኛ ምክንያት ጋር የሚተሳሰረው ለዕውቀት ከፍተኛ ዋጋ የሚሰጠውን መለኮታዊ መመሪያ ወደ ጎን መተዉ ነው። ምክንያቱም ሙስሊሞች ያን መለኮታዊ መመሪያ መተግበራቸው የስልጣኔያቸው ሌላኛው መሰረት ነበርና። መሠረቱ ሲናጋ ቤቱ መፈራረሱ መቼ ይቀራልና?!” ብለው ንግግራቸውን አሳረጉ።

የኡስታዙ ትንታኔ አሳማኝ ነበር፤ በምንሰማቸው እውነታዎች ልባችን ተነክቷል። በዕውቀት ወደበለፀገው ታሪካችን የመመለስ ወኔያችን ተቀጣጠለ። በሁሉም የዕውቀት ዘርፍ የማይተካ (Indispensable) ሚና ይኖረን ዘንድ እኛ የዘመኑ ልጆች በርትተን መስራት እንዳለብን በጥልቀት አመንኩ። በበጎ ነገር ቀዳሚ ሆኖ በመገኘት ለሀገራችን ከዚያም አልፎ ለሰው ዘር ጠቃሚ የሆነ ነገር ለማበርከት መትጋት ሃይማኖታዊ ምሪት መሆኑን በመገንዘብ የለውጥ ሐዋሪያ የመሆን ህልም ውስጤ

ተፀነሰ። እንዲህ ዓይነት ህልምና ወኔ ያላቸው ወጣቶች በበቂ ቁጥርና ብዛት የተገኙ ዕለት ሊፈጠር የሚችለውን ማንበራዊ ብርሃን እያብሰለሰልኩ በሃሳብ ፈረስ ነገድኩ።

* * *

ዕውቀት፡ የጀነት መንገድ

ከገባሁበት ጥልቅ ሃሳብ የነቃሁት በኡስታዝ ሉቅማን ንግግር ነበር። የዕውቀትን አስፈላጊነት ለማስረጃ የሚያደርጉት ጥረት እኛን ከዕውቀት ጋር በፅኑ የማስተሳሰር አላማ አለው። ከሁሉም አቅጣጫ መዳሰስ የሚችለው አዕምሯቸው ከእንድ ነጥብ ወደ ሌላው እያናጠበ እዚህ አድርሰናል። በተነቃቃ መንፈስ መከታተላችንንም ቀጥለናል፡-

“አላህ (ሱ.ወ) ነቢዩ ዳዉድን (ዐ.ሰ) አስመልክቶ ቁርአን ውስጥ ያወሳውን አውነታ አስተውሉ፡-

“(ዳዉድንም) የብረት ልብስ መሥራትን አስተማርነው” (አል-አንቢያአ፡ 80)
ይላል።

“እዎ! አላህ (ሱ.ወ) ነቢዩ ዳዉድን የብረት ልብስ እንዴት መሥራት እንደሚችሉ አስተምሯቸዋል። ዕደ-ጥበባትም በዕውቀት መደገፍ እና በትምህርት መታገዝ እንዳለባቸው አመላካች አንቀፅ ነው። ምንም ዓይነት ተግባር ይሁን ከፊት ለፊቱ ዕውቀት ሊቀድም የግድ ይላል። ምንም ዓይነት ንግግር መነገር ያለበት ዕውቀትን ማዕከል አድርጎ ነው።

“ያን የመካከለኛውን ዘመን የሰለጠነ ማኅበረሰብ የፈጠረው ይህ አስተሳሰብ ነው። የምርምር አብዮትን ያፈነዳው ይኼው ምልክታ ነው። ያለ መጻሕፍት መኖር የማይችል ትውልድ ያፈራውም ይህ ዕይታ ነው። ያ ትውልድ ከምንም በላይ በእጁ ላይ በገባ የብራና መጻሕፍ ይኮራ ነበር። ያ ትውልድ በግል ቤተ-መጽሐፍቱ ውስጥ ባሉ መጻሕፍት ብዛት ልክ ልቅና ይቸረው ነበር። በውጤቱም ለዓለም ብርሃን መሆን ቻለ። የመለኮታዊ ራዕይ (ወሕይ) ብርሃንን ከአዕምሮ አብርሆት ጋር አዛምዶ በዓይነቱ አዲስ የሆነ ስልጣኔን ወለደ።

“ያኔ የሌላው ዓለም ሕዝቦች ብርሃኑ ጠፍቷቸው የትምህርት ዕድል (Scholarship) ፍለጋ ወደ መስሊሙ ዓለም አቀኑ። መስሊሞች ከዕውቀት ፀጋቸው ያካፍሏቸው ዘንድ ነገሶቻቸው ውድ ስጦታዎችን በማስያዝ ምልጃ ላኩ። የእንግሊዙ

ንጉስ ጆርጅ 2ኛ ለሙስሊሞች ኸሊፋ ተጠሪ የአንደሉሱ⁴⁶ ንጉስ ሂሻም 3ኛ የላከው ደብዳቤ የዚሁ የልዕልና ዘመን መገለጫ ሆኖ ታሪክ ይዘከረዋል” አሉና በዓይነ ህሊናቸው ደብዳቤውን የሚያነቡ ያህል በሃሳብ ርቀው ሄዱ፤ በብዙ መቶ ዓመታት ወደ ኋላ ተጉዘው የነበረውን ሁኔታ ቃች።

“ኡስታዛችን! የደብዳቤው መልእክት ምን ይላል?” አለ አዩብ በጉጉት ተውጦ። የኛም ጥያቄ በመሆኑ እኔና ዓማር ፈገግ አልን።

“የደብዳቤው ይዘት በጣም የሚገርም ነው። ከዓመታት በፊት ያነበብኩት ቢሆንም መልእክቱ ውስጤ እንዳለ ነው። ጠቅላላ ሀሳቡን በአጭሩ ላካፍላችሁ።

ጆርጅ 2ኛው ለሂሻም 3ኛው የጻፈው ደብዳቤ አንደሉስ (ስፔን) በከፍተኛ ስልጣኔ ላይ እንዳለችና በሁሉም የሀገሪቱ ክፍል ስለሚታየው እድገት መስማቱን ይገልጻል። በአንፃሩ የእርሱ ሀገር - እንግሊዝ - በአራቱም ማዕዘኗ መሃደምነት እንደዋጣት ያትታል። እናም ‘ለዕድገታችሁ ምስጢር የሆነውን ዕውቀት ይቀሰሙ እና ልምድ ይወስዱ ዘንድ ከተከበሩ ቤተሰቦች የተመረጡ የባላባት ልጆችን ልከናል’ ይላል።

ከደብዳቤው ጋር ከፍ ያለ ዋጋ ያለው ስጦታ አስይዞ ከልዑካኑ ጋር የላካት ልዕልት ዶባንት የተሰኘችዋን የእንግሊዝ ልዕልት መሆኗንም ጽፏል። ይህንንም ያደረገው ልዕልቷ የሂሻምን ዙፋን እየዳበሰች የትምህርት እድሉን ፈቃደኝነት ለመለመጥ መሆኑን ገልጿል። የተላከውን ስጦታ አስመልክቶም ‘የእርሰዎን ክብር የማይመጥን ቢሆንም ስጦታዬን እንደሚቀበሉኝ ተስፋ አደርጋለሁ’ ሲል ተማፅኗል። ደብዳቤውን ሲጨርስም ‘አገልጋይዎ ጆርጅ 2ኛ’ ሲል ቋጭቷል” አሉና በአግራሞት አፋችንን አስከፈቱን። በጣም የሚደንቅ ነው። በዛሬዋ አውሮፓ ውስጥ የትምህርት እድል ለማግኘት የዩኒቨርሲቲዎችን ደጅ እንደምንጠናው መሆኑ ነው።

“ኡስታዝ! የኸሊፋው ምላሽ ምን ነበር?” አልኩ ቢታሪኩ ተመስጮ።

“ኸሊፋው ለተማሪዎቹ የትምህርት ዕድሉን ለመስጠት ፈቃደኛ መሆኑን ከመግለፁም በላይ ሙሉ ወጪ ከሙስሊሞች ገንዘብ ቤት (በይተል ማል) የሚሸፈን መሆኑን ጠቅሶ ለንጉስ ጆርጅ 2ኛ ምላሽ ሰጥቷል”⁴⁷

⁴⁶ አንደሉስ፡ አውሮፓዊቷ ስፔን ስትሆን ከ 711 እስከ 1492 ድረስ በሙስሊም ኸሊፋዎች ትተዳደር ነበር።

⁴⁷ እንግሊዛዊው የታሪክ ጸሓፊ ሰር ጆን ዶንፖርት የደብዳቤ ልውውጡን ጽፏል።

ኡስታዝ ሉቅማን ልብን አንጠልጥሎ በሚይዝ የሃሳብ ወንዝ ይዘውን ነገራዊ። ከፍለ ዘመናትን አቋርጠን ያን ምርጥ ትውልድ ቃኘነው። የኡስታዙ ፍቅር እኛም ላይ ተጋባና ያን ትውልድ ወደድነው፤ ፈለጉን የመከተል ጉጉት ውስጣችን አቆጠቆጠ።

የስኬቱን ቁልፍ ምስጢርና ዋነኛውን ገሬ ምክንያት ሲያብራሩ እንዲህ ነበር ያሉን፡-

“አያችሁ ልጆቼ! ያ ትውልድ ዕውቀት መፈለግ ወደ ጀነት የሚያደርስ አስተማማኝ ጎዳና መሆኑን ጠንቅቆ ያውቃል። የአላህ መልአክተኛን (ሰ.ዐ.ወ.) አስተምህሮ ምንጊዜም አይዘነጋም።

“ዕውቀትን ለመፈለግ መንገድ የጀመረ ሰው የጀነትን መንገድ አላህ ያገራለታል።

148

“ይህ የረሱሉ (ሰ.ዐ.ወ.) ንግግር ነው። ወደ ጀነት መዳረሻው መንገድ የዕውቀት መንገድ ነው። ያ ትውልድ የጀነትን መንገድ እስከ ሕይወቱ መጨረሻ ይዞ ዘልቋል። በዕውቀት ጉዳና ላይ ተጉዟል። ያለ ማቋረጥ ተምሯል። እናም የዱኒያ ሕይወቱንም ሆነ የአጅራ ሕይወቱን በትክክለኛ መስመር ላይ መምራት ቻለ። በውጤቱም መንፈስንና ቁስን ያዋሃድ ልዩ የሕይወት ዘዩን ለሰው ዘር አስተዋወቀ” ሲሉ ትንታኔያቸውን ጋብ አደረጉ። እኛም በጥልቀት መረዳታችንን ስንገልፅላቸው የሚጠብቀንን ግዙፍ ኃላፊነት ከልብ በመገንዘብ ነበር።

አዎ በርግጥም ይህንኑ መርህ የተከተለ ትውልድ ልዩነት ማምጣት ይቻለዋል፤ አምነታዊ ተፅዕኖ መፍጠሩ አይቀሬ ነው። ከራሱ፣ ከቤተሰቡ፣ እንዲሁም ከሀገሩ አልፎ ለዓለም የሚበቃ ከመሆን የሚያግደው አንዳች እንቅፋት አይኖርም። ታዲያ እኔም እንደዚያ ዓይነት ወኔ ውስጤ ተፈጠረ። ለምወዳት ሀገሬ ልደርስላት፣ የስልጣኔ ጮራን ላፈነጥቅላት ከልቤ ተመኘሁ። እንዲህ ዓይነት የነጠረ ሃሳብ ያላቸው ምርጥ ትውልዶች ያሏት ሀገር ምንኛ ታድላለች?!

* * *

ተውግ።⁹

ኡስታዝ ሉቅማን በፍቅር የተሞላ ፈገግታቸውን እየለገሱን፡-

“ልጆቼ! እስኪ እንዳንድ ጥያቄዎች ልጠይቃችሁ” አሉን።

“ደስ ይለናል ኡስታዛችን” አልናቸው።

“ ‘ኢቅራኦ’ (አንብብ) የሚል መለኮታዊ ትዕዛዝ የወረደበት ኡማ ከንባብ መራቁ፤ ለዕውቀት ከፍተኛ ዋጋ የሚሰጠው ዲን ተከታይ ነኝ የሚል ሕዝብ ከጥበብ ራሱን ማግለሉ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም?” አሉን ዓይን ዓይናችንን እያዩ።

“ተገቢ አይደለም” አልናቸው ስለ ዕውቀት ያጫወቱን ሁሉ ወደ አዕምሯችን እየመጣ።

“ታዲያ ምንድን ነው መፍትሔው?” ጥያቄያቸውን ቀጠሉ።

“ከኛ ከራሳችን ጀምረን ሕዝባችንን ወደ ንባብ የመመለስ ስራ ያስፈልገናል” የሚል ነበር የአዩብ መልስ።

“በጣም ጥሩ። ተውባ የሚያስፈልገን አይመስላችሁም?” አሉ በፈገግታ እየተመለከቱ። የኡስታዙ ዕይታ ትኩረታችንን ስቧል።

“አዎ ያስፈልገናል” አለ ዓማር።

“ታዲያ ተውባ እኮ ቅድመ ሁኔታ አለው። እስኪ ዓማር የመጀመሪያውን የተውባ ቅድመ-ሁኔታ እንዴት እንደምናሟላ ንገረን” አሉ ወደ ዓማር እየተመለከቱ።

“አ... እስከዛሬ ለዕውቀት በቂ ትኩረት ባለመስጠታችን፤ ለንባብ ዋጋ በመንፈጋችንና ባለመትጋታችን እንዲሁም እያንዳንዱን ደቂቃ የሕይወታችንን ቆይታ በሚገባ ባለመጠቀማችን መፀፀት የተውባችን የመጀመሪያው ቅድመ-ሁኔታ ነው” አለ

⁹ተውባ፡- የዐረቢኛ ቃል ሲሆን ወደ አላህ መመለስ ወይም ንስሐ ማለት ነው።

ዓማር ፀፀት ውስጡን እያመሰው። ኡስታዙ በመልሱ ረከተዋል። በተለይም የዓማር ቅላፄ ላይ ፀፀት በማንበባቸው ደስ ብሏቸዋል። ቀጣዩን ቅድመ-ሁኔታ ማብራራት ጀመርኩ፡-

“ሁለተኛው ቅድመ ሁኔታ ዓማር ከላይ ከዘረዘራቸው ጥሩ ያልሆኑና ከፋ ባህሪያት አሁኑኑ በመራቅ ለዕውቀት ከፍተኛ ቦታ መስጠት፤ ለንባብ ትኩረት መቸር እና አያንዳንዱን የሕይወታችን ቆይታ አላህ በሚወደው መንገድ ማሳለፍ መጀመር ነው” በማለት መለስኩ። ኡስታዛችን በመልሱ መደሰታቸው ከፊታቸው ላይ ይታያል።

“ሦስተኛው” አለ አዩብ፡-

“ሦስተኛው ከእንግዲህ በኋላ ከዕውቀት የራቀ እና ከንባብ የተራቆተ የስንፍና ሕይወት ፊፅሞ እንደማንመራ ቁርጥ ውሳኔ ላይ መድረስ ነው”

ኡስታዛችን እኛ ላይ ባዩት የተቀጣጠለ ወኔ በጣም ደስ ብሏቸዋል። በርግጥም ሦስታችንም ተውባ እያደረግን እንደሆነ አሰብኩ። ውስጣችን የሚተረማመሰው የለውጥ ስሜት በተጨማሪም ዓለምም ላይ የሚታይ ለውጥ እንደሚመጣ አርግጠኝነት ተሰማኝ።

“ታዲያ ልጆቼ! የተውባ ቅድመ ሁኔታዎችን በማሟላት ተውባ ለማድረግ ምን ያህል ዝግጁ ናችሁ?” አሉን ፈገግታቸው ሳይለየን።

“ኢንሻአላህ ዝግጁ ነን” አልናቸው በአንድ ድምፅ።

“ኢንሻአላህ ሁለት ዓይነት ነው ልጆቼ!” አሉን ኡስታዙ አገጫቸውን እጃቸው ላይ አስደግፈው በሃሳብ በመዋጥ።

“አልገባንም ኡስታዝ። ‘ኢንሻአላህ ማለት ሁለት ዓይነት ነው’ ማለት ምን ማለት ነው?” አለ አዩብ ግራ በመጋባት ቅላጼ።

“ኢማም ኢብን ተይሚያህ ‘ኢንሻአላህ ሁለት ዓይነት ነው’ ይላሉ። ‘ኢንሻአላህ ሊት-ተፅሊይቅ’ እና ‘ኢንሻአላህ ሊት-ተሕቂይቅ’ ” አሉን ኡስታዝ ኢማሙን አጣቅሰው።

“እስኪ አብራራልን አባዬ” አላቸው ዓማር።

“ ‘ኢንሻላህ ሊት-ተዕሊይቅ’ ማለት ከአንድ ንግግር ወይም ቀጠሮ በኋላ ያን ነገር የመፈጸም ሃሳብ ሳይኖረን ጉዳዩን ለማሳጠር ወይም እንደ ንግግር ማሳረጃ ‘ኢንሻላህ’ የሚለውን ቃል ስንጠቀመው የተሰጠ ስያሜ ነው። ለምሳሌ እንዳንድ ሰዎች ከጓደኛቸው ጋር ጥብቅ ቀጠሮ እያላቸው ሌላ ሰው በተመሳሳይ ሰዓት ሲቀጥራቸው ቀጠሮው ላይ እንደማይገኙ ልባቸው እያወቀው ‘ኢንሻላህ’ ይሉና ቀጠሮ ይይዛሉ። ይህ ‘ኢንሻላህ ሊት-ተዕሊይቅ’ የሚባለው ዓይነት ነው።” አሉን ግልፅ እንዲሆንልን በምሳሌ እያዋዙ።

“እኛ ‘ኢንሻላህ ሊት-ተዕሊይቅ’ ገብቶናል። ‘ኢንሻላህ ሊት-ተሕቂይቅ’ የተባለው ዓይነትስ ምንድን ነው?” አልናቸው።

“ ‘ኢንሻላህ ሊት-ተሕቂይቅ’ የሚባለው ከአንድ የተገባ ቃል ወይም ቀጠሮ በኋላ ያን ነገር የመፈጸም ቁርጥ ሃሳብ በልባችን ኖሮ ‘ኢንሻላህ’ ስንል ነው። ከላይ የጠቀስኩላችሁ ምሳሌ ላይ የመጀመሪያውን ቀጠሮ ይቅርታ በመጠየቅ ሁለተኛው ቀጠሮ ላይ የመገኘት ቁርጥ ውሳኔ ላይ ደርሰን ‘ኢንሻላህ’ ስንል ማለት ነው። ገባችሁ?” አሉን።

“እዎ ኡስታዝ ገብቶናል” አልናቸው።

“ታዲያ የናንተው ‘ኢንሻላህ’ የትኛው ዓይነት ነው?” አሉን ፈገግ እያሉ። በአንድ ድምፅ፡-

“ኢንሻላህ ሊት-ተሕቂይቅ” አልናቸው በስሜት ተውጠን። ኡስታዙም በፈገግታ ታጅበው፡-

“እኔም ከፊታችሁ ላይ የተረዳሁት ያንን ነው” አሉን አርግጠኝነት እየታየባቸው። ውስጣችን የተቆጣጠረውን ቆራጥነት ያጤኑ ይመስላል፤ እንደ የሆነ ትልቅ ቁምነገር መስራታችን እንደማይቀር ተስፋ አድርገዋል። በርግጥም እኛንም ሆነ ማኅበረሰባችን ሊቀደር የሚችል ትልቅ ሥራ መስራት እንዳለብን አምነናል።

* * *

የሕይወት ከባድ ሸክም

ኡስታዝ ሉቅማን አስብ የነበረውን ጉዳይ ያነበቡ ይመስል ስለሚጠብቀን ኃላፊነት ያሳስቡን ጀመር:-

“ልጆቼ! ከባድ ኃላፊነት ይጠብቃችኋል፤ ይህንን ሁሉ ታሪክ አጣቅሼ የምነግራችሁ ዲናችሁ ለዕውቀት የሰጠውን ዋጋ እንድትገነዘቡና የዲኑ አስተምህሮ በተጨማሪም ዓለም የሰዎችን ሕይወት የቀየረ መሆኑን እንድትረዱ ነው። በውጤቱም እናንተም መለኮታዊ ምሪቱ ገፊ ኃይል ሆኗችሁ ለሀገራችሁ ትልቅ ነገር እንድታበረክቱ ለማሳሰብ ነው።

“ይህች ሃገር ካለችበት የድህነት አረንቋ የምትወጣው በዕውቀት በጠገቡ አዕምሮዎች፣ ቅን አስተሳሰብ በተሞሉ ልቦናዎችና ለሌሎች በሚኖሩ ሰብእናዎች መሆኑን አስታውሱ። ለዚህ ነው ከባድ ኃላፊነት አለባችሁ የምላችሁ፤ ከራሳችሁ አልፋችሁ ወጣቱ ትውልድ በነጻህ ባህሪያት እንዲካን መሥራት ይኖርባችኋል” አሉና አተኩረው ተመለከቱ። ዝግጁነታችንን ጭንቅላታችን ላይና ታች በመወዝወዝ ገለፅንላቸው። ኡስታዙ ቀጠሉ:-

“ማንኛውም ሰው ለራሱ፣ ለቤተሰቡ፣ ለሃገሩና በአጠቃላይ ለሰው ዘር የሚጠቅም የሕይወት ሸክም ያስፈልገዋል፤ የሸክሙ የክብደት መጠን የሰውየውን የሰውነት ደረጃ ይናገራል፤ የደስታ መጠኑንም ይለካል። አንድ ወጣት:-

‘በሕይወት ውስጥ እጅግ በጣም ከባድ ሸክም ምንድን ነው?’ ሲል አንድን ጠቢብ ይጠይቃል። የጠቢቡ ምላሽ ጥልቅ መልዕክት ያዘለ ነበር” አሉና ምን ሊሆን እንደሚችል ማሰቢያ ጊዜ ሰጡ። በርካታ የሕይወት ሸክሞች ወደ አዕምሮዬ ተግተለተሉ፤ ከባድ መከራ፣ የሚወዱትን ሰው ማጣት፣ የንብረት መውደም፣ የዓመታት አስር፣ ስደት...። ኡስታዙ ከአፍታ ቆይታ በኋላ የጠቢቡን መልስ እንዲህ ሲሉ አጫወቱን :-

“ ‘በሕይወት ውስጥ እጅግ በጣም ከባዱ ሸክም የሚሸክሙት ነገር አለመኖር ነው’ የሚል ነበር የጠቢቡ መልስ” አሉ።

“አሃ! ከባዱ ሸክም የሚኖሩለት ዓላማ አለመኖር ነው ማለቱ ነዋ!” አለ ዓማር የጠቢቡ መልስ ውስጡን እንደነካው በሚያሳብቅ ቅላፄ።

“አዎ - የሚኖርለት የላቀ ዓላማ ለሌለው ሰው ሕይወት አሰልፎ ነች፤ አሰልፎነቷም ራስን አስከማጥፋት የሚያደርስ አስከፊ ውሳኔ ላይ ይጥላል” አሉና ንግግራቸውን ገታ አደረጉ። የላቀ ዓላማ አለመኖር ሕይወትን ምን ያህል እንደሚያከብዳት አሳይተውናል፤ የውጤቱን አደገኛነት በአጭር ቃላት ገልፀውልናል። ኡስታዙ ካቀረቀሩበት ቀና ብለው ዓይን ዓይናችንን በስስት እየተመለከቱ ምክራቸውን አስከተሉ፡-

“ልጆቼ! ዕውቀትን መገብዩት፣ የአስተሳሰብ አድማሳችሁን ማስፋትና ለሀገር ለወገን የሚጠቅም ትልቅ ነገር ማበርከት ዓላማችሁ ሊሆን ይገባል፤ በዚህ ተግባራችሁም የግቦች ሁሉ ግብ የሆነውን የአላህን ውዴታ መጎናፀፍ ዋነኛና ብቸኛ ሃሳባችሁ ይሁን። ያ ሲሆን ሕይወት አስደሳችና አጓጊ ትሆንላችኋለች፤ በሕይወት መኖራችሁ በርግጥም ትርጉም ይኖረዋል” አሉን ኡስታዝ ሉቅማን በፈገግታ ተውጠው።

“ኢንሻአላህ” አልን በውስጣችን ለትልቅ ዓላማ እየተነሳሳን። ኡስታዝ ፈገግታቸው ሳይበርድ ንግግራቸውን ቀጠሉ፡-

“የአንድ ባለ ብዙ ሃብትና ንብረት ግለሰብ ገጠመኝ ታወሰኝ። ታሪኩን ካነበብኩት ዓመታት ተቆጥረዋል። የሰው ልጅ የሚኖርለት ዓላማ ሊኖረው የግድ እንደሆነ ስለሚያስገነዝብ አጫውታችኋለሁ” አሉ ከመቀመጫቸው በመስተካከል - ኡስታዙ ደከመኝ፤ ሰለቸኝ ሳይሉ ልምድና ዕውቀታቸውን በደስታ ያካፍላሉ፤ ይህን በማድረጋቸው ትውልዱን እንደሚታደጉ ይሰማቸውና ብርታታቸው ይጨምራል።

* * *

አብልጅው ልሙት!

የኡስታዝ ሉቅማንን ትረካ ለማድመጥ ጓጉተናል። ውይይታችን እጅግ መሳጭና አስተማሪ ነበር። ኡስታዙ ለጆሮ በሚጣፍጥ ድምፃቸው ትረካቸውን ቀጠሉ፡-

“በቁሳዊ ሕይወቱ በእጅጉ የተሳካለት የሚባል አንድ ባለፀጋ ሰው ነበር። በባህር ዳርቻ ላይ የተገነባው የተንጣለለ ቪላ መኖሪያ ቤቱ፤ የግል አውሮፕላኑ፤ በሚሊዮኖች የሚቆጠር ገቢ የሚያስገኝለት ኩባንያው፤ በሕብረተሰቡ ውስጥ ያለው የከብር ቦታ... እነኚህ ሁሉ ሕይወቱን ትርጉም ሊሰጡት አልቻሉም። ለመኖር ምክንያት የመሆን አቅማቸው ነጥፏል። እናም ግለሰቡ ሕይወት ሰልችቶታል፤ ሽክሟ ከብዶታል፤ የሚያረካው ነገር አጥቷል፤ ጭንቀትና መደበት ጓደኞቹ ሆነዋል። ስለሆነም ከመኖር መሞትን መርጧል፤ ራሱን ሊያጠፋ ወስኗል።

“ከዕለታት በአንዱ ምሽት ራሱን ለማጥፋት ወደመረጠው አንድ ረጅም ከፍታ ያለው ድልድይ አመራ። ሰዓቱ እኩለ ሌሊት ተቃርቧል፤ አካባቢው ጭር ብሏል። ወደ ድልድዩ ተጠጋ፤ ራሱን ቁልቁል ወደታች አምዘግዝገው ለመጣል ተዘጋጀ። ‘ያኔ ከሕይወት ሽክም አገላገላለሁ’ ሲል አሰበ። ከአሰልጅ ሕይወት ይህ ዓይነቱ ሞት እንደሚሻል ተሰማው። ራሱን ከመወርወሩ በፊት አካባቢውን በዓይኑ አማተረ፤ አንድ ነገር ላይ ዓይኑ አረፈ። በድልድዩ ጥግ ላይ አንድ ሕፃን ልጅ ኩርምት ብሎ ተቀምጧል። ትኩረቱን ሳበው። ሕፃኑ እዚህ ቦታ ላይ በዚህ ሰዓት ለምን እንደተገኘ የማወቅ ፍላጎት አደረበት። ቀረብ ብሎ አናገረው።

“የሕፃኑ ወላጆች በሕይወት እንደሌሉና የጐዳና ላይ ነዋሪ መሆኑን ተረዳ። ከምንም በላይ በዚህ ሰዓት እንዲህ ኩርምት ብሎ የተቀመጠው በረሃብ ምክንያት እንቅልፍ ሊወስደው ባለመቻሉ መሆኑን ሲገነዘብ ሕፃኑ ያለበት ሁኔታ በእጅጉ አሳዘነው። ሰውየው ራሱን የማጥፋት ዕቅዱን ለጊዜው አራዘመና ጊደንሰ ይህንን ሕፃን ራቱን አብልጅው ልሙት’ ሲል አሰበ። ሕፃኑን ወደ አንድ ሬስቶራንት ወስዶ ራቱን በደንብ አበላው። የሕፃኑ ልጅ ዓይን በደስታ እንባ ተሞላ፤ ሰውየው ለሕፃኑ ያደረገው ትንሽ ነገር በሕፃኑ ላይ የፈጠረው ደስታ ለርሱም ልዩ ስሜት ፈጠረለት። ዕቅዱን መፈፀም ስላለበት፡-

‘ይህንን ልጅ ራቱን አብልጽዋለሁ፤ አሁን ወደ ድልድዩ ሄጄ ራሴን ማጥፋት አለብኝ’ አለ -በልቡ። ይህ ሃሳቡ ግን ብዙ መቆየት አልቻለም።

‘እኔ ከሞትኩ በኋላ ማን ይመግበዋል? አስኪ ቢያንስ ለአንድ ሳምንት ያህል ልንከባከበውና ከዚያም ዕቅዴን እተገብራለሁ’ የሚል ሃሳብ ውስጡን አሸነፈው። ለአንድ ሳምንት ያህል ሕፃኑን በመንከባከብ አሳለፈ። ይህች ሳምንት በሕይወቱ ካሳለፋቸው ዓመታት ሁሉ አስደሳች ሆና አለፈች። ያ በችጋር አለንጋ ሲገረፍ የነበረ ሕፃን በአንድ ሳምንት ውስጥ ሰውነቱ ተመልሷል። ሰውየው ወደ ድልድዩ መሄድ አለበት፤ ራሱን የሚያጠፋበት ቀጠሮ ደርሷል። ዳሩ ግን አንድ ፈታኝ ሃሳብ አዕምሮውን ወጥሮ ያዘው፤

‘ይህንን ሕፃን ለማን ትቼው ልሙት?’

በርግጥም የሕፃኑ ልጅ ሁኔታ በጣም ያሳሳል፤ ዳግም ለጎዳና መዳረጉ የሰውየውን ሕሊና ፈትኗል። ከዚህም በላይ ሕፃኑን በመንከባከብ ያገኘውን ደስታ በምንም ሊተምነው አልቻለም።

ከራሱ ጋር ለረጅም ጊዜ ከተሟገተ በኋላ አንድ ውሳኔ ላይ ደረሰ። ሊያጠፋው ያለበውን ሕይወቱን ይህንን ሕፃን በመንከባከብ ላይ ሊያውለው ወሰነ። አመቺ መጠለያ፣ ተመጣጣኝ ምግብና ተስማሚ አልባሳት ሊያቀርብለት ለራሱ ቃል ገባ። ምርጥ የሚባል ትምህርት ቤት ውስጥ በማስተማርና በመልካም ሥነ ምግባር በማነፅ ለቁም ነገር ሊያበቃው ወሰነ። በዚህ ውሳኔ ሕይወቱን ትርጉም ሊሰጥ የሚችል ግብ አገኘ፤ ግቡን በማሳካት ላይ ራሱን በመጥመዱ ሕይወት አሰልችነቷ አብቅቶ አጓጊና አስደሳች ሆነችለት። ‘በማኖር የመኖር ግብ!’ እንበለው ይሆን?!” አሉና ኡስታዙ ትረካቸውን አሳረጉ። ሕይወት ሽክምና አሰልጅ መሆኗ ቀርቶ ቀላልና አስደሳች ትሆን ዘንድ የምንኖርለት የላቀ ዓላማ መኖሩ የግድ መሆኑን ከታሪኩ ተገነዘብኩ።

ከኡስታዙ ሉቅማን ጋር የነበረን ቆይታ ማራኪ ነበር። የዙህር ሰላት እየደረሰ ነው፤ ኡስታዙ የግድግዳ ሰዓቱን ተመለከቱና፡-

“ለዛሬ እዚህ ላይ ይበቃናል፤ ሌሎች ነጥቦች በአላህ ፈቃድ በሚቀጥለው ሳምንት እናያቸዋለን። ሌሎች ጓደኞቻችሁን መጋበዝ ትችላላችሁ። አስከሁን የተነጋገርንባቸውን ጉዳዮች በግልም ይሁን በጋራ አብሰልስሏቸው፤ ተወያዩባቸው፤ ወደ ውስጣችሁ በማዋሃድ ማንነታችሁን በጽኑ መሠረት ላይ ለመገንባት ተጠቀሙባቸው።

"ልጆቼ! ገለል ብላችሁ በፅሞና የማሰብ ልማድ አዳብሩ፤ ይህ ዓይነት ልማድ በሕይወት ውስጥ የምታገኟቸውን ተሞክሮዎችና ትምህርቶች በጥልቀት ለመረዳት፤ ማንነትን ለማፅዳትና አዲስ ስብእና ለመገንባት በእጅጉ ጠቃሚ ነው። አላህ ይጠብቃችሁ - ሐፊዙ-ሙላህ " አሉና የአላህ እዝነትና ሰላም በነቢያት መደምደሚያ ላይ ይሆን ዘንድ ተማፅነው የዕለቱን መርሐግብር ቋጩ። ኡስታዝን ክልባችን አመሰግናቸው። ተሰናብተናቸው ከቤት ስንወጣ ቀናት በፍጥነት ተጠቅልለው ሳምንቱ ቢደርስና ዳግም ብናገኛቸው ምኞቴ ነበር።

* * *

የውስጥ ወግ

ሰዓቱ ከምሽቱ አራት ሰዓት ሆኗል፤ በጠራው ሰማይ ላይ በደስታ እንደሚፍነሽሽ ሕፃን የምትፍለቀለቀዋን ጨረቃ በተመስጦ እመለከታለሁ። ከኡስታዝ ሉቅማን ጋር የነበረንን ቆይታ በውስጤ አብሰለስላለሁ፤ ውስጤ በለውጥ ስሜት ሲቀጣጠል ይሰማኛል። ከሃሳብ ሃሳብ እየዘለልኩ ከራሴ ጋር ማውጋቴን ቀጠልኩና ስለተመስጦ አስፈላጊነት ኡስታዙ ጣል ያደረጉት ምክር ታወሰኝ። አዕምሮዬ በሃሳብ ፈረሰ ይጋልብ ጀመር።

ከተለመደው የግርግር ህይወት ገለል ብሎ በብቸኝነት ዓለም ውስጥ ጠልቆ መግባት የነፍስን ጉድፍ ነቅሶ ለማውጣት አቻ አይገኝለትም፤ የፍጥረት ዓለሙን ግዝፈት አብዝቶ ለመገንዘብም የሚወዳደረው የለም። ከሕብረተሰቡ ዘልማዳዊ አመለካከቶች ራቅ ብሎ ለመጓዝና የግድፈታቸውን ገጽታ ለማስተዋል ፍቱን መድሃኒት ነው። የበጎነትንና የከፋትን የልዩነት ሸለቆ አሻግሮ ለማየት ውጤታማ መንገድ ነው። በራስ ሕሊና ውስጥ የተዛቡ አመለካከቶችን ለማቃናት፣ የተሳከሩ ዕይታዎችን መስመር ለማስያዝ፣ የተጣመሙ እምነቶችን ለመግራት የሚያስችል ዓይነተኛ መፍትሄ ነው። ...ተፈኩር።⁵⁰

ነቢዩ ሙሐመድ (የአላህ እዝነትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይሁንና) ለሦስት ዓመታት ያህል በ "አን-ኑር" ተራራ ውስጥ በሚገኘው የ "ሒራኦ" ዋሻ እየተመላለሱ የተመስጦ ሰዓታትን አሳልፈዋል። በተለያዩ ጊዜ ጐራ እያሉ ይህንን የታላቅነት ምስጢር የሆነን ተግባር ፈጽመዋል። ራሳቸውን ከፍጥረት-ዓለሙና ከፈጣሪያቸው ጋር ለማገናኘት ችለዋል። በውጤቱም በሕብረተሰቡና በርሳቸው መካከል ሰፊ የአስተሳሰብ ገደል ተፈጥሯል። ከገደሉ ባሻገር ያለን መንፈሳዊ፣ ማኅበራዊና ሞራላዊ ዝቅጠት በተገነዘቡ ቁጥር የለውጥ ስሜታቸው ይበልጥ ተቀጣጥሏል። ያን የተዛባ የእኗር ሥርዓት ሊቀይሩት የሚያስችላቸውን ኃይል ፍለጋ ማስነዋል።

እድሜያቸው አርባ ሲደርስ የለውጥ መሣሪያ ለመሆን የሚያስችላቸውን ብስራት ስሙ ሒራኦ - ዋሻ ውስጥ። ጂብሪል መለኮታዊ ራዕዩን (ወሕይ) በ "ኢቅረኦ" ወጣነ። "አንብብ" እንደማለት ነው። የ"አንብብ"ን ትእዛዝ ተከትሎ የተገለጸው ራዕይ

⁵⁰ ተፈኩር፡ ተመስጦ፣ ጥልቅ ማስተንተን፣ የነፍስ ወግ... እንደማለት ነው።

ለለውጥ የሚያነሳሳ የ“ተነስ! ተንቀሳቀስ!” መመሪያ ነበር። የራዕዩ ለመጀመሪያ ጊዜ መግለፅ ከመላእኩ ጁብሪል እንግድነት ጋር ተዳምሮ በነቢዩ ላይ የተፈጠረው የፍርሃት፣ የስጋትና የመርበትበት መንፈስ በጣሙን ረብሷቸዋል። ወደ ቤታቸው ከተመለሱ በኋላ ብርድ ብርድ የሚላቸውን ስሜት በረድ ለማድረግ በማሰብ በጋቢያቸው ተሸፋፍነዋል፤ ተጨማሪ ልብስም እንዲደራርቡላቸው ጠይቀዋል - ቤተሰቦቻቸውን። በዚህ ሁኔታ ነበር የ“ተንቀሳቀስ!” መመሪያው የተላለፈው።

“አንተ (ልብስህን) ደራራቢው ሆይ! ተነሳ፤ አስጠንቅቅም።” (አል-መ-ደሢር: 1-2)

‘ተነሳ! የአንተ ኃላፊነት እጅግ የገዘፈ ነው፤ የሰው ዘርን ስብእና ማነጽ ነውና። በምድርና በሰማይ መካከል ድልድይ መገንባት በመሆኑ ግዳጁ እጅግ ታላቅ ግዳጅ ነው፤ ተልዕኮውም ከየትኛውም ተልዕኮ በላይ ነው፤ መንፈሳዊና ዓለማዊ ሕይወቱ የተመሰቃቀለን ማኅበረሰብ ወደ ትክክለኛው የሕይወት መስመር መምራት ነውና። እንዲህ ዓይነት ኃላፊነት፣ ይህንን የመሰለ ግዳጅ፣ እንደዚያ ያለ ተልዕኮ ... የተሸከመ ሰው ፋታም ሆነ ረፍት የለውም። በሰው ልጅ ታሪክ ትልቅ ሚና እንዲኖረው የታጨ ሰው ግለሰባዊ ሕይወት ብቻ ሊኖር አይገባውም።

“አንተ (ልብስህን) ደራራቢው ሆይ! ተነሳ!” አዎን ተነስ! ተንቀሳቀስ! ...በርካታ ሌሊቶች እንልቅፍ ማጣትህ፣ ብዙ ሰዓታት ያለመታከት መድከምህ፣ ለዓመታት ያለረፍት መባከንህ የማይቀር ነው። ይህ የተልዕኮው ባሕር ነው። የግል ምኞትህን መሰዋትና ተደላህን ችላ ማለት ይጠበቅብሃል፤ ይህ የተሠጠህ ኃላፊነት ባህሪ ነው። በርግጥ የተሰጠህ ኃላፊነት ለአንተም ሆነ ለሰው ልጆች በሙሉ ከብር ነው። የአምላካቸው አዝነት መገለጫ ነውና የሚል መልዕክት መመሪያው በውስጡ ይዟል።

“(መሐመድ ሆይ!) ለዓለማትም አዝነት አድርገን እንጅ አልላከንህም” (አል-አንቢያ: 107)

የቅርቢቱ ዓለምም (ዱኒያ) ትሁን የመጭው ዓለም (አሺራ) የስኬት ቁልፍ አርሳቸው መሆናቸው ታላቅ ክብር አይደለምን? ቁልፉን የመጠቀምና ያለመጠቀም ለሰው ልጅ ምርጫ የተተወ ቢሆንም ቅሉ ዕድሉ የተሰጠው መሆኑ በራሱ ለርሱ ታላቅ ክብር አይደለምን?

ወደ ተነሳሁበት ሀሳብ ተመለስኩ፤ ... ተመስጦ፤ አርምም፤ ፅምና.... (ተፈ.ኩር) የለውጥ መነሻ መሆኑን መረዳት አስፈላጊ ነው። ማብቂያና ማለቂያ በሌለው ተደጋጋሚ አዙሪት ውስጥ መሸከርከር ውጤት አልባ ነው። ከአዙሪቱ ወጣ ብሎ በተመሰጠ ራስን

ጠልቆ መገምገም፤ የሕብረተሰቡን ወገኖች ልማዶች ትክክለኝነት መመርመር የጉዞው መነሻ ነጥብ ነው። ተመስጦ ቀደም ሲል ተዛብቶ የተገነባን ሰብዕና አፍርሶ የተስተካከለ ሰብእና መገንባት ያስችላል። ራስን በጥልቅ ሳይመረምሩ፤ ያልታረቀ ባሕሪን አቃንቶ የሚያምር ማንነት መላበስ አይታሰብም።

እየተጓዘበት ያለ ጐዳና ትክክል አለመሆኑን ውስጡን ፈትሾ ያልተገነዘበ ሰው፤ እንዴትስ አዲስ ጐዳና መከተል ይቻላል?! የተላበሰው ባሕሪ ምን ያህል አስቀያሚ እንደሆነ ያልተረዳ ግለሰብ፤ ባሕሪውን ተጠይፎ ሊቀይረው የሚያስችል ውሳኔ ላይ መድረስ እንዴት ይችላል?! ማንበረሰቡ ያለበትን የአስተሳሰብ፤ የአኗኗርና የአስተዳደር ጨለማዎችን በጥልቀት ማየት ያልቻለ ሰው፤ ይህንን ለዓመታት የተነባበረ የጨለማ ግግርን ለመናድ የመጋፈጥ ወኔ ከየት ሊያመጣ ይችላል?

ሲጠቃለል... ሰው ከራሱ ጋር በድፍረት መነጋገር ሲጀምር የለውጥ መነሻው ይሆናል። ውስጣችን ያለውን ወግ የማድመጥ ልማድ ሊኖረን ይገባል። ያኔ መፍረስ እንጀምራለን፤ “በጥልቅ ማሰብ መጀመር መፍረስ መጀመር ነው” ይባል የለ?! ያ ቀድሞ የተዛባ ማንነት በሃሳብ ደማሚት ካልፈራረሰ በስተቀር አዲስ ማንነት ሊታነጽ አይችልም። በአንድ ቦታ ላይ ሁለት የተለያዩ ሕንፃዎች መገንባት አይቻልምና።

የቤቴ በረንዳ ላይ ተቀምጬ በሃሳብ ርቄ ሄጃለሁ፤ የተመሰጠን አስፈላጊነት ለውስጤ ያወጋሁት ፈርሶ የመግንባት ፍላጎቴ ከፍ ያለ በመሆኑ ነበር።

* * *

አጠቃላይ

4.

ክፍል አራት

የአዕምሮ ጠንቻ

ዛሬ በጣም የምጓጓለት ቀጠሮ አለኝ። ከፈጅር በፊት ቀደም ብዬ ከእንቅልፌ ተነሳሁ፤ የተወሰኑ ረከዓዎች ሰግጄ ለራሴ፤ ለቤተሰቦቼ፤ ለሀገሬና ለዓለማችን ዱዓ እደረግኩ። የአዛን ጥሪ ስሰማ ወደ መስጊድ ሄጄ የፈጅር ሰላትን በጀማዓ ሰገድኩ። የጧት ውዳሴዬን -አዝካር አስ-ሰባሕ- በተቀመጥኩበት እደረስኩ። ወደ ቤት ተመልሼ የስፖርት ልብሴን ቀይሬ አርባ አምስት ደቂቃ ያህል ዱብ ዱብ አልኩ። ሻወር ወሰጄ ቤት ያፈራውን ቀመስኩ። የቀጠሮ ሰዓቱ ወደኋላ የሚሳብ ይመስል ተጐተተኝ። የኡስታዝ ሉቅማን መኖሪያ ቤት አካባቢ የተገኘሁት ከሦስት ሰዓት አስራ አምስት ደቂቃ ቀደም ብዬ ነበር። በቅርብ ወደሚገኝ አንድ ካፍቴሪያ ጎራ አልኩ። ዕለቱ እሑድ በመሆኑ በርካታ ሰዎች ካፍቴሪያው ውስጥ ይታያሉ። እነ አዩብ ቀድመውኝ ደርሰዋል፤ አዩብ በእጁ ምልክት አሳየኝ። ወደነርሱ አቅጣጫ አመራሁ። አዩብና ዳንኤል በፈገግታ ተቀበሉኝ።

ዳንኤል የአዲስ አበባ ልጅ ሲሆን ከዓማር ጋር የተዋወቁት አዲስ ከተማ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ተማሪ በነበሩበት ጊዜ ነበር። የአንድ ከፍል ተማሪዎች ባይሆኑም በባህሪ ስለሚጣጣሙ ከትምህርት ሰዓት ውጪ ያለውን ጊዜ የሚያሳልፉት አብረው ነበር። ሁለቱም የሁለተኛ ደረጃ መልቀቂያ ፈተናቸውን በከፍተኛ ውጤት አጠናቀው አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ስድስት ኪሎ ሲመደቡ ደስታቸው ወሰን አልነበረውም። የደስታቸው ምክንያት ከቤተሰቦቻቸው ሳይርቁ የከፍተኛ ትምህርታቸውን ከመከታተላቸው በተጨማሪ ሁለቱ ጓደኛዎች አንድ ዩኒቨርሲቲ ውስጥ መመደባቸው ነበር። የዳንኤል ምርጫ ሶሽዮሎጂ የትምህርት ዘርፍ በመሆኑ በግቢ ቢለያዩም ስድስት ኪሎ ዋናው ግቢና የቢዝነስና ኢኮኖሚክስ ግቢ ቅርብ በመሆናቸው ዘወትር ይገናኛሉ።

ዓማርና አዩብ ብዙ ጊዜ ኬኔዲ ቤተ-መጻሕፍት ውስጥ አብረው ስለሚያጠኑ ዳንኤልና አዩብ የተዋወቁት እዛው ቤተ-መጻሕፍት ውስጥ ነበር። ዳንኤልና አዩብ ከመተዋወቅ ባለፈ ቅርብ ጓደኛ የሆኑት የሁለተኛ ዓመት ተማሪ እያሉ ጀምሮ ነበር። ዳንኤል በአሁኑ ሰዓት አገር-በቀል የአርዳታ ድርጅት ውስጥ ሥራ አስኪያጅ ሆኖ

ያገለግላል። በዓማርና በአዩብ ግብዣ ዳንኤል ከኡስታዝ ጋር በያዝነው ፕሮግራም መገኘት የቻለውም ለዚህ ነው። ዓማርና መገርሳ በቀጠሮው ሰዓት ደርሰዋል።

የሁለተኛ ደረጃ ትምህርቱን ያጠናቀቅኩት በጎንደር ከተማ ፋሲለደስ አጠቃላይ ሁለተኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ነበር። ከመገርሳ ጋር የተዋወቅነው የከፍተኛ ትምህርት ዕድል አግኝቼ አዲስ አበባ አራት ኪሎ ግቢ በተመደብኩበት የመጀመሪያ ዓመት (Fresh man) መርሐ-ግብር ነበር። መገርሳ የመጣው ከአምቦ ሲሆን ለከፍለ ሀገር ተማሪዎች የመኝታ አገልግሎት (Dormitory) ይሰጥ ስለነበር አንድ ክፍል ደረሰን። የመጀመሪያ ዓመት ትምህርታችንን በጥሩ ውጤት እንዳጠናቀቅን መገርሳ የሕክምና የትምህርት ዘርፍ ሲመርጥ የኔ ምርጫ ቴክኖሎጂ በመሆኑ እኔ ወደ አምስት ኪሎ ቴክኖሎጂ ግቢ ስዘዋወር እርሱ ደግሞ የሁለተኛ ዓመት ትምህርቱን በአራት ኪሎ ግቢ ቀጠለ። ያም ሆኖ መገርሳ አራት ኪሎ አያለም ይሁን ወደ ጥቁር አንበሳ ግቢ ከተዘዋወረ በኋላ አልፎ አልፎ እንጠያየቅ ነበር። ከተመረቅን በኋላ እኔ የግል ስራ ስጀምር መገርሳ እዚሁ አዲስ አበባ ጳውሎስ ሆስፒታል ተመድቦ ሙያዊ ግዴታውን መወጣት ጀመረ። እነሆ ዛሬ መገርሳን ከኡስታዝ ሉቅማን ጋር በምናደርገው ትምህርታዊ ቆይታ ይሳተፍ ዘንድ ጋብዜው በሰዓቱ ተገኝቷል። በዓማር መሪነት ወደ ግቢው ተያይዘን ገባን።

ኡስታዝ ሉቅማን የጧት የእግር ጉዞ ላይ ነበሩ። በሰፊው ግቢ ዋና በር ፊት ለፊት በተነጠፈው አስፋልት ላይ እየተንቀሳቀሱ አገኘናቸው። ኢስላማዊ ሰላምታ አቀረብንላቸው፤ ሰላምታችንን ሲመልሱ በፈገግታ ተውጠው በእቅፋቸው ውስጥ እያስገቡ ነበር። ግንባራችንን ሳሙን፤ እኛም እጃቸውን በአክብሮት ስመን ከቀኝና ከግራ አጀብናቸው። ከሁለቱ ዳደሮቻችን ጋር አስተዋወቅናቸው። በፈገግታ ተውጠውና በትህትና ተሞልተው መገርሳና ዳንኤልን ተዋወቋቸው። ኡስታዝ ከፍተኛ ደስታ ይነበብባቸዋል። በግቢው አፀድ መሐል ላይ ወደ ተዘጋጁ ወንበሮች አመራን። እንደንቀመጥ እየጋበዙን ኡስታዝ ወንበራቸው ላይ ተቀመጡ።

“እንዴት ሰነበታችሁ?” አሉን በናፍቆት ዓይን እየተመለከቱን። በዓይናቸው የሚያስተላልፉት ፍቅር ልብን በሐሴት ያግላል። አስከተሉና፡-

“ዳንኤልንና መገርሳን ስላስተዋወቃችሁኝ ደግሞ በጣም ደስ ብሎኛል። ልጄ! ስለተዋወቅኳችሁ፤ እኔን ለመግባት ስለመጣችሁ ደስ ብሎኛል” አሉ መገርሳና ዳንኤልን እያፈራረቁ በመመልከት።

“እኛም በጣም ደስ ብሎናል” አሉ ዳንኤልና መገርሳ።

“ኡስታዝ እርስዎ እንዴት ነዎት?” አልኩ ደህንነታቸውን ለማረጋገጥ። ቤት የዋሉ አዛውንቶች ሊያጋጥማቸው የሚችሉ ችግሮችን እያስታወሱን፡-

“አልሐምዱሊላህ። እኔ በጣም ደህና ነኝ። የሚያጫውተኝ አላጣሁም፤ ብቸኝነትም አይሰማኝም” አሉ።

“ማሻላላህ! ብዙ ሰዎች ይጎበኙዎታል ማለት ነው?” አለ አዩብ ኡስታዝ በየጊዜው እየመጣ የሚያነጋግራቸው ሰው መኖሩ እያስደሰተው።

“አይ - እንደሱ ማለቴ እንኳ አይደለም። የዘመኑ ሰው ምን ጊዜ እለው ብለህ?! ዘይነባዬ አለች፤ ከርሷ ጋር ብዙ ጉዳዮችን እያነሳን እንጨዋወታለን፤ ግንዛቤዋ ሰፊ ነው” አሉ ባለቤታቸውን ወ/ሮ ዘይነባን እያደነቁ። ቀጠሉና፡-

“ዘይነባዬ ጓዳ ውስጥ ሥራ ሲኖራት ግን የሚያጫውቱኝ መጽሐፎቼ ናቸው፤ ዓይኔን የሚያመኝ ሰሞን እንኳ ያነበብኳቸውን መጻሕፍት እያሰብኩ ጊዜው ሳይታወቀኝ ያልፋል። ታዲያ ለኔ ሰው ኖረም አልኖረ ብዙም ብቸኝነት አይሰማኝም - አልሐምዱሊላህ” አሉ ኡስታዝ ተሞክሯቸውን እያካፈሉን። መልዕክታቸው ግልፅ ነበር፡-

“እናንተም ዕድሜያችሁ ሲገፉ በብቸኝነትና በድባቄ በሽታ ሳትጠቁ ንቁ ደስተኛ ለመሆን ይሄኔ በወጣትነታችሁ እወቁበት፤ አንብቡ፤ አዕምሯችሁን አዳብሩ ማለታቸው ነው ኡስታዝ ሉቅማን።

“ልጆቼ -ስለ አዕምሮ ጡንቻ አስባችሁ ታውቃላችሁ?” አሉን ኡስታዙ። አንድ የተለዩ ሃሳብ ሊያካፍሉን ሲፈልጉ በጥያቄ ነው የሚጀምሩት።

“የአዕምሮ ጡንቻ ስትል ምን ማለትህ ነው? አባዬ” አለ ዓማር ግራ በተጋባ ቅላ። ኡስታዙ ጉሮሯቸውን ሳሉና ምላሽ መስጠት ጀመሩ፡-

“ሰዎች ያለማቋረጥ ስፖርታዊ እንቅስቃሴ ሲያደርጉ አካላዊ ጡንቻቸው ይዳብራል፤ ይፈረጥማል። ተገቢ እንቅስቃሴ የማያደርጉ ሰዎች ደግሞ አቅማቸው ደካማ መሆኑ የማይቀር ነው። ዕድሜ እየገፋና እርጅና እየተጫጫናቸው ሲመጣ ደግሞ ስፖርተኞቹ የዳበሩ ጡንቻዎቻቸው ሳይሟሸሹ ረዘም ላለ ጊዜ ስለሚቆዩ

አካላቸው በቶሎ አይደከምም" ሲሉን ጭንቅላታችንን ላይና ታች በመወዝወዝ መረዳታችንን ገለፅንላቸው። ኡስታዙ ለማለት የፈለጉትን ነጥብ ፍንትው አድርገው የማሳየት ብቃት አላቸው።

"በተመሳሳይ መልኩ አዕምሮም በልጅነት፣ በወጣትነትና በጎልማሳነት ዕድሜ በዕውቀት ከዳበረና የማሰቢያ ጡንቻው ከፈረጠመ፣ በእርጅና ዘመን አቅሙ አይነጥፍም፤ በተለመደው አባባል አይጃጃም" አሉና ሃሳባቸውን አሳረጉ። መልዕክታቸው ግልፅ ነበር፡-

ይሄ በንባብ የአዕምሯችሁን ጡንቻ አዳብሩት፤ በምሁራዊ የአስተሳሰብ ጅምናስቲክ በደንብ ግሩት፤ እንደዚያ ማድረጋችሁ በእርጅና ዘመናችሁ ራሱን የማይስትና አካባቢውን የሚርረዳ ንቁ አዕምሮ እንዲኖራችሁ ያደርጋል፤ ማለታቸው ነው።

"የዛሬ ሳምንት የተወያየንባቸውን ሃሳቦች በደንብ ያዛችኋቸው?" አሉን ኡስታዙ - የዕለቱን ፕሮግራም ለመጀመር እያኮበኩቡ።

"ኡስታዛችን! ሃሳቦቹ ራሳቸው አዕምሯችንን ይዘው ነው የሰነበቱት" አለ አዩብ የተነሱት ነጥቦች ምን ያህል እንደነኩን ለመግለፅ እየሞከረ። ኡስታዙ ፈገግ አሉና፡-

"ማሻአላህ! እንደዛ ከሆነማ ጥሩ ነው። እንደ የለውጥ ሃሳብ ወደ ተጨባጩ ዓለም መውረድ የሚችለው አዕምሮን ያጨናነቁ ሌሎች ሃሳቦችን ተራ አድርጎ መቁጠር ሲያስችልና በብቸኝነት ውስጥን መቆጣጠር ሲችል ነው" አሉን ጠቃሚ የለውጥ ነጥብ እያስጨበጡን።

በርግጥም ኡስታዝ ሉቅማንን ካገኘን በኋላ ያሳለፍኳቸው ቀናት ውብ፣ ለላቀ ዓላማ የመነሳሳት ስሜት ያስተናገድኩባቸውና - ባለፉት ሁለት ሳምንታት ውስጥ ከንባብ ጋር ዕርቅ የፈጠርኩ ቢሆንም - ከመጽሐፍት ጋር ይበልጥ ለመወዳጀት የወሰንኩባቸው ቀናት ነበሩ፤ ውሳኔዬም ወደ ተግባር የተቀየረው በዚህ ሳምንት ነበር። ዳንኤልና መገርሳ በዛሬው ወይይታችን መሳተፋቸው ደግሞ ቆይታችንን ልዩ ያደርገዋል። ኡስታዙ በንባብና በለውጥ ዙሪያ ድንግል ሃሳቦችን ሊያዘንቡልን ተዘጋጅተዋል። እኛም ሙሉ ሃሳባችንን ሰብስቦን ለሕይወታችን ወሳኝ የሆኑ ዕውቀቶችን ለመቅሰም አሰፍስፈናል።

* * *

ሦስቱ ዓለማት

ኡስታዙ ለኛ ለወጣቶች እጅግ አንገብጋቢ የሆነ ጥያቄ በማንሳት የእሉቱን ፕሮግራም ጀመሩ።

“ልጆቼ! ስለ ለውጥ አስባችሁ ታውቃላችሁ? የለውጥ መሰረቱ ምን እንደሆነስ ተነጋግራችሁበት ወይም በዚህ ዙሪያ አንብባችሁ ታውቃላችሁ?” በጥያቄያቸው ውስጥ ጥልቅ ሃሳቦችን ሊያካፍሉን እንደሆነ አልተጠራጠርንም።

“አዎ፣ ብዙ ጊዜ ስለ ለውጥ እናወራለን። እኛ መለወጥ እንዳለብን፣ ሕብረተሰባችን መለወጥ እንዳለበት፣ ሀገራችንም መለወጥ እንዳለባት እናስባለን። ግን ‘እንዴት?’ የሚለው የሁልጊዜም ጥያቄያችን ነው” አለ ዓማር። ኡስታዙ ጭንቅላታቸውን ላይ ታች በማድረግ ፈገግታ ቸሩን። ስለ ለውጥ ማሰባችን እንዳስደሰታቸው የፈታቸው ገፅታ ይናገራል። ተጨማሪ ሃሳብ ለመስማት በመፈለግ ዓይነት በዝምታ ተጠባበቁን። ዳንኤል በአክብሮት እየተመለከታቸው፡-

“ማናችንም ቢሆን ያለንበትን ሁኔታ እንረካበታለን ብዬ አላምንም። ምንጊዜም ወደ ተሻለ ማንነት ማድግ እንሻለን። እንደ ሕዝብ ብናስብም እንኳን እንደኛ ዓይነቱ በበርካታ ችግሮች የተተበተበ ሕዝብ ይቅርና በጥሩ እድገትና ብልፅግና ላይ ያሉ ሕዝቦችም ቢሆኑ በየጊዜው ራሳቸውን ማሻሻል ይፈልጋሉ፤ የማይለወጠው ለውጥ ራሱ ብቻ ይመስለኛል” ሲል ሃሳቡን ሰነዘረ። ኡስታዙ ቀበል አድርገው፡-

“የማይለወጠው ለውጥ ራሱ ብቻ ነው ነበር ያልከው ዳንኤል? በጣም ትክክለኛ አባባል ነው። በርግጥም እንደ ግለሰብም ይሁን እንደ ሕዝብ ለውጥ ያስፈልገናል። በርግጥ የለውጥን አስፈላጊነት - እናንተም እንደገለፃችሁት - ማንም አይከድም። ትልቁ ጥያቄ ግን ‘እውነታዊ ለውጥ ለማምጣት ከየት እንጀምር?’ የሚለው ነው፤ ‘ያን የምናልመውን ለውጥ እንዴት እውን እናድርገው?’ ነው” አሉና ጥያቄዎቻቸውን በጥምና እንድናብሰለስል የፈለጉ ይመስል ለጥቂት ጊዜ ዝም አሉን። ከዚያም ከአፍታ ቆይታ በኋላ፡-

“አያችሁ የኔ ልጆች! ዛሬ አንድ መሰረታዊና በጥልቀት ልትገነዘቡት የሚገባችሁ ፅንሰ ሃሳብ አስረዳችኋለሁ። በደንብ አድምጡኝ” አሉና ከመቀመጫቸው ላይ ተስተካክሉ።

“የሰው ልጆች ሦስት ዓለማት እንዳላቸው አላህ ይዘንለትና አልጀሪያዊው የለውጥ ተመራማሪ ማሊክ ኢብን ነቢይ ፅፏል። እነኚህ ሦስት ዓለማት የሰውን ልጅ ግለሰባዊም ይሁን ማኅበረሰባዊ ብልፅግና በአንድ ወይም በሌላ መልኩ ይወስናሉ። የመጀመሪያው የአስተሳሰብ ዓለም ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ የግንኙነት ዓለም ይሰኛል። ሦስተኛውን ዓለም የምርት ዓለም ይለዋል።

“ኡስታዝ እስኪ ሦስቱንም ዓለማት ያብራሩልን” አለ መገርሳ በከፍተኛ የመማር ስሜት።

“የአስተሳሰብ ዓለም’ የሚለው አንድ ግለሰብ ወይም ማኅበረሰብ በአዕምሮው የሚያስበውና የሚያብሰለስለው፣ በህሊናው ትክክል ነው ብሎ የሚቀበለውና የሚያምንበት ፅንሰ-ሃሳብ ነው።

“የግንኙነት ዓለም’ የሚለው ግለሰቡ ከሌሎች ሰዎች ጋር የሚመሰርታቸው ግንኙነቶችና ግንኙነቱን የሚመሰርትባቸው ግለሰቦችና ቡድኖች ማንነትን የሚያመለክት ፅንሰ ሃሳብ ነው።

“ሦስተኛው ዓለም የምርት ዓለም’ የሚሰኘው ደግሞ ግለሰቦች የሚያምኑባቸውን ፅንሰ-ሃሳቦችና ግንኙነቶች ተከትለው የሚመጡትን ውጤቶች ወይም ምርቶች ለማመልከት ነው” አሉና ትኩር ብለው ተመለከቱ። ተጨማሪ ማብራሪያ የሚያስፈልገን መሆኑን የተገነዘቡ ይመስላል። ኡስታዙ፡-

“ጉዳዩን ይበልጥ ግልፅ ለማድረግ ያክል አንድ ምናባዊ ሁኔታን አስቡ” አሉና ተጨማሪ ማብራሪ መስጠት ጀመሩ።

“ብራዚል አማዞን ጫካ ውስጥ እጅግ በጣም ኋላ ቀር የኑሮ ደረጃ ላይ ያሉ ሕዝቦች ይገኛሉ። እነኚህ ሕዝቦች የራሳቸው ቋንቋና ባህል ያላቸው ሲሆን በአደንና ፍራፍሬ በመሰብሰብ ኑሯቸውን ይገፋሉ። በሌላ በኩል ደግሞ በከፍተኛ የቴክኖሎጂ አደገት ላይ የሚገኙ የአውሮፓና አሜሪካ ከተሞችን አስቡና አማዞን ውስጥ የሚኖሩ ሕዝቦችን ወደ አንዱ አውሮፓዊት አገር - ጀርመን - ብናዘዋውራቸውና የጀርመንን

ሕዝቦች ደግሞ ወደ አማዞን ብናመጣቸው ከሰላሳ ዓመታት በኋላ ጀርመን ምን ትመስላለች ብላችሁ ታስባላችሁ? አማዞንስ?” አሉና ሃሳባችንን ለማድመጥ ተዘጋጁ።

ጥቂት ካብሰልሰልኩ በኋላ፡-

“ከሰላሳ ዓመታት በኋላ አማዞን በከፍተኛ ደረጃ የምትለወጥ ይመስለኛል። ጀርመን ደግሞ የነበራትን ስልጣኔ ልታጣ ትችላለች” የሚል ሃሳቤን ሰነዘርኩ።

“ዶ/ር መገርሳስ ምን ሃሳብ አለህ?” አሉ በፈገግታ ተውጠው።

“እኔም ተመሳሳይ ሃሳብ ነው ያለኝ። ጀርመን ወደ አማዞን አማዞን ደግሞ ወደ ጀርመን ትቀየራለች ብዬ አስባለሁ” አለ መገርሳስ እርሱም በፈገግታ ተውጦ። ኡስታዙ በመልሳችን የረኩ ይመስላሉ።

“ሁለታችሁም በትክክል መልሳችሁታል። ግን ለምን?” አሉና ጥያቄ አስከተሉ። ኡስታዙ ሉቅማን ቀጥታ ከማስተማር ይልቅ የኛኑ አዕምሮ በደንብ እንድንጠቀም የሚያስችሉ ጥያቄዎችን መጠየቅ ይቀናቸዋል። ይህንን የማስተማር ስልታቸውን እወድላቸዋለሁ።

“ለምን ይመስላችኋል ጀርመን ወደ አማዞን፣ አማዞን ደግሞ ወደ ጀርመን የምትለወጠው?” ሲሉ በድጋሚ ጠየቁን። ቀደም ሲል ካስተማሩን የሦስቱ ዓለማት ፅንሰ-ሃሳብ ጋር ለማዛመድ በመሞከር ዳንኤል እንዲህ ሲል ሃሳቡን አስረዳ፡-

“ይመስለኛል የጀርመን ሕዝብ የአስተሳሰብ ዓለም ከአማዞን ሕዝብ የአስተሳሰብ ዓለም በእጅጉ የተለዩ ነው። የጀርመን ሕዝብ የአስተሳሰብ ዓለም በእጅጉ የደረጀና በዕውቀት የበለፀገ ሲሆን የአማዞን ሕዝብ የአስተሳሰብ ዓለም ግን በተቃራኒው እጅግ ኋላ ቀር ነው። ስለዚህ የሁለቱም ሕዝቦች የእርስ በርስ ግንኙነትና ምርት በእጅጉ ይራራቃል። እናም አማዞን ያለው አካባቢ ወደ አማዞን ለመጡት የጀርመን ሕዝቦች ፈፅሞ ስለማይመጥናቸው የአስተሳሰብ ዓላማቸውን ወደሚመጥናቸው አካባቢ ለመቀየር ይሠራሉ። በሂደቱም አማዞንን ያበለፀጓታል።

“በአንፃሩ ወደ ጀርመን ለተወሰዱት የአማዞን ሕዝቦች ጀርመን ከነርሱ ኋላ ቀር አስተሳሰብ በጣም የላቀና የበለፀገ አካባቢ በመሆኗ የነርሱን አስተሳሰብ ወደሚመጥን አካባቢ ለመቀየር ሲሉ ጀርመንን ያወድሟታል። በሂደቱም ጀርመንን ወደ አማዞን ይቀይሯታል” ሲል ሰፋ ያለ ማብራሪያ ሰጠ። ኡስታዙ በተመስጦ ነበር

የሚያደምጡት፤ በዳንኤል ገለጻ ተደስተዋል። ኡስታዝ ሉቅማን ጥሩ አስተማሪ ብቻ ሳይሆኑ ጥሩ አድማጭም ናቸው። ዓይናቸውን ወደ'ኔ ጣል ሲያደርጉ፡-

“ዳንኤል ባለው ሙሉ በሙሉ እስማማለሁ። የአማዞን ሕዝብ የአስተሳሰብ ደረጃ ከአደንና ከባህላዊ እርሻ በላይ እንዲያስብ አይፈቅድለትም። ጀርመን ውስጥ ያሉ እጅግ ውስብስብ የቴክኖሎጂ ውጤቶች ምኑም አይደሉም። ይልቁንስ መንገዶቹ፣ ሕንፃዎቹ፣ ኢንዱስትሪዎቹና ሌሎችም የብልፅግና መገለጫ የሚሰኙ የሰው ልጅ የዕውቀት ውጤቶች ለአማዞን ሕዝብ የሚመጡ ባለመሆናቸው ሁሉንም አፈራርሶ የሚሰማውን የእርሻ ቦታ ይፈጥራል” ስል ተጨማሪ ሃሳብ መሰንዘሬ ኡስታዙን ይበልጥ አስደሰታቸው።

“በሌላ በኩል” አለ ዶ/ር መገርሳ ሃሳብ ለማከል አየተዘጋጀ፡-

“በሌላ በኩል ወደ አማዞን ለተዘዋወሩት የጀርመን ሕዝቦች በደን በተሞላው አማዞን ጫካ ውስጥ በአውሬ ተከቦ መኖር እጅግ ፈተና ይሆንባቸዋል። ምንም ዓይነት የኤሌክትሪክ ኃይል፣ የተጣራ ውሃ፣ ምችት ያላቸው ፈጣን መጓጓዣዎች፣ የመገናኛ ብዙሃን፣ የኮሚኒኬሽን ቴክኖሎጂና ሌሎችም ዘመኑ ያፈራቸው ምርጥ መገልገያዎች በሌሉበት አካባቢ መኖር ፍፁም የማይቋቋሙት ይሆናል። እናም በሂደት ዕውቀቱና ከህሎቱ ያላቸው ሕዝቦች በመሆናቸው አማዞንን ወደሚፈልጉት አካባቢ ወደ ጀርመን ይሰውጡታል” ሲል ንግግሩን አሳረገ። ኡስታዝ ሉቅማን አስከተሉና፡-

“በደንብ ስለተረዳችሁኝ በጣም ተደስቻለሁ። አንድ ነጥብ ብቻ በደንብ አጠኑልኝ። ከላይ ያነሳሁላችሁ ምሳሌ ከቁሳዊ ስልጣኔ እምርታ ጋር የተያያዘውን የአስተሳሰብ ለውጥ ለማሳየት እንጅ እንደ አጠቃላይ የአንድ ህዝብ ስልጣኔ ከሚኖርበት አካባቢ ልማት አንጻር ብቻ ይለካል ማለት አይደለም” አሉን። በርግጥም መደሰታቸውን ከልብ የሆነው ፈገግታቸው ይመሰክራል። ግንዛቤያችንን ያረመብት ነጥብ ግለሰቦችንም ሆነ ህዝቦችን በቁሳዊ ብልጽግናቸው ብቻ እንዳንለካ የሚያሳስብ ነበር።

ቀጠሉ ኡስታዙ፡-

“እያችሁ ልጆቼ! ከላይ ከተጠቀሰው ምሳሌ የምንማረው ትልቁ ጉዳይ የለውጥ መሰረቱ አስተሳሰብ መሆኑን ነው። ግለሰቦችም ይሁኑ ሕዝቦች ወደ ተሻለ

ደረጃ ለመድረስ አስተሳሰባቸው መለወጥ ይኖርበታል። አስተሳሰባቸው ሲለወጥ ያገኙትን ነገሮች ይለወጣል። በመቀጠልም ምርታቸው ይለወጣል።

“በርካታ ታዳጊ ሀገራት ለእድገት ያበቃናል ብለው የሚያስቡትን እቅድ ያወጣሉ፤ ከፍተኛ በጀትም ይመድባሉ። ዳሩ ግን የሚፈለገውን ውጤት ሲያስመዘግቡ አይታዩም። የሚያስመዘግቡት እድገትም የተመጣጠነ ምግብ እንዳጠረው ሕግ የተወለጋገደ ቅርፅ ይይዛል።

“ሙስናን ብቸኛ የብልፅግና መንገዱ እድርጎ የሚያስብ ትውልድ የሚገነባቸው ህንፃዎች ጥራት መውረድ የአስተሳሰቡ ውጤት ነው፤ የሚዘረጋቸው መንገዶች በአጭር ጊዜ መፈራረስ የዚሁ አስተሳሰቡ ውጤት ነው፤ በግለሰብም ይሁን በመንግስታዊ ድርጅቶች ውስጥ ለሚስተዋለው አስተዳደራዊ ጨለማ ዋነኛው ምክኒያት የኋለቀር አስተሳሰብ መንገስ ነው።

“በመሪዎችና በሕዝባቸው ላይ ሊፈጠር የሚገባውን የአስተሳሰብ ለውጥ ዘንግተን ምርት ላይ እናተኩራለን፤ አስተሳሰባችንና ግንኙነታችን ግን በእጅጉ ጎታችና ኋለቀር ይሆናል። ያኔ እድገቱ ትክክለኛ አስተሳሰብ ላይ የተመሠረተና ሁሉን አቀፍ አልሆን ይልና አንዱ አካሉ ያለ ቅጥ አብጦ ሌላኛውን ይዞት ይወድቃል” አሉና በሃሳብ ተወጠው ጥቂት ቆዩ።

“እናም ልጆቼ በግለሰብም ይሁን በሀገር ደረጃ የአስተሳሰብ ለውጥ ያሻናል። ይህ የአስተሳሰብ ለውጥ ደግሞ በአንድ ጀንበር አይመጣም። የማያቋርጥ ትምህርት ላይ መሆን ይጠይቃል። ከምሁራን በቀጥታ ትምህርት መቅሰም አንዱ መንገድ ነው። ሌላውና ምናልባትም ዋነኛው መንገድ ግን ያለማቋረጥ ራስን የማስተማር (Self Teaching) መንገድን መከተል ነው። በከፍተኛ ደረጃ አንባቢ ትውልድ መፍጠር ሲቻል ነው የአስተሳሰብ ለውጥ የሚመጣው። የአስተሳሰብ ለውጥ ሲመጣ ነው ትክክለኛ ለውጥና እድገት እውን የሚሆነው” አሉን አስታዘ። ጫን ባለ ቃና። ይህ ምልክታ በሕይወቴ ከማልረሳቸው እውነታዎች አንዱ እንደሆነ ተሰማኝ።

* * *

ግዙፍ ዝሆን

ኡስታዝ ሉቅማን የአስተሳሰብ ለውጥን ወሳኝነት ሳይንሳዊ በሆነ መልኩ ሲያስረዱን አንድ ታሪክ ታወሰኝ። ታሪኩን ያነቡበኩት በከፊለኝ ዘለለው ከተዘጋጀው “አምዛ” ከተሰኘ ራስ-አገዝ መጽሐፍ ውስጥ ነበር። ኡስታዙ ያስተማሩንን ትምህርት ይበልጥ እንድንዝዘበው ስላስቻለኝ ይበልጥ ተመሰግኩበት፤ አስተነተንኩት።

“አንድ መንገደኛ አንድ ግዙፍ ዝሆን ታስሮ በማየቱ ተደምሟል። መንገደኛውን ያስደነቀው የዝሆኑ ታስሮ መቆም አይደለም። ዝሆኑ የታሰረበት ገመድ እጅግ ሲበዛ ቧልት ሊመስል በሚችል መልኩ ቀጭንና አዚህ ግባ የማይባል መሆኑ ነው። ገመዱ ዝሆንን ቀርቶ አንዲት የበግ ግልገልን እንኳ ሊያስር የማይችል ዓይነት ነው።

ዝሆንን የሚያክል ትልቅ ፍጥረት በዚያች ትንሽና ቀጭን ገመድ መታገቱ ያልተዋጠለት መንገደኛ ‘እንዴት ይህ ሊሆን ቻለ? ትንሿ ገመድ ትልቁን ዝሆን ያቆመችበት ምስጢር ምንድን ነው?’ እያለ ደጋግሞ አሰበ! ነገሩ ቢከነክነው ወደ ዝሆኑ ቀረብ ብሎ ገመዷን በእጆቹ ዳሰሰና ጥንካሬዋ አስከምን ድረስ እንደሆነ ሊያረጋግጥ ሞከረ። ገመዷ በሩቅ ካስገረመችው የበለጠ ቀርቦ ሲያስተውላት አግራሞቱን ጨመረችበት። ቁልቁል ገመዷን ቃኝቶ ሸቅብ ዝሆኑን ሲማትር የእውነታው ተቃርኖ አስፈገው። በሁኔታው በእጅጉ ተገረመ።

‘እንዴት ፍየል እንኳን ማሰርና ማቆም የማትችል ገመድ ይህንን ግዙፍ ዝሆን አስራ አቆመችው?’ ብሎ ግራ ተጋባ። በኋላም ድንገት ወደ ተመለከተው የዝሆኑ ባለቤት ተጠግቶ፡-

‘ይቅርታ የኔ ወንድም! የዚህን ገመድ ምስጢር ማወቅ አሻለሁ። እውን ይህን የሰማይ ስባሪ የሚያክል ዝሆን ወዲህና ወዲያ እንዳይል አስራ ያቆመችው ይህች ገመድ ናትን? ሲል ጠየቀ። ‘አንድ ሰው የሁለት እጆቹን መዳፎች አጋጥሞ የአባይ ወንዝን አቆመ።’ ብንባል አይደንቀን ይሆን? ነገሩ እንዲያ ነው።

የዝሆኑ ባለቤት በመንገደኛው ጥያቄ አልተገረመም። ምክንያቱም ይህንን ጥያቄ ብዙዎች ሲጠይቁትና ሲመልሱ በመኖሩ።

‘እንዴት መሰለህ የእኔ ወንድም... የዚህን ዝሆን የመቆም እጣ ፈንታ የወሰነችው ይህች ገመድ አይደለችም።’ አለው። መንገደኛውም፡-

‘እና ታዲያ ሌላ ምንድን ነው?’ አለው።

‘ዝሆኑን ከልጅነት ጀምሮ ያሳደግኩት እኔ ነኝ። ይህች ገመድ በልጅነቱም የሚታሰርባት ገመድ ናት። አድጓል ብዬ ገመዷን አልቀየርኳትም። በእርግጥም ዝሆኑን ያቆመችው ይህች ገመድ አይደለችም። ዝሆኑን ያቆመው የራሱ እምነት ነው፤ እንቅስቃሴውን የገታው የራሱ አስተሳሰብ ነው።’ አለው ባለ ዝሆኑ።

‘አልገባኝም።’ አለ መንገደኛው።

‘እንደነገርኩህ ይህች ገመድ ይህንን ዝሆን ያኔ ህፃን እያለ አስርባት የነበረች ገመድ ናት። ገመዷ በውፍረትም በቁመትም አልተለወጠችም። እናም በልጅነቱ የታሰረባት ገመድ በመሆኗ ‘አሁንም እንደ ልጅነቱ ታቆመኛለች’ ብሎ ራሱን አሳምኗል። ገመዷ ልታቆመውም ላታቆመውም እንደምትችል ታግሎ ሳይሞከር ‘ታቆመኛለች’ ብሎ አምኗል።

በዚህም አስተሳሰቡ ምክንያት ከታሰረበት ቦታ ነቅነቅ ሳይል ተገትሮ ይውላል። አየህ የምንሸነፈው አቅም ያጣን ዕለት ሳይሆን ሁኔታዎችን ለመለወጥ ጥረት ማድረጋችንን ያቆምን ዕለት ነው። ከጉልበት ማነስ ይልቅ የእምነት መኮሰስ፣ ከአቅም አጥረት ይልቅ የአስተሳሰብ ጉድለት ወዳቂዎች ያደርገናል።’ ሲል መለሰለት።

ታሪኩ ኡስታዙ ከሰጡን ገለፃ ጋር በእጅጉ የሚዛመድ ሆኖ አገኘሁት። አስተሳሰብ እስካልተለወጠ ድረስ ያለን አቅም ሊመክን፣ ጉልበታችን ሊደክም ይችላል። አስተሳሰባችን ሲለወጥ ግን የሌለን ይኖረን ዘንድ እንድንሠራ፣ ያለንን እናገለብት ዘንድ እንድንተጋ ያደርገናል።

የዘመናዊ ፊዚክስ (Modern Physics) አባት የሆነው አልበርት አይንስታይን ‘ያለንበትን ችግር ለመፍታት የሚቻለን ችግሩ ሲፈጠር ከነበረን የአስተሳሰብ ደረጃ የተሻለ የአስተሳሰብ ደረጃ ላይ መሆን ስንችል ብቻ ነው።’ ማለቱ ለዚሁ ይሆን? በርግጥም ይህንን ግዙፍ ዝሆን አስራ ያስቆመችው ገመድ በሁላችንም ሕይወት ወስጥ አለች። ገመዷ አቅማችንን አዳክማ የቀፈደደችን አሉታዊ አስተሳሰብ ነች። በአዲስ አስተሳሰብ በመታነፅ ገመዷን መበጣጠስ የለውጣችን ቅድመ ሁኔታ ነው። የአስተሳሰብ

ለውጥ መሰረቱ ትምህርት፤ ማገሩ ንባብ፤ ውበቱ ተግባር ነው። አስተሳሰቤን
ያለማቋረጥ ማሳደግና ማበልፀግ የስኬት ቁልፍ አንደሆነ በጥልቀት ተሰማኝ።

* * *

የነፍስ ወከፍ ንግብ

ከገባሁበት የሃሳብ ባህር የወጣሁት በኡስታዝ ሉቅማን ጥያቄ ነበር፡-

“የአንድ ሀገር ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ ገቢ ሲባል ምን ማለት ነው ልጆቼ?” አሉን። ጥያቄውን ለምን እንዳነሱልን አልገባንም። እያብራሩልን ያለው ስለ ንግብ ነበር።

ኡስታዝ ከመቀመጫቸው በዝግታ ተነሱና መልሳችንን በመጠባበቅ ዓይነት እንገታቸውን አቀርቅረው ወደ ሳሎኑ በር አመሩ። ተከተልናቸው። የሳሎኑን ክፍል ለቀን ወጣን። ሰፊው ኮሪደር ላይ የተደረደሩት ወንበሮች ለግቢው ውበት አክለውለታል። ከኮሪደሩ በስተቀኝና በስተግራ የተተከሉት የተለያዩ አበባዎች ግቢውን በሕብረ ቀለማት አስውበውታል። በተንግለለው ቅጥር ግቢ ውስጥ የሚታዩት ዕድሜ ጠገብ ዛፎች ለግቢው ግርማ ሞገስ ችረውታል። ከአስርት ዓመታት በፊት ኡስታዝ ሉቅማን ይንከባከቧቸው የነበሩ ዛፎች እነሆ ዛሬ በተራቸው እርሳቸውን ይንከባከባሉ፤ የህሊና ረፍት መሸመቺያና የተመስጦ አምልኮ ማከናወኛ ምቹ ስፍራ ሆነው ያገለግላሉ።

“ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ ገቢ ማለት ምን ማለት እንደሆነ የሚነግረኝ ማን ነው?” ሲሉ ጥያቄውን ደገሙት፤ የስፖንጅ ትራስ ያለበት ወንበር ላይ በዝግታ እየተቀመጡ። እኛም ከጐናቸው አረፍ አልን። በሚያምር ፔርሙስ የቀረበልንን ሻይ ዓማር እየቀዳልን ነው። ቅድሚያ ለኡስታዝ አስያዛቸው። ኡስታዝ ሻይ ያለ ስኳር የመጠጣት ልምድ ነው ያላቸው። ‘ሦስት ነጭጭ ነገሮችን በተቻለ መጠን አለመጠቀም ወይም መቀነስ ያስፈልጋል። ጩዳ፣ ጮማ እና ስኳር።’ ይላሉ ስለ አመጋገብ ሲነሳ።

“ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ ገቢ ማለት” አልኩ ኡስታዝ የጠየቁትን ጥያቄ ለመመለስ በመሞከር። “ቀጥል ልጄ” በሚል ዓይነት ትኩረታቸውን ወደ እኔ አደረጉ።

“ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ ገቢ ማለት የአንዲት ሀገር አጠቃላይ ዓመታዊ ገቢ ለጠቅላላ የዜጎቿ ቁጥር ሲካፈል የሚገኘው የገንዘብ መጠን ነው” አልኳቸው።

“ንበዝ የኔ ልጅ! በትክክል ገልፀኸዋል” ሲሉኝ ደስታ ቢጤ ቢሰማኝም ከዕውቀት በተለይም ከንባብ ጋር ያለው ግንኙነት ግን ገና አልተገለፀልኝም ነበር።

“ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ የንባብ ደረጃ ማለትስ ምን ማለት ሊሆን ይችላል?” አሉን አዕምሯችንን እንድናሰራ በሚጠይቅ ቃና። ዳንኤል እንዲህ ሲል መለሰ፡-

“ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ የንባብ ደረጃ የሚባለው የአንድ ሀገር በዓመት ጊዜ ውስጥ በዜጎች የተነበቡ መጻሕፍት ብዛት ለአጠቃላይ የሕዝብ ቁጥር ሲካፈል የሚገኘው የመጻሕፍት ብዛት ይመሰላል።”

“ማሻሻላህ! በደንብ ነው የመለስከው። ምሁራን የአንድን ሀገር የንባብ ባህል አድገት ለመለካት ይህንን መንገድ ይጠቀማሉ። የንባብ ባህል ዕድገቱ ደግሞ የሕዝቦቹን የአስተሳሰብ አድገት ይለካል እንደማለት ነው። የነፍስ ወከፍ የዜጎች ዓመታዊ ገቢ የአንዲትን ሀገር የኢኮኖሚ አድገት ለመለካት አንዱ መሣሪያ እንደሆነው ሁሉ ማለት ነው። ለምሳሌ የኢትዮጵያ ሀገራችን ዓመታዊ የነፍስ ወከፍ ገቢ የአለም ባንክ በ20015 አ.አ.አ. ባወጣው መረጃ መሰረት 619.00 (ስድስት መቶ አስራ አምስት) ዶላር ሲሆን የኢታር ደግሞ 73,653.00 (ሰባ ሶስት ሺህ ስድስት መቶ ሃምሳ ሶስት) ዶላር ነው”⁵¹ አሉን ሃሳቡን ይበልጥ ለማብራራት ምሳሌ እያጣቀሱ።

“ታዲያ ኡስታዝ የነፍስ ወከፍ የንባብ ደረጃን አስመልክቶ ሀገራት ያሉበትን ደረጃ የሚያሳይ መረጃ ይኖር ይሆን?” አልኳቸው። በቁጥር የተደገፈ ተመሳሳይ መረጃ ለመስማት በመጓጓዣ።

“ከቅርብ ዓመታት ወዲህ የተለያዩ ጥናቶች እየወጡ ሲሆን በነፍስወከፍ ንባብ የሰካንዲኒያን ሃገራት መሪነቱን ይዘው ይገኛሉ። እነዚህ ሀገራት በነፍስ ወከፍ ከሀያ አምስት ያላነሱ መጻሕፍት በዓመት ያነባሉ። እንዲጠቃላይ በኢኮኖሚ የበለጸጉ ሀገራት የንባብ ባህል እጅግ የዳበረ እንደሆነ ጥናቶቹ ይጠማሉ” ሲሉ በንባብ ቀዳሚ ሀገራትን ጠቆሙን።

በኡስታዞችን መረጃ እየተደመምን የስልጣኔውን ግስጋሴ በመምራት ላይ ያሉ ሀገራት ዜጎች የንባብ ባህል ምን ያህል እንዳደገ መገንዘብ ቻልን።

የአሜሪካ ፕሬዝዳንት ባራክ ኦባማ ዓመታዊ ረፍታቸው ሁለት ሳምንት የሚቆይ ነው። በረፍት ጊዜያቸው በኋይት ሃውስ ሊቃውንት የተመረጡ መጻሕፍትን ያነባሉ። የንባብ አቅዳቸውም በቀን ሶስት መቶ ገፅ እንደሆነ ይነገራል።⁵² ይህ ማለት

⁵¹ <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

⁵² <http://politicalticker.blogs.cnn.com/2009/08/24/what-obamas-reading-on-the-vineyard/>

በሁለት ሳምንታት ብቻ ከሃያ በላይ ባለ ሁለት መቶ ገጽ መጻሕፍት ያነባሉ ማለት ነው። እንዲህ በሃሳብ ርቄ በሄድኩበት ዓማር የሚከተለውን ጥያቄ ሲጠይቅ ነበር ከሃሳቤ የነቃሁት፡-

“አባዬ ጥናቶቼ ግን ስለኛ ስለ አፍሪካዊያን ምን ይሉ ይሆን?” ጠየቀ ዓማር። የንባብ ደረጃችን አስከፊ እንደሚሆን ብገምትም ትክክለኛ መረጃውን መስማት ጓጉቼ በጓደኛዬ ጥያቄ ተደስተኩ።

“ጥናቶቼ ዓረቡ ዓለምንና አፍሪካውያንንም አካተዋል። በእናንተ ግምት በዓመት ስንት መጻሕፍት በነፍስ ወከፍ የሚነበብ ይመስላችኋል?” ኡስታዝ መልሰው ጠየቁን።

“በእኔ ግምት ሁለት መጻሕፍት የሚሆን ይመስለኛል” አለ ዶ/ር መገርሳ።

“በእኔ ግምት ደግሞ በዓመት አንድ ሰው አንድ መጽሐፍ የሚያነብ ይመስለኛል” አልኩ እርግጠኛ ባልሆነ ቃና።

“ግምታችሁ በጣም የተሳሳተ ነው ልጆቼ። ስካንዲኒቪያን ሀገራት ውስጥ የሚኖር እያንዳንዱ ዜጋ በዓመት ከሃያ አምስት መጻሕፍት በላይ ሲያነብ አፍሪካ እና ዐረቡ ዓለም ውስጥ እያንዳንዱ ዜጋ በዓመት የሚያነበው ስድስት ገጾች ብቻ ነው ሲሉን ጆሯችንን ማመን አቃተን።

“እንዴ?! በዓመት ስድስት መጻሕፍት ወይስ ስድስት ገጾች?” ግራ በመጋባት ጠየቅን።

“ስድስት ገጾች ብቻ” ሲሉ እቅጩን ነገሩን። አስደንጋጭ መረጃ።

በርግጥ አፍሪካ ውስጥ ሃያ ወይም ሰላሳ መጻሕፍት በዓመት ውስጥ የሚያነቡ አጅግ በጣም ጥቂት ግለሰቦች ይኖራሉ። ዳሩ ግን የነፍስ ወከፍ የንባብ ደረጃ ማለት በዓመት ውስጥ የተነበቡ መጻሕፍት ለአጠቃላይ የሕዝብ ቁጥር ሲካፈል የሚገኘው ውጤት በመሆኑ ጥናቱ የኛ የአፍሪካዊያን የንባብ ባህል ያለበትን ደረጃ ቁልጭ እድርጎ ያሳያል።

‘ታዲያ በዓመት በአማካኝ እያንዳንዱ ግለሰብ ስድስት ገጽ ብቻ የሚያነበባት ሀገር ኋላ ቀር መሆኗ ምን ይገርማል?’ በርካታ ሃሳቦች አዕምሮዬን ወጥረው

ይዘውታል። 'ጉድ እኮ ነው እናንተ! በወር ግማሽ ገፅ መሆኑ እኮ ነው።' ውስጡ ማብሰልሰሉን አላቆመም።

"በነገራችን ላይ ስለ ንባብ ስናወራ አጠቃላይ ዕውቀት ሊያስጨብጡ የሚችሉ የተለያዩ የዕውቀት ዘርፍ የሚዳስሱ መጻሕፍትን ማለታችን ነው" አሉ አሳታዙ አንድ ሰው ከሙያው ውጭ ማንበብ እንዳለበት ለማሳሰብ።

"እያችሁ ልጆቼ! አንድ ሰው ትምህርት ቤት ገብቶ የሚማረው መሠረታዊ ዕውቀት ለመገባየት ነው። ከትምህርት ቤት ወጥቶ ራሱን በአንድ ሙያ ላይ ብቻ ከገደበና ስለ ሌሎች የሕይወት ዘርፎች ያለውን ግንዛቤ በንባብ ካላዳበረ ዐዋቂነቱ በሙያው ላይ ብቻ ይሆናል። በሌሎች ጉዳዮች ላይ ያለበት መሃይምነት የተዛባ ስብእና እንዲኖረው ያደርጋል። እናም ከተመረቃችሁበት ሙያ ወጣ ብላችሁ ሕይወትን ለመገንዘብ የሚያስችላችሁ የንባብ ባህል ማዳበር ይኖርባቸዋል" አሉና ንግግራቸውን አሳረጉ።

የ'ኢቅረአ'ን አማ⁵³ ወደ ንባብ ልመልሰው ከውስጡ አለምኩ። ከዛም አልፎ የሀገሬን ዜጎች በሙሉ ለዕውቀት የማነቃቃት ወኔ ውስጤን አነሳሳው። ከዚህ ሁሉ በፊት በራሳችን ላይ ተጨባጭ ለውጥ ማምጣት እንዳለብን ከልቤ አመንኩ። የአሳታዙ ምክር ከገባሁበት የሃሳብ ጉዞ መለሰኝ፡-

"ልጆቼ! መስማት ብቻ ምን ሊፈይድ? ወደ ተግባር ቀይሩት፤ ወደ ምድር አውርዱት። ራሳችሁን፣ ቤተሰቦቻችሁንና ሀገራችሁን መለወጥ የምትችሉት ለዕውቀት ቦታ ስትሰጡ ነው፤ ንባብ አፍቃሪ፣ የመጻሕፍት ወዳጅ እና ለምሁራን ቅርብ ስትሆኑ ብቻ ነው" አሉና ምክራቸውን አሳረጉ።

* * *

53 የ'ኢቅረአ' አማ፡- 'አንብብ' የሚል መለኮታዊ መጽሐፍ ባለቤት የሆነውን ሕዝብ መስሊሙን ለማመልከት ነው።

የግል ቤተ-መጻሕፍት

ኡስታዝ ሉቅማን ትንፋሽ ሰብሰብ ለማድረግ ያህል የቀረበላቸውን ሻይ አንስተው “ቢስሚላህ”⁵⁴ ብለው ፉት አሉ። አስከተሉና፡-

“እስኪ ተከተሉኝ ልጆቼ! አንድ ነገር ላስጎበኛችሁ። ዓማር እንኳን ያወቀዋል” አሉና ከሳሎኑ ፊት ለፊት ወደሚገኝ አንድ ሰፋ ያለ ክፍል አመሩ። ከኋላ ተከተልናቸው። በሩን ከፍተው ወደ ውስጥ እንድንገባ ጋበዙን። የኡስታዛችን ሰፊ የግል ቤተ-መጻሕፍት ነበር።

የክፍሉ ውበት ተመልካችን ያፈዛል። ሙሉ ወለሉ በሚያምር ምንጣፍ ተነጥቷል። የክፍሉ ሦስቱም ማዕዘናት ግድግዳዎች አብረው በተገነቡ መደርደሪያዎች ላይ በማራኪ ሁኔታ በተደረደሩ መጻሕፍት አሸብርቀዋል። የንባብ ጠረጴዛው ከተስማሚ ወንበር ጋር የክፍሉን አንድ ጥግ ይዞ እንባቢን ያስጎመጃል። በክፍሉ ጣራ ላይ የተንጠለጠሉት መብራቶች ለንባብ ተስማሚ የሆነ ተመጣጣኝ ብርሃን እንዲሰጡ ታስቦ በእኩል ርቀት ተሰድረዋል።

መጻሕፍቱ በዘርፍ በዘርፍ ተከፋፍለው በአግባቡ መቀመጣቸውን መደርደሪያው ላይ የተፃፉ ገላጭ ጽሑፎች ይመሰክራሉ። ሃይማኖታዊ (Religious)፣ ሳይንስና ቴክኖሎጂ (Science and Technology)፣ ማኅበራዊ ሳይንስ (Social Science)፣ የጥናት ሥራዎች (Research Works)። እና የመሳሰሉት በረድፍ ተደርድረዋል። በአንድ ርዕሰ ጉዳይ ላይ የተፃፉ ባለ ብዙ ጥራዝ መጻሕፍትም ቤተ-መጻሕፍቱን ግርማ ሞገስ ችረውታል። ከአምስት ሺ ያላነሱ መጻሕፍት በአንድ ግለሰብ ቤተ-መጻሕፍት ውስጥ ይገኛሉ ብዬ ባለማሰቤ አፌን ከፍቼ ቀረሁ።

“ልጆቼ!” አሉን ኡስታዛችን። ከገባሁበት ተመስጦ ባነንኩ።

“እቤት ኡስታዝ” አልናቸው። ዓማር ስለ ቤተ-መጻሕፍቱ የነገረኝ ቢሆንም እንዲህ ይሆናል ብዬ ግን ስላልጠበቅኩ አግራሞቱ አልለቀቀኝም። ኡስታዝ ቀጠል አድርገው፡-

⁵⁴ ቢስሚላህ፡- በአላህ ስም እጅምራለሁ እንደ ማለት ነው።

“እነኚህ የምታዩዋቸው መጻሕፍት በአንድ ጀንበር የተሰበሰቡ እንዳይመስላቸው። ይልቁንስ ከአስርት ዓመታት በፊት ይህንን የግል ቤተ-መጻሕፍት ሳቋቋም ምናልባት ከአስር ያልበለጡ መጻሕፍት ብቻ ይገኙ ነበር። ብዙ ጊዜ መጻሕፍት መግዛት ያስደስተኛል፤ ከገዛሁ በኋላ ሳላነብ መደርደሪያ ላይ አላስቀምጣቸውም” አሉን።

“እነኚህን መጻሕፍት ሁሉ እንበበዋቸዋል ማለት ነው እንዴ አስታዝ?” አለ ዳንኤል በመደመም።

“እዎ ልጆቼ! ሁሉንም እንበቢያቸዋለሁ። እንዳንዶቹን መጻሕፍት እኔው የጻፍኳቸው ያክል አውቃቸዋለሁ። ሌሎቹን ደግሞ የተጻፉበት ዋነኛ ጭብጥ ላይ በዋነኛነት የተሰነዘሩ ሃሳቦችንና የተንሸራሸሩ አመለካከቶችን አስታውሳለሁ” ሲሉ መለሱልን። የንባብ ባሕላቸውን ይበልጥ ለማወቅ በመጓጓት፡-

“አስታዝ ግን ምናልባት አንድ መጽሐፍ እያነበቡ ባለበት ሌላ መጽሐፍ ቢገዙ ወይም በስጦታ መልክ ቢበረከትልዎ እንዴት ያደርጋሉ?” የሚል ጥያቄ አዩብ አነሳ።

“ጥሩ ጥያቄ ነው። ምን አደርጋለሁ መሰላችሁ? በመጀመሪያ እጄ ላይ የገባውን የጀመርኩትን መጽሐፍ ሳልጨርስ ሌላ አዲስ መጽሐፍ አልጀምርም። የጀመሩትን የመጨረስ ባሕል በሕይወት ዘመኔ ራሴን ያስተማርኩት እጅግ በጣም ጠቃሚ ባሕል ነው። የያዙትን መጽሐፍ ሳይጨርሱ ሌላ አዲስ መጽሐፍ የሚጀምሩ ሰዎች ብዙ ጊዜ አዲሱን መጽሐፍም አይጨርሱትም። ከአንድ ወዳጄ ጋር ስለ ንባብ ስንጨዋወት እስከ ዛሬ ድረስ ጀምሮ ሳይጨርስ ያቋረጣቸው መጽሐፍት ብዛት ወደ ሦስት መቶ እንደሚጠጉ አጫውቶኛል። ይህ መቅረት ያለበት ጎጂ ባህል ነው። ለነገሩ ያ ወዳጄም ይህንኑ ተረድቶ አሁን ጥሩ አንባቢ ሆኗል።

“ወደ ጠየቃችሁኝ ጥያቄ ስመለስ አዲስ መጽሐፍ በእጄ ቢገባና አሁኑኑ ማንበብ የማልችልበት የፕሮግራም መጣበብ ቢፈጠርብኝ የመጽሐፉን ማውጫ እየዋለሁ። ከዚያም መቅድሙንና መግቢያውን አነበዋለሁ። ምናልባትም ስለ መጽሐፉ ይዘት የተሰጡ አስተያየቶችም ካሉ ገረፍ ገረፍ አድርጌ እቃኛቸዋለሁ። ይህም ስለ መጽሐፉ በቂ ግንዛቤ ይሰጠኛል። ይህንን አድርጌ ያስቀመጥኩትን መጽሐፍ የያዝኩትን መጽሐፍ ከጨረስኩ በኋላ ፕሮግራሜን አመቻችቼ በጥልቀት አነበዋለሁ” ሲሉ መለሱልን።

በርግጥም በጣም ጥሩ ተሞክሮ ነው። አዲስ መጽሐፍ ገዝተን ቤታችን አስቀምጠነው ስለምን እንደተፃፈ እንኳ የማናውቀው ስንቶቻችን ነን? መጽሐፉ እኛ ጋ መኖሩን ዘንግተን ድጋሚ መጽሐፉን የገዛንበት ጊዜስ የለምን? የኡስታዛችን ተሞክሮ ለእንዲህ ዓይነቱ ችግር ፍቱን መፍትሔ መሆኑን አመንኩ።

“ኡስታዝ የርስዎን የግል ቤተ-መጻሕፍት ስመለከት በጣም ተገርሜያለሁ። በእስልምና ታሪክ ቤተ-መጻሕፍት ምን ያህል ቦታ ነበራቸው? የሚል ጥያቄ ውስጤ ይበሰሰላል” አልኳቸው።

በርግጥ ይህንን ጥያቄ ለመጠየቅ ያስገደደኝ አሜሪካ ውስጥ የሚገኘው ግዙፉ የኮንግረስ ቤተ-መጻሕፍት (Congress Library) በውስጡ የሚገኙ መጻሕፍት ብዛት ሁለት መቶ ሚሊዮን የሚልቅ መሆኑን አንድ ወዳጄ ያጫወተኝን አስታውሼ ነበር። የዚህ ግዙፍ ቤተ-መጻሕፍት የመጻሕፍት መደርደሪያ ጠቅላላ ርዝመት አንድ ሺህ ሶስት መቶ አርባ ስምንት ኪሎ ሜትር (1,348 ኪ.ሜ) እንደሆነ ሲነግረኝ ኮንግረስ ቤተ-መጻሕፍትን የመጎብኘት ፍላጎቴ ምን ያህል እንደተነሳሳ አልረሳውም።⁵⁵

ይህ እንግዲህ የወረቀት ምርት በተትረፈረፈበት ዘመን ነው፤ የጽሑፍና የህትመት ዘመናዊ ቴክኖሎጂ ስራ ላይ በዋለበት ዘመን ነው። ለማወቅ የጓጓሁት በብራና ላይ በእጅ በሚጻፍበት በዚያ በጥንቱ ዘመን መስሊሙ ዓለም ውስጥ የነበሩ ቤተ-መጻሕፍትን ታሪክ ነበር ። ኡስታዝ ሉቅማን ለጥያቄዬ መልስ መስጠት ጀምረዋል፡-

“በእስልምና የስልጣኔ ታሪክ ቤተ-መጻሕፍት ከፍተኛ ቦታ ነበራቸው። የዘመናችን ሰዎች ቤታቸው የመጣን እንግዳ ሳሎን ቤት ውስጥ ያለን ውድ የቤት ዕቃ እንዲያደንቅላቸው ሲጥሩ የጥንት መስሊሞች እንግዳቸውን ቅድሚያ የሚያስገቡት የግል ቤተ-መጻሕፍታቸውን ነበር።

“ይህ በየግለሰቦች ቤት ውስጥ የነበረው ሁኔታ ነው። ወደ ሕዝብ ቤተ-መጻሕፍት ስንመጣ ከዘጠኝ መቶ ዓመታት በፊት በአል-አዝሃር ዩኒቨርሲቲ⁵⁶ ቅጥር ግቢ ውስጥ የሚገኘው ቤተ-መጻሕፍት በውስጡ ከአንድ መቶ ሃያ ሺህ (120,000) መጻሕፍት በላይ ነበረው። የመጻሕፍቱን ዝርዝር የያዙ ማውጫዎች (Catalogues) በስልሳ (60) ጥራዝ መጻሕፍት ተዘጋጅተው ነበር” ሲሉን ጆሯችንን ማመን አቃተን።

⁵⁵ <https://www.loc.gov/about/fascinating-facts/>

⁵⁶ አል-አዝሃር ዩኒቨርሲቲ፡ በግብፅ የሚገኝ ዕድሜ ጠገብ ዩኒቨርሲቲ ነው።

“ከዘጠኝ መቶ ዓመታት በፊት?” አለ ዶ/ር መገርሳ በከፍተኛ አግራሞት።

“አዎ ልጆቼ ከዘጠኝ መቶ ዓመታት በፊት! ያኔ ሌላው የዓለም ክፍል ድቅድቅ ጨለማ ውስጥ ነበር። ቀደም ሲል እንደገለፅኩላችሁ የታሪክ ጸሐፊዎች የጨለማው ዘመን ሲሉ ይጠሩታል” አሉና በሃሳብ ተውጠው ዝም አሉ። ከአፍታ ቆይታ በኋላ፡-

“ይህ ይገርማችኋል እንዴ? ‘ቁርጡባ’ የአሁኗ ኮርዶቫ (Cordova)⁵⁷ ውስጥ የነበረው ግዙፍ ቤተ-መጻሕፍት ስድስት መቶ ሺህ (600,000) መጻሕፍት የያዘ ነበር” ሲሉን፡-

“በጣም አስደናቂ ታሪክ ነው!” አለ ዳንኤል በአግራሞት ተውጦ። ሁላችንም በአድናቆት ተሞልተን ኡስታዙን በመከታተል ላይ ነን። ኡስታዛችን ቀጠሉና፡-

“በወቅቱ የነበሩት መሪዎች ለዕውቀት የሚሰጡት ትኩረት ከፍተኛ ነበር። አል-መእሙን የተሰኘው የሙስሊሞች መሪ ከሌላ ቋንቋ -ከግሪክ ወይም ከሮማ- ወደ ዐረብኛ ለሚተረጎሙ ሰዎች ይሰጥ የነበረው ሽልማት ምን እንደሆነ ታውቃላችሁ?” ሲሉ ጠየቁን። እንደማናውቅ ገለፅንላቸው።

“አል መእሙን በተተረጎመው መጽሐፍ ከብደት ልክ ንፁህ ወርቅ ይሸልም ነበር” አሉን።

ይህ በጣም የሚገርም ነው። ያኔ እንደዘመናችን ቀላል ከብደት ያላቸው የወረቀት ምርቶች በደንብ ያልተስፋፉበት ዘመን ነበር። ምናልባትም አንድ መጽሐፍ ቢያንስ አንድ ኪሎ ግራም ይመዝናል። በዘመናችን የዋጋ ተመን አንድ መጽሐፍ መተርጎም ከአንድ ሚሊዮን ብር በላይ ያሸልማል። ምንኛ አስደናቂ ታሪክ ነው?!

ልጆቼ! እንዲህ በርካታ መጻሕፍትን የያዘ የግል ቤተ-መጻሕፍት ይኖራችሁ ዘንድ ከዛሬው ጀምሩ። እነሆ ዛሬ እዚህ የምታዩዋቸው እነኚህ መጻሕፍት ለልጆቼ የማወርሳቸው ዋነኛ ንብረቶቼ ናቸው። ለልጆቼ ስላችሁ ለመጭው ተተኪ ትውልድ ማለቴ ነው” አሉና ፈገግ አሉ። ቀጠል አደረጉና፡-

“በሕይወት ዘመኔ ግን እንዲርቁኝ አልፈቅድም። ዓይኔ ቢደክም እንኳ በእጄ እንብሳቸዋለሁ፤ ደረቴ ላይ አስጠግቼ አቅፋቸዋለሁ። የበሰሉ ሃሳቦችን፣ አስተማሪና

⁵⁷ ኮርዶቫ፡ በመካከለኛው ዘመን በሙስሊሞች ስር የነበረችዋ የስፔን ዋና ከተማ ናት።

መሳጭ ታሪኮችን እያስታወስኩ እደሰትባቸዋለሁ፤ እደመምባቸዋለሁ። አልሐምዱሊላህ ሰሞኑን ትንሽ ከበድ አለኝ አንጂ ዓይኖቼ ከገጾቻቸው አልተለያዩም" አሉን ወደኛ በፍቅር እየተመለከቱ። እኔም 'ጌታዬ ሆይ! ኡስታዛችንን መላ አካላቸውን ጤነኛ አድርገህ ከጥንካሬ ጋር ዕድሜያቸውን አርዝምልን።' ስል ከልቤ ተማፀንኩት። ፈገግ ብዬ ለፍቅር ዕይታቸው አፀፋውን መለስኩና የማይሰለች ወጋቸውን ለማድመጥ አየጓጓሁ፡-

"ኡስታዝ -መሳጭ ታሪኮችን እያስታወሱ እንደሚደመሙ ነግረውናል። እስኪ አንድ የገረመዎትን አስተማሪ ታሪክ ያጫውቱን።" አልኳቸው።

"ብዙ የሚደንቁ ታሪኮች አሉ። በሌላ ጊዜ ጉብኝታችሁ አጫውታችኋለሁ። ለዛሬ ግን አንድ የማስተዋልን ፋይዳ የሚያስተምር ታሪክ እነግራችኋለሁ" አሉ የንባብ ጠረጴዛቸው ፊት ለፊት ያለው ወንበር ላይ እየተቀመጡ። እኛም ታሪኩን ለማድመጥ ሙሉ ልባችንን ሰጠናቸው።

* * *

“ዐይን አውጣ!”

አስታዝ ሉቅማን ማራኪ ትረካቸውን እንዲህ ሲሉ አወጉ፡-

“የበረራው ሰዓት ደርሷል። መንገደኞች ለፍተሻ ተሰልፈዋል። አንዲት ሴት በአየር ማረፊያ (airport) ውስጥ ካለ አንድ ሱቅ የተጠበሰ ድንች (ቺፕስ) መግዛት ፈልጋለች። በረራውን ቺፕስ እያጣጣመች እና መጽሐፍ እያነበበች ልትገፋው አስባለች። አንድ እሽግ ቺፕስ ገዛችና ቦርሳዋ ውስጥ ጨመረች። ፍተሻዋን አጠናቃ አውሮፕላን ውስጥ ገባች። ከጎኗ የተቀመጠው ሰው ሰላምታ ሰጣት። ቀዝቀዝ ባለ ሰላምታ ምላሽ ሰጠችው። ከሰው ጋር ማውራት አልፈለገችም። መጽሐፍ ማንበብ ጀመረች።

“ዐይኗን መጽሐፏ ላይ ተክላ እጇን ከጎኗ ወደ ተቀመጠው ቺፕስ ትልክና ኮርሽም ታደርጋለች። ሰውዬውም መጽሔት በማንበብ ላይ ነው። እርሱም እጁን ይዘረጋና ከቺፕሱ ያነሳል። ሴትዮዋ ድፍረቱ አስገርሟታል። ፈቃድ እንኳን አልጠየቃትም። ድጋሚ እጇን ልካ ከድንች ጥብሱ ላይ አነሳች። ሰውዬውም አስከተለ። ኮርሽም ኮርሽም አደረገ። ሴትዮዋ ውስጧ በትዝብት ታመሰ። “ምን ዓይነት ደፋር ሰው ነው!” ስትል አጉተመተመች። ሰውዬው ግን አልሠማትም።

“በዚህ መልኩ ሁለቱም ተራ በተራ እጃቸውን እየላኩ ቺፕሱን ማንሳት ቀጥለዋል። የሰውዬው ድፍረት ይበልጥ አበሳጭቷታል። ልትናገረው ሁሉ ቃጥቷት እንደምንም ራሷን ተቆጣጠረች። ‘ይቅርታ ማንሳት እችላለሁ?’ ቢለኝ እኮ አልከለከለውም። ‘ምን ዓይነት ሰው ነው?’ ስትል ከራሷ ጋር አወጋች። ቺፕሱ እያለቀ ነው። የቀረችዋ አንዲት የተጠበሰች ድንች ነች። ሰውዬው ድንቿን አነሳና ከሁለት ከፈላት። ግማሷን ለሴትዮዋ ሰጠ። ይህን ሲያደርግ ይበልጥ አናደዳት። ‘ዐይን-አውጣ!’ አለች በልቧ።

“የበረራው መዳረሻ በመቃረቡ መንገደኞች የጥንቃቄ ቀበቷቸውን እንዲያጠባብቁ ከበረራ ከፍል መልዕክት ተላላፈ። ከደቂቃዎች በኋላ አውሮፕላኑ አረፈ። መንገደኛው ሊወርድ ሲል ‘አመሰግናለሁ’ አለማለቱ ደግሞ ሴትዮዋን እጅጉን ከጎኗታል። ፊቱ ላይ ምንም ዓይነት የተለየ ስሜት አይታይበትም። የእጅ ሻንጣውን

ትከሻው ላይ አንጠልጥሎ፤ እጁን የሱሪ ኪሱ ውስጥ ከትቶ ተረጋግቶ ከአውጭጥሎ ወረደ። ሴትዮዋም በትዝብት ዐይን ከፋኛ እየገረፈችው ተከትላው ወረደች።

“ከአየር ማረፊያ በመነሳት ቀደም ሲል ወዳስያዘችው ሆቴል በታክሲ እያመራች ነው። ‘ዐይን-አውጣው’ ሰውዬም በሌላ ታክሲ ወደ ሌላ አቅጣጫ ሄዷል። የሴትዮዋ ሞባይል አቃጨለ። ቦርሳዋን ከፈተችና ሰልኳን ለማንሳት እጇን ወደ ቦርሳዋ ላከች። እጇ አንድ ነገር ጨበጠ። ማመን አቃታት። በሀፍረት ላብ ተጠመቀች። አየር ማረፊያው ውስጥ የገዛችው ጅግስ ቦርሳዋ ውስጥ ነበር።

“በረራ ላይ እያለች የበላችው ጅግስ የሰውዬው መሆኑን ስታውቅ ተሸማቀቀች። ዐይን-አውጣዋ አርሷ እንደሆነች ተሰማት። ታክሲ ውስጥ ባለችበት ወደ ውጭ እየተመለከተች ሰውዬውን በዐይኗ ፈለገች። አግኝታው ይቅርታ ብትጠይቀው ተመኘች። አርሷ የተሰማት ስሜት ያልተሰማው በመሆኑ የላቀ ስብዕና ያለው የተከበረ ሰው መሆኑን ልትነግረው ወደደች፤ ዳሩ ግን ሰውዬው ከአካባቢው ርቋል።” አሉና ትረካቸውን ቋጩ።

ኡስታዝ ሉቅማን ትረካቸውን ሲቋጩ አዕምሮዬ በበርካታ ጥያቄዎች ተጨናነቀ። ‘ስንቶቻችን እርግጠኛ ባልሆነ መረጃ በሰዎች ላይ መጥፎ ስሜት አዳብረን ይሆን?! ስንቶቻችን ሰዎች ለኛ የሚያደርጉትን መልካም ነገር እንደ ከፋ ቆጥረን ጠልተናቸው፤ ንቀናቸው ወይም ታዘበናቸው ይሆን?! ስንቶቻችን የእኛን ደፋርነት ሳናስተውል ሌሎችን በዐይን-አውጣነት ከሰናቸው ይሆን?!’

ኡስታዝ ከመጻሕፍት ጋር ያላቸው ወዳጅነት እንዴት ያስቀናል?!

* * *

የኡስታዙ ምክር

ኡስታዝ ሉቅማን ንድፈ-ሃሳብ ብቻ አውርተው እንዲሁ መተው አይወዱም። ሃሳቦች ወደ ተግባር እንዴት መለወጥ እንዳለባቸው ሳይጠቁሙ አያልፉም።

“ልጆቼ- ዕውቀት በሁለት መንገድ ይገበያል” አሉን የቀሩ ሃሳቦቻቸውን ለመቋቋት እና ወደ ተግባር የሚለወጡበትን መንገድ ለመጠቀም።

“የመጀመሪያው ወደ ምሁራን በመቅረብ በቀጥታ የሚገኘው ዕውቀት ሲሆን ይህ በተለይም መሠረታዊ ሃይማኖታዊ ዕውቀትን ለመገብየት በእጅጉ አስፈላጊ ነው።

“ሌላኛው የዕውቀት መገብያ መንገድ ራስን በራስ የማስተማር (Self Teaching) መንገድ ነው። ይህ የመማሪያ መንገድ ያለ ማቋረጥ በየእለቱ በማንበብ ራስን በዕውቀት የማደርጀት መንገድ ነው” አሉና በግል ንባብ ብቻ ተጠምደን ከምሁራን ቀጥታ መውሰድ ያለብንን ዕውቀት እንዳንዘነጋ አስገነዝቡን። በሌላ መልኩ ከምሁራን በምናገኛቸው መሠረታዊ ዕውቀቶች ብቻ ራሳችንን ሳናጥር በግል የማንበብ ባህላችንን ማዳበር እንዳለብንም አሳስቡን። ቀጠሉና፡-

“በሉ ልጆቼ የመጨረሻ ምክሬን አድምጡኝ። ለሁሉም ኢትዮጵያውያን አደራዩን አድርሱልኝ። ንባብ ለግለሰብም ይሁን ለማኅበረሰብ ከዚያም አልፎ ለሀገር እድገትና ብልፅግና ያለውን የማይተካ ሚና ከውይይታችን ተገንዝባችኋል ብዬ እምናለሁ። ምንጊዜም ቢሆን የአንድን ነገር አስፈላጊነት ከመገንዘብ የበለጠ ትልቁ ፈተና “እንዴት?” የሚለውን ጥያቄ መመለስ ነው። “እንዴት አንባቢ አንሁን?” የተወሰነ መነሻ ሃሳብ ልስጣችሁና እናንተም ይበልጥ እንደምታሳድጉት አልጠራጠርም- ኢንቫክላህ” አሉን ዓይን ዓይናችንን እየተመለከቱ። ‘ኢንቫክላህ’ አልኩ በልቤ በርግጠኝነት ስሜት። ኡስታዙ ምክራቸውን ቀጠሉና፡-

“አንደኛ- ንባብ የሚፈለገውን ውጤት የሚያመጣው ሰሞነኛ ከመሆን አልፎ ልማድ (Habit) መሆን ሲችል ነው። ስለዚህም ዕለታዊ የንባብ እቅድ ይኑራችሁ” አሉን ኡስታዙ።

“እስኪ ያብራሩልን ኡስታዝ” አለ መገርሳ።

“ምን ማለቴ መሰላችሁ? ዕለታዊ የንባብ እቅድ በየቀኑ የተወሰነ ሰዓት ለንባብ ጊዜ መስጠት ማለቴ ነው። በቀን 30 ደቂቃ፣ 45 ደቂቃ ወይም አንድ ሰዓት ሊሆን ይችላል። ብቻ በቀን ውስጥ ሳታነቡ መዋል አይኖርባችሁም። በ24 ሰዓት ውስጥ ሳትመገቡ እንዳማታሳልፉት ሁሉ አዕምሯችሁም ምግብ ያስፈልገዋል። የአዕምሮ ምግብ ደግሞ ከንባብ የሚገኝ ዕውቀት ነው” አሉና አብራሩልን። ኢትዮጵያ ምክራቸውን ቀጥለዋል፡-

“ሁለተኛው፡- ንባብን የሚያበረታታ ከባቢያዊ ሁኔታ (Environment) ለመፍጠር ሞክሩ። ለምሳሌ የንባብ ከቡበበ በመመስረት መጸሕፍት መዋወስ፣ ባነበባችሁት ርዕሰ ጉዳይ ዙሪያ ምሁራዊ ውይይት ማድረግ፣ ወዘተ የንባብ ባህልን ለማዳበር የሚረዱ ተሞክሮዎች ናቸው።

“ሦስተኛው፡- መጸሕፍት ከእጃችሁ ባለመለየት ያለፋይዳ የሚያልፉ ጊዜዎችን በንባብ አሳልፉ። በርካታ የሕይወታችን ክፍል ሳናስበው እንዲሁ ይባከናል። እነኝህን የሚባከኑ ጊዜዎች በጥቅም ላይ ማዋል ሕይወትን ያበላፅጋል፤ በብክነት ከምናሳልፈው እድሜ የተወሰኑ ዓመታትን ይጨምራል። ቀላል ስሌት ብንሰራ አንድ ሰው በየቀኑ ሁለት የሚባከኑ ሰዓታትን በጠቃሚ ተግባር (ለምሳሌ በንባብ) ለሃያ አራት ዓመታት ቢያሳልፍ በድምሩ ሁለት ተከታታይ ዓመታት በቀን 24 ሰዓታት ያለማቋረጥ ተጠቅሟል ማለት ነው። ምን ያህል ለውጥ ሊያመጣ እንደሚችል አያችሁ ልጆቼ!” አሉ ኢትዮጵያ ስሌቱ ለራሳቸውም እየገረማቸው።

በርግጥም አንድ ግለሰብ ለ24 ተከታታይ ዓመታት በየቀኑ ሁለት ሰዓታት ያህል ቢያነብ እነኝህ ሰዓታት ሲደመሩ ያለምንም ማቋረጥ በቀን 24 ሰዓታት ለሁለት ተከታታይ ዓመታት የማንበብ ያህል ዋጋ ያለው ሥራ ሠርቷል ማለት ነው። እንዲሁ ያለጥቅም ባባከንኳቸው ሰዓታት ልቤ በቁጭት ድብን አለ። ኢትዮጵያ ቀጠሉና፡-

“ልጆቼ! እነኝህን ሰዓታት ለመጠቀም የግድ አንድ የተወሰነ ቦታ ላይ መሆን አይጠበቅባችሁም። በአውሮፕላን ወይም በታክሲ ስትጓዙ፣ ፀጉራችሁን ለመስተካከል ወይም አንድ ቢሮ ውስጥ ጉዳይ ኖሯችሁ ወረፋ ስትጠባበቁ፣ የአውቶበስ ሰልፍ ላይ ስትሆኑ፣ የቀጠራችሁት ጓደኛችሁ ዘግይቶባችሁ የቀጠሮው ቦታ ላይ ስትጠብቁት፣ ሱቅ ውስጥ ሥራ በሌላችሁ ጊዜ፣ ወዘተ. እነኝህ ሁሉ እንደዋዛ የሚያልፉ ሰዓታት ናቸው። እጃችሁ ላይ መጽሐፍ አይጥፉ -ልጆቼ። በማንኛውም ሁኔታ ውስጥ ብትሆኑ እንበቡ” አሉና በምሳሌ ማስረዳት ቀጠሉ፡-

“በነገራችን ላይ ጃፓኖች የግል መኪና ሲያሸከረከሩ እንኳ መኪናቸው ውስጥ መጽሐፍ ያስቀምጣሉ። መቼ ይመስላችኋል የሚያነቡት? በየተወሰነ ርቀት የትራፊክ መብራት አስቁሟቸው አረንጓዴ አስኪበራ በሚጠባበቁበት ጊዜ ነው የሚያነቡት” አሉን። በጣም ተገረምን።

የአድገታቸው ምስጢር ከጊዜ አጠቃቀማቸው ጋር በቀጥታ እንደሚገናኝ አላጣሁትም። ለዕውቀት የሚሰጡት ቦታ እያንዳንዱን ቅፅበት እንዲጠቀሙባት አድርጓቸዋል። በእዝነ-ሀሊናዬ ለዘመናት ወደ ኋላ ተመልሼ የጥንት ዘመን ሙስሊም ሊቃውንትን የጊዜ አጠቃቀም አስታወስኩ።

እነኚህ ሊቃውንት ጊዜያቸውን ያለምንም ብክነት ይጠቀሙ ነበር። በነዋሪ ፍቅር ልባቸው የተነኩ ሰዎች ለገንዘብ ካላቸው ስስት ይበልጥ ለጊዜ ከፍተኛ ስስት ነበራቸው። እነርሱ ዘንድ ጊዜ ወርቅ አይደለም፤ ጊዜ ሕይወት ነው። እናም እንዳንዶቹ ተፈጥሯዊ ግዴታቸውን ለመወጣት ወደ መፀዳጃ ሲገቡ እንኳ ጊዜያቸው እንዲሁ እንዲያልፍ አይፈቅዱም ነበር። ከተማሪዎቻቸው አንዱን መጽሐፍ ይዞ ከመፀዳጃ ቤቱ ራቅ በማለት ድምፁን ከፍ አድርጎ እንዲያነብ ያደርጉታል፤ መጽሐፍ በማድመጥ ጊዜያቸውን ለመጠቀም።

ይህንን ሳብሰለስል አንድ ጠቃሚ ሃሳብ ብልጭ አለልኝ፡-

እኛስ ለምን ሻወር ስንገባ ሳሎን ቤት ወይም ለሻወር ቀረብ ያለ ቦታ ላይ ቴፕ ወይም ሞባይላችንን አስቀምጠን ጠቃሚ ትምህርት አናደምጥም? ከሻወር ወጥተን ልብስ የምንቀያይርበት ጊዜስ ለምን ይባከናል? ምናልባት ሻወር ወስደን ልብስ አስከምንቀያይር በየቀኑ ወይም በየሁለት ቀናት ከአንድ ሰዓት ያላነሰ አናባከንም ይሆን? ከዚህ ጥልቅ ሃሳቤ የነቃሁት በኡስታዝ ንግግር ነበር፡-

“የሚገርማችሁ ጃፓን ውስጥ መንገደኞቹም ቢሆኑ መኪናች ቆመው መንገድ ማቋረጥ አስከችሉ ባለችዋ ጊዜ ማንበባቸው ነው። እንዳንዶቹማ ዜብራ መስመር በማቋረጥ ላይ እያሉም ሲያነቡ ታዩዋቸዋላችሁ” አሉን አንድ ማኅበረሰብ ውስጥ የገባብ ባህል ምን ያህል ሊዳብር እንደሚችል በማስገንዘብ ዓይነት።

“ልጆቼ! ሌላው የማሳሰባችሁ ጉዳይ የመረጃ-መረብ (ኢንተርኔት) አጠቃቀምን የሚመለከት ነው። አብዛኛውን ጊዜ ምርጫችሁን በሚገባ ካላጤናችሁ ከኢንተርኔት መረጃ (Information) እንጂ ጥልቅ ዕውቀት (Knowledge) አይገኝም።

በርግጥ በምንፈልገው ጉዳይ ላይ አገልግሎት በመስጠት ላይ ያሉ ድረ-ገጾች ውስጥ ከመረጃ የዘለለ አልፍ አላፍ መጻሕፍት ማግኘት ይቻላል። ዋናው ነጥብ በአንድ የተወሰነ ጉዳይ ላይ የተሟላ ዕውቀት ለማግኘት በተፈለገው ርዕሰ-ጉዳይ ላይ የተፃፉ የሕትምትም ይሁን የ“ሶፍት ኮፒ” መጻሕፍትን ማገልበጥ ያስፈልጋል።

“የዓለምን ነባራዊ ሁኔታ ለመገንዘብ ማኅበራዊ ድረ-ገጾች ያላቸው ሚና ከፍተኛ ነው። ነገር ግን ድረ-ገጾቹን በትክክል ለመጠቀምና አላስፈላጊ የጊዜ ብክነትን ለመከላከል ሁለት ነጥቦችን ማስተዋል ጠቃሚ ነው። የመጀመሪያው ነጥብ የትኛውን ድረ-ገጽ ለምን ዓላማ እንደምንጎበኝ በትክክል ማወቅ ሲሆን፤ ሁለተኛው ደግሞ ለምን ያህል ጊዜ ድረ-ገጾችን እየተጠቀምን እንደምንቆይ መወሰን ናቸው። እነኚህ ሁለት ነጥቦች የድረ-ገፅ አጠቃቀማችሁን ሥርዓት ያለውና ጠቃሚ እንዲሆን ያደርጉታል። እናም የኢንተርኔት ቆይታችሁን ውሱን እና ጠቃሚ በማድረግ ፊታችሁን ወደ መጻሕፍት አዙፋ። *Limit your FaceBook and Open your Book*” አሉን ኢስታዙ ምክራቸውን በጥቅስ መልክ እያጠቃለሉ።

ይህ በርግጥም በጣም ጠቃሚ ምክር ነበር። በርካታ ሰዓታት በኢንተርኔት ውስጥ በChat የምናሳልፈውን ጊዜ አሰብኩና ከልቤ ተቀበልኩት። እንደ ቻይና ባሉ ሀገራት ልቅ የኢንተርኔት አጠቃቀም ሱስ እስከመሆኑ ድርሶ ይህንኑ የሚያከሙ ሆስፒታሎች አስከማቋቋም መድረሳቸውን አንብቤያለሁ። እኛም አጠቃቀማችንን ሥርዓት ማስያዝና ለማኅበራዊ ድረ ገጾች ብቻ ሳይሆን ለመጻሕፍት ገጾችም ትኩረት መስጠት እንዳለብን በጥልቀት ተሰማኝ።

ኢስታዛችን የሰጡን ሃሳቦች በጣም ወደድናቸው። ይህንን ስራ ከነገ ይልቅ ዛሬ መጀመሩ ይበልጥ ተገቢ መሆኑን አሰብን። ከኢስታዛችን ጋር የነበረን ቆይታ የሕይወት ስንቅ እንደሚሆነን ተስፋ አደረግን፤ ከሕልፈተ-ሕይወታችን በኋላ ሊቀጥል የሚችል ትልቅ ቁም ነገር ለመስራት ምክንያት እንደሚሆኑን አልተጠራጠርንም ኢንሻአላህ።

“ልጆቼ በነበረን ቆይታ በጣም ተደስቻለሁ፤ በተለይም ዳንኤልና ዶ/ር መገርሳ የውይይታችን ተሳታፊዎች ስለነበራችሁ ይበልጥ ደስ ብሎኛል። በእኔ እድሜ ላይ ላለ አዛውንት እንደናንተ ዓይነት ወጣቶችን አግኝቶ የሕይወት ልምዱን ከማካፈል የበለጠ ምን የሚያስደስተው ነገር አለ?! እንዲህ ፕሮግራም እየያዝን ስለተለያዩ ግለሰባዊ እና ማኅበራዊ ጉዳዮች እንወያያለን። የለውጥ መነሻው አስተሳሰብ ነውና አስተሳሰባችንን ሊያንፁ የሚችሉ ምልክታዎችን እንጨዋውታለን -ኢንሻአላህ።

ለዛሬ እዚህ ላይ እናሳርገው። ከጥቂት ደቂቃዎች በኋላ አብሮ አደግ ውለማለት³⁸ ጓደኞቼ ይጎበኙኛል። አንዳንድ ሀገራዊና ሃይማኖታዊ ጉዳዮችን ከነርሱም ጋር እንወያያለን። አይ ዛሬ እንኳ እናንተው አድከማችሁኛል። ከነርሱ ጋር በሚኖረኝ ቆይታ አድማጭ ነው የምሆነው። ለነገሩ ወንድሞቼን ማድመጥ በጣም ያስደስተኛል። ሁሌም አዲስ ነገር ይጨምሩልኛል።” አሉን ወንድሞቻቸውን ምን ያህል እንደሚወዷቸው በሚያሳይ ቅላፄ። እንዴት ያስቀናሉ?! ማሻአላህ።

“ኡስታዝ! በእውነቱ እኛም በነበረን ቆይታ በጣም ተደስተናል” አለ ዳንኤል በቆይታው መደሰቱን እየጠቆመ። ዶ/ር መገርሳም ቀበል አድርጎ፡-

“አዎ፣ በጣም ደስተኛ ነን። እጅግ ጠቃሚ የሆኑ የለውጥ ሃሳቦችን ተምረናል። ለራሳችንና ለሀገራችን ጠቃሚ ነገር ለማበርከት ውስጣችን ተነሳስቷል። እጅግ በጣም እናመሰግንዎታለን -ኡስታዝ ሉቅማን!” አለ ቆይታው የፈጠረበትን መልካም ስሜት እያብራራ። ኡስታዝም፡-

“በጣም ጥሩ ልጆቼ! እኔም አመሰግናችኋለሁ። ሃይማኖት፣ ዘር ወይም ቋንቋ ሳይለያችሁ ለበጎ ለውጥ ተነሱ። ሀገራችሁን ለማበልፀግ የሚያስችላችሁን ዕውቀት ለመሸመት ትጉ። ከመቻቻል ያለፈ መከባበር ብሎም መተባበር ደረጃ የሚያደርሳችሁን የላቀ አስተሳሰብ አዳብሩ። ያኔ ለሀገራችሁ የሚዳሰስ ጠቃሚ ለውጥ ማምጣት ትችላላችሁ” አሉና ምክራቸውን እያሳረጉ እንዲህ ሲሉ ተሰናበቱን፡-

“በሉ የኔ ውዶች! አላህ (ሱወ) ንግግርን ሰምተው ይበልጥ መልካም የሆነውን ከሚከተሉት ያድርገን። እናንተንም የንባብ ፍቅር፣ የመጻሕፍት ውዴታ እና የምሁራን ቀረቤታ ይችራችሁ። በቅርብ ጊዜ እንደምንገናኝ ተስፋ አደርጋለሁ። ኢንሻአላህ። በያንዳንዷ ውይይታችን ለናንተም ይሁን በዙሪያችሁ ላሉ ሰዎች የለውጥ ቀንዲል ትሆኑ ዘንድ ኃይሉን ጌታዬን እማፀነዋለሁ። አላህ ይጠብቃችሁ” አሉና ንግግራቸውን ቋጩ።

ድሮውንስ ኡስታዝ ሉቅማን ጋ የመጣነው ለውጥን ናፍቀን፣ የተሻለ እድገትን ተመኝተን አይደል?! ኡስታዛችን የለውጥ መሠረት ስለሆነው ዕውቀት ያካፈሉንን ጥልቅ ተሞክሮ ቀስመን ግንባራቸውን ስመን ተሰናበትናቸው። አላህ (ሱወ) እድሜያቸውን ዘላለማዊ ያድርጋልን፣ ጤናቸውን ይጠብቅልን፣ ኃይላቸውን ያበረታልን ዘንድ በልቤ

³⁸ የሃይማኖት አዋቂዎች

እየተማፀንኩ ተለየናቸው። እርሳቸውም ሲቀበሉን በነበራቸው የጨረቃን ውበት በሚያስንቅ ፈገግታቸው ሸኙን።

* * *

አጠቃላይ

.5.

ክፍል አምስት

ይቻላል!

ከኡስታዝ ሉቅማን ቤት እንደወጣን በአቅራቢያ ወደሚገኝ አንድ ካፍቴሪያ አመራን። ሻይ ቡና እያልን ከኡስታዝ ጋር ስለነበረን ቆይታ መጨዋወት ፈልገናል። እንደየምርጫችን ትኩስ ነገር አዘዝን። አስተያየት መስጠት የጀመረው ዳንኤል ነበር።

“የሚደንቅ ጊዜ ነው ያሳለፍነው። እኛ ወጣቶች ከፍተኛ ወኔና ስሜት ቢኖረንም ጥልቅ ዕይታ ይጎድለናል። ከኡስታዝ ሉቅማን ዓይነት አባቶች ቀረብ ብለን መማር ይኖርብናል” አለና ንግግሩን ገታ አደረገ።

“ትክክል ብለሃል ዳኒ” አለ ዓማር የተነሳውን ሃሳብ በመደገፍ። ቀጠለናም፡-

“ይገርማችኋል - አባዬ ጋር የተወሰነች ጊዜ ሰጥቼ በተቀመጥኩ ቁጥር ሰምቻቸው የማላውቅ የሕይወት እውነታዎችን እማራለሁ። ዳንኤል እንዳለው እኛ ወጣቶች ስሜታዊነት ያጠቃናል። ይህ ወኔና ኃይል በተሞከሮና በዕውቀት ሲመራ እጅግ ጠቃሚ ለውጥ ያመጣል። ለዚህ ደግሞ በንባብና ከዕድሜ ባለፀጋ አባቶች ምክሮችን በመቅሰም ካለንበት ተጨባጭ ሁኔታ ጋር እያዛመድን አስተሳሰባችንን ማበልፀግ ይኖርብናል” አለና ንግግሩን አሳረገ። ዶ/ር መገርሳ በከፍተኛ የለውጥ ስሜት ተውጦ፡-

“ወንድሞቼ! ራሳችንና ማኅበረሰባችንን በዕውቀት ማዕበል አጥለቅልቀን የሚዳሰስ የአስተሳሰብ ለውጥ ማምጣት አለብን፤ ልዩነት ማምጣት የሚችል ትውልድ እንዲፈጠር የበኩላችንን አስተዋፅኦ ማበርከት ይኖርብናል፤ ያኔ ሀገራችን ለሌሎች የዓለም ሀገራት የትክክለኛ ስልጣኔ ተምሳሌት ትሆናለች፤ አንድነት፤ መከባበር፤ መተባበርና በጋራ መበልፀግ መገለጫዎቿ የሆኑ ውብና ለመኖር ተስማሚ የሆኑት ሀገር ትሆናለች” አለ።

“አትጠራጠር!” አለ አዩብ በርግጠኝነት።

“አትጠራጠር፤ እንችላለን! ፅናት ብቻ ነው ከኛ የሚጠበቀው፤ ውጤቱ በእህ እጅ ነው ያለው። በጎ ዓላማ ሰንቀን መንገዱ ላይ ከፀናን ያለ ምንም ጥርጥር ግቡን በማሳካት ላይ እህ ይረዳናል። በአባሲድ ኸሊፋ ዘመን የተከሰተ እውነተኛ ታሪክ አጫውታችኋለሁ።” አለ አዩብ ከ‘ይቻላል’ መንፈስ ጋር የተገናኘ ታሪክ ሊያወጋን በማሰብ። ታሪኩ በተለይ በዚህ ሰዓት ያስፈልገን ነበር፤ ጆሮዬን ጣል አድርጌ እዩብን ለማድመጥ ተዘጋጀሁ።

“ይህ የአንድ ታላቅ ሰው ታሪክ ነው፤ አቻዎቹ ሊያስቡት ያልቻሉትን ትልቅ ህልም አልሞ ህልሙን ለማሳካት የተጋ ታላቅ ሰው ታሪክ” አለና ትረካውን ጀመረ።

“ሦስት ዓደኞች በአንዲት የገጠር መንደር ዝቅተኛ የሚባል ኑሮ ይኖራሉ። ውሃ ከወንዝ በመቅዳት በአቅማዳ ይሞላሉ። በአህዮቻቸው ላይ ጭነው ወደ ከተማ በማመላለስ ውሃ ሽጠው በሚያገኙት ገቢ ይተዳደራሉ። በዚህ ሁኔታ ለዓመታት ከቀጠሉ በኋላ ያለበትን ሁኔታ የተፀየፈውና ሊለውጠው የወሰነው ወጣት ለሁለቱ ዓደኞቹ ውሳኔውን ይነግራቸዋል።

ዓደኞቹ! እኔ ኸሊፋ⁵⁹ ለመሆን ወስኛለሁ።’ ይላቸዋል። ዓደኞቹ ለሚሰሙት ‘ቀልድ’ የሰላቅ ምላሽ ሰጡ። ወጣቱ ግን ከውሳኔው ቅንጣት አላፈገፈገም። ቆራጥነትን በሚያሳይ ቅላዬ፡-

‘እኔ መሪ በምሆንበት ጊዜ ምን እንዳደርግላችሁ ትፈልጋላችሁ?’ ሲል ጠየቃቸው። ሰውየው አብደል አንዴ፣ በሚል ዓይነት ትክ ብለው አዩትና ከት ብለው ሳቁበት።

‘ግድ የለም- አሁን ላታምኑኝ ትችላላችሁ። ነገር ግን ያኔ መሪ ስሆን ምን እንዳደርግላችሁ እንደምትፈልጉ ብቻ ንገሩኝ።’ አለ ዓደኞቹን በአትኩሮት እየተመለከተ።

የዓደኞቹ ሳቅ ሊያባራ አልቻለም። ትንሽ ቆይተው ሲያስቡት በፍፁም ሊሆን የማይችል ነገር እያሰበ ያለው ዓደኛቸው አሳሰባቸው፤ አዕምሮው ተነክቶ ይሆን? የሚል ስጋት አደረባቸው።

‘ኧረ እባክህ የማይሆን ነገር አትቀባጥር፤ አሁን አንተ ቤሳ ቤስቲን የሌለህ፤ ውሃ በአቅማዳ እያመላለሰክ ከእጅ ወደ አፍ ኑሮ የምትገፋ ድሃ ኸሊፋ አሆናለሁ ብሎ ማሰብ አብደት እንጂ ምን ይባላል?’ አለ ከዓደኞቹ አንዱ። ወጣቱ የሚሰነዘርበትን ትችት ከምንም ባለመቁጠር በአቋሙ ፀና።

‘እናንተ ምን አሻችሁ?! የምትፈልጉትን ብቻ ንገሩኝ’ አለ ፍርጥም ብሎ። ዓደኞቹ ወጣቱ የሚለው ነገር እንደማይሳካ እየተሰማቸው የሹፈት መልስ ሊሰጡት ወሰኑ።

‘አንተ ኸሊፋ ከሆንክ ...’ አለው ከሁለቱ ዓደኞቹ አንደኛው፡-

⁵⁹ የሙስሊም ሀገራት አጠቃላይ አስተዳዳሪ

‘ለእኔ የግል ቤተ-መንግሥት እንድታስገነባልኝና አርባ ሺህ የወርቅ ዲርሃም ስጦታ እንድትሰጠኝ አፈልጋለሁ።’ ወጣቱ ቃሉን እንደሚያከብር ቃል ገባለት።

ሌላኛው የወጣቱ ጓደኛ ደግሞ የንቀት ፈገግታ አያሳየው።

‘አንተ በፍፁም ኸሊፋ አትሆንም። ከሆንክ ግን እኔን ልብሴን አስወልቀህ በዚህች አህያዬ ላይ ፊቴን ወደኋላ አዙረህ ጫነኝና እያስገረፍክ ከተማዋን አስዙረኝ፤ አንተ በፍፁም ኸሊፋ አትሆንም።’ አለው ወጣቱ ያሰበው ዓላማ እንደማይሳካ እያስረገጠለት።

ይህ ወጣት ጓደኞቹን የተለያቸው የዛኑ ዕለት ነበር። ይህንን ትልቅ ዓላማ የሚያሳካበት መንገድ ቁልጭ ብሎ ታይቶታል። ወዲያውኑ ውትድርና ተቀጠረ፤ የሳቅ ዓላማ ያነገበ ወታደር በመሆኑ ከሌሎቹ ባልደረቦቹ የተሻለ ትጋት ይታይበት ነበር። የሚሰጡትን ስልጠናዎች ከሚገባው በላይ በብቃት ያጠናቅቃል፤ የሚተላለፉትን ትዕዛዞች በፍጥነት ይፈፅማል።

ከዕለታት በአንዱ ሁለቱ ጓደኞቹ አህያቸው ላይ ውሃ በአቅማዳ ጭነው ወደ ከተማ በማመላለስ ላይ ባሉበት በቤተ-መንግስት ጠባቂዎች በቁጥጥር ስር ይውላሉ። እነሆ ላለፉት ሰላሳ ዓመታት በዚህ ስራቸው ላይ ናቸው። ከገጠር ወደ ከተማ ውሃ በአቅማዳ በማመላለስ ኑሯቸውን ይገፋሉ።

‘ቤተ-መንግስት እንድትቀርቡ ታዛዥኋል፤ የሀገሪቱ ገዥ ሊያገኟችሁ ይፈልጋሉ’ አሉ ወታደሮቹ ወደ ግለሰቦቹ ጠጋ ብለው። የሚሰሙትን ያላመኑት የዛኔ ወጣቶች የዛሬ ጐልማሶች።

‘እኔ ጌቶች ተሳስታችሁ እንዳይሆን’ አሉ ግራ በመጋባት።

‘በፍፁም! እናንተኑ እንድናቀርብ ነው የታዘዝነው።’ የወታደሮቹ ቆፍጥና መልስ ነበር።

‘ታዲያ እንዲህ ሆነን ነው ቤተ-መንግስት የምንቀርበው? ለበታው የሚመጥን ልብስ እንኳን የለን?’ አሉ ለመጀመሪያ ጊዜ የለበሱት ይመስል የነተበ ልብሳቸውን ጐንበስ ብለው እያስተዋሉ።

‘አዎ፤ እንዲሁ ነው የምትቀርቡት።’ አጭር መልስ።

በወታደሮቹ ታጅብው ወደ መናገሻ ከተማዋ ባግዳድ አመሩ። ቤተ-መንግስት ገብተው መሪው ፊት ቀረቡ።

‘እኔን ታውቁኛላችሁ?’ መሪው ጠየቁ።

‘አዎ-እርስዎን የማያውቅ በግዛትዎ ውስጥ ማን አለ?!’ ጐልማሶቹ መለሱ።

‘መሪ በመሆኔ ሳይሆን፤ በግል ማንነቴ ታውቁኛላችሁ ወይ?’ መሪው ጥያቄውን አብራሩ። ጐልማሶቹ መሪውን አተኩረው ተመለከቱ። በአግራሞት ተውጠው እርስ በርስ ተያዩ። ያ ከሰላሣ ዓመታት በፊት የተለያቸው ጓደኛቸው ነበር ከፊት ለፊታቸው ዙፋን ላይ የተሰየመው።

ከተራ ወታደርነት የተነሳው ይህ ወጣት በሂደት በጦር ሰራዊቱ ውስጥ ከፍተኛው ማዕረግ ላይ ለመድረስ ቻለ። ከ30 ዓመታት ፈታኝ ጉዞ በኋላ በሀገሪቱ ከፍተኛው የጦር መሪ ለመሆን ቻለ። ከዛም በግዛቱ ውስጥ በበሳል ወታደራዊ አመራሩና በላቀ ስብዕናው የታወቀና የተመሰከረለት መሆኑ የሀገሪቱ መሪ ለመሆን አበቃው። እናም ያን የወጣትነት ህልሙን ከሰላሳ ዓመታት ያላሰለሰ ጥረት በኋላ ማሳካት ቻለ።

‘ያኔ ስለያችሁ መሪ ስሆን ምን እንዳደርግላችሁ እንደምትፈልጉ ጠይቁያችሁ ነበር’ አሉ መሪው በአትኩሮት እየተመለከታቸው። ሰዎቹ በእዎንታ ጭንቅላታቸውን ወዘወዙ።

‘መልካም! ምን ብላችሁኝ ነበር?’ አሉ መሪው ሁለቱን ግለሰቦች በየተራ እየተመለከቱ። እያፌዘም ቢሆን መልካም ነገር የተናገረው ሰው ቀደም አለና፡-

‘ከቡርነትዎ! እኔ መሪ ከሆኑ ቤተ-መንግስት እንዲገነቡልኝና አርባ ሺ ዲርሃም ወርቅ ስጦታ እንዲሰጡኝ ነበር የጠየቅኩዎ’ አለ በአኩባኝ። መሪው ትዕዛዝ ሰጡ፡-

‘እውነት ብሏል፤ ያለው ነገር ይፈፀም’

‘አንተስ ምን ብለኸኝ ነበር?’ ወደ ሌላኛው ሰው ዘወር ብለው ጠየቁ።

‘እኔንኳ ያልኩዎትን ነገር ረስቸዋለሁ ከቡርነትዎ’ አለ በድንጋጤ ተውጦ።

‘የለም አልረሳኸውም፤ ተናገር!’ አሉ መሪው እየሳቁ። ሰውየው አማራጭ አልነበረውም።

‘እኔማ መሪ አይሆኑም ብዬ በማሰብ ልብሴን አስወልቀህ አህያዬ ላይ ፊቴን አዙረህ ጫነኝና እየገረፍክ ከተማዋን አስዙረኝ ብዬ ነበር።’ አለ በሐፍረት አተሸማቀቀ። መሪው ውሳኔ አሳለፉ፡-

‘ባለው መሠረት ይፈፀም፤ ለህዝቤም የሦስታችን ታሪክ ይነገር፤ አላህ (ሱው) ያሻውን ሰሪ ጌታ መሆኑን እንዲገነዘቡ እፈልጋለሁ።’

እኚህ መሪ መናገሻውን ባግዳድ ላይ ያደረገው የዐባሲያ ስርወ-መንግስት ኸሊፋ የነበሩት አባጅዕፈር አልመንሱር ናቸው።” አለና አዩብ ትረካውን ቋጩ። ታሪኩ እጅግ መሳጭ በመሆኑ ሁላችንም በአግራሞት ጭንቅላታችንን ወዘወዝን።

“በጣም ይገርማል! የፅናት ፍሬ እንዴት ያምራል?! አለ ዓማር በታሪኩ እንደተነካ በሚያስታውቅ ቅላፄ። ዳንኤል ቀበል አደረገና፡-

“ታሪኩ ከስኬት ጋር በተያያዘ ሦስት ዓይነት የሰው ልጅ ባሕሪያትን ያንፀባረቅ ይመስለኛል። እንደኛው የስኬታማ ሰዎችን ፅናት ሲሆን ሌላኛው ደግሞ ለስኬት የማይንቀሳቀሱ ነገር ግን ‘ምናልባት ከተሳካልህ አፈንም እንዳትረሳኝ’ ዓይነት ሥነ-ልቦና ያላቸው ሰዎች ባሕሪ ነው። ሦስተኛው ዓይነት ባሕሪ ለስኬት ፍፁም የማይንቀሳቀሱ፤ ከዚያም አልፈው ሌሎችን ተስፋ የሚያስቆርጡና እነርሱም ሆነ ሌላው ሰው የዝቅተኝነት ኑሮ መኖር እንዳለበት በጽኑ የሚያምኑ ናቸው” አለ የታሪኩን አስኳል መልዕክት እየተነተነ። አዩብ አስከተለና፡-

“ታዲያ ዳንኤል ከሰጠው ትንታኔ አንፃር ኸሊፋው የወሰዱት የማስተማሪያ ቅጣት ልክ አይመስላችሁም?” አለ ፈገግ እያለ።

“አቦ ደግ አድርገዋል። እንዲህ ዓይነት ሰዎች ፀረ-ለውጥ ናቸው፤ ራሳቸው አይለወጡም፤ ሌላው እንዲለወጥም አይፈቅዱም” አለ ዶ/ር መገርሳ በኸሊፋው እርምጃ በመስማማት። በዚህ መልኩ የተለያዩ ሃሳቦችን እየተለዋወጥን ቆየን። ውስጤ በ‘ይቻላል’ መንፈስ ተሞላ። ሀገራችን ላይ ብሩህ የአስተሳሰብ ለውጥ የማምጣት ህልግ ዕውን እንደሚሆን ተሰማኝ። ኢንሻ አላህ።

* * *

ጉዞው ተጀመረ

ከኡስታዝ ሉቅማን ጋር የነበረን ቆይታ በአድናቆት ብቻ መጠናቀቅ እንደሌለበት አምነናል። ሁላችንም ራሳችንን በንባብ ለመለወጥ ቃል ተገባብተናል። የኛ ለውጥ የሕብረተሰባችን ለውጥ ከዛም አልፎ የሀገራችን ለውጥ እንደሆነ ከኡስታዝ ትምህርት በጥልቀት ተረድተናል። አንባቢ ለመሆን የሚያስችለን አመች አካባቢ (environment) መፍጠሩን የመጀመሪያ ስራ አድርገንዋል። ኡስታዙ ካካፈሉን ተሞክሮዎች አንዱ ይኼው አይደል?!

ዓማር:-

“ኡስታዝ ጋር የነበረን ቆይታ እጅግ ማራኪ ነበር። በጣም የሚገርመው አያቴ ጋር አስከዛሬ እንዲህ ረዘም ላለ ሰዓት አሳልፌ አላውቅም። በተለያዩ ጊዜ ለኛ ለልጆቻቸው ቤት ውስጥ የሚያስተላልፏቸውን ጠቃሚ መልዕክቶች በተጠናከረ መልኩ ዛሬና ባለፉት ሳምንታት መገንዘብ ችያለሁ። አሁን ወደ ተግባር የምንገባበት ጊዜ ነው” አለ። አኔም:-

“ልክ ብለሃል ዓማር! የኡስታዝ ሉቅማን ምክሮችና የላቁ አስተሳሰቦች እኛንም ሆነ በዙሪያችን ያሉ ሰዎችን መለወጥ ይችሉ ዘንድ መንቀሳቀስ ይኖርብናል” ስል ሃሳቤን አከልኩ።

“የመጀመሪያው ተግባራችን የንባብ ክበብ ማቋቋም ይሆናል። ለጊዜው ቁጥራችን በቂ ነው። እንዲያውም ቁጥራችን አነስ ማለቱ የምናቅዳቸውን ሥራዎች በቀላሉ መፈፀም ያስችለናል። በሂደት ግን ቁጥሩን እየጨመርንና እያስፋነው መሄድ እንችላለን” አለ አዩብ የመነሻ ሃሳብ እየሰነዘረ። ዳንኤል አስከትሎ:-

“ከኡስታዝ ሉቅማን ገለፃ እንደተረዳነው የየትኛውም አዎንታዊ ለውጥ መነሻ የአስተሳሰብ ለውጥ ነው። የአስተሳሰብ ለውጥ ለማምጣት ደግሞ ዕውቀትን በትጋት መገብዩት ብቸኛው መንገድ ነው። ኡስታዙ በምክራቸው እንዳሳሰቡን የንባብ ክበብ በማቋቋምና መርሃ ግብር በማውጣት ብንጀምር መልካም ነው” ሲል ሃሳብ ሰጠ። ሁላችንንም ያግባባ ሃሳብ ነበር።

አምስቱ ዳደኞች ጉዞው ረዥምና ፈታኝ እንደሆነ አላጣነውም። መጀመሪያ ግን ይኖርበታል። የሚጀመረው ደግሞ ከራሳችን እንደሆነ ተማምነናል። ቀጣዩ ሥራችን የአስተሳሰብ ለውጥ ማምጣት የሚያስችል ዕቅድ ማዘጋጀት ነበር። በቅድሚያ ራሳችንን በዕውቀት እንዴት ማበልፀግ እንዳለብን በጥልቅ ተወያየን። የተለያዩ ሃሳቦች ከተንሸራሸሩ በኋላ እንደመነሻ ሊሆን የሚችል ዕቅድ አወጣን።

“የዕቅዱ ዋና ዓላማ የኛን የንባብ ልምድና የግንዛቤ ደረጃ እስከ አሁን ከነበረን ሁኔታ ይበልጥ ማሳደግ ይሆናል። ለዚህም የሚከተሉትን ስራዎች በነፍስ ወከፍ እንተገብራለን” ሲል ዓማር የውይይቱን ዋነኛ ሃሳብ አጠቃለለ። ውይይታችን ብዙ ጊዜ የሚመራው በዓማር ነው። ሃሳቦችን ጠቅለል አድርጎ ማሳካቱን ይችልበታል። ‘እባክህ ቀጥል’ በሚል ዓይነት በፅሞና መከታተላችንን ቀጥለናል።

1ኛ፡- እያንዳንዳችን በየቀኑ ሙያችንን ከሚመለከቱ መጻሕፍት ውጭ ማነበራዊ፣ ሃይማኖታዊ፣ ፖለቲካዊና ስነ-ልቦናዊ ጉዳዮች ላይ ቢያንስ ቢያንስ ሰላሳ ገፅ እናነባለን። በዚህም በአማካኝ ሁለት መቶ ገፅ ያላቸውን መጽሐፍት በየሳምንቱ ማንበብ ይቻላል። በአላህ ፈቃድ።

2ኛ፡- ለመጀመር ያክል አምስት መጻሕፍት በመምረጥ ለሦስት ሳምንት ያህል የተመረጡትን መጻሕፍት በመካከላችን በማዘዋወር እናነባቸዋለን። ለዚህም ይረዳ ዘንድ እያንዳንዳችን አንድ አንድ መጻሕፍ ለንባብ ከበቡ እናስመዘግባለን። መጻሕፍቱ የነፍስ ወከፍ መዋጪችን ይሆናሉ።

3ኛ፡- ከአምስት ሣምንታት በኋላ አንድ የሻይ ቡና ፕሮግራም ይኖረናል። በዚህ የሻይ ቡና ፕሮግራም እያንዳንዳችን የተመደበልንን አንድ መጽሐፍ ዳሰሳ እናደርጋለን። ሌሎቻችንም ያንኑ መጽሐፍ በአምስት ሳምንት ጊዜ ውስጥ ያነበብነው በመሆኑ ተጨማሪ ሃሳቦችን መሰንዘር ያስችለናል፤ ተቃራኒ ሃሳቦችን በማቅረብ በመጽሐፉ ውስጥ የተጠቀሱ ርዕሰ-ጉዳዮችን መተቸት ይቻላል፤ ምሁራዊ ክርክር ሊደረግበትም ይችላል፤ በዚህ መንገድ ለሀገራችን ነባራዊ ሁኔታ ሊጠቅም የሚችል ተሞክሮ ከመጽሐፉ ይቀሰማል።

4ኛ፡- አምስቱ መጻሕፍት በአምስታችንም ዳሰሳ ከተደረገባቸውና ጥልቅ ውይይት ከተደረገባቸው በኋላ ሌሎች አምስት መጻሕፍት በድጋሚ ይመረጣሉ፤ ከላይ በተጠቀሰው ሁኔታ የመጽሐፍ ዳሰሳ መርሐ-ግብሩ ይቀጥላል። ይህም ቢያንስ ለስድስት ወራት ይዘልቃል።” ሲል ዓማር በውይይታችን ላይ የተንሸራሸሩትን ሃሳቦች አጠቃለለ።

“አንድ መነሻ በቂ ይመስላል። አቅዱን እያዳበርነው፤ አሰራሩን እያሻሻልነው ስለምንሄድ አንድ መጀመሪያ በጣም ጥሩ ነው ያቀረብከው። መቼም አላህ አልኩና ወንድሜ ዓማርን በፈገግታ ተመለከትኩት። ዶ/ር መገርሳም ቀጠለና፡-

“እኔም በጣም ተመችቶኛል፤ አሁን በቀጥታ ወደ ተግባር መግባት ብቻ ነው። የመጽሐፍ መረጣችን ከተለያዩ የሕይወት ዘርፍ ቢሆን መልካም ነው። ምክንያቱም ምርጥ መጻሕፍት መርጠን ለመገናኘት ቀጠሮ ያዘን። ከሦስት ቀናት በኋላ ተገናኝተን መጻሕፍቱን ተመዳደርን። እያንዳንዳችን የተመደበልንን መጽሐፍ ማስታወሻ በመያዝ ማንበብ እንዳለብንና የዳሰሳ ፕሮግራማችን ላይ ማቅረብ እንደሚጠበቅብን ተነጋገርን። ረዥሙ ጉዞ እንዲህ ተጀመረ፤ ራስን በዕውቀት የማነፁ ሂደት በጽኑ መሰረት ላይ እንዲህ ተወጠነ።

የመጻሕፍት ዳሰሳ ፕሮግራማችን በአምስት ሳምንቱ ቀጠለ። ከስድስት ወራት በኋላ እያንዳንዳችን ሃያ አምስት ምርጥ መጻሕፍት ማንበብ ቻልን። ሁሉንም መጻሕፍት በጥልቀት ተወያይተንባቸዋል። ስለሕይወት ያለንን ዕይታ በእጅጉ እንድናስፋ ረድተውናል፤ የሀገራችንን ታሪክ፣ ባህልና ፖለቲካ በመጠኑም ቢሆን የሚዳስሱ በመሆናቸው ጠቃሚ ሆነው አልፈዋል። ስለ እምነታችን የተፃፉት መጻሕፍትም የግንዛቤ አድማሳችንን ያስፋ ነበሩ።

* * *

የመጻሕፍት እቁብ

ለመጻሕፍት ዳሰሳ ፕሮግራማችን የተገናኘው በአዩብ መኖሪያ ቤት ውስጥ ነበር። አስደሳች ጊዜ አሳልፈናል። ከቀረቡት ዳሰሳዎች በመነሳት የተለያዩ ሃሳቦች ተንሸራሽረዋል፤ ክርክሮች ተደርገዋል። በውጤቱም በተለያዩ ጉዳዮች ላይ ያለን ግንዛቤ በእጅጉ ሰፍቷል።

በመለስተኛ የግል ቢዝነስ የምንተዳደር አለያም በመንግስት ተቋማት ተቀጥረን አየሠራን ያለን ደመወዝተኞች ከመሆናችን አንፃር አንዳንድ ውድና በጣም አስፈላጊ መጻሕፍት የመግዛት አቅማችን ውስን ነበር። በዚህም ሳብያ “Book World” ውስጥ የሚገኙ አዳዲስ መጻሕፍትን ከዚያም አልፎ ውጭ ሀገር የሚገኙ አነጋጋሪ መጻሕፍትን በቀላሉ ማግኘት አይቻለንም። ይህንን ችግር እንዴት መፍታት እንዳለብን መነጋገር ቀጥለናል። አዩብ አንድ ሃሳብ አቀረበ፡-

“ወንድሞቼ! ለምን እንዲህ አናደርግም?!” ሲል የመፍትሔ ሃሳቡን ጀመረ። እኔም ሆነ ጓደኞቼ ይህንን ችግር ሊያቃልል የሚችለውን መፍትሔ ለማድመጥ ቸኩለናል። የሀገር ውስጥ መጻሕፍትን ቢሆን ዋጋቸውን መቼ ቻልነውና? ሃሳቡ በአጠቃላይ የመጽሐፍ ችግራችንን የሚቀርፍ ይሆናል ብለን ገመትን። አዩብ ቀጠለ፡-

“እቁብ ለምን አንጥልም?” አለን።

“እንዴት?” በአንድ ድምፅ ጠየቅን።

“እንዴት መሰላችሁ? በሳምንት ወይም በወር አምስታችንም የተወሰነ ገንዘብ እቁብ እንጣል። ከተወሰኑ ሳምንታት ወይም ወራት በኋላ አጣ እናወጣና እቁቡ የደረሰው ሰው የፈለገውን መጽሐፍ እንዲገዛ እናደርጋለን። መጻሕፍቱ በእርሱ ስም ተመዝግበው ሁላችንም እየተዋዋሰን እናነባቸዋለን፤ በመጨረሻም ለባለቤቱ ይመለሳሉ። የሚቀጥለው እቁብ ደግሞ ለሌላኛችን ይደርሰናል። በተመሳሳይ መልኩ ሁላችንም እየተዋዋሰን ካነበብናቸው በኋላ ለባለቤቱ ይመለሳሉ።

በዚህ መልኩ አንድም የመጻሕፍት ችግራችንን ስንቀርፍ በሌላ መልኩ ደግሞ የግል ቤተ-መጻሕፍታችንን በሂደት እያደረጀን እንሄዳለን። ኢንሻአላህ እኛም የዕድሜ

ባለፈው ጊዜ ስንሆን የኢስታዝ ሉቅማን ዓይነት ቤተ-መጽሐፍት ይኖረናል።” አለ አዩብ ህልሙ ሲሳካ እየታየው። የሚያምረው የኢስታዝ ሉቅማን ቤተ-መጽሐፍት በዓይነ ህሊናዬ ታየኝና ፈገግ በማለት በሃሳቡ መስማማቴን ገለፅኩ።

“ግሩም ሃሳብ!” አለ ዳንኤል አድናቆቱን እየገለፀ። ዓማር ቀበል አደረገና፡-

“እቁብ የደረሰው ሰው ግን ከመጽሐፍ ውጭ ሌላ ነገር መግዛት ከልከል ነው! ሱሪ ወይም ሸሚዝ ብትገዙበት እኔ የለሁበትም። እንደ አሚርነቴ⁶⁰ ጠበቅ ያለ እርምጃ ልወስድ እችላለሁ” አለን ቀልድ እያከለ። እኛም ቀልዱን በሳቅ አጅቦን በሃሳቡ መስማማታችንን ገለፅንለት።

“በጣም ጥሩ! አሁን ወደ ተግባር እንግባ” ስል ዶ/ር መገርሳ ቀበል አደረገና፡-

“ታዲያ ምርጥ ምርጥ ሃሳብ መነጋገር ብቻ ምን ሊፈይድ? ዋናው ነገር ተግባሩ ነው። እሺ በምን ያህል ብር እንጀምር? በየሰንት ጊዜውስ እቁብ ይጣል?” አለን ሃሳቡን ለመተግበር የሚያስችሉ ጥያቄዎች በማንሳት።

“እንደሚመስለኝ ለመዝናኛ የምናወጣውን ወጪ በጥቂቱ ብንቀንስ እንኳ ሌሎች መሰረታዊ የቤተሰብና የግል ወጪያችንን ሳናዛባ እቁቡን መጣል እንችላለን። ምናልባት ለመጀመሪያ በሳምንት ሃምሳ ብር ወይም በወር ሁለት መቶ ብር የሚከብደን አይመስለኝም” አለ አዩብ የእቁቡን ምንጭም እያመለከተ።

“መጀመሪያው ላይ ትንሽ ባይሆን የተሻለ ይመስለኛል። በሳምንት መቶ ብር ወይም በወር አራት መቶ ብር ቢሆን መልካም ነው። ምክንያቱም ከውጭ ሀገራት የምናስመጣቸው መጻሕፍት ውድ ሊሆኑ ይችላሉ” አለ ዳንኤል ምክንያቱን በማከል። ዶ/ር መገርሳ በበኩሉ የዳንኤልን ሃሳብ ደገፈ።

ዓማር ሁሉንም ሃሳቦች ካዳመጠ በኋላ፡-

“ለሚቀጥሉት ሦስት ወራት ሊሆኑ የሚችሉ መጻሕፍት በእጃችን ይገኛሉ። እነኚህን መጻሕፍት እስከምናነብና ዳሰሳ ፕሮግራማችንን እስከምናከናውን መዋጮው በወር ሁለት መቶ ብር ሆኖ ቢቀጥል መልካም ነው። ምክንያቱም ከሦስት ወራት በኋላ ሦስት ሺ ብር ይኖረናል ማለት ነው። ይህም ዋጋቸው ሦስት መቶ ብር የሆኑ አሥር

⁶⁰ አሚር: የቡድን መሪ

መጻሕፍት መግዛት ያስችለናል" የሚል ማጠቃለያ ሰጠበት። ዓማር ሁለት መቶ ብር ከኪሱ በማውጣት እዩብ ፊት ላይ አስቀመጠና፡-

"እቁቡ ተጀመረ!" በማለት አበሰረ። እኔም በበኩሌ መዋጮቹን ከፈልኩ፤ ዳንኤል፤ ዶ/ር መገርሳና እዩብም ተከተሉ። የእቁቡ ገንዘብ እዩብ ጋር እንዲቀመጥ አደረግንና የንባብ ጥማታችንን የምናረካበት የመጻሕፍት እቁብ በዚህ መልኩ ተጠነሰሰ።

* * *

ኡስታዝን ዚያራ

የንባብ ክበባችን አስደሳች መዝናኛችን ከሆነ እነሆ ስድስት ወራትን አስቆጠርን። በጎንዮሽ ከምናነባቸው መጻሕፍት፣ መጽሔቶችና ጋዜጦች ውጭ እያንዳንዳችን በነፍስ ወከፍ ሃያ አራት መጻሕፍት ማንበብ ችለናል። አስራ አምስት ክበባችን ይበልጥ ማራኪ አድርጎታል። የመጻሕፍቱ የተለያዩ ዓይነት መሆን እየተደራጀ መጥቷል። በዚህ ሁኔታ ነበር ኡስታዝ ሉቅማንን እንድንጎበኝና የሠራናቸውን ሥራዎች እንድናስረዳ እኔና ዓማር የቤት ሥራ የተሰጠን። ወደ መኖሪያ ቤታቸው አመራን። ሞቅ ባለ ፈገግታ ተቀበሉን።

ኡስታዝ ሉቅማን ከስድስት ወራት በፊት ከነበሩበት የተሻለ ሁኔታ ላይ ነበሩ። የጤናቸው መሻሻል ምስጢር ምን እንደሆነ ጠየቅናቸው።

“ሰሞኑን ከአሜሪካን አገር ልጄ ደስ የሚል ስጦታ ልካልኛለች። ለዛ ይሆናል እንዲህ ነቃ ብዬ ያያችሁኝ” አሉ ኡስታዝ አውነትም እንደተደሰቱ በሚያሳይ ውብ ገፅታ ታጅበው።

“ምን ነበር ስጦታው? ለኛም አይደርሰንም እንዴ?” አለ ዓማር በፈገግታ ተውጦ።

“በጣም ደስ የሚልና ለሁላችሁም የሚበቃ ስጦታ ነው እንጂ” አሉና ስለ ስጦታው ያወጉን ጀመር።

“ፈረንጆቹ ከመኖሪያ ቤታቸው እስከ ሥራ ቦታቸው ባለው ርቀት ሳቢያ እንዳንዴ አንድ ሰዓት ወይም ከዛ በላይ መኪና እንዲነዱ ይገደዳሉ። ታዲያ ይህንን ሰዓት ያለ ንባብ ማሳለፍ እንደሌለባቸው ያውቃሉ። ሌላ ትርፍ ጊዜም ላይኖራቸው ይችላል። ታዲያ የመጻሕፍት አሳታሚ ድርጅቶች አንድ መላ ዘየዱ። የሚታተሙ መጻሕፍት በድምፅ ተቀርፀው ለአንባቢያን እንዲቀርቡ አደረጉ፤ እናም ረጅም ሰዓታት መኪና ለሚነዱ ሰዎች እጅግ በጣም ጠቃሚ ስጦታ ሆነላቸው። ‘መጽሐፍ አድማጮች’ ተበራከቱ። ልጄም አላህ ይጠብቃትና ለንባብ ያለኝን ፍቅር ስለምታውቅ በድምፅ የተቀረፁ ጥሩ ጥሩ መጻሕፍት ላከችልኝ። ለዛ ነው እንዲህ ነቃ ብዬ የምትመለከቱኝ” አሉን ኡስታዝ በፈገግታ ተውጦ።

እኛም ኡስታዛችን እንዲህ ተደስተው ማየታችን በራሱ ታላቅ ደስታ ሰጠን። የሰማነው ነገር በጣም አስገርሞናል። ምናልባት የሕብረተሰባችንን የንባብ ባህል ለመቀየር በምናደርገው ጥረት ውስጥ የሀገራችንን መጻሕፍት በድምፅ መቀየርም ሥራችን እንደሚሆን አሰብኩ።

“ኢንሻአላህ ምናልባት መጻሕፍቱን በህትመት መልኩ የማታገኙዋቸው ከሆነ አውሳችሁና ታደምጧቸዋላችሁ” አሉንና የጉብኝታችንን ምክንያት ጠየቁን።

“እርስዎን መጎብኘት የፈለግነው ከርስዎ ከተለያየን በኋላ የሠራናቸውን ሥራዎች ለርስዎ ለመግለፅ እና ተጨማሪ ሃሳብ ለመውሰድ ነው” አልኳቸው።

በስድስት ወራት ውስጥ ያከናወንናቸውን ተግባራት አጭርና ግልፅ በሆነ መልኩ ዓማር አቀረበላቸው።

“በጣም የሚደንቅ ነው” አሉ ኡስታዝ በደስታ ፈታቸው እየፈካ።

“የንባብ ከባቢያዊ ሁኔታ መፍጠራችሁ በጣም ደስ የሚል ነገር ነው። ይህ በርግጥም የንባብን ባህል ለማምጣት በእጅጉ ኢጋዥ ነው። በተለይ ‘የመጻሕፍት እቅብ’ ያላችሁት በጣም ደስ ብሎኛል። እንዲህ የራሳችሁን የተለያዩ ፈጠራዎች ማከላችሁ የሚበረታታ ነው። እኔም የእቁቡ አባል ብሆን ደስ ይለኛል። ሽማግሌ አታስገቡም እንዴ?” አሉና ፈገግ እያሉ ቀለዱን። እኛም በፈገግታ አፀፋውን መለስን። ውስጣችን በከፍተኛ ሞራል ተሞልቷል።

ከበባችንን ይበልጥ ሊያዳብርልን የሚችል ሃሳብ ከኡስታዙ እየጠየቅን ነው። ኡስታዙ ለስድስት ወራት ያህል በንባብና በውይይት ያሳለፍነው ጊዜ ከፍተኛ ልምድ የሰጠን መሆኑን እንደማይጠራጠሩ ገለፁልን። ከፍ ወዳለ የንባብ መንገድ ሊያሳድገን የሚችል አንድ ሃሳብ ሰነዘሩ።

“እስከዛሬ የምታደርጉት መጻሕፍትን አንብባችሁ የምትወያዩባቸው በእኛ መጻሕፍት የተነሱ ሃሳቦችን ነበር። ከዚህ በኋላ ግን አሰራሩን የተለየ ታደርጉታላችሁ። አንድ የመወያያ ጉዳይ ይመረጥና በተመረጠው ጉዳይ ዙሪያ የተለያዩ መጻሕፍትን አንብባችሁ በመምጣት ትወያያላችሁ፤ ትከራከራላችሁ፤ በመጨረሻም የምትስማሙበት ነጥብ ኖረም አልኖረም ሃሳባችሁን ታንሸራሽራላችሁ፤ የሃሳብ ልዩነቶቻችሁን በመከባበር ትፈታላችሁ” በማለት ወደ ጥናትና ምርምር የሚያስገባንን ሰፊ የዕውቀት በር ወለል አድርገው አሳዩን።

ሃሳቡ የሁላችንንም ቀልብ የገዛ ነበር። እዛው በተቀመጥኩበት ስለምንወያይባቸው አጀንዳዎች ነበር የማብሰለስለው። “ሰብዓዊ መብቶችና ነፃነቶች”፣ “ሽብርተኝነት”፣ “ዕድገት”፣ “ድህነት”፣ “ምክንያቱና መፍትሄው”፣ “የአካባቢ ጥበቃ”፣... በርካታ ርዕሰ ጉዳዮች ወደ አዕምሮዬ ተዘገደገዱ። የዓማር ድምፅ ነበር ከገባሁበት የሃሳብ ባህር ያስወጣኝ፡-

“አባዬ! በጣም ጥሩ ሃሳብ ነው የሰጠኸን። የንባብ ባህላችንን በአጅጉ አንድናዳብር የሚያግዝን ይመስለኛል። በአንድ ርዕሰ ጉዳይ በርካታ ያሉ መጻሕፍትን ማግለበጥ ከቻልን በዛ ጉዳይ ላይ ጥልቅ ግንዛቤ ይኖረናል - ኢንሻአላህ” አለና ሃሳቡን አሳረገ። ኡስታዙ ቀጠሉና እንዲህ አሉን፡-

“ለመጀመር ያህል ‘የእምነት ነፃነት በኢስላም ዕይታ’ በሚል ርዕስ የተለያዩ መጻሕፍትን አንብባችሁ ብትወያዩ መልካም ነው። በዘመናችን እጅግ የተዛባ ግንዛቤ ከተያዘባቸው ጉዳዮች አንዱ ይህ ፅንሰ-ሃሳብ ነው። ስለሆነም በሃይማኖታችሁ ስለ እምነት ነፃነት ያለውን መለኮታዊ አስተምህሮ ጠንቅቃችሁ ማወቅና ግልፅ ምልከታ ማዳበር ይኖርባችኋል። እናንተ ዕውቀትን መሠረት ያደረገ ግልፅ ዕይታ ሳይኖራችሁ ለሌላ እምነት ተከታይ ወገኖቻችሁ እንዴት እውነታውን ልታስረዱ ትችላላችሁ? ስለዚህም ነው በዚህ ርዕሰ-ጉዳይ ላይ ጥልቅ ጥናትና ውይይት ብታደርጉ መልካም ነው የምላችሁ” የኡስታዙ አስተያየት ተስማምቶኛል።

“መልካም ኡስታዝ። በርዕሰ ጉዳዩ ላይ በምናደርገው ጥናት የርስዎን ቤተ-መጻሕፍት ይፈቅዱልን ዘንድ እንጠይቃለን” አልኩ በትሕትና።

“አይ ልጆቼ! ድሮስ ቤተ-መጻሕፍቱ የማን ሆነና?! የናንተው አይደል?! በማንኛውም ጊዜ መጠቀም ትችላላችሁ” አሉን ከልብ በመነጨ ፈገግታ ተውጠው።

* * *

የኡስታዙ አደራ

ኡስታዙ ሉቅማን ሃሳባቸውን መረዳታችን አስደስቷቸዋል። ትኩር ብለው
አየተመለከቱን ንግግራቸውን ቀጠሉ፡-

“ልጆቼ! አንድ አደራ የምላችሁ ጉዳይ አለ። ይህ አደራ አላህ (ሱወ)
ከመጀመሪያ አስከ መጨረሻ ላሉ ነቢያት በሙሉ ያስተላለፈው ትዕዛዝ ነው፤ እነርሱም
ለተከታዮቻቸው አድርሰዋል” አሉና አንገታቸውን አቀርቅረው በሃሳብ ተዋጡ።
አደራውን ለማድመጥ ጓጉተናል። ኡስታዙ ካቀረቀሩበት ቀና አሉና የተከበረውን
የአላህን ቃል አንዲህ አነበቡል፡-

“እነዚያንም ከበፊታችሁ መጽሐፍን የተሰጡትን እናንተንም አላህን ፍሩ በማለት
በእርግጥ አዘዝን።” (አን-ኒሳአ:131)

“ያ ትዕዛዝ ተቅዋ ነው። በየትኛውም ተግባራችሁ አላህን ፍሩ፤ መልካም
ሥራ ስትሠሩ የጌታችሁን ወዴታ ፍለጋ ይሁን፤ ወደ ከፉ ነገር የሚገፋፋ ሰይጣናዊ
ስሜት ሲያጋጥማችሁ ኃያሉን ጌታ አስታውሳችሁ ከተግባሩ ራቁ፤ በስህተት
የእምላካችሁን ከልከላ ተዳፍራችሁ ራሳችሁን ስታገኙ ወደ አላህ በፍጥነት ተመለሱ፤
ተውባ በማድረግ ኃጢአታችሁን አጠቡ፤ የሰዎችን መብት ነክታችሁ ከሆነ ካፈችው
ወይም ይቅርታ ጠይቋቸው። እንግዲህ ተቅዋ ይህንን ሁሉ ያካትታል። ትልቁ
አደራዬም ይኼው ነው”

‘እውነትም ትልቅ አደራ’ አልኩ በልቤ። በእኔና በተቅዋ መካከል ያለው
ርቀት በጅጉ አሳስቦኛል፤ የኃጢአቶቼ መብዛት አሳፍሮኛል፤ በእርግጥም ወደ መሐሪና
አዛኙ ጌታዬ በፍጥነት ተመልሼ ትከከለኛ መስመር ውስጥ ካልገባሁ ዱኒያም ሆነ
አኼራዬ እንደሚበላሽ አምኛለሁ። የኡስታዙ ንግግር ወዲያና ወዲህ ከሚገጠኝ የሃሳብ
ማዕበል አስወጣኝ፡-

“የፍጥረት ዓለሙ ዓይነታ ታላቁ ነቢይ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እንዲህ ሊሉ
መከረዋል፡-

“የትም ብትሆን አላህን ፍራ!”⁶¹

“በቻችሁንም ይሁን በሰዎች መካከል ሆናችሁ በየትኛውም ሁኔታ አላህን ፍሩ። አላህን የሚፈራ ሰው ምጡቅ ሰብዕና መላበሱ፤ የታላቅነትን ፀጋ መጎናፀፉና የሰኬት ማማን መቆናጠጡ አይቀሬ መሆኑን አትርሱ” አሉና በፈገገታ ተውጠው በሃላብ ርቀው ሄዱ። ፈገግታቸው አንድ ያስታወሱት ነገር እንዳለ ያሳብቃል። ከጥቂት ዝምታ በኋላ ወደኛ አየተመለከቱ፡-

“በአስልምና ታሪክ አንድ ከተቅዋ ጋር የተገናኘ ድንቅ ከሰተት እጫውታችኋለሁ” አሉን። ደስታችን ከፍ ያለ ነበር። ኡስታዙ ከሚያሰጩብጡን ሃሳቦች ጋር አያይዘው የሚያጫውትን ታሪኮች ግንዛቤያችንን አሳድገውልናል።

* * *

⁶¹ እቡ ዳውድና ቱርሙዚይ ዘግበውታል

“ይቅርታ አላደርግልህም”

ኡስታዝ ሉቅማን የከንፈራቸውን ጥጋግ ጠረግ አደረጉና ትረካቸውን ቀጠሉ፡-

“ወጣት ነው። አላህን የሚፈራ ወጣት! ልቡ በጌታው ፍቅር የተሞላ ወጣት! ከዕለታት በአንዱ ወጣቱ ጉዞ ላይ እያለ ከፍተኛ ረሀብ ይሠማዋል። ድንገት በመንገዱ ላይ ከግለሰብ አጥር አልፎ የተንዘረገ ወይን ይመለከታል። ረሃቡ ሌላ ነገር ለማለብ ጊዜ የሚሰጠው አልነበረም። እናም ፍሬዎቹን ቀጥፎ ይመገባል። ፍሬዎቹን ያለባለቤቱ ፈቃድ መመገቡ የታወሰው ረሃቡ ጋብ ሲልለት ነበር። እናም ድንጋጤ ወረረው። ባለቤቱን ይቅርታ መጠየቅ እንዳለበት አመነ። በዋና በር በኩል ወደግቢው አመራና ወደ ውስጥ ገባ። በግቢው ውስጥ ያገኘው አንድ ትልቅ አዛውንትን ነበር። ኢስላማዊ ሰላምታ ከተለዋወጡ በኋላ አዛውንቱ፡-

‘ልጄ! ምን ፈልገህ ነው?’ በማለት ጠየቁት።

‘አባቴ! ያለፈቃድዎ በረሃብ ምክንያት ከአጥር ውጭ የተንዘረገውን ወይን ተመግብኩ። ያለፈቃድ መብላቴ የታወሰኝ ረሃቤ በረድ ሲልልኝ ብቻ ነው። ለዚህም ነው ይቅርታ ለመጠየቅ የመጣሁት’ ሲል የመጣበትን ጉዳይ አስረዳ። አዛውንቱ ወጣቱ የተናገረውን በፅሞና ካደመጡ በኋላ፡-

‘እኔ እንኳ ይቅርታ አላደርግልህም’ አሉት። ወጣቱ በሰማው ምላሽ ደነገጠ። ‘ነገ አላህ (ሱወ) ዘንድ በሰው ሐቅ⁶² ጉዳይ ሰጠየቅ ምን ሊውጠኝ ነው... ምክንያቴን ነግሬያችኋለሁ። ምናለበት ይቅርታ ቢደርግልኝ፤ ሲል በሃሳብ ተዋጠ፤ በትካዜ ተብሰለሰለ። ከሃሳቡ ያነቃው የአዛውንቱ ድምፅ ነበር።

‘እኔ ይቅርታ የማደርግልህ በአንድ ቅድመ ሁኔታ ነው’ ሲሉት ፈጠን ብሎ፡-

‘ምንድን ነው ቅድመ ሁኔታው?’ ሲል በጉጉት ጠየቃቸው።

“ምንም ዓይነት ቅድመ-ሁኔታ ይሁን ለመቀበል የወሰነ ይመስላል። እንዲህ አሉት፡-

⁶² ሐቅ፡ መብት

አንዲት ሴት ልጅ አለችኝ። ብዙ ነውር ያለባት በመሆኗ ምክንያት ሊያገባት ፈቃደኛ የሆነ ሰው አላገኘሁም። ማየት አትችልም፤ መናገርም ሆነ መስማት አትችልም፤ በተጨማሪም መንቀሳቀስ የማትችል የአካል ጉዳተኛ ናት። ታዲያ እኔ ይቅርታ የማድረግልህ ይህችን ሴት ልጄን አግብተህ የምትኖር ከሆነ ብቻ ነው አለች።

ወጣቱ ከሽማግሌው የሚሰማውን ማመን አልቻለም። እኔ የተመኘኝትን መርጫ ማግባት የምችል ገና ሊጋ ወጣት ነኝ። ቀሪውን አድሜዬን እንዲህ ዓይነት ችግር ካለባት ሴት ጋር ማሳለፍ ሊኖርብኝ ነው? ሲል በጭንቀት አጉተመተመ። ከራሱ ጋር ከፍተኛ ፀብ ውስጥ ገብቷል። እሺ ይህችን ሴት አግብቼ የአዛውንቱን ይቅርታ ማግኘት ካልቻልኩ ደግሞ ለተዳፈርኩት የሰው መብት ምላሽ አላህ ዘንድ ዕጣ ፈንታዬ ምን ይሆን? ሲል ከራሱ ጋር ተሟገተ። በመጨረሻም አንድ ውሳኔ ላይ ደረሰ።

የዚህች ዓለም ሕይወት አጭር ነች። ይህችን አጭር ሕይወት ተቸግራ ማሳለፉ በመጭው ዘለዓለማዊ ሕይወት ከሚደርስብኝ ቅጣት ይሻለኛል፤ ሲል ደመደመ። ይህንኑ ሃሳቡን ለአዛውንቱ ገለፀ።

‘በቅድመ-ሁኔታው ተስማምቻለሁ’ አላቸው።

የኒካሕ⁶³ ፕሮግራሙ ተፈፀመ። አዛውንቱ አባት ሴት ልጃቸው ወደምትገኝበት ክፍል ወጣቱን ጋበዙት። ወጣቱ ሙሽራ ክፍሉ ውስጥ ያለችዋን ሴት ተመለከተ። እጅግ በጣም የምታምር ቆንጆ ሴት ሆና አገኛት። ዓይኖቿ የሚማርኩ፤ ቁመናዋ የተስተካከለ እና ፈገግታዋ የማይጠገብ ዓይነት ማራኪ ወጣት ነበረች። ወጣቱ ጆሮዋ እንደሚሰማ እና እንደምትናገርም ያረጋገጠው ‘አሰላሙ ዐለይኩም’ ለሚለው ሊሰላማዊ ሰላምታ በሚያምር ድምጽ ምላሽ ስትሰጥ ነበር።

ወጣቱ በሁኔታው ግራ ገብቶታል። ከተነገረው ቅድመ-ሁኔታ በእጅጉ የተለየ ሁኔታ ላይ መሆኑ የግርታው ምክንያት ነበር። አዛውንቱ በስህተት ወደዚህች ቆንጆ ሴት እንዳስገቡት ጠረጠረ። እናም በፍጥነት ከዚህ ሴት መውጣት አለበት። የርሱ ካልሆነች ሴት ጋር መቆየቱ ከባድ ወንጀል እንደሆነ ያውቃል። አዛውንቱን በር ላይ አገኛቸው ። ከሁኔታው በማየት ግርታውን ተረድተዋል።

‘አይዞህ ልጄ! በቅድመ-ሁኔታ ያስቀመጥኩልህ ሴት ልጄ እርሷ ነች። ዐይኗ ሐራም አይቶ የማያውቅ አውር ነው። ጆሮዎቿም ቢሆኑ ሐራም ሰምተው አያውቁም፤

⁶³ ኒካሕ፡ ሊሰላማዊ የጋብቻ ሥነ-ሥርዓት

ምላሷ አላህ (ሱ.ወ.) የማይወደውን ነገር ተናግሮ አያውቅም፤ አግሮቿም አላህ ወዳልፈቀደው ቦታ ተንቀሳቅሰው አያውቁም፤ ሲሉ አስደሳቹን ዜና አበሰሩት።

አዛውንቱ እንዲህ በሚያምር ሁኔታ ያሳደጓትን ልጃቸውን እንዲያገባ የፈለጉት አላህን የሚፈራ ወጣት መሆኑን ስላስተዋሉ ነበር። ከዚህ ቀደም ተጠይቀው ሊደሯት ፈቃደኛ አልነበሩም። አሁን ግን የሚፈልጉት ዓይነት ወጣት ቤታቸው ድረስ ስተት ብሎ መጣላቸው። እርሳቸውም በብልህነት አጠመዱት።

የመጀመሪያውን ፈተና የሰው ሐቅ መጠንቀቅን በመፀፀቱ ያለፈ ቢሆንም ሌላ ሁለተኛ ፈተና አዘጋጅቷል። ይህንንም ፈተና በብቃት ተወጣ። በሦስተኛ ደረጃ የሚስት አይደለችም ብሎ ያሰባትን ሴት በፍጥነት መራቁ የወጣቱን የአላህ ፍራቻ ደረጃ የሚያረጋግጥ ነበር።

ወጣቱ ከአዛውንቱ በሰማው ብስራት ልቡ በደስታ ፈነደቀ። አላህን በእጅጉ አመሰገነ። ከውጧና አላህን ከምትፈራው ባለቤቱ ጋር የፍቅር፣ የዲባዳና የደስታ ሕይወት መኖር ጀመረ። የሁለቱ ጥንዶች ትዳር በአንድ ወንድ ልጅ ተባረከ። ወጣቱ የፍቅር ዓመታትን ከውደ ባለቤቱ ጋር ካሳለፈ በኋላ ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ። አባቱን ያጣው ሕፃን በዚያች ደግ ሴት እንክብካቤ ለዲልም ትልቅ ቦታ ሰጥቶ አደገ። እነሆ ያ በዕውቀት ፍቅር ያደገው ሕፃን ወጣትነቱን ለዕውቀት ሰጠና በእስልምና ታሪክ አንቱ የተሠኙ ሊቃውንት ተርታ ለመሰለፍ ቢቃ። ይህ የእስልምና ሊቅ ታላቁ ዓሊም ኢማም አል-አዕዞም በመባል የሚታወቁት አቡ ሐኒፋ ናቸው” አሉና ትረካቸውን አጠናቀቁ።

በኢስታዝ ሉቅማን ትረካ አፋችንን ከፍተኛ ቀረን። በእስልምና የመጀመሪያ የሆነው የ‘ሐነፊያህ’ የፊቅህ መዝሀብ⁶⁴ መሰራች የሆኑት ታላቅ ዓሊም የነኛ አላህን የሚፈሩ ጥንዶች ልጅ መሆናቸውን ስንሰማ በእጅጉ ተደመምን። ‘የተቅዋ ፍሬው ምንኛ ጣፋጭ ነው!’ አልኩ በውስጤ። አንድ የቁርአን አንቀጽ ታወሰኝና ጭንቅላቴን በአግራሞት ወዘወዝኩ፡-

“አላህንም የሚፈራ ሰው ለርሱ መውጫን ያደርግለታል። ከማያስበውም በኩል ሊላይገ ይሰጠዋል፤” (አጥ-ጦላቅ፡ 2-3)

⁶⁴ የፊቅህ መዝሀብ፡ የእስልምና ድንጋጌዎች የትምህርት ክፍል

ከኢሰታዝ ጋር የነበረን ቆይታ እንዲህ መልካም ልምድ የቀሰምንበት፤ የወደፊት የጥናትና የምርምር ሕይወታችንን የገራ የቤት ሥራ ይዘን የወጣንበትና ስለ ተቅዋ የተማርንበት ሆኖ ተቋጬ።

በዚህ ዕለት ከሰዓት በኋላ ከነዳንኤል ጋር ወደያዝነው ቀጠሮ አመራን። የቀጠሮው ቦታ ላይ ሁሉም ጓደኞቻችን በሰዓቱ ተገኝተዋል። ከኢሰታዝ ሉቅማን ጋር የነበረን ቆይታ አጫወትናቸው ኢሰታዙ ባቀረቡልን ሃሳብ መሠረት የምንወያይባቸውን ጉዳዮች መርጠን በሌላ ቀጠሮ እንድንገናኝ ተስማማን። የ'መጻሕፍት አቋብ'ን አስመልክቶ የግል ንባባችን ማጠናከር ያለብን በመሆኑና የግል ቤተ-መጻሕፍቶቻችን ይበልጥ ለማደርጀት እንችል ዘንድ አቁቡ እንዲቀጥል ወሰንን። በመወያያ ርዕሰ-ጉዳዮቹ ዙሪያ ሰፊ ውይይት ካደረግን በኋላ "የእምነት ነጻነት በኢሰላም አይታ" በሚል ርዕስ ዓማር፤ አቶብና አኔ ከአንድ ወር በኋላ ፕሮግራም ይዘን እንድንወያይ፤ በቀጣዩ ወር ደግሞ "ለውጥ፡- ተግዳሮቱና መፍትሄው" በሚል ርዕስ ሁላችንም ተዘጋጅተን እንድንገናኝ ተስማማን። በመጨረሻም ዶ/ር መገርሳ፡-

"አንድ ውለታ እንድትውሉልን አፈልጋለሁ" አለ - ወደ ዓማር እየተመለከተ።

"ምን ዓይነት ውለታ" አለ ዓማር። የሁላችንም ጥያቄ ነበር።

"ከሁለት ወራት በኋላ ስንገናኝ የተያዘውን ርዕሰ-ጉዳይ ከመወያየታችን በፊት "የእምነት ነጻነት በኢሰላም አይታ" በሚል ርዕስ የተወያየችሁባቸውን ዕውነታወች ማወቅ አፈልጋለሁ። ማናችንም በአንድ ወይም በሌላ መንገድ በመገናኛ ብዙሃን ተፅዕኖ ስር መሆናችን ግልፅ ነው። 'የእምነት ነጻነትን አስመልክቶ የእስልምና መሠረታዊ አስተምህሮ ምን ይላል?' የሚለው ጥያቄ የብዙዎቻችን ጥያቄ ነው" አለ ዶ/ር መገርሳ ለጥያቄው ምላሽ ለማግኘት በመጓጓዣ። ዳንኤል ቀበል አደረገና፡-

"መገርሳ እንዳለው እኔም በዚህ ጉዳይ ላይ የተወሰነ ዕውቀት ቢኖረኝ ደስ ይለኛል። ምክንያቱም የሀገር ወስጥም ይሁን የውጭ ሀገር የመገናኛ ብዙሃንን ዜና ለመከታተል ተቀምጦህ ስለ ኢሰላምና መስሊሞች አምንታዊም ይሁን አሉታዊ አንድ ወይም ሁለት ዘገባ ሳታዳምጥ ከመቀመጫህ አትነሳም። እናም ቅድሚያ እናንተ ጥናት አድርጋችሁ ለኛ ደግሞ ጠቅለል ያለ ሃሳብ(summary) ብታቀርቡልን መልካም ነው" አለ የመገርሳን ሃሳብ በመደገፍ። ጓደኞቻችን ባነሱት ሃሳብ መሠረት የደረሰንበትን ዕውነታ ልናቀርብላቸው ስምምነት ላይ ደርሰን ውይይታችንን ቋጬን።

* * *

6.

ክፍል ስድስት

የእምነት ነፃነት በኢሰልምና ዕይታ

ከአንድ ወር በኋላ የተገናኘው በአፀዶች በተዋበ አንድ መናፈሻ ውስጥ ነበር። የአበቦቹ መዓዛ መንፈሳችንን አድሶታል። ውብ ቀለማቸው ልቦናችንን ዘና አድርጎታል። ከዓስር ሰዓት በኋላ ያለው ነፋሻ አየር ልዩ መነቃቃትን ፈጥሮልናል። ሦስታችንም በተሰጠን ርዕስ ላይ ያቅማችንን ያህል ተዘጋጅተንበታል፤ መጻሕፍትን አገላብጠን፤ ድረ-ገጾችን በርብረንና ከራሳችን ጋር አውግተን ጠቃሚ ያልናቸውን ነጥቦች አጠር አድርገን ለማቅረብ ተሰናድተናል።

ዓማር እና አዩብ ላፕቶፖቻቸውን ከቦርሳዎቻቸው አውጥተው ጠረጴዛ ላይ ዘርግተዋል፤ እኔም ማስታወሻ ደብተሬን ከፈት አድርጌ የተዘጋጀሁባቸውን ነጥቦች ገረፍ ገረፍ አደረግኩ። ሁለት ማኪያቶና አንድ የወረደ ቡና በአስተናጋጁ ቀረበልን። የዕለቱን ውይይት የሚመራው አዩብ ነበር። በመካከሉ ጣልቃ መግባት እንደሚፈቀድና ነፃ ውይይት መሆኑን ከገለፀ በኋላ እኔ እጀምር ዘንድ ጋበዘኝ። የቀረበልኝን ቡና ፉት እያልኩ ውይይቱን ጀመርኩት።

“እሺ፡ ቢስሚላሂር-ረሕማኒር-ረሐይም” የዛሬውን ፕሮግራም እኔው ልጀምር፤ በሚቀጥሉት ፕሮግራሞቻችን አዩብ ከዛም ዓማር እንዲህ እያልን የተለያዩ ጉዳዮችን ኢንሻአላህ እንወያያለን” ሁለቱም ወንድሞቼ መስማማታቸውን ገለጹልኝ፤ ቀጠልኩ፡-

“የዛሬው ርዕስ ጉዳዮችን ‘የእምነት ነፃነት በኢሰልም ዕይታ’ የሚለው ነው። ከእምነት ነፃነት በፊት ግን ስለ ነፃነት ትንሽ ማለት ይኖርብናል። ምክንያቱም የእምነት ነፃነት የሰው ልጅ ሁለገብ ነፃነት አንድ ቅርንጫፍ ነውና። ምሁራን ነፃነትን ‘የአገሩ ግለሰብ ፍትህንና ሕግን በማይጋፋ መልኩ እና ሌሎች ሰዎችን በማይጎዳ ሁኔታ የመናገር ወይም የመተግበር ያልተገደበ መብት ነው።’ ሲሉ ይበይኑታል” አልኩና ንግግሬን ገታ አደረግኩ። እነ ዓማር በፅሞና እየተከታተሉኝ መሆኑን ተመልከትኩ። ማብራሪያዬን ቀጠልኩ፡-

“በኢሰልም ዕይታ ነፃነት ከሰው ልጅ ሕልውና ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ያለው ፅንሰ ሃሳብ ነው። ነፃነት በተለመደው ዕይታ ከአንድ አምባገነናዊ ስርዓት ወይም ቅኝ ግዛት ነፃ ከመውጣት ጋር ብቻ ሲዛመድ ይታያል። ዳሩ ግን ነፃነት ይህ ብቻ

አይደለም። ነፃነት የሰው ልጅ በተፈጥሮው የተቸረውን ሕጋዊ መብቶች ሁሉ ያለ አንዳች እቀባ መተግበር መቻልን የሚያመለክት ሰፊ ፅንሰ-ሃሳብ ነው። የማሰብ ነፃነት፣ ሃሳብን በነፃ የመግለፅ መብት፣ የእምነት ነፃነት፣ በከብር የመኖር መብት፣ በአጠቃላይ የግለሰብና የቡድን መብቶች የዚህ የነፃነት ክፍሎች ናቸው።

“ከነኝህ ነፃነቶችና መብቶች ውስጥ የእምነት ነፃነት ያለው ቦታ ምን ያህል ነው?” የዓማር ጥያቄ ነበር።

“እኔ ያገለበጥኳቸው መጻሕፍት በግልፅ የሚያስቀምጡት የእምነት ወይም የህሊና ነፃነት ዋነኛው የነፃነት ዓይነት እንደሆነ ነው” ስል ሃሳቤን ሰጠሁ። አዩብ የርሱም ሃሳብ እንደሆነ ገለፅ። ትንተናዬን ቀጠልኩ፡-

“በእስልምና የእምነት ነፃነት በማያሻማ መልኩ የተደነገገው በአል-በቀራህ ምዕራፍ ውስጥ ነው። እንዲህ ይነበባል፡-

“በሃይማኖት ማስገደድ የለም፤ ቅኑ መንገድ ከጠማማው በእርግጥ ተገለጠ፤ በጣምትም የሚከድና በአላህ የሚያምን ሰው ለርሷ መበጠስ የሌላትን ጠንካራ ዘለበት በእርግጥ ጨበጠ፤ አላህም ሰሚ አዋቂ ነው።” (አል-በቀራህ፡ 256)

ይህ ድንጋጌ የእስልምናን ታላቅነት የሚያገዝፈው፣ ከሌሎች አስተሳሰቦችና እምነቶች በእጅጉ የሚለየው መለኮታዊ ድንጋጌ የሰውን ልጅ የእምነት ነፃነት ያለ አንዳች ገደብ ያረጋገጠ ሆኖ በከብር ሃውልትነት ቆሟል” አልኩ። ዓማር ተጨማሪ ሃሳብ ነበረው።

“በጣም የሚገርመው” አለ ዓማር።

“በጣም የሚገርመው ይህ መለኮታዊ ድንጋጌ የወረደው መስሊሞች የበላይ በነበሩበት የመዲና ዘመን መሆኑ ነው። ድንጋጌው ከመነሻው የተደነገገው የእስልምናን የእምነት ነፃነት ለማስከበር አልነበረም። እስልምና በሃይማኖት ማስገደድ የለም ሲል ሌሎች እምነቶች የእምነት ነፃነትን የሚያጎናፅፍ እምነት መሆኑን ማስረገጡ ነው። መስሊሞች ማንም አካል አንድን እምነት አስገድዶ እንዲጭንባቸው እንደማይፈቅዱ ሁሉ በማንም ሰው ላይ እምነታቸውን በግዳጅ መጫን እንደማይችሉ የሚያሳስብ ነው።

በመካው የዳዕዋ ዘመን ኢ-አማንያን የሙስሊሞችን የእምነት ነፃነት በመንፈግ አምነታቸውን ይተው ዘንድ ከፍተኛ ጫና አድርሰዋል። ቀጥለውም የሚያደርሱት ስቃይና እንግልት ለውጥ ባለማምጣቱ የመደራደሪያ ሃሳብ አቅርበዋል፤ የመካ ኢ-አማንያን። ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ያቀረቡት የድርድር ሃሳብ 'አንድ ዓመት ያንተን አምላክ አናምልክ፤ በሚቀጥለው ደግሞ አንተ የኛን አምላክ አምልክ' የሚል ነበር። ዳሩ ግን የእምነት ነፃነት ጉዳይ ለድርድር የሚቀርብ ባለመሆኑ መለኮታዊ ውሳኔው ቆራጥና የማያሻማ ነበር፡-

“በላቸው፡-«አናንተ ከሐዲዎች ሆይ! ያንን የምትገዙትን (ጣዖት አሁን) አልግገዝም፡አናንተም እኔ የምግገዘውን (አምላክም አሁን) ተገዢዎች አይደላችሁም፡፡እኔም ያንን የተገዛችሁትን (ወደፊት) ተገዢ አይደለሁም፡፡ አናንተም እኔ የምግገዘውን (ወደፊት) ተገዢዎች አይደላችሁም፡፡ ለናንተ ሃይማኖታችሁ አልላችሁ፤ ለኔም ሃይማኖቴ አለኝ” (አል ካፈሩን፡ 1-6) ”

ዓማር ገለፃውን አሳረገ።

“ልክ ብለሃል ዓማር!” አለ አዩብ በበኩሉ።

“በመሰረቱ የእምነት ቦታው ልብ ነው። የሰው ልጅን ልቦና በግዳጅ እንዲያምን ማድረግ አይቻልም። መለኮታዊ ቃሉ ሁሉንም ዓይነት የማስገደጃ መንገዶች የከለከለው ለዚህ ነበር። ‘ላኢከራህ’ የሚለው የዐረብኛ ቃልም ይህንን እውነታ ፍፁማዊ በሆነ መልኩ ለማፅናት የተጠቀመበት ነው።

“በሃይማኖት ማስገደድ የለም”

ለምን? አንቀፁ ምላሽ ይሰጣል፡-

“ቅኑ መንገድ ከጠማማው በእርግጥ ተገለጠ” (አል-በቀራህ፡ 256)

እንዲህ ከሆነ ዘንዳ የመምረጥ ነፃነት በተፈጥሮው የተቸረው የሰው ልጅ ያሻውን ሊመርጥ መብቱ ነው። ኢስላም የሰው ልጅ ምርጫውን ያስተካከል ዘንድ ጥሪ ከማድረግ የዘለለ፤ የቅንነት መንገድን መምረጥ ያለውን ፋይዳ ከማብራራት ያለፈ ተልዕኮ የለውም። ኢስላም የሰው ልጅ ስለ ፈጣሪው፤ ስለ ራሱ እንዲሁም ስለ ፍጥረተ-ዓለሙ በተሳሰተ መልኩ ያዳበራቸውን አመለካከቶች በአመክኗዊ መግቱ አፈራርሶ ትክክለኛ አይታን በማመላከት ምርጫውን ለሰው ልጅ ይተዋል።

“በጣዖታትም የሚከድና በአላህ የሚያምን ሰው፤ ለርሷ መበጠሻ የሌላትን ጠንካራ ዘለበት በእርግጥ ጨበጠ፤” (አል-ብቀራህ: 256)

የሰው ልጅ ያሻውን የማመን መብቱን በተነፈገ ቅፅበት ሰብዓዊ ክብርና አጥቷል። ስለሆነም እስልምና የሰውን ልጅ ሰብዓዊ ክብርነት እውቅና የሚሰጥ በመሆኑ ይህንን የማያሻማ ድንጋጌ ደነገገ” አለ አዩብ ትንታኔውን ሲያሳርግ።

“ይህንኑ በተመለከተ ‘አን-ነምል’ ምዕራፍ ላይ የተጠቀሰውን አንቀጽ ተመልከቱ” አለ ዓማር።

“አንብብልን አስኪ ዓማር” አልኩት አንቀፁን ለማድመጥ በመጓጓት።

“አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ይላል፡-

“ቁርአንንም እንዳነብ (ታዝዣለሁ)። የተመራም ሰው፤ የሚመራው ለራሱ ብቻ ነው። የተሳሳተም ሰው እኔ ከአስጠንቃቂዎች ነኝ እንጂ ሌላ አይደለሁም” በለው” (አን-ነምል: 92)

ይህ አንቀጽ ነቢዩ (ሰ.ወ) እና ተከታዮቻቸው ሚናቸው ማስጠንቀቅ ብቻ መሆኑን በግልፅ ያትታል” ሲል ማብራሪያ አከለ። አዩብ ቀጠል አድርጎ እንዲህ አለ፡-

“የአል-ጋሺያህ ምዕራፍ ላይ አላህ (ሱ.ወ) የነቢዩን (ሰ.ወ) ሚና በማያሻማ ሁኔታ ያስቀምጣል፡-

“አሰታውሰ፤ አንተ አሰታዋሽ ብቻ ነህና። በነሱ ላይ ተጀመረ (አሰንዳጅ) አይደለህም።” (አል-ጋሺያህ: 21-22)

የሰው ልጅ የመረጠውን እምነት የመከተል መብቱ አሁንም በማያሻማ መልኩ ከታወጀባቸው የቁርአን አናቅጽ አንዱ እንዲህ ይነበባል፡-

“እውነቱም ከጌታችሁ ነው። የሻም ሰው ይመን፤ የሻም ሰው ይካድ” (አል-ከህፍ: 29)

የአላህ መልእክተኛ እና ተከታዮቻቸው ከአምላክ የሆነውን ቅን መንገድ ለሰው ልጆች የማመላከት ግዴታ ተጥሎባቸዋል። የሰው ልጆች ደግሞ ያሻቸውን ጎዳና የመምረጥ ነፃነት ተሰጥቷቸዋል። ዳሩ ግን እያንዳንዱ ግለሰብ የምርጫውን ውጤት

ታላሊት መውሰዱ አይቀሬ ነው። ከላይ በአል-ከህፍ ምዕራፍ የተጠቀሰው አንቀፅ መሰሉ ይዘት ይህንን ያፀናል፡-

“እውነቱም ከጌታችሁ ነው። የሻም ሰው ይመን፤ የሻም ሰው ይካድ።” በላቸው። እኛ ለበደለኞች አጥሯ በነሱ የከበበ የሆነችውን እሳት አዘጋጅተናል። (ከጥም) አርዳታንም ቢፈልጉ፤ እንደ ዘይት ዝቃጭ ባለ ፊቶችን በሚጠብስ ውሃ ይርረዳሉ። መጠጡ ከፋ! መደገፊያይቱም ምንኛ አስከፋች! እነዚያ ያመኑና መልካም ሰራዊቶችንም የሰሩ እኛ ሥራን ያሳመረን ሰው ምንዳ አናጠፋም።” (አል-ከህፍ፡ 29-30)

የአቶቤ ትንታኔ የሚያረካ ነበር። አንቀጾቹን ያገናኘበት መንገድ ኢስላም በእምነት ነፃነት ዙሪያ ያስቀመጠውን የማይናጋ መርህ ቁልጭ አድርጎ የሚያሳይ ነበር። ማስታወሻዬ ላይ ከዘመናችን ታላላቅ ምሁራን አንዱ የሆኑት ዶ/ር ሙሐመድ አልገዛሊን ንግግር ከትቤያለሁ። ለጓደኞቼ ሃሳቡን እንዲህ አካፈልኳቸው፡-

“ዶ/ር ሙሐመድ አልገዛሊ ያስቀመጡት እውነታ ያነሳናቸውን ነጥቦች የሚያፀና ነው። እንዲህ ሲሉ ጽፈዋል፡-

‘የሃይማኖት ነፃነትን የሚያረጋግጡና እምነት በግለሰብ የግል ውሳኔ ላይ ብቻ የሚገነባ ስለመሆኑ የሚያስረዱ ከአንድ መቶ በላይ አናቅፅ በቁርአን ውስጥ መቁጠር ችያለሁ። አናቅፁ ኢስላምን ለሰው ዘር በማድረስ ሂደት ላይ አንዳችም ዓይነት የማስገደድ ሁኔታ መኖር እንደሌለበት የደነገጉ ናቸው። ይህ እውነታ በዘጠነኛው ዓመተ ሂጅራ በወረደው የአት-ተውባህ ምዕራፍ ኢ-አማንያንን አስመልክቶ ምዕራፉን የቋጨበት አንቀፅ ላይ በግልፅ ይታያል። አንቀፁ የሚከተለው ነው፡-

“ቢያፈገፍጉም አላህ በቂዬ ነው፤ ከርሱ ሌላ አምላክ የለም፤ በርሱ ላይ ተጠጋሁ፤ እርሱም የታላቁ ዐርሽ ጌታ ነው በላቸው” (አት-ተውባህ፡ 129)

የምዕራፉ አጨራረስ አስልምና እምነቱን ካልተከተሉ ወገኖች ጋር ባለው ግንኙነት አንዳችም የማስገደድ ሽታ የሌለበት መለኮታዊ መመሪያ መሆኑን የሚያረጋግጥ ነው።” ስል ንግግሪን አሳረግኩ። ዓማር ቀጠል አደረገና፡-

“ዶ/ር ሙሐመድ አልገዛሊ እውነታውን በደንብ አስቀምጠውታል። ይህ አንቀፅ ለነቢያችን በራዕይ የተገለፀላቸው በዘጠነኛው ዓመተ ሂጅራ መሆኑ የነቢያችን (ሰ.ወ) ምድራዊ ተልዕኮ ሊገባደድ በተቃረበበትም ጊዜ ‘በሃይማኖት ማስገደድ የለም’ የሚለውን መርህ አጽንቶታል። በጣም የሚገርመው ግን ኢስላም እንኳንስ አስገድዶ

ወደ ሃይማኖቱ ሊያስገባ ቀርቶ ምእመናን ሃይማኖቱን በመከተላቸው ምክንያት ሊደርስባቸው የሚችለውን ፈተና አስቀድሞ ማተቱ ነው። በአል-ዒምራን ምዕራፍ የተጠቀሰውን የአላህ (ሱ.ወ) ቃል ተመልከቱ፡-

“በገንዘቦቻችሁና በነፍሶቻችሁ በአርግጥ ትፈተናላችሁ፤ ከነዚህም ከአናንተ በፊት መጽሐፍን ከተሰጡትና ከነዚህም ከኢጋሩት ብዙን ማሰቃየት ትሰማላችሁ፤ ብትታገቡና ብትጠነቀቁ፤ ይህ ከጥብቅ ነገሮች ነው።” (አል-ዒምራን: 186)

ስለዚህ እስልምና ሰዎችን ወደ እምነቱ ሲጠራ በማስገደድ ወይም ሃሳዊ ቃል ኪዳኖችን በመግባት አይደለም። አል-በቀራህ ምዕራፍም ላይ ተመሳሳይ አንቀፅ እናገኛለን።

“ከፍርሃትና ከረጋብም በጥቂት ነገር ከገንዘቦችና ከነፍሶችም ከፍራፍሬዎችም በመቀነስ በአርግጥ እንሞክራችኋለን፤ ታጋሾችንም (በገነት) አብሰራቸው።” (አል-በቀራህ: 155)

ሲል ዓማር ተጨማሪ ሃሳቦችን ሰነዘረ። አዩብ ቀበል አድርጎ፡-

“እነኚህ ከላይ ያነሳናቸው አንቀጾች የሚያስረዱት የሰው ልጅ ኢስላምን ሲመርጥ መነሻው በውስጡ ያለው ቅብራነት፤ የአመክኗዊ አሳማኝነት፤ የቀረበው ማስረጃ ብርቱነት እንጂ ጭፍን ተከታይነት ወይም ማገናዘብ የሌለበት የፍርሃት ስሜት መሆን እንደሌለበት ነው። እምነቱን በመምረጡ ሳቢያ ሊያጋጥመው የሚችለውን ፈተና በግልፅ ማስቀመጡም ለዚህ ነው። እስልምና በእንዲህ ያለ ልዩ ባህሪና ድንጋጌዎች በእምነት ላይ ማስገደድን ምንኛ ከራሱ እንደሚያርቅ በግልፅ ማየት ይቻላል” ንግግሪን ገታ አድርጌ እየቀዘቀዘ ያለውን ቡናዬን ፉት አልኩ። ቀጠልኩና፡-

“በነገራችን ላይ እስልምና ውስጥ የገቡ ሰዎች ብዙ ጊዜ በፅናት የሚዘልቁበት ዋነኛ ምስጢር ውስጡ የታመቀው የሰው ልጆችን ቀልብ የመግዛት አቅም ነው። መሐመድ ኢስማኢይል የተሰኙ የእስልምና ሊቅ የእስልምናን የሰው ልጅ ልቦና የመቆጣጠር አቅም እንዲህ ሲሉ ይገልፁታል፡-

‘እስልምና ውስጥ የገባ ሰው በተለያዩ አትክልቶች የተሞላ የአትክልት ቦታ ውስጥ እንደገባ ሰው ይመስላል። በአትክልት ቦታው ውስጥ ይበልጥ በተዘዋወረ ቁጥር የሚመለከታቸው ውብ ተፈጥሮዎች ልቡን በሐሴት ይሞሉታል። ከአትክልት ቦታው ውጭ ያለው ምድረ-በዳ በዓይነ-ሀሊናው ቁልጭ ብሎ ይታየዋል፤ እናም ከዚህ ውጭ ማራኪ የአትክልት ቦታ የመውጣት ሃሳብ ፈፅሞ ወደ አዕምሮው አይመጣም።’

በምሁሩ ገለፃ የተመሰጠው ዓማር ተጨማሪ ሃሳብ ሰነዘረ፡-

“አያችሁ ወንድሞቼ! የምሁሩ ምናባዊ ገለፃ የአስልምናን ውስጣዊ ማራኪነት የሚያሳይ ነው። ስለሆነም ይኸው ማራኪነቱ፤ አዕምሮን የማናገር ብቃቱና ውስጡ ስሜትን የማውጋት አቅሙ ትልቅ መሳሪያው ነው። ማስገደድ አያስፈልገውም፤ ሌሎች አምነቶች በምድር ላይ መሰበካቸው አያስጨንቀውም፤ በነፃ የውድድር ሜዳ ላይ አንደሚያሸንፍ እርግጠኛ በመሆኑ በሃይማኖቶች መካከል የሚፈጠርን ኃይል አዘል ፍልሚያ አይቀበልም። ‘በሃይማኖት ማስገደድ የለም።’ የማይለወጥ መርሁ ነው”

አንዲህ እየተቀባበልን ርዕሰ-ጉዳዩን ዳሰስነው። የተቀመጥንበት መናፈሻም አዳዲስ ሃሳቦች ለማፍለቅና ከአዕምሯችን ጫካ የተደበቁ መረጃዎችን እያሰሰን ለማውጣት የረዳን ይመስላል። አዩብ አንድ አስገራሚ ኢስላማዊ ብይን አጫወተን። ጉዳዩ በእንቅስቃሴ መልክ የቀረበ ነበር። ስለ አምነት ነፃነት የአስልምናን አቋም ፍንትው አድርጎ የሚያሳይ ሆኖ አገኘነው።

* * *

አስደማሚው ኢስላማዊ ብይን

አዩብ አንድ ፊታኝ እንቆቅልሽ አነሳ፡-

“አንድን ሕፃን ልጅ ሁለት ሰዎች ወድቆ አገኙት እንበል። አንዱ ሙስሊም ሲሆን ሌላኛው ደግሞ ሙስሊም ያልሆነ ወገን ነው። ሁለቱም ‘ህፃኑ የኔ ነው’ የሚል የባለቤትነት ጥያቄ አነሱ። የዝምድና ትስስራቸውን ሲጠየቁ ሙስሊሙ ‘ይህ ሕፃን ባሪያዬ ነው። የማሳድገውም ባሪያዬ ይሆን ዘንድ ነው’ ሲል መለሰ። ሙስሊም ያልሆነው ግለሰብ ደግሞ ‘ይህ ሕፃን ልጄ ነው፤ የማሳድገውም ትልቅ ሲሆን ነፃ ሆኖ ይኖር ዘንድ ነው’ የሚል መልስ ሰጠ። እየተግባባን ነው?’ ሲል ጠየቀን። እኔና ዓማር ጭንቅላታችንን ላይና ታች በማወዛወዝ እንደተረዳነው ገለፅንለት።

“በኢስላም ድንጋጌ ይህ ሕፃን ለማን ይሰጣል? የእስልምና ሊቃውንት በዚህ ክስተት ላይ ያላቸው ብይን ምንድን ነው ብላችሁ ታስባላችሁ?” ሲል የእንቆቅልሹን ፍች ጠየቀን። ፍቺው ግራ የሚያጋባ ሆነብን።

“ሙስሊሙ ሰውዬ ቢያሳድገው ይሻላል ይመስለኛል። ምክንያቱም እስልምናን ተቀብሎ እንዲያድግ ስለሚያደርገው” የሚል ሃሳብ የሰነዘረው ዓማር ነበር።

“ባሪያ እንደሚያደርገው ግን አትርሳ” አለው አዩብ ሃሳቡን በደንብ እንዲያጤነው የፈለገ በሚመስል ቅላዬ።

“ታዲያ እንደዛ ቢሆንስ እስልምናን ከተቀበለ ምን ችግር አለው?!” አለና በአቋሙ ፀና። አዩብ ፊቱን ወደ’ኔ አዙሮ ሃሳቤን ለማድመጥ ተዘጋጀ ።

“እሺ አንተስ ምን ይመስልሃል?” አለኝ ፈገግ ብሎ።

“እኔ እንጂ፤ ለመወሰን ከብደኛል። በርግጥ ኢስላምን ቢቀበል ደስ ይለኛል። ትክክለኛውን እምነት ሰዎች ቢቀበሉት በጎ ምኞትህ ነው። ግን ባሪያ ሆኖ በሰውዬው ስር መኖሩ ደግሞ ያሳስበኛል። ምክንያቱም ባሪያ ሆኖም ኢስላምን ላይቀበል ይችላል። ቀደም ሲል እንደተነጋገርነው እምነት ቦታው ልብ ነው። አሳዳሪው ተፅዕኖ ቢያደርግበት እንኳ ከልቡ ካልተቀበለው እምነቱ ተቀባይነት አይኖረውም። ብቻ ግራ የሚያጋባ ነው። የእስልምና ሊቃውንት ያስተላለፉትን ብይን ብስማ በጣም ደስ ይለኛል። እኔ ግን...” ስል አዩብ አቋረጠኝና፡-

“መልካም ወደዛው እንምጣና የእስልምና ሊቃውንት የሚሉትን ላካፍላችሁ። ዶ/ር መሐመድ ዐሊ አስ-ሰላቢይ ‘አልሐራሪያት ፊል ቁርአኒ-ል-ከሪይም’ የሚል ርዕስ በሰጡትና የነፃነትን ኢስላማዊ ፅንሰ-ሃሳብ ባስዳሰሱበት መጽሐፋቸው ይህንን እንቆቅልሽ አንስተው ኢስላማዊውን ብይን ከትበዋል።

ሕፃኑ የሚሰጠው ‘ልጄ ነው’ ላለው ሙስሊም ላልሆነው ግለሰብ ነው። ምክንያቱም በልጅነት ዝምድናው ሙሉ ነፃነቱን የሚያረጋግጥ በመሆኑ ይህንኑ ነፃነቱን ተጠቅሞ ያለ አንዳች ውጫዊ ጫና ትክክለኛውን እምነት መረዳትና መምረጥ የሚያስችለው አመች ሁኔታ ይፈጥርለታልና” ሲል አስገራሚውን ብይን አስረዳን።

“አስደማሚ ብይን ነው። እስልምና ለእምነት ነፃነት የሰጠው ቦታ በየትኛውም ሃይማኖትና አስተሳሰብ ውስጥ አለ ለማለት አያስደፍርም” በማለት በብይኑ መገረሜን ገለፅኩ። በርግጥም ውስጤን የፈተነኝን ጥያቄ ምላሽ አግኝቼለታለሁ። ዓማርም በሰማው ብይን የተሰማውን ሲገልፅ፡-

“አሃ! ህፃኑ ሰብዓዊ ነፃነቱን ባጣበት ሁኔታ በአሳዳሪው ጫና እስልምናን እንዲቀበል አልተፈለገም ማለት ነው። ይልቁንስ ነፃነቱ በታወጀበት ከባቢያዊ ሁኔታ እስልምናን አውቆ መምረጥ መቻሉ የበለጠ ዋጋ ተሰጥቶታል ማለት ነው” ሃሳቡን የቀየረበትን ምክንያት አብራራ። አዩብ የዓማርን ትንታኔ ይበልጥ ግልፅ በማድረግ፡-

“በትክክል ዓማርዬ! እስልምና በሙሉ ነፃነት የሚመረጥ እምነት እንጂ በውጫዊ ግዳጅ በሰው ልጆች ላይ የሚጫን እምነት አይደለም።” አለ።

“ኢማም ኢብን ከሢር የተሰኙት ‘እስልምና ሊቅ ‘በሃይማኖት ማስገደድ የለም።’ የሚለውን የቁርአን አንቀጽ ሲተነትኑ የተጠቀሙት አገላለጽ ይገርመኛል” አልኩ የአዩብን ገለፃ ተከትሎ፡-

“ምን የሚል ነበር?” አለ ዓማር።

“የእምነት ነፃነት የኢስላማዊ ርዕዮት ዋነኛ ከፍል መሆኑን በማስረገጥ ኢብን ከሢር በቁርአን ትንታኔ መጽሐፋቸው፡-

‘እንደን ሰው ወደ እስልምና እንዲገባ አታስገድዱት። ምክንያቱም እስልምና ግልፅና ጠንካራ መረጃዎች የተዋቀረ ሃይማኖት በመሆኑ ሰዎች ወደርሱ ይገቡ ዘንድ ማስገደድ አያስፈልገውም።’ በሚል አንቀጹን ተንትነዋል” አልኩ።

“ከዚህ ርዕሰ ጉዳይ ጋር በተያያዘ ግን አንድ በጣም ያስገረመኝ እውነታ ላካፍላችሁ። በተከበረው የአላህ (ሱወ) ቃል ቁርአን ውስጥ የእምነት ነፃነት ተምሳሌት የሆኑት ቤተ-እምነቶች ምን ያክል ከፍተኛ ጥበቃ እንደተደረገላቸው ታውቃላችሁ? ሲል ዓማር ጥያቄ አቀረበ።

“መስጂዶችን ማለትህ ነው ወይስ ሌሎች ቤተ-እምልኮዎችንም ያካትታል?” አልኩት ጥያቄውን ግልፅ ለማድረግ በማሰብ።

“ሁሉንም ቤተ-እምልኮች ማለቴ ነው። የአይሁዶችንና የክርስቲያኖችን ቤተ-እምልኮዎችንም ጭምር” ሲል ጥያቄውን ግልፅ አደረገ።

“ቁርአን ውስጥ ይህንን በተመለከተ የማስታውሰው አንቀፅ የለም” አለ አቶብ። ዓማር የጂሃድ⁶⁵ አንዱ ዓላማ የእምልኮ ስፍራዎችን ከጥቃት መከላከል መሆኑን ካብራራ በኋላ አል-ሐጅ ምዕራፍ ላይ ከፍቶ የሚከተለውን አንቀጽ አነበበልን።

“ለእነዚያ ለሚጋደሉት (ምእመናን) አነርሱ የተበደሉ በመቸናቸው (መጋደል) ተፈቀደላቸው። አላህም አነርሱን በመርዳት ላይ በእርግጥ ቻይ ነው። ለእነዚያ ‘ጌታችን አላህ ነው’ ከማለታቸው በስተቀር ያለ አግባብ ከአገራቸው የተባረሩ ለሆኑት (ተፈቀደ)። አላህ ሰዎችን ከፈላቸውን በከፊሉ መገፍተሩ ባልነበረ ኖሮ ገዳማት፣ ቤተክርስቲያኖችም፣ ምክራቦችም በውስጣቸው የአላህ ስም በብዛት የሚወሳሳቸው መስጊዶችም፣ በተፈረሱ ነበር። አላህ ሃይማኖቱን የሚረዳውን ሰው በእርግጥ ይረዳዋል። አላህ ብርቱ አሸናፊ ነውና።” (አል-ሐጅ፡ 39-40)

“ስለዚህ ከዚህ አንቀጽ መረዳት እንደሚቻለው የጂሃድ አላማ ሰዎች አስልምናን ይቀበሉ ዘንድ ማስገደድ ሳይሆን የእምነት ነፃነታቸው ይከበር፤ ቤተ-እምልኮቻቸው ይታፈር ዘንድ መታገል ነው ማለት ነው” በማለት የአንቀጹን መልዕክት ገለፅኩ።

“በትክክል” አለ ዓማር - በሃሳቤ በመስማማት።

* * *

⁶⁵ ጂሃድ፡- በአላህ መንገድ ላይ የሚደረግ ትግል።

የመዲናው የቃልኪዳን ሰነድ

በአስልምና የእምነት ነፃነት መርሆዎች እንዴት በተግባር ላይ እንደዋሉ የሚያሳዩ ምሳሌዎችን ለማንሳት በማሰብ:-

“ከምንነጋገርበት የእምነት ነፃነት አጀንዳ ጋር ተዛማጅ የሆኑ በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ዘመን የተከሰቱ ታሪካዊ እውነታዎችን ማንሳት ጉዳዩን ይበልጥ ግልፅ የሚያደርገው ይመስለኛል” አለ ዓማር።

አዩብ እንዲቀጥል በሚጋብዝ ዓይነት:-

“በትክክል! ያ በርግጥም ግልፅ ያደርገዋል” አለ። ማስታወሻውን ገረፍ ገረፍ አድርጎ ገለፃውን ቀጠለ:-

“እስከአሁን ከተነገረንባቸው ነጥቦች በግልፅ ለማየት እንደሚቻለው አስልምና የግለሰብን የእምነት ነፃነት ፍፁም በማይናጋ መሠረት ላይ ጥሏል። ይህ መርህ ሙስሊሞች መካ ላይ በኢ-አማኒያን ከፍተኛ ስቃይና እንግልት በሚያሳልፉበት ፈታኝ ወቅት መደንገጉን ጠቅሰናል:-

“ለናንተ ሃይማኖታችሁ አልላችሁ፤ ለኔም ሃይማኖቴ አለኝ።” (አል-ካፌሩን: 6)

በሌላ በኩል ሙስሊሞች መዲና ላይ የተደላደለና ነፃ ኢስላማዊ ግዛት ከመሠረቱም በኋላ ይኸው መርህ እንደተጠበቀ ቀጥሏል። መካ ላይ የእምነት ነፃነቱን ተነፍጎ ይንገላታ የነበረው የሙስሊም ማኅበረሰብ መዲና ላይ ኃይል ስላለውና የራሱን ግዛት ስለመሰረተ የሌሎችን ነፃነት መንፈግ እንደማይችል ጽኑ ሕግ አስልምና ደንግጓል። የተከበረው የአላህ ቃል እንዲህ ሲል ግልጽ ትእዛዝ አስተላልፏል:-

“በሃይማኖት ማስገደድ የለም።” (አል-በቀራህ:256)

“እንግዲህ:- ‘ይህ መርህ ታዲያ በገሃዱ ዓለም እንዴት ተተረጎመ?’ የሚለውን ጥያቄ ማንሳት ተገቢ ነው። ጥያቄውን የሚመልሱ በርካታ ክስሶች በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ዘመን ያለፉ ቢሆንም ለኔ ግን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) መዲና ከገቡ በኋላ

ቅድሚያ ሰጥተው ከሠሯቸው ተግባሮች አንዱ የሆነው ሰሐፊተል-መዲና በመባል የሚታወቀው የቃልኪዳን ሰነድ አጥጋቢ ምላሽ ይሰጠኛል" ብሎ ንግግሩን ገታ ሲያደርግ፣ አዩብ ቀበል አደረገና፡-

“ምን ይዘት ያለው ሰነድ ነው? ከማንስ ጋር የተፈፀመ ስምምነት ነው?” አለ።

“እንዳልኳችሁ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) መዲና እንደገቡ ቅድሚያ ሰጥተው የፈፀሟቸው ተግባራት አሉ። ከነኝህ ውስጥ አንዱ ከመካ በተሰደዱ ሙስሊሞች (ሙሃጂሮች) እና ስደተኞቹን በተቀበሉት (አንሷሮች) መካከል ስለሚኖረው ግንኙነት የሚያትት የቃልኪዳን ሰነድ ማዘጋጀት ነበር። ሌላኛው የቃልኪዳን ሰነድ ደግሞ በሙስሊሞችና መዲና ውስጥ በሚኖሩ የአይሁድ ጎሣዎች መካከል ስለሚኖረው ግንኙነት የሚያትት የቃልኪዳን ሰነድ ነው።

“የመጀመሪያው ሰነድ ካካተታቸው ነጥቦች የተወሰኑትን አጠቅሳለሁ፤ ሙሉ ሰነዱን በሶፊዩረሕማን አልመባረከፋሪ ተጽፎ በሐሰን ታጁ በተተረጎመው ረሒቃል-መኸቱም የተሰኘው የነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) የሕይወት ታሪክ መጽሐፍ ማንበብ ይቻላል” አለና ነጥቦቹን ለመዘርዘር ተዘጋጀ።

“በሙሃጂሮችና በአንሷሮች መካከል ስለሚኖረው ግንኙነት ከተጠቀሱት ስምምነቶች መካከል፡-

- ሙስሊሞች ራሳቸውን የቻሉ አንድ ሕዝብ ናቸው።
- ሙሃጂሮች በአንድነት በመሆን ጉማቸውን ራሳቸውን ችለው ይከፍላሉ፤ አስረኞቻቸውን ያስፈታሉ። አንሳሮችም በየጐሣዎቻቸው ሕብረት በመፍጠር የጥንት ጉማቸውን ይከፍላሉ፤ አስረኞቻቸውንም ያስፈታሉ።
- ጉማ ወይም ዕዳ መከፈል ተስኖት የሚቸገር ደሃ ከአማኞች መሐል መኖር የለበትም።
- አመፀኛን ወይም በአማኞች መሐል ግፍን፣ ጥላቻን፣ ኃጢአትንና ብክለትን ለማስፋፋት የሚሞከርን ማንኛውም ግለሰብ እያንዳንዱ አማኝ የመከላከልና የማቀብ ግዴታ አለበት። ለዚህ ዓላማ ሁሉም በአንድነት ይሰለፋሉ፤ አጥፊው የአንዳቸው ልጅ አንኳ ቢሆን።

- የማኅበረሰባችን አካል ለሆኑ አይሁዶች ተገቢውን እገዛና ድጋፍ እናደርጋለን። እነርሱን መቢደል ወይም ከጠላቶቻቸው ወግኖ ማጥቃት ከልከል ነው።
- በየትኛውም ጉዳይ ለሚነሳ ውዝግብ የመጨረሻውን ብይን የሚሰጡት አላህና መልዕክተኛው (ሰ.ዐ.ወ) ናቸው።

እነኝህ ስምምነቶች አሥራ ስድስት ነጥቦችን ከያዘው የስምምነት ሰነድ የተወሰኑት ናቸው” አዩብ ቀበል አደረገና፡-

“በሙስሊሞችና በአይሁዶች መካከል የተደረገው የስምምነት ሰነድ የያዛቸውን ነጥቦች እስኪ በጥቂቱ አካፍለን” አለ ለማድመጥ በመጓጓት ዓይነት።

“ስምምነቱ አሥራ ሁለት ነጥቦችን ያካተተ ሲሆን የሚከተሉት የተወሰኑት ናቸው፡-

- የበኋ ዐውፍ አይሁዶች የአማኞች ማኅበረሰብ አካላት ናቸው። አይሁዶችና በሥሮቻቸው ያሉ ቤተሰቦቻቸው የራሳቸውን እምነት፣ ሙስሊሞችና በስሮቻቸው ያሉ ቤተሰቦቻቸው የራሳቸውን እምነት በነፃነት ማራመድ ይችላሉ። ከበኋ ዐውፍ ውጭ ያሉ አይሁዶችም እንደዚህ ማድረግ ይችላሉ።
- ይህን ስምምነት (ሶሒፋህ) ከፈረሙ ወገኖች መካከል አንደኛውን ወገን የሚወጋን ጠላት ቢጋራ የመከላከል ግዴታ አለባቸው።
- ስምምነቱን የፈረሙ ወገኖች ቢታማኝነት መመካከር፣ በበጎ ነገር መረዳዳትና መተባበር ይጠበቅባቸዋል።
- የተበደለን መርዳት ግዴታ ነው።
- የሥራብ⁶⁶ ለማጥቃት የመጣን ጠላት ቢጋራ መከላከል ግዴታ ነው።
- የሥራብ -በዚህ ስምምነት መሠረት- የተከበረችና የታፈረች (የጋራ) ከተማ ናት። ስምምነቱን የፈረሙ ወገኖች ፀጥታውን በማደፍረስና ሰላሚን በማወክ ተግባር ላይ መሳተፍ የለባቸውም።
- ስምምነቱን በፈረሙ ወገኖች መካከል የሚከሰቱ አለመግባባቶች በአላህና በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ብይን ይፈታሉ”

ዓማር ገለፃውን ቋጩ።

⁶⁶ የሥራብ፡ የመዲና የቀድሞ ስያሜ ነው።

እኔና አዩብ በአግራሞት ተውጠናል፤ ስምምነቱ ላይ የተካተቱት ነጥቦች ተዓምር ናቸው። ተዓምራዊነቱ በሃይማኖት፣ በዘርና በጎሣ መፋጀት የኃይልነትና የጀግንነት መገለጫ በሆነበት በዚያ ዘመን ለሰው ዘር በሃይማኖት መከባበርን ያስተዋወቀ አዲስ ሰነድ መሆኑ ነው።

ለዘመናችን ሰውም ብዝሃ ብሔርና ሃይማኖት በምን መሠረት ላይ መስተናገድ እንዳለበት አስተማሪ ሰነድ ነው። የግለሰቦች የእምነት ነፃነት ፍፁም የተከበረ መሆኑን የሚያስረግጥ ሰነድ ነው።

አዩብ በአግራሞት እንደተዋጠ፡-

“ለዚህ ፕሮግራም ስዘጋጅ ኢትዮጵያ ሀገራችንን ጨምሮ የዓለም ሀገራት የፈረመችን ዓለም አቀፍ ቃልኪዳን ለማየት ሞከራያለሁ። ከመዲናው የቃልኪዳን ሰነድ ጋር ያለው ተመሳሳሎ አስገርሞኛል” አለ።

ዓማር የሰነዱን ይዘት ለማወቅ በመጓጓዣ፡-

“እስኪ አካፍለን አዩቤ። ይህ ዓለም አቀፍ የቃልኪዳን ሰነድ መቼ እንደፀደቀም ብትገልፅልን መልካም ነው፤ ከመዲናው የቃልኪዳን ሰነድ ጋር ያለውን የጊዜ ልዩነት ለማነፃፀር ይጠቅመናል” አለ።

አዩብ ማስታወሻውን እየተመለከተ፡-

“የመዲናው የቃልኪዳን ሰነድ በገኛው መቶ ከ/ዘመን የፀደቀ ሰነድ ሲሆን በአንፃሩ ‘የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ዓለም አቀፍ ቃልኪዳን’ በመባል የሚታወቀው ሰነድ የፀደቀው በ20ኛው መቶ ከ/ዘመን በ1966 እ.አ.አ. ነው። ይህንን ሰነድ ሀገራት ተግባራዊ እንዲያደርጉት የተወሰነው ደግሞ ከ1976 እ.አ.አ. ጀምሮ ነበር” አለና ይዘቱን አስመልክቶ እንዲህ ሲል አስረዳን፡-

“የኢትዮጵያ ሰብዓዊ መብት ኮሚሽን በ1999 ያሳተመው ዓለም አቀፋዊና አህጉራዊ ቃልኪዳኖችን ያካተተ ፕራዝ ‘የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ዓለም አቀፍ ቃልኪዳን’ እንቀጽ 27 እንዲህ ይነበባል፡-

‘በጎሣ፣ በሃይማኖት ወይም በቋንቋ ላይ የተመሠረቱ ቁጥራቸው አነስተኛ የሆነ ማንበረሰቦች ባሉበት ሀገር ውስጥ የእነዚህ አባል የሆነ ሰው ከሌሎች የማንበረሰብ

ለባላት ጋር በባህሉ እንዳይጠቀም፣ በሃይማኖቱ እንዳያምን ወይም አምልኮውን
እንዳይፈፅም፣ ቋንቋውን እንዳይጠቀምበት መብቱ ሊገፈፍ አይችልም።

አቶብ ንግግሩን አሳረገ። በርግጥም የሰነዶቹ ተመሳሳሎ የሚደንቅ ነው። የሰው ልጅ
በ20ኛው ክ/ዘመን በዓም አቀፍ ደረጃ ዕውቅና የሰጠውን የእምነት ነፃነት፣ አስልምና
ከ1400 ዓመታት በፊት ያፀደቀውና የተገበረው መሆኑን ሳስብ ለአስልምና ያለኝ
አክብሮት ጨመረ።

* * *

የመከባበር ጫፍ

“እዚህ ላይ አንድ የማነሳው ሌላ ግሩም ምሳሌ አለ። ‘ዓለማችን በታሪክ እንደዚያ ዓይነት የሃይማኖቶች መከባበር አይታ አታውቅም’ ብዬ በፍጥነት መናገር እችላለሁ። የሚያሳዝነው ይህንን ድንቅ ታሪክ ሙስሊም ያልሆኑ ወገኖች ይቅሩና በርካታ ሙስሊሞች እንኳ ማወቃችንን አጠራጠራለሁ” አለ ዓማር በስሜት ተውጦ።

“ከስተቱ በረሱል (ሰ.ዐ.ወ) ዘመን የተፈፀመ ነው እንዴ?” አዩብ ዓማርን ጠየቀ።

“አዎ! በረሱል (ሰ.ዐ.ወ) ዘመን-አ.አ.አ. በ622” አለና እንዲህ አጫወተን፡-

“ በአንድ ወቅት ሳጅራን የሚባል የዐረብ ጐሣ ክርስቲያኖች ወደ መዲና ልዑካን ይልካሉ። ልዑካኑ የክርስትና ሊቃውንት ሲሆኑ ወደ መዲና የመጡትም ሃይማኖታዊ ጉዳዮችን በሚመለከት ምሁራዊ ክርክርና ውይይት ለማድረግ ነበር። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እንግዳ ተቀብለው የሚያስተናግዱት መስጂዳቸው ውስጥ ነበር። ሊቃውንቱንም መስጂድ አን-ነበዊይ ውስጥ ተቀብለው አስተናገዱ።

ልዑካኑ መስጂድ ሲደርሱ ሰዓቱ ከዐስር በኋላ ነበር። ውይይቱ ከመካሄዱ በፊት የፀሎት ሰዓታቸው የደረሰ በመሆኑ ፀሎት ለማድረስ ተነሱ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ልዑካኑ መስጂድ ውስጥ ፀሎታቸውን ቢያደርሱ ፈቃዳቸው መሆኑን ገለፁ። ሊቃውንቱ ፀሎታቸውን በመስጂዱ አንድ ጥግ አደረሱ”⁶⁷

ዓማር የሚነግረን ታሪክ ፍፁም አስገራሚ ታሪክ ነበር። ዓማር ታሪኩን አስመልክቶ የተሰማውን ሲገልጽ፡-

“እስኪ በአላህ አስቡት! የሁለት ሃይማኖት ተከታዮች በአንድ ጣራ ሥር ሃይማኖታቸው የሚያዛቸውን የፀሎት ሥነ ሥርዓት ሲያደርሱ! እንዴት ያለ ምጡቅ መልዕክት ነው ለሕዝቦቻቸው ያስተላለፉት?! እንዴት ያለ ከፍታ ነው ያስተማሩት?!” ዓማር በርግጥም ታሪኩ ልቡን ነኩቶታል፤ አዩብ አስከተለና፡-

⁶⁷ ኢብኑ ኢስሓቅ ዘግበውታል

“ዓለማችን በሃይማኖቶች ግጭት በምትታመስበት በአሁኑ ዘመን እንዲህ ዓይነት ተምሳሌቶች ያስፈልጉናል። እስልምና ለሰው ዘር ያስተማረውን ዓይነት የእምነት ነፃነት፣ መቻቻልና መከባበር የትኛው የዓለም ታሪክ ላይ እናገኝ ይሆን?!” አለ በስሜት ተውጦ።

“ከፕሮፌሰር ሙሐመድ ቁጥብ መጽሐፍ ቃላት በመዋስ ‘Islam: The Misunderstood religion’ አልኩ በልቤ። የእስልምናን ያህል የተሳሳተ ግንዛቤ የተያዘበት እምነት እንደሌለ ተሰማኝ። እናም ይህንን የተዛባ ዕይታ ማስተካከል የትውልዱ የቤት ሥራ መሆኑን አመንኩ።

* * *

የተሰረቀው ጡሩራ

አዩብ የሌላ አምነት ተከታዮች በፍትህ አደባባይ እንዴት ይታዩ እንደነበር እንዲህ ሲል አወጋገን፡-

“ ፍትህ ሃይማኖቱ የትኛው ነው? ብሄሩስ? ዜግነቱስ የት ነው? ቀለሙስ? ቋንቋውስ ምንድን ነው?

ፍትህ ለየትኛውም ሃይማኖት፣ ዜግነት፣ ብሄር፣ ቋንቋ፣ ቀለም፣... አይወግንም። ፍትህ ሁሉን አቀፍ (universal) አሴት ነው። ፍትህ የዜጎች የመኖር ዋስትና ከመሆኑም በላይ ፍጥረት ዓለሙ ሚዛኑን ጠብቆ የሚጓዘው በፍትህ ነው። ፍትህ ሁሌም ከእውነት ጋር ነው፤ እውነት የያዙት ሰዎች ማንነት ምኑም አይደለም፤ የሰው ሰውነቱ ብቻ በቂው ነው።

“ኢስላም ይህንን ታላቅ አሴት በተጨማሪም ዓለም መኖር የቻለ አምነት ነው። በበርካታ ታሪካዊ አጋጣሚዎች ፍትህን ለማንገስ ሲል ከአምነቱ ተከታዮች ውጪ ላሉ ወገኖች ወግኗል። በፍርድ አደባባይ እውነትን ይዘው በመገኘታቸው ለጠላቶቹ ሳይቀር በፍትህ ፈርዷል። መሠረታዊ መርሁ የሚከተለው መለኮታዊ ቃል ነው፡-

“...ሕዝቦችንም መጥላት ባለማስተካከል ላይ አይገፉፋችሁ፤ አስተካክሉ፤ እርሱ (ማስተካከል) ለአላህ ፍራቻ የቀረበ ነው...” (አል-ማሊዳህ:8)

አለና ንግግሩን አሟሽ። አዩብን በትኩረት መከታተል ቀጥለናል። እርሱም በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ዘመን ከ 1400 ዓመታት በፊት የተከተሰተ እንደ አስገራሚ ታሪክ አጫወተን። በዶ/ር ዓምር ኸሊድ የተዘጋጀውን ‘ቀሰሰ አል-ቁርአን’ የተሰኘ መጽሐፍ አጣቅሶ ታሪኩን እንዲህ ሲል አወጋገን፡-

“ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እና ተከታዮቻቸው በመካ ጣዖት አምላኪያን የአምነት ነፃነታቸውን በመነፈጋቸው ብሎም ለከፍተኛ እንግልት በመዳረጋቸው ሳቢያ የትውልድ ቀያቸውን መካን ለቀው ወደ መዲና ተሰደዱ። ይህ ዓመት ‘የስደት ዓመት’ በመባል ይታወቃል፤ ሁላችንም እንደምናውቀው የኢስላማዊው ዘመን አቆጣጠር መጀመሪያ ሆኖም ያገለግላል። የመዲና ማኅበረሰብ ሁለቱ ዋና ዋና ኃላፊዎች ‘አውስ’ እና

የከዘረጅ አስልምናን በመቀበላቸው ምክንያት በአስልምና መርህ የሚመራ ሥርዓት ተመሥርቷል። አስልምናን ያልተቀበሉት የአይሁድ ጎሣዎች ደግሞ 'የመዲና የቃል ኪዳን ሰነድ' በመባል በሚታወቀው ስምምነት መሠረት የእምነት ነፃነታቸው ተከብሮላቸው በመኖር ላይ ናቸው።

የ'አውስ' ጎሣ አባል የሆነ አንድ ሙስሊም ግለሰብ ንብረት የሆነ ውድ ጡሩራ የተሰረቀው በሦስተኛው የስደት ዓመት ነበር። ጡሩራው የተሰረቀበት ግለሰብ ሪፋዒያህ ኢብን ኑዕማን ይሰኛል። ጡሩራውን የሰረቀው ግለሰብ ደግሞ በሺር የተሰኘ የከዘረጅ ጎሣ አባል ሙስሊም ነው። የሪፋዒያህ ኢብን ኑዕማን የወንድም ልጅ የሆነው ቀታዳ የአጎቱ ንብረት መሰረቁንና ሌባው በሺር መሆኑን ለነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) መረጃ ያደርሳል።

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ይህ ዜና ሲደርሳቸው በሁለት ምክንያቶች ጉዳዩ አሳሰባቸው። የመጀመሪያው ሁለቱ ጎሣዎች ኢስላማዊ ወንድማማችነታቸው በደንብ ያልጠነከረና አስልምናን ከተቀበሉ ጥቂት ጊዜያቸው በመሆኑ 'ለአሥርት ዓመታት ወዳሳለፉት የርስ በርስ ጦርነት አስከፊ ሁኔታ ይመለሱ ይሆን?' የሚል ስጋት ነበር። ሁለተኛው ምክንያት ደግሞ 'ኢስላምንና ሙስሊሞችን ለማጥቃት ሌት ከቀን የሚባዝኑት አይሁዶች ይህንን ከስተት ለአሉታዊ ፕሮፓጋንዳ ይጠቀሙታል' የሚለው ስጋት ነው።

"በሌላ በኩል ቀታዳ እውነታውን ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ማድረሱን ያወቀው የንብረቱ ሰራቂ በሺር አንድ መላ ዘየደ። ጡሩራውን የሪፋዒያህ ጎረቤት የሆነ አይሁድ ግለሰብ ጓሮ ውስጥ ቀበረው። ይህ ዘይድ ኢብን አስ-ሰሚን የተሰኘው አይሁድ ግለሰብ ስለሆነው ነገር አንዳችም ዕውቀት አልነበረውም። በሺር ጡሩራውን ከቀበረ በኋላ የከዘረጅ ጎሣ ከሆኑ ወዳጆቹ መካከል አራት ግለሰቦችን መርጦ ስብሰባ አደረገ። የሆነውን ሁሉ ለባልደረቦቹ በግልፅ ነገራቸው። ድርጊቱን መፈፀሙ ስህተት መሆኑን ገልፆ የጎሣቸውን ስም ለመጠበቅ ግን አብረውት መሥራት እንዳለባቸው አሳሰባቸው። ይህ ሳይሆን ቢቀር መላው የጎሣው አባላት የውርደው ማቅ እንደሚለብሱ አስጠነቀቃቸው። ይህን ችግር ለመፍታትም ጡሩራውን የሪፋዒያህ ጎረቤት የሆነው አይሁድ ጓሮ ውስጥ መቅበሩንና እነርሱ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ዘንድ በመሄድ የርሱን ንጽሕና፣ እንደዚሁም የአይሁዱን ወንጀለኝነት ከመሰከሩ ጉዳዩ እንደሚያልቅ ይገልጻላቸዋል። ሦስቱ ግለሰቦች በሃሳቡ ሙሉ-በሙሉ ሲሰማሙ ከመካከላቸው አንዱ በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ፊት ቀርቦ በሐሰት እንደማይመሰክር፣ ይህንን ድብቅ ሴራም እንደማያጋልጥ ገልፆ ራሱን አገለለ።

ሦስቱ ግለሰቦች ወደ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) በመሄድ በበሺር ላይ የተነሳውን ከስ አስተባብለው የሐሰት ምስክርነታቸውን ሰጡ። ይልቁንም የሪፋዓህ ጎረቤት የሆነው ዘይድ ኢብን አስ-ሰሚን የተሰኘው አይሁድ ጡሩራውን የሰረዘ መሆኑን መሰከሩ። በተጨማሪም በበሺርና በቤተሰቡ ላይ የተነሳውን ስም ማጥፋት ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ይከላከሉና ንጽሕናውን ያውጁ ዘንድ አመለከቱ።

ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የሰዎችን ምስክርነት ካደመጡ በኋላ የአይሁዱን ቤት የሚበረብር ግብረ-ኃይል ላኩ። የአይሁዱ መኖሪያ ቤት ሲበረበር የጠፋው ጡሩራ በጓሬው ውስጥ ተቀብሮ ተገኘ። ከሰው ምስክር በተጨማሪ ንብረቱ በአይሁዱ ጓሬ ውስጥ መገኘቱ የአይሁዱን ሌብነት ከጥርጣሬ በላይ በሆነ ማስረጃ አረጋገጠ። ነቢዩም (ሰ.ዐ.ወ) ይህንኑ መሠረት አድርገው በአይሁዱ ላይ የጥፋተኝነት ብይን አስተላለፉ።

በዚህ መልኩ በሙስሊሞች መካከል ሊነሳ የሚችለው ግጭት በመወገዱ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ተደሰቱ። ቀደም ሲል መረጃ ያደረገቸውን ቀታዳን ወቀሱ፤ ተጨባጭ ማስረጃ ሳይኖረው የሙስሊሞችን ክብር መንካቱ ትክክል እንዳልሆነ ገልፀው በፅኑ ገሰፁት። ቀታዳ በፈፀመው ድርጊት በእጅጉ ተፀፀት፤ 'ለአላህ መልዕክተኛ' (ሰ.ዐ.ወ) ጉዳዩን ከማደርሰው ጡሩራውን በራሴ ገንዘብ ገዝቼ ለአጎቴ ብሰጥ ይሻለኝ ነበር' ሲል ቁጭቱን ገለፀ፤ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ስላዘነበትም ተጨነቀ።

ይህ ሁሉ የሆነው እስከ ምሽት የስግደት ሰዓት (ዲሻእ) ድረስ ነበር። በሌሊቱ ሰዓታት ግን የተዛባውን ፍትህ የሚያቃና፤ በደለኛውን በሺርንና የሐሰት ምስክሮችን የከፋት ድርጊት የሚያጋልጥ፤ በሐሰት የተወነጀለውን አይሁድ ነፃ የሚያወጣ መለኮታዊ ራዕይ ለነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ተገለፀላቸው። ራሱን የሚከላከልበት አንዳች ማስረጃ የሌለውን የአይሁድ እምነት ተከታይ ግለሰብ ነፃ ለማድረግና በይፋ የፈፀመውን ሙስሊም ለማጋለጥ መለኮታዊ ጣልቃ ገብነት የግድ ነበር። በቅዱስ ቁርኣን አን-ኒሳእ ምዕራፍ ተጽፎ የሚገኘው መለኮታዊ ብይን እንዲህ ይነበባል፡-

“እኛ በሰዎች መካከል አላህ ባሳወቀህ ልትፈርድ፤ ወደ አንተ መጽሐፉን በውነት አወረድን፤ ለከዳተኞችም ተከራካሪ አትሁን። አላህንም ምሕረትን ለምን፤ አላህ መሐል አዛኝ ነውና። ከነዚያም ነፍሶቻቸውን ከሚበድሉት ላይ አትከራከር፤ አላህ ከዳተኛ ኃጢአተኛ የሆነን ሰው አይወድምና።” (እን-ኢላእ: 105-107)

የበሺርንና ባልደረቦቹን ምስጢራዊ ስብሰባ እንዲሁም የሰጡትን የሐሰት ምስክርነት አስመልክቶ እንዲህ ይላቸዋል፡-

“ከሰው ይደበቃሉ፤ አላህም እርሱ (በዕውቀቱ) ከነርሱ ጋር ሲኾን ከንግግር የማይወደውን ነገር (በልቦቻቸው) በሚያሳድሩ ጊዜ (ከርሱ) አይደበቁም። አላህም በሚሠሩት ሁሉ (በዕውቀቱ) ከባቢ ነው። እነሆ እናንተ እነዚያ በቅርቢቱ ሕይወት ከነሱ የተከራከራችሁ ናችሁ፤ በትንሣኤ ቀን አላህን ስለነሱ የሚከራከር ማን ነው? ወይስ ለነሱ ኃላፊና መመኪያ የሚኾን ማን ነው? መጥፎም የሚሠራ ሰው፤ ወይም ነፍሱን የሚበድል፤ ከዚያም (ተፀፅቶ) አላህን ምሕረት የሚለምን፤ አላህን መሐሪ አዛኝ ኾኖ ያገኘዋል። ኃጢአትንም የሚሠራ ሰው፤ የሚሠራው ጥፋት በራሱ ላይ ነው፤ አላህም አዋቂ ጥበበኛ ነው” (አን-ኒሳአ: 105-111)

የአይሁዱን ንጽሕና የሚያረጋግጠው የምዕራፉ ክፍል ደግሞ እንዲህ ይነበባል፡-

“ኃጢአትን ወይም አበሳን የሚሠራም ሰው፤ ከዚያም በርሱ ንጽሕን ሰው የሚሰድብ፤ ቅጥፈትንና ግልፅ አበሳን በቁርጥ ተሸክመ። የአላህም ችሮታና እዝነቱ ባንተ ላይ ባልነበረ ኖሮ፤ ከነሱ የኾኑ ጭፍሮች ሊያሳስቱህ ባሰቡ ነበር፤ ነፍሶቻቸውንም እንጅ ሌላን አያሳስቱም፤ በምንም አይጐዱህም። አላህም በአንተ ላይ መጽሐፍንና ጥበብን አወረደ፤ የማታውቀውንም ሁሉ አስተማረህ። የአላህም ችሮታ በአንተ ላይ ታላቅ ነው” (አን-ኒሳአ: 112-113)

አዩብ ገለፃውን እንዳሳረገ የሚከተለውን ጥያቄ አነሳሁ፡-

“ቁርአን አውነታውን ካጋለጠ በኋላ የተፈጠረው ነገር ምን ነበር?” አዩብ ለጥያቄዬ መልስ መስጠት ጀመረ፡-

“ከላይ የጠቀስኩላችሁን አንቀጾች ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የማለዳ ስግደት ላይ ለሕዝብ አሰሙ፤ የአይሁዱ ንጽሕና ተረጋግጦ የሴራው ባለቤቶች ተጋለጡ። የሚገርማችሁ በመለኮታዊ ራዕይ ጣልቃ-ገብነት ነፃ የወጣው አይሁድ የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ነቢይነት አምኖ ኢስላምን አልተቀበለም። ሴራው የተጋለጠበት በሺር ደግሞ ስህተቱን አምኖ ምሕረት መጠየቅ ሲገባው ከእስልምና ወጥቷል። እንዲያ መሆኑ አንድ ትልቅ ትምህርት ይሰጠናል። በኢስላም ዕይታ ፍትህ ሰዎችን ማግኘትም ሆነ ማጣት ግብ አይደለም፤ የአይሁዱን ንጽሕና ማረጋገጥ ያስፈለገው ሰው-ዬው እስልምናን እንዲቀበልም አልነበረም። ፍትህን ማስፈን ከዚህ ሁሉ በላይ ነውና። አይሁዶች ሊነዙት የሚችሉት ለሉታዊ

ፕሮፓጋንዳም ፍትህን ከማሰፈን አንፃር ከብደት የሚሰጠው ጉዳይ አይደለም፤ የአውሥና የኸዝረጅ ጉሣዎች ሊጋጩ ቢችሉ እንኳ የፍትህ መርህ አይጣስም።

“ይህ ፍትሃዊ ፍርድ ያመጣው ውጤት አስገራሚ ነበር። ሊጋጩ ይችላሉ ተብለው የታሰቡት ጎሣዎች ይበልጥ ተቀራረቡ፤ ፍትህ ለነርሱም ሆነ ለልጆቻቸው ደህንነት ዋስትና መሆኑን በማመን ፍርዱን በደስታ ተቀበሉት። ሴራው የተጋለጠበት በቪርም ከአስልምና እምነት በመውጣት ራሱን ከማጎበረሰቡ ነጠለ። አላህ (ሱወ) ደህንን አስመልክቶ የሚከተለውን ራዕይ አወረደ፡-

“ቅኑም መንገድ ለርሱ ከተገለጸ በኋላ መልዕክተኛውን የሚጨቃጨቅና ከምእመናኖቹ መንገድ ሌላ የቸነን የሚከተል ሰው፤ (በዚህ ዓለም) በተሾመበት (ጥመት) ላይ እንሾመዋለን (በመረጠው ላይ እንተወዋለን)፤ ገሀነምም እናገባዋለን። መመለሻይቱም ከፋች!” (አን-ኒሳአ፡ 115)

የሰማሁት ታሪካዊ እውነታ ልቤን ነካኝና፡-

“እጅግ በጣም የሚገርም ነው። ሰዎች የሚከተሉት እምነት፤ ዘራቸው፤ ቀለማቸው፤ ቋንቋቸው፤ ማጎበራዊ ደረጃቸው... በፍትህ አደባባይ ምንም አይደለም፤ ዋጋ የሚሰጠው ትልቅ ነገር የሰዎች ሰው መሆን ብቻ ነው። ‘ሁሉም ሰዎች በሐግ ፊት እኩል ናቸው’ የሚለው መርህ መሬት ላይ ሲወርድ ከላይ የሰማነው ዓይነት ድንቅ ታሪክ ይፈፀማል” አልኩ።

* * *

የኸሊፋው ዐሊይ ኩታ

ዓማር አዩብ የጠቀሰልን ታሪካዊ እውነታ በእጅጉ አስደንቆታል። ሌላ ድንቅ ከሰተት አስታወሰውና፡-

“በኸሊፋው ዐሊይ ኢብን አቢ ጣሊብ የኸሊፋነት ዘመን የተከሰተው የፍርድ ቤት ጉዳይ ሌላው የፍትህ ማሳያ ነው” አለ። ታሪኩን ለመስማት በመጓጓት፡-

“ምንድን ነበር ከሰተቱ?” አለ።

“ኸሊፋው ዐሊይ በወቅቱ የኢስላማዊው ግዛት ጠቅላይ ገዥና ዋና አስተዳዳሪ ነበሩ። ከዕለታት በአንዱ ኩታቸውን ፈረሳቸው ላይ እንዳስቀመጡ ወደ ቤት ይገባሉ። ፈረሷ ከግቢ ወጥታ ያገኛት አንድ አይሁድ ኩታዋን ከፈረሷ ጀርባ ላይ ያነሳል። ይህንን ስርቆት ሲፈጽም የተመለከተው አልነበረም።

ኸሊፋው ዐሊይ ከቀናት በኋላ ይኸው አይሁድ ኩታዋን ለብሶ ይመለከቱታል። የርሳቸው ኩታ መሆኗን ለሰውዬው ይነግሩታል። ‘በፍፁም!’ ብሎ ይከዳል። ኢማሙ የባለቤትነት ጥያቄ በማንሳት ‘ሹረይሐ አል-ቃዲ’ የተሰኙ የዘመኑ ዕውቅ ዳኛ ዘንድ ከስ ይመሰርታሉ። ችሎት ተሰይሞ ጉዳዩ መታየት ጀመረ።

‘ዐሊይ ሆይ! ይህች ኩታ ያንተ ስለመሆኗ ማስረጃ አለህን?’ ዳኛው ዋና አስተዳዳሪውን ጠየቁ። የኸሊፋው ዐሊይን ስም ሲጠሩ እንኳ በከብር ስማቸው አልጡም፤ በነጠላ ስማቸው መጥራታቸው ሁሉም ሰዎች በፍትህ አደባባይ እኩል እንደሚታዩ ለማሳየት ነበር።

‘አዎ አለኝ።’ ዐሊይ መለሱ።

‘ማስረጃህን አቅርብ!’ ዳኛው አዘዙ።

‘ልጄ ይህች ኩታ የኔ መሆኗን ይመስክራል’ ዐሊይ መለሱ።

‘ልጅ ለአባት የሚሰጠውን ምስክርነት አንቀበልም’ ዳኛው የመሪውን የምስክርነት ማስረጃ ውድቅ አደረጉ።

‘ሌላ ምስክር አለህ?’ ዳኛው ሌላ ዕድል ሰጡ።

‘የለኝም’ ኢማሙ መለሱ። ዳኛው ወደ ተከላሹ ዘወር አሉና።

‘አንተስ ያንተ ስለመሆኑ ማስረጃ አለህ?’ ተከላሹን ጠየቁ።

‘ንብረቱ ያለው በእጄ ነው። ሌላ ምን ማስረጃ ያስፈልገኛል?’ አይሁዱ መለሱ። ዳኛው ሁለቱንም ወገን ካደመጡ በኋላ፡-

‘ማስረጃ ማቅረብ ያለበት ከላሽ ነው። ከላሽ ደግሞ የርሱ ስለመሆኗ ያቀረበው ማስረጃ የለም። በመሆኑም ይህች ኩታ በእጁ ላይ የተገኘችው ግለሰብ ንብረት ነች ብለን ወስነናል።’ የሚል ውሳኔ አሳለፉ።

ኸሊፋው ፍርዱን በፀጋ ተቀብለው ወደ ጉዳያቸው አመሩ። አይሁዱ የሰማውን ማመን አቃተው። ‘እኔ ከሙስሊሞች ዋና አስተዳዳሪ ጋር ተሟግቼ ለፊረድ?’ ውስጡ በአግራሞት ተውጧል። ሕሊናው የሚያነሳበትን ፈታኝ ጥያቄ መቋቋም አልቻለም። ኸሊፋው ዐሊይን ከኋላ ተከተላቸውና፡-

‘አንተ የሙስሊሞች መሪ ሆይ! ይህች ኩታ በርግጥም ያንተ ነች። ከአመዳማዋ ፈረስህ ጀርባ ላይ ነበር ያነሳኋት። ዛሬ የተመለከትኩት የጥንት ዘመን ነቢያት ሥራ ነው። እኔም ከዛሬ ጀምሮ እስልምናን ተቀብያለሁ። አሸሃዱ አንላ ሊላህ ኢል-ለላህ፤ ወአሸሃዱ አን-ነ ሙሐመድን ረሱሉላህ⁶⁸ ሲል የምስክርነት ቃሉን ሰጠ። ኸሊፋው ዐሊይ በሰሙት ነገር በመደሰት፡-

‘እኔም ደግሞ ይህችን ኩታ በስጦታ አበርክቼልሃለሁ’ አሉት።

ግሩም ታሪክ ነበር ዓማር ያጫወተን። ውይይታችን እጅግ በጣም ማራኪና አስተማሪ ሆኖ አለፈ።

“ማሻክላህ! ርዕሰ ጉዳዩን በደንብ የተወያየንበት ይመስለኛል። የመግራብ ሰላት ጀማሳ መስገድ ይኖርብናል፤ ስለዚህ ለዛሬ እዚህ ላይ ይበቃናል” አልኩና ውይይቱን ቋጩሁ።

⁶⁸ አሸሃዱ አንላ ሊላህ ኢል-ለላህ፤ ወአሸሃዱ አን-ነ ሙሐመድን ረሱሉላህ፡ ከአላህ ውጭ በእውነት ሊመለከት የሚገባው ጌታ የለም፤ ሙሐመድም የአላህ መልዕክተኛ ናቸው ብዬ እመስክራለሁ። (እስልምናን ለመቀበል የወሰነ ሰው ሚሰጠው የምስክርነት ቃል)

አስልምናን የሰጠንን ጌታ አመስግነን በፍጡራን ሁሉ ዓይነታ ላይ አዝነትና ሰላም ይሰፍን ዘንድ ተማጽነን የዕለቱን ቆይታችንን አገባደድን።

“ሰሞኑን ያነበብኩትን አንድ አስገራሚ እውነተኛ ታሪክ ባጫውታችሁ ደስ ይለኛል” አለ አዩብ።

“በጣም ጥሩ። እንዲያውም በየፕሮግራም ጊዜያችን አንዳንድ አስተማሪ ታሪኮችን እንደማንቃቂያ ብንጠቀም መልካም ነው። የመጽሐፍ ክበባችን እንዲና ዋነኛው ዓላማስ ያነበብናቸውን ቁምነገሮች መካፈል አይደለም?” አለ ዓማር በአዩብ ሃሳብ በመስማማት።

መልካም ነው። የመግራብ ሰላት አንድ ሠላሳ ደቂቃ ይቀረዋል። ወደ መስጂድ በእግራችን እያዘገምን የአዩቤን ትረካ ብናዳምጥስ?” የሚል ሃሳብ ሰነዘርኩ። የእግረኛ መንገዱን ይዘን ማዝገም ጀመርን፤ አዩብ በኔና በዓማር መሐል ሆኖ ትረካውን ጀመረ።

“ይህንን ታሪክ ሳነብ የመጻሕፍት ፋይዳ በእጅጉ ጎልቶ ታየኝ። ሰዎች እጅግ ፈታኝ ሁኔታ ውስጥ ሲያልፉ የሚያጋማጥቸውን ውድቀትና ስኬት እኛ በተመሳሳይ ፈታኝ ሁኔታ ማለፍ ሳያስፈልገን ቀድመን እንድንረዳው ያስችለናል” በማለት ትረካውን አሟሸ።

“ምናልባትም በተመሳሳይ ገጠመኝ ብናልፍ የተሻለ መፍትሄ መስጠት እንድንችል የሚያስችል ብቃት ይቸረናል” ሲል አከለ።

በታሪኩ በእጅጉ እንደተመሰጠ ሁኔታው ይናገራል። ምናልባትም እንዲህ ልቡ የተነካው ታሪኩ እውነተኛ ታሪክ ስለሆነ ይሆን? ብቻ አዩብ እንዲህ ሆኖ አይቼው አላውቅም። ታሪኩን ለማድመጥ ጓጉቻለሁ። ፍሰቱ ልብን በሚያንጠለጥል መልኩ ይተርክልን ጀመር።

* * *

“ንፅህናህን አላቆሽሽም”

“መልክ መልካም ወጣት ነው። በኸምር⁶⁹ ሱስ የተለከፉ ጓደኞች ቢኖሩትም እርሱ ግን እንደ ኸምር የሚጠላውና የሚፀየፈው ነገር አልነበረም። ኸምር እርሱ ደመኛው ነው። በሕይወት ዘመኑ ፈፅሞ እንደማይቀምሰው ሲናገር ‘ሰማይ የውሃ ድርቅ መትቷት ኸምር ብታዘንብ፤ በጥም እምታለሁ እንጂ አንዲት ጠብታም ቢሆን ወደ ጉሮሮዬ አትደርስም’ ይላል።

“ኸምር የሚያዘውትሩ ጓደኞቹ አብሯቸው እንዲዝናና በየጊዜው ይወተውቱታል። በኸምር ላይ ያለው አቋም ከአለት የጠጠረ ነበር፤

‘ኸምር እንደማልጠግ ታውቃላችሁ። ለምን አብሬያችሁ እሄዳለሁ?’ ይላቸዋል።

‘አብረኸን ብትጠግ ደስ ይለናል፤ ካልፈለግክ ደግሞ ጨዋታው ላይ ብቻ ትሳተፋለህ፤ እንዴት የሚያምር ድምፅ ያላት ቆንጆ ሴት አለች መሰለህ? የ’ርሷን መረዋ ድምፅ ማድመጥህ ብቻ ከመጠጥ የበለጠ ነው?’ ይሉና ጭቅጭቅ ያደርጉታል። ውትወታቸውን መቋቋም አልቻለም። ኸምር የሚባል በአፉ እንደማይዞር አርግጠኛ ስለሆነ በመጨረሻ ተሸነፈ፤ ምሽቱን አብሯቸው ለማሳለፍ ወሰነ።

ኮማሪ ቤቱ በጠጭዎች ተሞልቷል፤ እየጀመረ ያለ፤ ሞቅ ያለው፤ ጥምብዝ ብሎ የሰከረ... ሁሉም ዓይነት ሰዎች በየራሳቸው ዓለም ይወዛወዛሉ። ያች ውብ ሴት እንደ ሰሜን ኮከብ በሚያንፀባርቅ ዓይኗ የወንዶችን ልብ ምት ትጨምራለች፤ የአዕዋፋት ዝማሬን በሚያስንቀው መረዋ ድምጿ የተኛ ህሊናን ታዘምታለች። ወጣቱ ገና በመጀመሪያው ቅጽበት ልቡ ደንግጦላታል። ኸምር ለሁሉም ታደለ፤ እርሱ ኸምር እንደማይጠግ ሲገልፅላት ነበር ትኩረቷን የሳበው።

‘ተይው እርሱ አይጠጣም፤ የርሱን ፋንታ እኔ እጠጣለታለሁ’ አለ ከጓደኞቹ በምላሱ መርዘም የሚታወቀው።

⁶⁹ ኸምር፡- ቋንቋዊ ትርጉሙ የወይን ጠጅ ማለት ሲሆን ማንኛውም እዕምርን የሚቀይር ነገር ሁሉ ኸምር ይሰኛል።

‘እንዴት የሚገርም ወጣት ነው? በዚህ በወጣትነት እድሜው ከኸምር የሚርቅ! በዛ ላይ መልኩ የሚያምር ሸበላ!’ ስትል አሰበች።

ወጣቱ የራሱን ክብር የሚጠብቅ፣ ሌሎችን የሚያከብር፣ እንደሰካራም ጓደኞቹ ጋጠ-ወጥ ቃል ከአፉ የማይወጣ፣ እጅግ የተረጋጋ መሆኑ የቆንጆዋን ሴት ትኩረት ይበልጥ ሰቧል።

‘እንዲህ ዓይነት ቦታ እኮ አይመጥነውም’ ስትል ከራሷ ጋር አወጋች።

‘ምናልባት ይሉኝታ የሚያጠቃው ዓይነት ሰው ሳይሆን አይቀርም። እዚህ

የመጣው ለጓደኞቹ ሲል መሆን አለበት’ ለራሷ መልስ ሰጠች።

መጠጥ ቤቱ ውስጥ ያሉት ሰዎች ቁጥር ቀስ በቀስ እየቀነሰ ሄደ። የቀሩት እርሱና ጓደኞቹ ብቻ ነበሩ። ጓደኞቹም ከፍተኛ ስካር ውስጥ በመግባት ላይ ናቸው። ወጣቷን የሚገነትል፣ የሚሳደብ፣ ለመደባደብ የሚሞክር፣ ... ሦስቱም ጓደኞቹ የተለያዩ ባህሪ ማሳየት ጀምረዋል። ስካራቸው ሳይበረታ ወደ ቤታቸው ሊመልሳቸው አሰበ። ሁለቱ ጓደኞቹ ራሳቸውን ችለው መራመድ በመቻላቸው አልተቸገረም፤ አንዱን ግን ከማዘል ያልተናነሰ ደጋግፎ ከኮማሪ ቤቱ ወጣ።

‘ነገም ይመጣ ይሆን?’ ስትል አሰበች ወጣቷ።

በሚቀጥለው ቀን አብሯቸው እንዲሄድ ጓደኞቹ ጠየቁት፤ እየኖሩት ያለው ሕይወት እንዴት ፀያፍ እንደሆነ ትናንት ምሽት ላይ ይበልጥ አይቷል፤ እነርሱ ደግሞ ይህችን ምሽት እንዴት በጉጉት እንደሚጠብቁት ያውቃል።

‘አይ ዛሬ እንኳ አልሄድም።’ አላቸው በመግደርደር ዓይነት፤ የዛች ቆንጆ ገፅታ ፊት ለፊቱ ተደቅኖበታል። ‘ዘወር በልልኝ!’ ቢለው ወይ ፍንክች!

‘እባክህ ብቻህን አትሁን። እኛ ጠጣ ብለን አናስቸግርህም። በቃ ከእኛ ጋር ሆነህ ስትዝናና አምሽ ነው ያልንህ። በዛ ላይ የልጅቱ ዘፈን አልተመቸህም?’ ሲሉት ድንግጥ አለ። ያህብ የነበረው ስለርሷ ነበርና። ዛሬም ተሸነፈ። ኸምር ፈፅሞ እንደማይቀምስ ግን አሁንም እርግጠኛ ነው። ከልቡ ይጠላዋል።

ኮማሪዋ ቤት ሲደርሱ ዓይኗ ያረፈው እርሱ ላይ ነበረ። ሌሎችን ጉንጫን ሰጥታ ስትሰማቸው እርሱን ግን የአክብሮት ሰላምታ አቅርባ ብቻ ዝም አለችው።

ዛሬም ኸምር የሚባል ነገር አልቀመሰም፤ ከልቧ አከበረችው፤ በስብዕናው ተማረከች። በአንፃሩ ጓደኞቿን ከሌላው ጊዜ የበለጠ ናቸው። ወጣቱ ያለበታው የተቀመጠ እንቁ ሆኖ ታያት። ለርሱ ያላት አከብሮት ወደ ፍቅር እያደገ መሆኑን አላጣችውም። ለርሱም ቢሆን ተመሳሳይና ጥልቅ ስሜት እያዳበረ ሄዷል። ጓደኞቿና ለርሱ ብቻ ቀርተዋል። ሌሎች ደንበኞች መጠጥ ቤቱን ለቅቀው ከሄዱ ደቂቃዎች አልፈዋል። በስካር መንፈስ ሲያውካኩ የቆዩት ጓደኞቹ ራሳቸውን ስተዋል፤ በዙሪያቸው ያለውን ሁኔታ ማስተዋል የማይችሉበት ደረጃ ላይ ደርሰዋል። ይህች አጋጣሚ ወጣቱ ከወጣቷ ጋር ይበልጥ እንዲቀራረቡ ምክንያት ሆነች።

የምትዘፍናቸው ዘፈኖች የርሱን ሰብዕና ለማድነቅ የታለሙ ነበሩ፤ አስተያየቷ እጅግ ፈታኝ፤ ቅላጄዋ እንበርካኪ ሆነበት። ቀረበችው፤ ለርሱም ቀረባት። መቀራረባቸው ግን የአካል አልነበረም፤ ከዛ በላይ ብርቱ የሆነ መቀራረብ ነበር፤ የልብ ለልብ ቅርርብ።

‘ልቤ የደነገጠልህ የመጀመሪያ ቀን ሳይህ ነበር’ አለችው ዓይን ዓይኑን እያስተዋለች። በሀፍረት ተውጦ ዓይኑን ሰበር አደረገ።

‘ይህ ንፅህናህ’ ነው ይበልጥ እንዳፈቅርህ የሚያደርገኝ’ ስትለው ይበልጥ በሐፍረት ተዋጠ።

‘በዙ ነገር ብሆንልህ እንዴት ደስ ባለኝ! ግን አንተ ንፁህ ሰው ነህ። ንፅህናህን ማቆሽሽ አልፈልግም’ ትለዋለች። ሌላ ክፉ ነገር ያሰበ ልቡ ሙሽሽ ይልበታል። ለርሱ ኸምር ፈፅሞ እንደማይቀምስ ሁሉ አርሷም ፈፅሞ እንደማትነካው ታረጋግጥለታለች።

ከዕለታት በአንዱ ምሽት ጓደኞቹ እንደለመዱት ጥምብዝ ብለው ሰከረው ራሳቸውን ስተው ወጣቱና ወጣቷ ብቻቸውን ቀርተዋል።

‘ግን ለምንድን ነው እንደ ጓደኞችህ የማትጠጣው?’ ስትል ጠየቀችው። በሕይወቱ ሊረሳው የማይችለውን ዘግናኝ ታሪክ አጫወታት።

‘አባቴ በየምሽቱ ኸምር ጠጥቶ ቤት ይገባ ነበር፤ የልጅነት አዕምሮዬ ያፍነበረውን ሁኔታ ሁሉ ቀርቦ አስቀምጦታል። ታዲያ በየምሽቱ እናቴን ይደበድባታል። እኔን እንዳይመታኝ እናቴ ምን ያህል እንደምትሳቀቅ አልረሳውም፤ ልቧ እኔ ላይ ሆኖ የሚያርፍባት ዱላ የሚሰማት አይመስለኝም። በአንድ ምሽት እጅግ ዘግናኝ ከስተት ተፈጠረ፤ አባቴ እንደልማዱ ከመጠን በላይ ሰከሮ የቤታችንን በር በኃይል

ይደበድባል። እናቴ በፍጥነት ወደ በሩ አመራች። አባቴ ግን ትዕግስቱ ያለቀ ይመስላል፤ በሩን በተደጋጋሚ ያለማቋረጥ ይነርተው ይዟል። እናቴ በሩን ከፍታ ራሱን የሳተውን አባቴን ደግፋ ለማስገባት እጇን ዘረጋች። የማይቀረውን ዱላ ከርሷና ከልጇ ለመመከት አቅም እንደሌላት ታውቀዋለች። ምናልባት ቢራራልኝ ብላ ይሆን እጇን የዘረጋችው?!

‘ዘወር በይልኝ’ አለ በከፍተኛ ቁጣ። በድንጋጤ ወደ ኋላ ሸሸች።

አባቴ ግን በዚህ አላበቃም። በስካር መንፈስ እየተንደረደረ ሄዶ አነቃት፤ ጭንቅላቷን በኃይል ወዝውዞ መሬት ላይ ወረወራት። የወደቀችው ጉልቻው ላይ ነበር፤ ጭንቅላቷ ሲፈጠፈጥ ታየች። በቅፅበት ሕይወቷ አለፈ። በደም የተነከረችውን እናቴን አገላበጫ ሳምኳት። ልቤ የምሬት እንባ አነባ። አባቴ የሚያየው ከባድ ክስተት ከስካሩ ያነቃው ይመስላል፤ ጭንቅላቱን በሁለት እጁ ይዞ አራታውን አቀለጠው። እናቴን ለስከመጨረሻው መለየቴን የተገነዘብኩት ቆይቼ ነው፤ ሀዘኔ እየመረረ ሄደ። እናቴን እንዲህ በአሰቃቂ ሁኔታ አጣኋት። ‘ኸምርን ለዚህ ነበር የምጠላው?’ ወጣቷ በሰማችው ታሪክ ልቧ በእጅጉ ተነካ። ስቅስቅ ብላ አለቀሰች።

አንባዋ በጉንጫ ላይ መስመር ሰርቶ እየወረደ፡-

‘እንዴት የሚያሳዝን ክስተት ነው?’ አለች። ሐዘኗ አጥንቱን ጠልቆ ተሰማው።

‘እንዴት እንዳሳዘንከኝ መግለፅ ይከብደኛል።’ አለች አንባዋን እየጠረገች።

“ከዚህ ጊዜ በኋላ ቅርርባቸው ይበልጥ ጨመረ። እንዲህ የምታፈቅረውና የምታዝነለት ሴት ማግኘቱ ልቡን በሃሴት ሞልቶታል። ይህ ዓይነት ቅርርባቸው ለረጅም ወራት ቀጠለ። ለርሱ ያላትን ስሜት ስትገልፅለት፡-

‘አንተኮ እጅግ ንፁህ የአላህ ባሪያ ነህ ኸምር አትጠጣም፤ ሴት ልጅ በሐራም ነኩትህ እንደማታውቅም ነግረኸኛል። እኔም ይህ ንፁህናህ ይበልጥ እንዳከብርህና እንዳፈቅርህ ያደርገኛል። ግን በፍፁም እንድንካህ አልፈልግም። እኔ ብዙ ወንዶች እንዳሻቸው የሚላፉኝ ቆሻሻ ሴት ነኝ። የአንተን ንፁህና ማቆሽሽ አልሻም።’ ትለዋለች።

የወጣቱ ፍቅር ከዕለት ዕለት መናሩን ቀጥሏል። ልቡ ለ’ርሷ ሙሉ ለሙሉ እጅ ሰጥቷል። ቀኑን ሲያስብ የሚውለው ስለ’ርሷ ነው። ምሽቱን የሚያሳልፈው ከርሷ ጋር ነው፤ ዳደኞቹ ሰከረው ራሳቸውን የሚሰቱበትን ጊዜ በጉጉት ይጠብቃል፤ በመሃሉም በዓይኗ ሰረቅ እያደረገች ታወጋዋለች። ከርሷ ጋር ብቻውን የሚሆንበት ጊዜ

ይረዝምበታል። ዳሩ ግን እንደ ዳደኞቹ ነፃ ሆኖ ከርሷ ጋር መላፋት አይችልም። ከዓይን-አፋርነቱ በተጨማሪ የርሷ ጠንካራ አቋም በልቡ እንጂ በአካሉ እንዲነካት አያደርገውም። ዓይኗ እንባ አያቀረረ፡-

‘እኔ እንዲት ተራ አገልጋይ ባሪያ ነኝ። አሳዳሪዬ ገንዘብ ለማግኘት ሲል ውበቴን ተጠቅሞ ኮማሪ ቤት ከፈተልኝ። አንተ ግን ንፁህና ነፃ ሰው ነህ። በእኔ ምክንያት ግን ዝሙት ላይ ወድቀህ ጀሃነም እንድትገባ አልፈልግም። ይህን ስልህ ላንተ ያለኝ ፍቅር ከፍተኛ እንደሆነ አትዘንጋ። ነገር ግን በጣም ስለምሳሳልህና ስለማዝንልህ በወንጀል ላቆሽሽህ አልፈልግም። ለዚህም ነው እንድትነካኝ የማልፈቅድልሁ። ትለዋለች። የወጣቱ ልብ ሃሴትና ስቃይ ይፈራረቅበታል።

ከዕለታት በአንዱ ምሽት በፍቅር ዓይን እየተመለከተችው ወጣቷ እንዲህ ተማፀነችው፡-

‘የኔ ፍቅር! በፍቅርህ ልቤ ተሰቃየ፤ በተደጋጋሚ እንደገለፅኩልህ ንፁህናህን ማቆሽሽ ደግሞ ፈፅሞ አላደርገውም። ምናለበት ከዚህ ካለሁበት መከራ ብትገላግለኝ? እባክህ ነፃ አውጣኝና ያንተ አድርገኝ። የምትችል ከሆነ አንድ ሺህ የወርቅ ሳንቲሞች ከፍለህ ግዛኝና እስከ ሕይወቴ ፍፃሜ ሚስትህና ታማኝ ፍቅረኛህ ሆኜ ልኑር።’

ወጣቱ ይህን ያክል ገንዘብ ማግኘት እንደማይችል ያውቃል። ያን ማድረግ ባለመቻሉ ደግሞ ይህችን ወጣት ምንጊዜም ሊያገኛት አይችልም፤ እርሷም ፈቃደኛ አይደለችም። ስለማትወደው አይደለም፤ ስለማታፈቅረውም አይደለም፤ ልታቆሽሽው ስለማትፈልግ እንጂ።

ወጣቱ ስር የሰደደውን የወጣቷን ፍቅር የማይቋቋምበት ደረጃ ላይ ደረሰ። ሕይወት ገሃነም ሆነችበት። በወጣቷ ፍቅር ልቡ ቢሞላም እንደማያገኛት በተሰማው ቁጥር ራሱን በእጅጉ ይጠላል። የብቸኝነት ሕይወት ከጀመረ ሰነባብቷል፤ የሚጥመው ነገር አጥቷል፤ ሕይወት እጅ እጅ ብላዋለች። ከዕለታት በአንዱ አንድ ከባድ ውሳኔ ላይ ደረሰ። ውሳኔው የዚህች ዓለም ሕይወቱን ብቻ የሚነካ አልነበረም፤ የመጭው ዓለም ዕጣ ፋንታውንም አደጋ ላይ የሚጥል ውሳኔ ነበር፤ ራሱን የማጥፋት ውሳኔ። ከባድና ቅጣቱ ብርቱ የሆነ ወንጀል!

‘አዎ፤ ራሴን ማጥፋት አለብኝ። ላገኛት የማልችል ቆንጆ ወጣት እፍቅፌ በስቃይ መኖር አልሻም፤ እንቅልፍ እንኳ በዓይኔ ከዞረ ቀናት ተቆጠሩ፤ ሰውነቴ

መገመገጥ፤ የመኖርን ትርጉም አጣሁ። ሕይወቴ እንዲህ ከሚመሰቃቀል ራሴን ማጥፋት ይቻላል።' ሲል ቁርጥ ውሳኔ ላይ ደረሰ።

ወጣቱ ራሱን የሚሰቅልበት ገመድ አዘጋጀ፤ የገመዱን ጥንካሬ በሁለት እጆቹ ላብ ላብ አድርጎ ፈተነ፤ ሙሉ አካሉን መሸከም የሚችል መሆኑን አሳየ፤ ገመዱ የሚቻለው ይኸው ውሳኔ እንደሆነ ለራሱ በተደጋጋሚ ነግሯል። ከርሷ ከመራቅ ውጭ ፊጭ ሰላም እንደማያገኝ ያውቃል።

'መገላገል አለብኝ።' ሲል የታፈነ ድምፅ አወጣ።

'ግንኮ አፈቅራታለሁ። ከሞትኩ በቃ ፍቅሬም አብሮ ያበቃል ማለት ነው?' ሲል ከራሱ ጋር ይሟገታል። በስቃይ ውስጥ ሆኖም ቢያፈቅራት ደስ ይለዋል፤ እንደማያገኝት ሲያስብ ደግሞ ሃሞቱ ይፈሳል።

'ምን ዋጋ አለው! እርሷን ማፍቀር ትርፉ ስቃይ ብቻ ነው። መፍትሄው ራሴን ማጥፋት ብቻ ነው' ሲል በውሳኔው ይፀናል።

በተቆለፈ ቤቱ የጣራ ማገር ላይ ገመዱን በውል አስርታል። የቆመበት ወንበር ሲጠጥ አለና ሊወድቅ ሲቃጣው ድንግጥ አለ።

'አይ ሰው! አሁን ራሴን ለማጥፋት እየተዘጋጀሁ መውደቅን መፍራት ምን ይሉታል?' ሲል አጉተመተመ።

'ፈራሁ እንዴ? ሞትን?! በፍፁም።' አለ ለራሱ። ወንበሩ ላይ ተስተካከሎ ከቆመ በኋላ ገመዱን አንገቱ ላይ አጠለቀ። ወንበሩን ፈንግሎ ጥሎ ሙሉ አካሉን ገመዱ ላይ ለማንጠልጠል የመጨረሻው ቅጽበት ላይ ደርሷል።

'ከጥቂት ደቂቃ በኋላ ሬሳዬ አየር ላይ ይወዛወዛል ማለት ነው?' የሚል ሃሳብ ውልብ አለበት።

'የሚሻለው ይኼው ነው' ሲል ለራሱ ምላሽ ሰጠ።

ወጣቱ ውሳኔውን ለመፈፀም ሁሉንም ዓይነት ዝግጅት አጠናቋል። አንገቱ በገመዱ ተጠልፏል። የአካሉ ክብደት የደም ስሮቹን በመጫን ሕይወቱ የሚያከትምበት ቅፅበት ብቻ ቀርቷል። የዚህን ወጣት ሕይወት ሊታደግ የሚችል ተዓምራዊ ኃይል

ያስፈልጋል። በርካታ ሃሳቦች ወደ አዕምሮው ተግተለተሉ። የወጣቷ ቁንጅና፣ የድምጿ መስህብነት፣ የውዳሴዋ ለዛ፣ ብቻቸውን ሆነው የልባቸውን ያወጉባቸው ሰዓታት፣ ሁሉም ከስተቶች አሁን የሚከሰቱ ያህል በዓይነ ህሊናው ታየው።

የወጣቱ አዕምሮ የሃሳብ ፈረሱን ወደ ኋላ አዙሮ ሽምጥ ጋለበ፤ ወደ ልጅነት ዘመኑ አከነፈው። ያች ምስኪን እናቱ ድቅን አለችበት፤ የአባቱ ገፅታም ፊት ለፊት መጣበት። 'ኸምር፣ ድብደባ፣ የእናቱ መታነቅ፣... በመጨረሻም ከራሱ በላይ የሚወዳት አንድዬ እናቱ ጭንቅላቷ ፍጥፍጥ ሲል እንደተቀነባበረ ፊልም ቁልጭ ብሎ ታየው።

የወጣቱ እንባ እንደከረምት ጎርፍ ፊቱን አጥለቀለቀ፤ አንገቱ ላይ የተጠሰቀው ገመድ በእንባው ራሱ። በዚህ ቅጽበት ነበር ያ ተዓምራዊ ኃይል ከሞት የታደገው፤ ለወጣቱ ሕይወት ሊቸረው ከተኛበት ጥልቅ እንቅልፍ የተነሳው፤ *ኢማን*⁷⁰። ኢማን ኃይል ነው፤ የሕይወትን ማዕበል እንድንቁቋም የሚያስችልና የሰይጣንን ሴራ በማጋለጥ ከከፍተኛ ጥፋት የሚያድን ተዓምራዊ ኃይል።

ወጣቱ ከእምነት ዓለም በእጅጉ በራቀበት በዚህ ቅጽበት በእናቱ ትዝታ ውስጥ የሰይጣንን አደገኛ ተንኮል ማየት ቻለ።

'አባቴን ኸምር እንዲጠጣ በመገፋፋት እናቴን እንዲገድል አደረገ። እኔን ደግሞ ከኸምርና ከዝመኑት የራቅኩ በመሆኔ ከሁለቱም ወንጀሎች በእጅጉ ለገዘፈው ራሱን የማጥፋት ወንጀል አነሳሳኝ። 'አዑዙ ቢል-ላሂ ሚነሽ-ሸይጢኒር-ረጂም' አለና ገመዱን ከአንገቱ በፍጥነት አወጣ። ከወንበሩ ዘሎ ወረደ። መሬት ላይ ተደፍቶ የጌታውን ምህረት በመለመን እንባውን አዘነበ።

'ጌታዬ ሆይ! ምህረትህን አለምንሃለሁ። ለዚህ ሁሉ የበቃሁት የአንተን ትዕዛዝ በመጣሴ ነው። ይቅር በለኝ ጌታዬ!' ሲል አምላኩን ተማፀነ። አንድ የቅዱስ ቁርኣን አንቀጽ ትዝ አለውና እንዲህ ሲል አነበበ፡-

"እነዚያ የተጠነቀቁት ከሰይጣን የቸነ ዘዋሪ በነካቸው ጊዜ (ጌታቸውን) ይገነዘባሉ፤ ወዲያውም እነሱ ተመልካቾች ይቸናሉ" (አል-ለዕራፍ፡ 201)

⁷⁰ ኢማን፡- እምነት ማለት ሲሆን ሊሰላማዊው አስተምህሮዎችን ለማመልከትም ይውላል።

ድህረ ታሪክ

“ወጣቱ የሰይጣንን ተንኮል በመገንዘብ ራሱን ከማጥፋት አደገኛ ወንጀል የዳነ ቢሆንም የወጣቷ ፍቅር ግን ልቡ ላይ እንደታተመ ነበር። ከርሷ ለመራቅ ሀገር ጥሎ ተሰደደ። ኢማም አሽ-ሸዕቢይ በተሰኙ የአስልምና ሊቅ ኢስላማዊ ትምህርት ፕሮግራም ላይ በአንዱ ተገኝቶ ባለታሪኩ ለፕሮግራሙ ታዳሚዎች ታሪኩን አጫውቷል። ያኔ ዕድሜው የገፋ ጎልማሳ ቢሆንም ከአስርት ዓመታት በፊት ላፈቀራት ሴት ያለው ፍቅር እንዳልቀነሰ ተናዟል። አላህ (ሱ.ወ.) ያልፈቀደው ዓይነት የፆታ ግንኙነት መዘዙ የማያልቅ መሆኑን ወጣቶች ከእርሱ ሕይወት በመነሳት እንዲገነዘቡ አደራውን አስተላልፏል። የያኔው ወጣት የአሁኑ ጎልማሳ ከኢማሙ የትምህርት ፕሮግራም በኋላ የት ሀገር እንደሄደና ምን እንዳጋጠመው የታወቀ ነገር የለም”

አዩብ ትረካውን ሲቋጭ የመግራብ ሶላት ጥሪ እየተሰማን ነበር። በታሪኩ ልባችን እንደተነካ ወደ መስጂድ ገባን።

* * *

ምርጥ ዓደኛ

'ግሣጭህ ነው፤ የሰዎችን ውድቀት ይጠቁምሃል። መካሪህ ነው፤ የሰኬታቸውን ምስጢር ሹክ ይልሃል። ካንተ ጋር በሚኖረው ቆይታ አይሰለችም፤ ካንተ ርቆም አያሴርም። ከታላላቅ የዓለማችን ምሁራን ጋር ያስተዋውቅሃል፤ ከጥበባቸው ማዕድ ትቋደስ ዘንድ ያስቸልሃል። የግለሰቦችንና የህዝቦችን ውድቀት ወይም ምጥቀት ምክንያት ያትተልሃል። ያልኖርካቸውን የጥንት ዘመናት በዐይኑ ህሊና ኖረሃቸው ትማርባቸው ዘንድ እድል ይሰጥሃል።

'ምርጥ ዓደኛህ ነው፤ ካንተ አንዳችም ጥቅም አይፈልግም። ምርጥ ጎረቤትህም ነው፤ ባንተ ላይ አንዳች ችግር አይፈጥርም። ያጋጠመህን ችግር አማክረኸው መፍትሔ ሳይጠቁምህ እንዲሁ አይተውህም። ህልምህን አጋርተኸው የሰኬት ጎዳና ሳያመላክትህ አይቀርም። ግለሰባዊና ቤተሰባዊ ሕይወትህን አወያይተኸው የማበልፀጊያ መላውን ሳይዘይድ ቸል አይልህም። የሀገርህ ድህነትና ኋላቀርነት ሲያብከክንህ የማስመንደጊያ ንድፉን ሳያስጨብጥህ ዝም አይልህም፤ የዘመናት የሰው ልጆችን እምቅ ዕውቀት በውስጡ ያቀፈ በመሆኑ በበርካታ የመፍትሄ ሃሳቦች ተሞልቷልና።

'ይህ ምርጥ ዓደኛ ሌት ከቀን ካንተ ላይላይ ፈቃደኛ ነው። ነዋሪም ሁን መንገደኛ ካንተ ጋር መሆን ያስደስተዋል። እንቅልፍ ቢያዳፋህ እርሱ እንቅልፍ ባይት ሳይዘር እስከምትነቃ ይጠብቅሃል። ተሰላችተህ ብትወረወረው ዳግም እስክታነሳው ይታገስሃል። ቸር ነው፤ ያለውን ሊሰጥህ ዝግጁ ነው። ትጉህ ነው፤ ያለማቋረጥ ቢያስተምርህ ይወዳል። ነፃ ነው፤ ማንነትህ አያሳስበውም። ሃብታም ብትሆን ወይም ደሃ፤ ደስተኛ ብትሆን ወይም የተከፋህ፤ ብቸኛ ብትሆን ወይም ባለ ብዙ ዓደኛ፤ ባለስልጣን ብትሆን ወይም ተርታ ሰው ለርሱ ግዱ አይደለም።

ይልቁንስ ሃብታም ከሆንክ ገንዘብ አያያዝና አጠቃቀም ያስተምርሃል። ደሃ ከሆንክ የብልፅግና መንገድ ይጠቁምሃል። ብቸኛ ከሆንክ ዓደኛ ይሆንሃል። ባለ ብዙ ዓደኛ ከሆንክ ከሰዎች ጋር በመኖር ጥበብ ይከንሃል። ባለ ስልጣን ከሆንክ ያመራ ችሎታ ያላብስሃል። መልካም ልቦና ይኖርህ ዘንድ ይመክርሃል። ተራ ሰው ከሆንክ ደግሞ የታላቅነትን ማማ ትቆናጠጥ ዘንድ የሰኬትን ምስጢር ያስተምርሃል።

ይህ ምርጥ ዓደኛ መጽሐፍ ነው።

ከመጻሕፍት ሁሉ የላቀውና ስህተት ያልጎበኘው፤ ጊዜ የማይሸረው፤ ዘመን የማይጥለው፤ ሁሉንም የሕይወትህን ክፍል አንዳች ሳያስቀር የሚዳስስ መመሪያ የሆነው፤ ተዓምሩ የማያልቅ፤ ተደጋጋሞ ቢነበብ የማይሰለች፤ ሊቃውንት የማይጠግቡት፤ ያለፉ ሕዝቦችን ታሪክ የሚዳስስ፤ የዘመኑን ሕዝብ የሚዳኝ፤ የሚመጣውን ዘመን ምንነት የሚተነብይ፤ ከፊት ለፊቱም ይሁን ከበስተኋላው ደምሳሽ ተቀናቃኝ የሌለበት ዘላለማዊው መጽሐፍ ቁርካን ነው። ይህንን መጽሐፍ በወጥቶ ለመረዳት የመጨረሻውን ነቢይ (ሰ.ዐ.ወ) የሕይወት ታሪክ የሚተነትኑ መጻሕፍት በአጅጉ ያግዙሃል። የዕለት ከዕለት ውሏቸውንና ንግግራቸውን የዘገቡ የሐዲሥ መጻሕፍትም የሕይወት ጉዞህን ቀና ለማድረግ የግድ አስፈላጊ ናቸው። ኢስላማዊ ድንጋጌዎችን በውሉ ለመገንዘብ የፊቅህ መጻሕፍት ምትክ የላቸውም።

በአጠቃላይ መጻሕፍት በግለሰቦችም ይሁን በሀገራት ታሪክ ውስጥ የተከሰቱ ትልልቅ ክስተቶችን በመተረክ በአንተ ዘመን ተመሳሳይ ተግዳሮቶች (Challenges) ወይም መልካም አጋጣሚዎች (Opportunities) ሲፈጠሩ እንዴት ማስተናገድ አንዳለብህ እንድትገነዘብ ያግዙሃል። ተግዳሮቶቹን ወደ መልካም አጋጣሚ እንዴት አንደምትለውጥ ያስተምሩሃል። ከአደጋዎች ለመማር የግድ አደጋ ውስጥ መግባት አያሻህም፤ አድሎችን በአግባቡ ለመጠቀም እንዴት ውልብ ብለው አልፈውህ ድጋሚ መጠበቅ አይኖርብህም፤ አደጋዎችን ከመድረሳቸው በፊት ቀድመህ ልትጠነቀቃቸው፤ አድሎቹን ደግሞ በበቂ ዝግጅት ልትጠብቃቸው ብሎም ልትጠቀምባቸው ይቻላል። እናም መጻሕፍት በሕይወት ጉዞህ ላይ መንገድ ጠቋሚዎች ሆነው ያገለግሉሃል። ምንኛ ምርጥ ጓደኞች ናቸው!

ይህ ከነዓማር ከተለየሁ በኋላ ከራሴ ጋር ያወጋሁት የውስጥ ወግ ነው። በእውነቱ ለመናገር የወጣቱ ልጅ ታሪክ በአጅጉ መስጠኛል።

‘ይህ ወጣት ያለፈበት ዓይነት ፈተና ውስጥ ባልፍ እንዴት ይሆን የምወጣው?’ ራሴን ጠየቅኩ።

‘በመጀመሪያ ለምን እንዲህ ዓይነት ከባድ ፈተና ውስጥ ሊወድቅ ቻለ?’ ጥያቄዬን ቀጠልኩ።

‘ወጣቱ ከፍተኛ ጥንቃቄ ያደረገው ኸምር አለመጠጣቱን ብቻ ነበር። የችግሩ ጥንሰስ የአምላኩን የሕይወት ጎዳና ዘንግቶ ባዕድ የሆነች (አጅነቢይ) ሴት ባለችበትና ከዛም አልፎ በመረዋ ድምጿ በምታቀነቅንበት አደገኛ ሁኔታ ውስጥ መገኘቱ ነበር።’

ስል ለራሴ ምላሽ ሰጠሁ። ጣትን የሳት ነበልባል ላይ ጥጾ አለመቃጠል ይቻላል?? በፍፁም!

ከሁሉም በላይ ሰይጣን የሰውን ልጅ ለመጣል የሚያጠምዳቸው ወጥመዶች እጅግ ከባድና ፈርጀ ብዙ መሆናቸውን ተረዳሁ። የመላው አደገኝነት ቁልጭ ብሎ ታየኝ። ወጣቱ ኸምር እንደማይጠጣ አርግጠኛ ነው። ዝሙትም ቢሆን የሚያሰጋው አልሆነም፤ ምንም እንኳን በፍቅር አሳት ቢቃጠልም ወጣቷ “ለንፅህናው ስለምትጠነቀቅ” ዝሙት እንዲፈፅም አትፈቅድለትም። እናም ሰይጣን ከሁሉም የገዘፈውን ራሱን የማጥፋት (Suicide) ወንጀል እንዲፈፅም አመቻቸው። ከኸምርም ይሁን ከዝሙት ወንጀሎች ላይ ሊወድቅ ያልቻለውን ወጣት ለበለጠ አደጋ እያዘጋጀው ኖሯል። ተዓምራዊው የኢማን ኃይል ባይታደገው ኖሮ የዚህ ወጣት ዕጣ ፈንታ ምን ሊሆን እንደሚችል ሳስበው ዘገነኝና ፊቴን በእጆቼ ሸፈንኩ።

ታሪኩ ለመጻሕፍት ያለኝን ፍቅር ጨመረልኝ። ኡስታዝ ሉቅማን በተለያዩ የሕይወት መስክ የሚሰጡት ምልክታ ጥልቀት ምስጢርም ይኼው ነበር። በመጻሕፍት በኩል ሕይወትን አብዝቶ መኖር፤ ተግዳሮቶችን መላልሶ መመልከት፤ እድሎችን ደጋግሞ መቃኘት ይቻላል።

ይህንን እውነታ የተረዱ ሙስሊም ሊቃውንት የመጻሕፍት ፍቅር የሚያስደምም ነበር። ኢብኑልጀህም የተሰኙ አንድ ሊቅ እንዲህ ነበር ያሉት፡-

“አንድን መጽሐፍ በያዘው ፋይዳ ምክንያት ከወደድኩት ቶሎ እንዳያልቅብኝ በመሳሳት ምን ያህል ገፅ እንደቀረው ለማየት ደጋግሜ ቀሪ ገጾችን እመለከታለሁ። መጽሐፉ ደለብ ያለና ገጾቹ በርካታ ከሆኑማ በደስታ ነው የምፈነድቀው”

ከዕለታት በአንዱ አልዓተቢ የተሰኙ የኢብኑልጀህም ቅርብ ጓደኛ ስለ እንደ እድሜ ጠገብ መጽሐፍ ያላቸውን አድናቆት ሲገልፁ፡-

“ገፁ በጣም ብዙ ባይሆን ኖሮ ሙሉ መጽሐፉን በእጅ ጽሑፍ እቀዳው ነበር።” አሉ። ይህንን የሰሙት ኢብኑልጀህም፡-

“እኔ ደግሞ መጽሐፉን እንድወደው ያደረገኝ የገፁ መብዛትና ረጅም መሆኑ ነው። አጫጭር መጻሕፍት እንደጀመርኳቸው እያለቁብኝ ተቸግሬያለሁና” ሲሉ የመጻሕፍት ፍቅራቸውን አስረገጡ።

እነኝህን ሊቃውንት ሳስብ ስለባከነው ሕይወቴ በቁጭት ታመስኩ። ከመጻሕፍት ቁርኝት ስለራቅኩባቸው ዓመታት ራሴን ወቀስኩ። የወደፊት ሕይወቴን

ከመጻሕፍት ጋር ይበልጥ ላዛምድ ወሰንኩ። ከነዓማር ጋር የጀመርኩት ጉዞ ትልቅ ደረጃ እንደሚያደርሰኝ ተሰማኝ። በሃሳቤ ወደሚቀጥለው ልዩ ቀጠሯችን ነጐድኩ። ማስታወሻዬን ለመመልከት ወደ ንባብ ክፍሌ ጎራ አልኩ። ርዕሱ "ሰውጥ፡- ተግዳሮቱና መፍትሄው" የሚል መሆኑን አስታወስኩ። ወንበር ላይ አረፍ አልኩና ከጠረጴዛዬ አድርጌ ጽሑፎቼን በወፍ በረር ቃኘኋቸው። በተለያየ ጊዜ አንድም ልቤን የነካኝ ሃሳብ ሳነበ ወይም ከሰዎች ሰሰማ አለያም እንዲሁ አዕምሮዬ ሃሳብ ብልጭ ሲያደርግልኝ የሚያጠነጥኑትን ጽሑፎች ማንበብ ጀመርኩ። ማኅበራዊና ሥነ-ልቦናዊ ጉዳዮች ላይ ለማድረግ ውይይት የተወሰነ ግብዓት እንደማገኝባቸው ተስፋ በማድረግ ንባቤን ቀጠልኩ።

* * *

አማርኛ

7.

ክፍል ሰባት

ኩረስ ኒደርግ!

እንደ ወዳጄ ያጫወተኝን እየከተብኩ ነው። በጥንት ዘመን ወደ እንዲት የገጠር መንደር ጎራ ያለ መንገደኛ በሕይወት ዘመኑ አጋጥሞት የማያውቅ እንግዳ ነገር ይታዘባል። ነገሩ እንዲህ ነው፡-

መንገደኛው ዓይኖቹን አሻግሮ ሲመለከት እንደ ገበሬ ማሳውን በማረስ ላይ ነበር። ገበሬ ማረሱ ምን ይደንቃል? ዳሩ ግን የሚያርሰበትን ቀንበር ተሸክመው ሞፈሩን የሚሰቡት እንደ በሬ እና ሌላ እንደ ሰው ተጠምደው ማየቱ ነበር ዓይኖቹ ከቦታቸው ተበልጥጠው እንዲወጡ ያደረገው። መንገደኛው ክስተቱን እንደዋዛ ሊያልፈው አልቻለም። ወደተጠመደው ሰው ጠጋ አለፍ፡-

“ምን ነው ወንድሜ እንዲህ ሆነክ?” ሲል ልቡ በሀዘን ተሞልቶ ይጠይቀዋል። በገርነት ወይም በችግር ብዛት ጎቢያ ለዚህ መዳረጉን እያብሰለሰለ ተክክለኛ ምክንያቱን ለመሰማት በጉጉት ተጠግበቀ። ከሰውዬው የሰማው አጭር መልስ፡- “ኩረስ ኒደርግ” የሚል ነበር።

በኦሮምኛ ቋንቋ “ይሄም ያልፋል” እንደማለት ነው። መንገደኛው በመልሱ እየተገረመ ጉዞውን ቀጠለ።

ከዓመታት ቆይታ በኋላ በዛችው መንደር ሲያልፍ “ስለዛ ከበሬ ጋር ተጠምዶ ሲያርስ ስለነበረው መከረኛ ሰው ማጠያየቅ አለብኝ” ሲል አሰበ። የመንደሩ ሰዎች የሚያስደንቅ ዜና አበሰሩት።

“ያ ሰውማ ያን ሁሉ መከራ አልፎ ንጉስ ለመሆን በቃ”

ዜናውን ማመን አልቻለም። ቤተ-መንግስት ሄዶ ማግኘት እንዳለበት ወሰነ። በርግጥም ያ ሰው ለንግስና መብቃቱን በዓይኑ

በብረቱ ማረጋገጥ ፈልጓል። ቤተ-መንግስቱ እልፍኝ ውስጥ በዙፋኑ ላይ ተሰይሞ የተመለከተው ሰው በርግጥም ከበሬ ጋር ተጠምዶ ሲያርስ የነበረው ሰው ሆኖ አገኘው። መንገደኛው በአክብሮት እጅ ከነሳው በኋላ ንጉሡ በአንድ ወቅት ከነበረበት አስከፊ ሁኔታ ተላቆ ለዚህ ታላቅ ክብር መብቃቱ በእጅጉ አሰገራሚ መሆኑን ገለፀ። ንጉሱ ግርማ ሞገስ በተላበሰ ሁኔታ የመንገደኛውን ንግግር ካደመጠ በኋላ የሰጠው ምላሽ “ኩኒስ ኒደርግ” የሚል ነበር። “ይሄም ያልፋል” መንገደኛው ከዓመታት በፊት የሰማው ዓይነት መልስ በማድመጡ በመደነቅ ጉዞውን ቀጠለ።

ከተወሰኑ ዓመታት በኋላ ለሰራ ጉዳይ ወደዛችው ግዛት ያቀናል። ስለ ንጉሡ ማጠያየቁ አልቀረም። ንጉሡ ከዚህ ዓለም መሰናበቱ ተነገረው። መንገደኛውም ልቡ በሐዘን ተነክቶ “ኩኒስ ኒደርግ” የሚለውን ቃሉን እያሰበ ዓይኑ እንግ አቀረረ። ይሄም ያልፋል።

“ቢያንስ መቃብሩን መጎብኘት አለብኝ” ሲል አሰቡና የአካባቢውን ሰዎች ንጉሡ የተቀበረበትን የመቃብር ቦታ እንዲጠቁሙት ጠይቆ ወደዛው አመራ። የንጉሱ መካኑ መቃብር ላይ አንድ ጽሑፍ በጉልህ ተፅፎ ይታያል። በንጉሱ ኑዛዜ የተጻፈው ጽሑፍ “ኩኒስ ኒደርግ” የሚል ነበር። መንገደኛውም ‘ከሞተሰ በኋላ ምን ማለት ይሆን?’ በማለት እየቆዘመ መንገዱን ቀጠለ።

ከጥቂት ዓመታት ቆይታ በኋላ መንገደኛው ወደዛች ግዛት ጐራ ማለቱ አልቀረም። የንጉሡ መቃብር ይታወሰውና አካባቢውን ለመቃኘት ወደ መቃብር ቦታው ያቀናል። የተመለከተው ነገር የሚያስገርም ነበር። አካባቢው ሙሉ ለሙሉ ተለውጧል። የመካኑ መቃብሮች ፋና ሙሉ ለሙሉ ጠፍቶ በቦታቸው ሰፋፊ መንገዶች

ወጥተዋል፤ በርካታ ቤቶች ተገንብተዋል። መንገደኛው ገለጽተ
ዓመታት ውስጥ ያያቸው ለውጦች በህሊናው እያውጠነጠነ
በዘምታ ተዋጡ። እነኚህን መንገዶችና ቤቶችም መለወጣቸው
አይቀሬ እንደሆነ እርግጠኛ ሆነ። የርሱን ፈቃድ ሳይጠይቅ ምላሱ
እንደ እውነታን አገተመተመ፡-

“ኩኒስ ኒደርግ!” አለ ጭንቅላቱን ላይና ታች እየወዘወዘ።
“ይሄም ያልፋል!”

ይህንን እውነት በጥልቀት መገንዘብ በየትኛውም ዓይነት
ሁኔታ ውስጥ የሚኖረንን ምላሽ ሚዛናዊ (Balanced) እንዲሆን
ያስችላታል። እንደም በከፋ ሁኔታ ውስጥ ስናልፍ ተስፋ
እንዳንቆርጥ፣ በሌላ በኩል በጥሩ ሁኔታ ውስጥ ስናልፍ
እንዳንኮፋስ ያደርገናል። “ይሄም ያልፋል!” በዚህች ምድር ቋሚ
(Permanent) ነገር ወይም ክስተት እንደሌለ፣ ሁሉም ነገር
አላፊና ተሰግሪ (Ephemeral) እንደሆነ የሚያስገነዝብ ቃል ነው።

ይህንን ስንረዳ ከነገሮች ወይም ከክስተቶች ጋር
በህመምም ይሁን በደስታ ከልክ በላይ ራሳችንን ማስተሳሰር
እናቆማለን። ራሳችንን ከነገሮች ወይም ከክስተቶች ገፋታንበት
ቅፅበት ፍፁም ነፃነትን እንጎናጸፋለን። ክስተቶችን
እንደየአመጣጣቸው ተቀብለን በተገቢው መንገድ
እናስተናግዳቸዋለን። በተግዳሮቶች ሳንሰበር ወደ በጎ አጋጣሚ
ልንለውጣቸው የሚያስችለንን አቅም ማሳገሰብ ይቻላል።
በውጤቱም በትዕግስትና በፅናት ያለንበትን ሁኔታ ተቋቁመን
የተሻለ አየር እንፈጥራለን። እናም በተለይ አስቸጋሪ ሁኔታ ውስጥ
ሰንሆን “ይሄም ያልፋል!” ብለን ለራሳችን መንገር በእጅጉ ጠቃሚ
ነው። “ኩኒስ ኒደርግ!”።

ቀን 15/02/06

እንቆቅልሽ - ምን እውቅልሽ?

እንዳበደ ውሻ የሚያቅነዝንዘው

እንደተለከፈ የሚያቅበዘብዘው

የምቼት ትፍሰህት ኅብሰተ - ሰማዩ

የልም እንጀራ ቅዠት ሐሳዊ - ሲሳዩ...

ማነው?

ሳያረጉት በፊት እስምሎ እስገዝቶ

ባወገዙት ሰፈር ወሰዶና ኑልቶ

የተናገሩበት ያፍ ምራቅ ሳይደርቅ

እስገብቶ ከማጥ የሚያጨማልቅ

እቤት መጣፈጡ! ብለው አጣጥመው

እኩ እንትፍ የሚሉት ሲጨርሱ እንቅረው

የጣፈጠ መሰሎ እንደማር ወተት

ጉሮሮ እሚሰካ የፀፀት አጥንት...

ማነው?

ግፊቱ ደመነፍስ የሚያበር መንፈስ

በውርደት ጢሻ ውስጥ ከትቶ ሚያልቀሱሉ

ኤድስ ማይበግረው ከርክር ቢሉት በጥሰ

ማር የተቀጣ ፊት ነው ሸረ እንዲያው አያድርስ

እህስ?

መልስ፡ ሕዝቡ ዓለም ያውቀዋል ቅንዝረ ፍትዎትን

የነፍስን ገሃነም የሰጋ ገነትን

ሁሉን የሚለውስ ሰም-አጥፊው ጥቀርሻ

ካልጋ ሲሉት ካመድ ቅንዝረ አገ ግርሻ!

(በተስፋዬ ገሰሰ)

“ዘመኑንም አትቅረቡ፤ እርሱ በእርግጥ መጥፎ ስራ ነውና፤

መንገድነቱም ከፋ!” (አል-ኢስራእ: 32)

በርግጥም መንገድነቱ የከፋና ፀያፍ ተግባር ነው፤ ዘመኑ፡፡
ለቅፅበት እርካታ ሲገልጽ ጭንቀት የሚታፈስበት፣ ያስደስት እየመሰለ
የሚያሰቃይ፣ ያረካ እየመሰለ የሚያስጠማ፣ ያረጋጋ እየመሰለ
የሚያዋትት፣ ያሰክን እየመሰለ የሚያቅበዘብዝ፣ ሰብዕናን
የሚያቆሽሽ፣ ህሊናን የሚሸነቁጥ፣ ዘርን የሚበክል፣ የብልግና
ቁንጮ፣ የዘቅጠት ጐዳና፣ የሰው ልጅ መንፈሳዊ እሽቁልቁሊት
ማሳያ ግለሰባዊና ማኅበረሰባዊ ነቀርሳ ነው፡፡ የሰው ዘር ገዳይ
በመሆኑ ይመስላል ከላይ የተጠቀሰው መለኮታዊ ድንጋጌ ግድያን
በሚከለክሉ ድንጋጌዎች መሃል ተሰክቶ የሚታየው፡፡

“ልጆቻችሁንም ድክነትን በመፍራት አትግደሉ፤ እኛ

እንመግባቸዋለን...” (አል-ኢስራእ: 31)

"ዘመኑንም አትቅረቡ፤ እርሱ በእርግጥ መጥፎ ስራ ነውና፤
መንገድነቱም ከፋ!" (አል-ኢስራእ: 32)

"ያቺንም አላህ ያወገዛትን ነፍሱ፤ ያለ ሕግ አትግደሉ፤..." (አል-
ኢስራእ: 33)

የተቃራኒ ያታ ስበት የሰው ልጅ በቀላሉ ሊወድቅበት የሚችል ከፍተኛ መግነጢሳዊ ኃይል በመሆኑ ልዕላ-ኃይሉ ፈጣሪያችን አላህ "ዘመኑን አትፈፅሙ" ከሚል ክልከላ ከፍ ያለ "አትቅረቡ" የሚል ድንጋጌ አሳለፈ። ምክንያቱም ግልፅ ነው ከዘመኑ ለመታቀብ የሚያስችለው ሁነኛ መንገድ አለመቅረብ እንጂ ከተጠጉ በኋላ አለመፈፀም ገለመሆኑ ነው። ወደ ዘመኑ የሚጋብዝ ጐዳናን ተከትሎ ንፅህናን መጠበቅ ማሰብ ከተፈጥሮ ህግ ውጭ ነውና። ታላቁ የሥነ-ምግባር ሊቅና ተምሳሌት የአላህ መልዕክተኛ (ሰ. ዐ. ወ) ዋነኛው ዘመኑ ከመፈፀሙ በፊት የተለያዩ አካላት ዘመኑ እንደሚፈፀሙ የመግለፃቸው ምስጢርስ ይኼው አይደል? ዓይኖች በማየት፣ እጆች በመዳበስ፣ ምላስ በመናገር፣ እግር በመራመድ... ሁሉም በየሚናቸው ይዘሙታሉ።⁷¹ ለዚህም ነው የሒጃብ ግዴታነት መደንገግ አስፈላጊነት፣ የተቃራኒ ያታ ግንኙነት ስርዓት ጠቀሜታ የግለሰብና የማኅበረሰብን ንፅህና ለመጠበቅ።

ከዘመኑ በተቃራኒ ፍቁድ (ሐላል) የወሲብ ግንኙነት እርካታን ያስከትላል፤ ፍፁም ዓለማዊ ቢመስልም መንፈሳዊ ልዕልናን ያጎናፅፋል፤ እርካታውን የሚከተለው ደስታ ያዘናናል፤ ሥነ-ልቦናዊ ጫናን በፍጥነት ያራግፋል፤ ድባቱን አስወግዶ በንቃት ይተካል፤ የውስጥ ፍስሐ ያጎናፅፋል፤ በጥንዶች መካከል ፍቅርንና ውህደትን ይጨምራል፤ የመተሳሰብ ደረጃን ከፍ ያደርጋል፤ ልዩነትን ያጠገል፤

⁷¹ ቡኻሪና ሙስሊም ዘግበውታል

የግለሰቦችን እዕምሯዊ ብቃት ያሳድጋል፤ የፈጠራ ችሎታን
ከፍያደርጋል፤ አለመረጋጋትንና መቅበዝበዝን ያስወግዳል፤ ጤነኝነትን
ያረጋግጣል፤ የተሟላ ሰብዕና በመኖሪያ ላይ ከፍተኛ ሚና
ይጫወታል፤ ለሰው ልጅ ህልውና ወሳኝ የሆነውን የዘር መተካካት
እውን ያደርጋል፤ በአጠቃላይ ጎፅህናን የተላበሰ ግለሰባዊ ማንነት
በመፍጠር የተረጋጋ ማኅበረሰብ ለመገንባት ይጠቅማል።

* * *

“በርታ!” - እና - “እትበርታ!”

በአንድ የቴሌቪዥን ፕሮግራም የተከተለው የሥነ-ልቦና ሳይንስ ተመራማሪ በሁለት ግለሰቦች ላይ ያካሄደው የአካባቢ (Environnement) ተፅዕኖ ሙከራ ትኩረቴን ሳበው። እንዲሁ ግለሰብ የታወቀ የቅርጫት ኳስ ተጫዋች ሲሆን ከአስር ሙከራዎች ዘጠኝ ኳሶችን ቅርጫት የማስቆጠር ክህሎት እንዳለው አስመሰክሯል። ሌላኛው ግለሰብ ደግሞ የቅርጫት ኳስ ወርውራ የማታወቅ ስትሆን ከአስር ሙከራዎች እንዲያን ኳስም ቅርጫት ውስጥ ማስገባት አትችልም። ይህ እንግዲህ ማንም ተመልካች በሌለበት ያለ የግለሰቦች ችሎታ ነው።

የሙከራው ዓላማ ሁለቱ ሰዎች ወደ አስር የሚደርሱ ተመልካቾች በተገኙበት የቅርጫት ኳስ እንዲወረውሩ በማድረግ የአካባቢ ተፅዕኖን ማጥናት ነው። ተመራማሪው ተመልካቾች ለሁለቱ ግለሰቦች የሚኖራቸው ምላሽ የተለያየ እንዲሆን አስገንዝበዋቸዋል። የቅርጫት ኳስ ክህሎት ያሌላት ግለሰብ በምትወረውርበት ጊዜ ከፍተኛ ሞራል በመሰጠት እንዲያበረታቷት፣ በአንፃሩ ከፍተኛ ክህሎት ያለው ግለሰብ በሚወረውርበት ጊዜ ደግሞ እንዲያጣጥሉት፣ እንዲነቅፉትና ተስፋ እንዲያስቆርጡት ተነግሯቸዋል።

ሙከራውን የጀመረችው ሴቷ ነበረች። በምታደርገው እያንዳንዱ ሙከራ ከተመልካቾች ከፍተኛ ሞራልና እድናቆት ይለገሷታል።

ከአንድ ሙከራ ሌላኛውን እያሻሻለች ከአሰር ኳሶች ውስጥ አራት ኳሶችን ቅርጫት ማሰቆጠር ቻለች። ቀጣዩ ተረኛ ክህሎት ያዳበረው ሰው ነበር። በእያንዳንዱ ሙከራው ከተመልካቾቹ ከፍተኛ ተስፋ አሰቆራጭ ድምፅ ይሰማል፤ ችሎታ እንደሌለው እየጮኹ ይነግሩታል። የመጀመሪያውን ኳስ ቅርጫት ውስጥ ማሰገገት ቻለ። ተቃውሞውና ውግዘቱ እየጨመረ ሄደ። ቀጣይ ኳሶችን ቅርጫት ጋር ማገናኘት ተሳነው። እናም ውድድሩ በሴትዮዋ እሸናፊነት ተጠናቀቀ። የምርምሩ መደምደሚያ፡-

“ውጫዊ አላታዊ ተፅዕኖ በሰውየው ክህሎትና ብቃት ማሸቆልቆል ላይ ከፍተኛ ሚና ሲኖረው በሌላ በኩል ደግሞ ውጫዊ አዋንታዊ ተፅዕኖ ሴትዮዋ ክህሎቷን በፍጥነት እንድታዳብር አድርጓታል” የሚል ሆነ።

ዋናው ቁምነገር ውጫዊ ተፅዕኖውን የምናስተናግድበት መንገድ እንደሆነ እርግጥ ነው። ሁለቱም ተወዳዳሪዎች ውጫዊውን ተፅዕኖ ገለበት ያስተናገዱት በመሆኑ ውጤቱ እንዲያሆኗል። በተቃራኒው ሰውየው የሚደርስበትን ውግዘት ችላ በማለት በራሱ ላይ ቢተማመን ኖሮ ክህሎቱ እንዲያገለሽቆለቆል ነበር፤ ሴትዮዋ ደግሞ የሚሰጣት ድጋፍ የፊዝና የሰላቅ እንደሆነ ቢሰማት ኖሮ ያን ያህል ውጤት ገላስመዘገበች ነበር።

ከዚህ ሳይንሳዊ ሙከራ ሁለት ቁምነገር ቀሰምኩ። የመጀመሪያው ለሰዎች በተለይም ለህፃናት በራሳቸው ላይ መተማመን የሚፈጥር የሞራል ድጋፍ ማድረግ እጅግ አስፈላጊ መሆኑን ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ ውጫዊ ተፅዕኖዎች አላታዊ በሚሆኑበት ጊዜ የራሱን ክህሎት ማመን አቁሞ ውጫዊ ጩኸትን ማስተናገድ ለከፍተኛ ውድቀት የሚዳርግ መሆኑን ነው።

መልካም ተፅዕኖዎችን ለእድገታችን መሰላል አድርገን
መጠቀም ያለብንን ያህል አሉታዊ ተፅዕኖዎች መሰናክል ሆነው
እንዳያደናቅፉን መጠንቀቅ ይኖርብናል። ከሰዎች ጋር ባለን
ግንኙነት ከሁለት አንድ መልእክት ይደርሰናል- “በርታ!” አለያም
“እትበርታ!”። ለመልዕክቶቹ በሚኖረን ምላሽ ተፅዕኖቸው
ይወሰናል።

* * *

መልካም ዓደኝነት

ዓደኛዬ በቅርብ ስለሚያውቀው እንደ ወጣት ያጫወተኝ ታሪክ የመልካም ዓደኝነትን ዋጋ በጥልቅ እንደገነዘብ አስችሎኛል። ወጣቱ የዳዕዋ እንቅስቃሴዎች አካባቢ አይጠፋም። በሳምንት ወይም በሁለት ሳምንት እንደ ጊዜ ተገናኝተው የአላህን ዲን የሚተዋወሱ ወጣት ዓደኞችም አሉት። የአኪራ ወንድሞችን በዋናነት የሚያገናኛቸው የዲን ጉዳይ ነው። የተለያዩ ዘር ተወላጆች ናቸው። ማህበራዊ መደባቸውም እንደዚሁ የተለያዩ ነው። ዳሩ ግን ከመካከላቸው አንዳቸውም ልዩነት ተሰምቶት አያውቅም። ሲገናኙ በፍቅር ይተቃቀራሉ፤ በሰራ ወይም በትምህርት ምክንያት ከተራራቁ በዲዓእ ይተዋወሳሉ፤ በናፍቆት ያነገሉ። ምንም ዓይነት ዲኒያዊ ምክንያት የማይታይበት ንፁህ ወንድማዊ ፍቅርን ማጣጣም የቻሉ ወጣቶች። አላህ (ሱ. ወ) እንዲህ መሰሉ የአኪራ ወንድማማችነት ዋጋው በምንም ሊተመን የማይችል መሆኑን ገልጿል፡-

“በልቦቻቸውም መካከል ያስማማ ነው፤ በምድር ያለውን ሁሉ (ሀብት) በለገስክ ድሮ በልቦቻቸው መካከል ባላስማማህ ነበር፤ ግን አላህ በመካከላቸው አስማማ፤ እርሱ አሸናፊ ጥበበኛ ነውና”

(አል-አንፋል: 63)

አዎ! በርግጥም ምድር ያላትን ሀብት በሙሉ ብንከፍል ያን ዓይነት ስሜት መፍጠር አንችልም። ይህ አላህ (ሱ. ወ) ለእርሱ ብቻ

አኪራ: የመጭው ዓለም (የአኪራ ወንድም: ምድራዊ ጥቅምን ፍለጋ ሳይሆን ለመጭው ዓለም ፅድቅ በሰላም የተመሠረተ ግንኙነት።)

ብለው ለተወዳጁ ገሮች የሚቸረው ልዩ ስጦታ ነው። እንዲህ ዓይነት ሰዎች ነቢያት እና ሰማዕታት በሚቀኑበት የክብር ዙፋን ላይ እንደሚቀመጡ የአላህ መልእክተኛ (ሰ. ዐ. ወ) ገልጸዋል። እነኚህ ወጣቶችም ያን ደረጃ ይገናጻሉ ዘንድ አላህን ዘወትር ይመሰግናሉ።

ከዕለታት እንደ ቀን ይህ ወጣት እንደ ፈተና ላይ ይወድቃል። ፀያፍ ወንጀል እንዲፈፀም የሚገፋፋ ክፉ ስሜት ይጠናወታል። ይህ የሆነው በርሱ እድሜ የምትገኝ ወጣት ቤተሰቦች ዘንድ በእንግድነት ገረፈበት እንዲት ሌሊት ነበር። ያችን ፈተኝ ሌሊት ፈፀሞ አይረሳትም። እንቅልፍ በዐይኑ ሳይዘር ከራሱ ጋር ሲታገል ነበር የነጋበት። እድሜው 25 አካባቢ የሚሆነው ይህ ወጣት በዚያች ድቅድቅ ጨለማ ውስጥ የሚፈታተነውን ክፉ ስሜት ታግሎ ማሸነፉ በታላላቅ የጦር ሜዳ ውሎዎች የመፋለም ያህል የላቀ ጀግንነትን ይጠይቃል። አዕምሮው በተለያዩ ሀሳቦች ታምቋል፤ ከአንዱ ሃሳብ ወደ ሌላው ይዘላል፤ የስሜት ማዕበል ከራስ ፀጉሩ እስከ እግር ጥፍሩ ድረስ መላ አካሉን ይገጠው ይዟል።

በሁለት ሜትር ርቀት ላይ የተኛችዋን ኮረዳ ቀረብ ብሎ መቀሰቀስ ቢችል በደስታ እንደምታስተናግደው ያውቃል። አልጋው አጠገብ የሰከንድ ያህል የመቆም ድፍረት አጥቷል። የወረረው ያ ክፉ ስሜት ደግሞ በማንኛውም ቅፅበት አስፈንጥሮ ሊያስነሳው የሚችል አቅም እያሰጣሰበ ይመስላል።

ወጣቱ ይህንን ፀያፍና ሐራም ተግባር መፈፀም እንደሌለበት ለራሱ ይነግራል። ሰይጣን "አላህ መሐረና አዛኝ የሆነ ጌታ ነው" የሚል ሹክሹክታውን ቀጥቷል። ይህንን ሰይጣናዊ ጥሪ ተከትሎ በስሜት መቃጠሉ በእጅጉ ይበረታበታል፤ ግፊቱ ይጨምራል። ሆኖም

“አላህ ቅጣቱ ብርቱ የሆነ ጌታ ነው” የሚለው ቁርኝናዊ አስተምህሮ ግፊቱን ይገዳደረዋል። በሁለት እጅግ ተቃራኒ በሆኑ ስሜቶች መካከል በመናጥ ላይ ያለው ወጣት እንደ ሀሳብ አዕምሮውን ሰንገረ ያዘው። የቀጣዩ እሑድ ፕሮግራሙ ታወሰው። ዕለተ-እሑድ ወንድሞቹ ጋር ቀጠሮ አለው። ተገናኝተው ልዩ ኢማናዊ ሰዓታትን ያሳልፋሉ። ጎደሕናቸውን የሚጠብቁባቸው ኢስላማዊ ትምህርቶችን ይማማራሉ። ጎደሕ ወንድማዊ ፍቅራቸውን ይለዋወጣሉ። “እንደ ሰው ወንድሙን ሲወደው ይገኛል” የሚለውን ነቢያዊ ትምህርት ይተገብራሉ።

ወጣቱ በከባድ የሰሜት ማዕበል ውስጥ ሆኖ ወንድሞቹን አስታወሰ።

“እንዲህ ዓይነት ጸያፍ ተግባር ፈፅሜ ከጎደሕን ጋር ልቀመጥ? አላደርገውም!” ሲል በውስጡ ጮኸ።

“ነገ አብሬያቸው ስሆን ምንኛ እሽማቀቅ ይሆን? እንደ ጎደሕ እያሰቡኝ ወንድማዊ ፍቅራቸውን ሲለግሱኝ እቋቋመው ይሆን? በፍፁም! ይህ ጎደሕ ወንድማማችነታችን በወንጀል መቆሽሽ የለበትም” ሲል ከራሱ ጋር ሞገተ።

“እነርሱ ጋር መቀመጥ እንዲህ የሚያሳፈር ከሆነ ነገ አላህ (ሱ ወ) ፊት መቆምስ እንዴት ይቻላል!” ሲል ሃሳቡን አፀና።

በዚህ የሃሳብ ማዕበል ውስጥ ያ የክፉ ሰሜት ነውጥ ተዋጠ። የተወጠረው አካሉ ረገበ። ኢማን ሰይጣንን ድል ነሳ። ወጣቱ በእሽናፊነት ደስታ ቦረቀ። ሀሴት መላ አካሉን አላበሰው። በራስ የመተማመን ሰሜቱ ጨመረ። በአላህ ላይ ያለው እምነት ተመነደገ።

ለወንድሞቼ ያለው ፍቅር አሻቀበ:: ወጣቱ ስለ መልካም ዓይኖቹ ሲል ያሰበውን መጥፎ ነገር እርግፍ አድርጎ ተወ::

መልካም ዓይኖች እንኳን በአካል አብረው ሆነው በሌሉበትም በዚህ መልኩ ከመጥፎ ነገር ይከለክላሉ::

“ጌታዬ ሆይ! እንዲህ ዓይነት ወንድሞች ስለሰጠኸኝ አመሰግናለሁ! አልሐምዱሊህ...” በማለት ጌታውን ሲያመሰግን ዓይኖቹ ተከደኑ... የተረጋጋና ሰላማዊ እንቅልፍ ውስጥ ሰጠመ::

* * *

የእናት ምክር - ለተሳካ ትዳር

ዐውፍ ኢብን ሙሐሊም አሹ-ሸይግኒ ከኢስላም በፊት ዐረቦች ዘንድ እጅጉን የታወቀ የጎሳ አለቃ ነበር። አሙ ኢያሰ የተሠኘች ልጁን ለሐሪሥ ኢብን ዓምር አልኪንዲ ሊድርለት ወስኗል። ሙሽራዋ አሰፈላጊው ሁሉ ከተሰናዳላት በኋላ ወደ ገለቤቷ ቤት ለመሄድ ተዘጋጀች። እናት በሕይወት ዘመኗ ያካበተችውን ልምድ ለውድ ልጇ ለማካፈል፣ ልጅም ለትዳሯ ስኬት የሚበጃትን ምክር ከእናቷ ለማድመጥ ፊት ለፊት ተቀምጠዋል። እናቷ አማማ ለልጇ የለገሠችትን ምክር እንደወረደ ከተብኩት፦

“ውዲ ልጄ ሆይ! ትዳር የተከበረ ሥርዓት እና መልካም ቤተሰብ ላለው ሰው የማያሰፈልገው ቢሆን ኖሮ በርግጥም እንቺ ከባል የተብቃቃሽ በሆንሽ ነበር። ነገር ግን ወንዶች የተፈጠሩት ለሴቶች ቢሆን ሴቶችም የተፈጠሩት ለወንዶች ነው።

ውዲ ልጄ! የለመድሽውን አካባቢ እና ያደግሽበትን ግቢ ለቀሽ ወደማታውቁው ጎጆ እና ወዳልተላመድሽው ጓደኛ እየሄድሽ ነው። እንቺን የራሱ በማድረጉ እርሱ ንጉሥሽ ሆኗል፤ አገልጋዩ ሁኚለት ያኔ ገሪያሽ ይሆናል። እንቺ ለርሱ ምድር ሁኚለት ያኔ እርሱ ለእንቺ ሰማይ ይሆንልሻል። የምንጊዜም ስንቅና ማስታወሻ የሚሆኑሽን አሰር ነጥቦች ያዥልኝ፦

እንደኛውና ሁለተኛው፦ ጉድኝተሽ በመብቃቃት፣ መኗኗርሽ ደግሞ በመልካም እሺታና መታዘዝ ላይ የተመሰረተ ይሁን። ባለው

ነገር መብቃቃት ልብን ሲያረካ፣ በእሺታና በመታዘዝ ውስጥ ደግሞ የአላህ ውዴታ ይገኛል።

ሦስተኛውና አራተኛው፦ እፍንጫውን ጠብቂለት፤ ዐይኑንም ተጠንቀቂለት። ዐይኑ ካንቺ ላይ ባለ የማያሰደስት ነገር ላይ እንዳያርፍ፣ እፍንጫውም ከአንቺ ምርጥ ሽታን እንጂ እንዳያሸት። ኩል ጥሩ መዋቢያ ሲሆን፤ ውሃም ሽቶ በሌለ ጊዜ ጥሩ ሽቶ ነው።

እምስተኛውና ሰድስተኛው፦ የምግብ ሠዓቱን ጠብቂለት፤ የእንቅልፍ ጊዜውንም የተረጋጋ አድርጊለት። ምክንያቱም የረሃብ ሐሩር አቃጣይ ሲሆን እንቅልፍ ሲረበሽ ደግሞ ቁጣን ይፈጥራል።

ሰባተኛውና ሰምንተኛው፦ ወገኖቹን እና ዘመዶቹን አክብረለት፤ ገንዘቡንም ጠብቂለት። ገንዘቡን መጠበቅሽ መልካም አስተዳደርሽን የሚያሳይ ሲሆን ዘመዶቹን ማክበርሽ ደግሞ መልካም አኗኗርሽን ያመለክታል።

ዘጠነኛውና አስረኛው፦ ምስጢሩን አታናፍሺ፤ ትዕዛዙንም አትጣሺ። ምስጢሩን ካገከንሽ ከተንኮሉ አትድኚም፤ ትዕዛዙንም ከጣሰሽ ልቡን ታውኪዋለሽ።

ውደ ልጄ ሆይ! በሚያዝንበት ጊዜ መደሰትን፣ በሚደሰትበት ጊዜ ማዘንን ተጠንቀቂ። በሚያዝንበት ጊዜ መደሰት ጉድለት ሲሆን በሚደሰትበት ጊዜ ማዘን ደግሞ ደስታን ማደፍረስ ነው።

ባለቤትሽን በእጅጉ አክብረው፤ እርሱም በእጅጉ ያክብርሻል። በእጅጉ ከእርሱ ጋር ተሰማሚ፤ እርሱም ከእንቺ ጋር ለረጅም ጊዜ ይኖራል።

ልጅ ሆይ! ከርሱ ደስ የሚልሽን ነገር ማግኘት የምትችላው የርሱን ፈቃድ ከእንቺ ፈቃድ፣ የርሱን ፍላጎት ከእንቺ ፍላጎት ስታስቀድሚ መሆኑን እወቁ። ይህም በወደድሽውም በጠላሽውም ጉዳይ ላይ ይሁን።

እላህ መልካሙን ይምረጥልሽ፤ ይጠብቅሽም”

ለትዳር ሰኬት የሁለቱም ወገን ቀና አስተዋፅኦ ወሳኝነት አለው። እላህ (ሱ ወ) የሚከተለውን መርህ ማስቀመጡን ምንጊዜም ማስታወስ ያስፈልጋል፡-

“እነርሱም (በሴቶች) የዚያ በእነርሱ ላይ ያለባቸው (ግዳጅ) ብጤ በመልካም አኗኗር (በባሎቻቸው ላይ መብት) አላቸው...” (አል-በቀራህ: 228)

* * *

ከምቸት ቀጠና ውጣ!

እንደ ግለሰብ ወይም ማኅበረሰብ ካለበት ሁኔታ ወደ ተሻለ ደረጃ ለመሸጋገር ከምቸት ቀጠና መውጣት ይኖርበታል። ይህ የለውጥ ቅድመ ሁኔታ ነው። እንደ ግለሰብ በምቸት ቀጠና ውስጥ ነው ስንል ምን ማለት ይሆን? ምሁራን እንዲህ ሲሉ ይገልፀታል።

“እንደ ሰው በምቸት ቀጠና ውስጥ ነው የሚገለጸው ሁልጊዜ በተደጋጋሚ በሚያከናውነው ድርጊት፣ አስተሳሰብ፣ ልምድና ወግ እንዲሁም ገህል ያለምንም ለውጥ ተደላዩ የተቀመጠ እንደሆነ ነው”

የሰው ልጅ በተፈጥሮው ለውጥ ተቃዋሚ መሆኑ የምቸት ቀጠና ውስጥ እንዲቆይ ያደርገዋል። የለመደውን አስተሳሰብ፣ አሠራር እና ልማድ የመተው ወኔ ያጣል። ይህንን ሰብሮ መውጣት ወሃኝ የለውጥ ቅድመ ሁኔታ ነው። አዲስና የተሻለ ሃሳብ ግለሰባዊም ይሁን ማኅበረሰባዊ ለውጥን እውን ያደርጋል።

ስልጣኔ ቢሞት... በሃሳብ ይነሳል፤

ኢኮኖሚ ቢሞት... በሃሳብ ይነሳል፤

ፖለቲካ ቢሞት... በሃሳብ ይነሳል፤

ሃሳብ የሞተ ዕለት... ወዴት ይደረጋል? (ዳንኤል ከብረት)

ከእንደ የሥነ ልቦና መጽሐፍ ያገኘሁትን እውቀት ታሪክ እንዲህ ከተብኩት ከተወሰነ ማሻሻያ ጋር።

በአንድ አካባቢ የሚኖሩ ሰዎች ለረጅም ዓመታት አላህን (ሱ. ወ.) ሲያመልኩበት የነበረው መስጊድ የአካባቢው ሕዝብ ቁጥር እየጨመረ በመሄዱ ምክንያት ሰፋ ብሎ መገንገት ነበረበት። ሰዎች ግን ከነገሩ መስጊድ ጋር የተለየ ትስስር አላቸው። ምንም እንኳን ጠገብና የአካባቢውን ማኅበረሰብ ፍላጎት የማያሟላ ቢሆንም መስጊዱን ለመቀየር ግን ፈቃደኛ አልሆኑም። ምናልባትም አዲሱ መስጊድ የተሻለ አገልግሎት መስጠት የሚችል ቢሆንም ሰዎቹ ግን ነገሩን መስጊድ አፍርሰው ሙሉ ለሙሉ አዲስ የሆነ መስጊድ መገንገት ከብዷቸዋል። ከምችት ቀጠናቸው የመውጣት ወኔ አጥሯቸዋል። ከብዙ ውይይት በኋላ የሚከተለውን ውሳኔ አሳለፉ፦

1. አዲስ መስጊድ እንገነባለን፤
2. አዲሱን መስጊድ የምንገነባው ነገሩ መስጊድ ባለበት ስፍራ ላይ ነው፤
3. አዲሱን መስጊድ ስንገነባ ከነገሩ መስጊድ አንዳንድ ቁሳቁሶች እንጠቀማለን፤
4. አዲሱን መስጊድ እስክንገነባ ድረስ በቀድሞው መስጊድ ውስጥ እንሰግዳለን።

ኛግሩ በዚህ ውሳኔ መሠረት አዲሱ መስጊድ መገንገት አለመቻሉ ነው።

ብዙዎቻችን ተደላደለን የተቀመጥንበትን የምችት ቀጠና ላለመልቀቅ ለውጥ የማናመጣቸውን ውሳኔዎች እንወስናለን። ውሳኔዎቹ ለሰሙ የለውጥ ውሳኔዎች ቢሰኙም በተጨማሪም ዓለም አንዳች ለውጥ ሊያመጡ የሚችላቸው አይደሉም። አፍርሰን ልንገነባው የሚገባንን የሕይወት ዘይቤ ወይም አስተሳሰብ

ከተለመድነው የሕይወት ዘይቤ እና አስተሳሰብ ለመለቀቅ ከምር በመወሰን ካልሆነ በቀር እውን እናደርገውም።

ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ. ዐ. ወ) የለውጥ እንቅስቃሴያቸውን ሲጀምሩ ከመካ ቁረይሾች የደረሰባቸው ተቃውሞ ከዚህ የምቅተ ቀጠና ለመውጣት ፈቃደኛ ካለመሆን የተነሳ ነበር።

“የለም፤ አባቶቻችን እንደዚህ ሲሠሩ አገኘን” (አሽ-ሹዐራእ: 74)

“አባቶቻችንን በርሱ ላይ ያገኘንበትን ነገር እንከተላለን፤ ይላሉ፤” (አዝ-ዙክሩፍ: 22)

አላህ (ሱ. ወ) ይህንን የተዛገ አስተሳሰብ እንዲህ ሲል ምላሽ ሰጠ፦

“አባቶቻቸው ምንም የማያውቁና (ወደ እውነት) የማይመሩም ቢኾኑ (ይከተሉዋቸዋልን?)” (አል-በቀረህ: 170)

ከተለመዱት ማኅበራዊ አየር ወጥተው አዲሱን አስተሳሰብ ለማስተናገድ ያልፈቀዱት በክህደት ጨለማ ውስጥ ሲዋልሉ በእንፃሩ ራሳቸውን ለለውጥ ያዘጋጁት እና አዲሱን የለውጥ ሃሳብ ያስተናገዱት ግለሰቦች የረሱል (ሰ. ዐ. ወ) ገልደረባ የመሆንን ክብር ተጎናፀፉ።

በሕይወት ዘመናችን ስኬታማ ለመሆን የተለመድናቸውን ምቹቶች መሰዋት ይኖርብናል። ረጅም ሰዓታት መተኛት ይመቸን ይሆናል፤ የዕውቀት ለውጥ ለማምጣት ስናስብ ግን ከእንቅልፍ የምቅተ ቀጠና መውጣት እና እንቅልፍ በማጣት ማንበብ ይኖርብናል። ቴሌቪዥን ላይ ረጅም ሰዓታት ማፍጠጥ ሊመቸን ይችላል ይሆናል፤ መንፈሳዊ ልዕልናን ስንሻ ግን የዚህን ሰዓት አብዛኛውን

ለቁርኣን ንገብ መስጠት ይኖርብናል። ቤት ውስጥ ተጃቶ ማርፈድ
ምቸት ይሰጠን ይሆናል፤ ኢኮኖሚያዊ ብልጽግና ስናልም ግን
በማለዳ ወደ ሥራ መገሰገስ ይኖርብናል።

* * *

ቀን 07/06/2006

ለፈገገታ

ዐምር ኢብን አልዓስ (ረ.ዐ) በአዕምሮ ብቃቱ ይታወቃል። በፈጣን አስተሳሰቡና የመናገር ችሎታው ኸሊፋው ዑመር (ረ.ዐ) በእጅጉ ይደነቁ ነበር። ለዚህም ነበር ዑመር (ረ.ዐ) ዘንድ መጥቶ ሃሳቡን መግልጽ ተስኖት የተንተባተበውን ሰው ሲመለከቱ፡- “ሱብሐነላህ! እንተንም ዐምር ኢብን አል-ዓስንም የፈጠረ ጌታ አንድ ነው” ያሉት።

ከዕለታት በአንዱ ዐምር ኢብን አልዓስ (ረ.ዐ) ሙዓዊያህ ኢብን አቢ ሱፍያንን (ረ.ዐ)፡-

“እኔ ከአንተ የበለጠ ብልህ ነኝ” ይለዋል። ይህንን ሲል ያሰበው ጨዋታ ነበር። ሙዓዊያ (ረ.ዐ) እጅግ ብልህ ከሚባሉ ሰዎች አንዱ በመሆኑ የጓደኛውን የዐምር አባባልን አልተቀበለውም። ዐምር (ረ.ዐ) ለሙዓዊያህ (ረ.ዐ) ስልጣን መያዝ ከፍተኛ አስተዋፅኦ ያደረገ መሆኑን መሆኑን ጠቅሶ፡-

“እኔ ከአንተ ይበልጥ ብልህ መሆኔን በተግባር አሳይሃለሁ። ነገር ግን እዚህ ቤተ-መንግስት ውስጥ ያሉ ሰዎችን በሙሉ አስወጣና ብቻችንን እንሁን” ይለዋል። ሙዓዊያህ አልፍኛ ውስጥ ያሉትን ሰዎች እንዲወጡ ምልክት ሰጣቸው። እርሱና ሙዓዊያህ ብቻቸውን መሆናቸውን ያረጋገጠው ዐምር፡-

“ሙዓዊያህ ሆይ! ወደኔ ጠጋ በል በጆሮህ የምነግረህ ምስጢር አለኝ” አለው። ሙዓዊያህ እንገቱን አሰገገና ጆሮውን ወደ ዐምር አሰጠ። እዚህ ላይ ነበር የአዕምሮውን በሳልነት ማሳየት የቻለው።

“ሰዎች ሁሉ ከአልፍኛ ከወጡ እና እኔና እንተ ብቻችንን ከሆነን ማን እንዳይሰማን ነው ምስጢር በጆሮህ የምነግረህ?” ሲለው ሁለቱም በሆነው ነገር ተሳሳቁ። ሙዓዊያህ የዐምርን ብልህነት ተቀበለ።

ዐምር ኢብን አልባስ ሌላ ገጠመኝም ነበረው። ገጠመኝን ራሱ እንዲህ ሲል ገልጿታል፡-

“እኔ ማንም ሰው አታሎኝ አያውቅም። እንድ ወጣት ልጅ ግን በአዕምሮው ብቃት በልጠኛል”

ነገሩ እንዲህ ነው። ዐምር (ረ.ዐ) እንዲትን ቆንጆ ሴት ማግባት ይፈልግና በአካባቢው ያለን ወጣት ያማከረዋል። ወጣቱም ይህች ሴት ለዐምር እንደማትሆነው ይነግረዋል። ዐምር ምክንያቱን ጠየቀው። ወጣቱም፡-

“አዩ እንድ ወንድ ሲሰማት ሰላየሁ ነው” ይለዋል። ዐምር ወጣቷን የማግባት ዕቅዱን ሰረዘ።

ከተወሰኑ ወራት በኋላ ያ ወጣት ይህችን ቆንጆ ሴት እንዳገባ ዐምር ይሰማል። ዐምር በወጣቱ መለኝነት በመገረመ ወጣቱን አግኝቶ ማናገር ፈለገ። አግኝቶትም፡-

“ልጅቷ አትሆንህም ብለኸኝ አልነበር?” ሲል ዐምር ይጠይቀዋል። ወጣቱም፡-

“ዐምር ሆይ! እኔ ልጅቱን ለማግኘት ያሰብኩት ከአንተ በፊት ነው። አንተ እና እኔ ቤተሰቦቿን ብንጠይቅ አንተን እንደሚያስቀድመህ አውቃለሁ። ስለዚህ መጀመሪያውኑ እንዳትጠይቅ ማድረግ ነበረብኝ” ሲል መለሰለት። ዐምርም፡-

“ይህሰ ሆነና ወንድ ሲሰማት አይቻለሁ ብለህ ለምን ዋሸህ?” ሲል ጠየቀው። ወጣቱም፡-

“ይህን ስልህ እንኳ አልዋሸሁም። አባቴ ሲሰማት አይቻለሁ” የሚል መልስ ሰጠው። ዐምር በወጣቱ ብልህነት ተገርሞ ፈገግ አለ።

.፩.

ክፍል ስምንት

ይቅር ገይ ልብ

ወ/ሮ ዘይነባ በሙያቸው መምህርት ሲሆኑ ለአሥርት ዓመታት በዚህ የተከበረ ሙያ ሕዝባቸውን አገልግለዋል። በርግጥም ከአስተማሪነት የበለጠ ከብር ያለው ሙያ የት ይገኛል?! ከጥንት እስከ ዛሬ ዘመን ያሉ ምሁራንን ያፈራ የዕውቀት በር አይደለም?! ወ/ሮ ዘይነባም እርሳቸው ያስተማሯቸው የዛኔ ወጣቶች የዛሬ ምሁራን በሀገራቸውም ሆነ በውጭ ሀገራት አንቱ የተሰኙ ታላላቅ ሰዎች ሆነው ሲመለከቱ ሙያቸውን ቢወዱት አይፈረድባቸውም። ከድሮ ተማሪዎቻቸው አንዱ፡-

“እትዬ ዘይነባ! እኔ አገሌ አባላለሁ። የድሮ ተማሪዎት ነኝ። ዛሬ የናሳ ሲኒዬር ሳይንቲስት ሆኜ በመሥራት ላይ እገኛለሁ” ብሎ ራሱን ሲያስተዋውቃቸው ዓይናቸው በደስታ እንባ ይሞላል። ሌላኛው በበኩሉ፡-

“እኔ ደግሞ አገሌ አባላለሁ። ሜካኒካል መሐንዲስ ስሆን የሀገራችንን ገበሬ የግብርና ዘዴ ማዘመን ያስቸለ አዲስ የቴክኖሎጂ ግኝት ባለቤት ነኝ። እኔም የርስዎ ተማሪ ነበርኩ” ይላቸዋል። ወ/ሮ ዘይነባ ደስታቸው አጥፍ ድርብ ይሆናል። ተማሪዎቻቸውም ይህንን ደስታቸውን ሲመለከቱ፡-

“ለዚህ ስኬት ያበቃን ከቀለም ትምህርት በተጨማሪ ይሰጡን የነበረው የሥነ-ምግባር ትምህርት ነው። በሕይወታችን ውስጥ ትልቅ ቦታ ያለዎት መምህርት በመሆንዎ ምንጊዜም አንረሳዎትም። ላደረጉልን ሁሉ እጅግ በጣም እናመሠግናለን” ይሏቸዋል። የደስታ እንባቸውን አየጠረጉ በፈገግታ ተውጠው ለምስጋናቸው አፀፋውን ይመልሳሉ።

ወ/ሮ ዘይነባ ጡረታ ወጥተው ሙሉ ለሙሉ ወደ ቤት ከመመለሳቸው በፊት በትዳራቸውና በሥራቸው ሚዛን ፈጥረው መኖር የቻሉ ብልህ ሴት ናቸው። በሥራ ተጠምደው የልጆቻቸውን አስተዳደግ ቸል አላሉም፤ የባለቤታቸውን የኡስታዝ ለቅማንን ፍላጎት አላጓደሉም። ለነገሩ ለወ/ሮ ዘይነባ ስኬት የኡስታዝ ለቅማን ሚና፤ እንደዚሁም ለኡስታዙ ስኬት የወ/ሮዋ አስተዋጽኦ ከፍተኛ ነበር። እንዳቸው ለእንዳቸው የከፍታ መሠላል ሆነው አገልግለዋል።

ኡስታዝ ሉቅማንና ባለቤታቸው ወ/ሮ ዘይነባ የሳሎን ቤታቸው ዐረቢያ መጅሊስ ላይ ጎን ለጎን ተቀምጠው የቅርቡንም የሩቁንም ጊዜ እያነሱ ይጫወታሉ። በትዝታ ባቡር ተሳፍረው ርቀው ይሄዱና ዛሬ ላይ የሚመልሳቸው ጉዳይ ሲነሳ ደግሞ ተመልሰው ከቸ ይላሉ። እንደገና ተመልሰው ወዳሳለፉት ሕይወታቸው ይነጉዳሉ።

“ዘይነባዬ!”

“ወዬ ሉቅማኔ!”

“ስንት ዓመት ሆነን ትዳር ከመሠረት?”

“ሃምሳውን እየደፈን ነው መሰለኝ”

“ዘይነባዬ - እስኪ እንድ ጥያቄ ልጠይቅሽ?”

“መልካም - ሉቅማኔ ጠይቀኝ”

“ለምን ይመስልሻል ይህን ያክል ዘመን በመከባበርና በመፈቃቀር የኖርነው?”

“አንተም እኔን ስለምትወደኝ፤ እኔም አንተን ስለምወድህ” በርግጠኝነት መለሱ።

“እሱማ እውነትሽን ነው። ግን ፍቅሩስ ቢሆን እንዴት እንዲህ ሊፀና ቻለ?”

“የአላህ ትሩፋት ነው ሉቅማኔ! እኔ ባንተ ላይ አንተም በኔ ላይ አንዳችሁ ቅሬታ ልበናችን ውስጥ አሳድረን አናውቅም። ያልተግባባንባቸው ጊዜያት ሳይኖሩ ቀርተው አይደለም። ነገር ግን በሰከነ አዕምሮ ተነጋግረን ችግሮችን የመፍታት ልምድ ያዳበርን በመሆኑ አለመግባባታችን ለከፉ ጥሎን አያውቅም። በመጨረሻም በይቅርታ እንቋጨዋለን። ስለዚህ ሁሌም ልባችን ንጹህ ነው። አሁን እኔ ‘ሉቅማን አስቀይሞኝ ያውቃል ወይ?’ የሚል ጥያቄ ቢቀርብልኝ ‘አዎ ግን ያስቀየመኝ ነገር ፈጽሞ ትክክል አይለኝም’ ነው መልሴ” አነጋገራቸው በትዳራቸው ምን ያህል ደስተኛ እንደሆነ የሚያስረግጥ ነበር።

“እኔ ግን ‘ዘይነባ አስቀይማህ ታውቃለች ወይ?’ ብባል ‘እንዳስቀየመኝኝ’ አላስታውሰም’ ነው መልሴ” አሉ በፈገግታ ተውጠው።

“አይ አንተ - ‘እኔ አበልጥሻለሁ ለማለት ነው እንዲህ የምትለው?’ ይሁን ይህና። ዋናው ነገር ምንም ዓይነት ቁርሾ በሁለታችንም ልብ ውስጥ አለመኖሩ ነው” ፈገግታውን በፈገገታ መለሱ።

“ዘይነባዬ - ወላሂ! እኔ ስለ ትዳራችን ሳስብ በውስጤ የማውጠነጥነውን ነው የነገርሽኝ። ይቅር ባይ ልብ ለትዳር መፅናት መሠረት ነው። በርካታ ትዳሮች በቀላል ምክንያት ሲፈርሱ ይታያል፤ የተከማቸ ቁርሾ ስላለ እንጂ የፀቡ መንስኤ ለፍች የሚያበቃም ባልነበር”

ወ/ሮ ዘይነባ ለማስታረቅ የሞከሯቸውን ትዳሮች በዓይነ ሕሊናቸው አየቃኙ፡-

“አዎ እውነትህን ነው ሉቅማኔ። ዛሬ የተጋጨበትን ምክንያት መፍትሄ ለመስጠት ስትሞክር የብዙ ዓመት የቆየ በደል ተነስቶ ወቀሳ ይቀጥላል። ቅሬታውን ለዓመታት ተሸክመውት ኖረዋልና ውስጥ ለውስጥ በስሎ ለያዥ ለገራዥ የማይመች ይሆናል። በልባዊ ይቅርታ ያልተዘጉ የበደል ፋይሎች ተዘክዝከው ይወጣሉ” አሉ።

“ሀገርንም እኮ እንደ ቤተሰብ ልናስባት እንችላለን። ዜጎች በመካከላቸው የሚፈጠሩ ወይም የተፈጠሩ የፖለቲካ ወይም የብሔር አሊያም የሃይማኖት አለመግባባቶችንና ግጭቶችን በልባዊ ይቅርታ መተላለፍ ካልቻሉና በቁርሾ የሚኖሩ ከሆነ ሊከሰት የሚችለው አደጋ ከባድ ነው” አሉ አስታዝ ሉቅማን ሲጋት ፊታቸው ላይ አየተነበበ።

ወ/ሮ ዘይነባ የሀገርና የቤተሰብ ተመሳሳሪነትን አያፀኑ፡-

“እውነት ብለሃል ሉቅማኔ። ሀገርስ ቢሆን ዜጎች ተፋቅረው ሊኖሩባት የሚገባ ትልቅ ቤተሰብ አይደለችምን?!” አሉ።

አስታዙ በሃሳባቸው ርቀው ነጎዱና ከአዕምሯቸው ጓዳ አንድ ታሪክ መዘዙ።

“ደቡብ አፍሪካ ውስጥ የተፈፀመ አስደማሚ ታሪክ እንብቤ ነበር -ረጅም ጊዜ ሆኖታል” አሉ።

“እስኪ በል ንገረኝ - አንተ መቼም የምታመጣቸው ታሪኮች ዐጃእብ ናቸው። እንዲያው ታሪክ ስታወራልኝኮ በቦታው ብኖር እንኳ ያን ያህል የምረዳው አይመስለኝም” አሉ ወ/ሮዋ የአስታዙን አተራረክ እንደሚወዱት ለመግለጽ።

“እኔ ተይ ዘይነባዬ ተይ እንጂ ከፍ... ከፍ... እሁን እንቺ ስለምትወጁኝ ሁሉም ነገራ ደስ ስለሚልኸ ነው እንጂ ያን ያህል አተራረኩን ችቦበት ነው? ባይሆን እንቺ ጥሩ አድማጭ ስለመሆንኸ እኔ በሙሉ ልብ አመሰክራለሁ” አሉ አርሳቸውም በተራቸው ባለቤታቸውን አያወደሱ። በርግጥም ወ/ሮ ዘይነባ ማድመጥ ይችሉበታል፤ ከሰዎች ጋር ሲነጋገሩ ሃሳብ አያቋርጡም፤ ያስጨርሳሉ። የርሳቸው ሃሳብ በሌላ ሰው ከተገለፀ እኔ ካልተናገርኩ አይሉም። “ነገር ቢደጋገም በአህያ አይጫንም” ይላሉ -ነገር ሲያሳጥሩ።

“ፍርዱን ለኔ ተወውና ታሪኩን ብቻ ቀጥል” አሉ የባለቤታቸውን ዓይን በጉጉት እየተመለከቱ።

“ጫፉን ካስያዝኩ በኋላ ማን ይለቀኛል?! እቀጥላለሁ የኔ አመቤት!” አሉ በፈገግታ ተውጠው።

“እኔ በማጓጓት ልትገድለኝ ነው። እባክህን ቶሎ ጀምር ሉቅማኔ” አሉ ታሪኩን ለመስማት ይበልጥ እየጓጉ።

ኡሲታዝ ሉቅማን ከመቀመጫቸው ተስተካከሉና ትረካቸውን ቀጠሉ፡-

“ደቡብ አፍሪካ በኢፓርታይድ አገዛዝ ስር ባሳለፈቻቸው ዓመታት ጥቁር ዜጎቿ ለመስማት የሚዘገንኑ አሰቃቂ ግፎችን ተቀብለዋል። ከፍተኛ መስዋእትነት የተከፈለበት የጥቁሮች የነፃነት ትግል ሥርዓቱን አፈራርሶ ግብዓተ መሬቱን ባበሰረ ማግስት የተደቀነው ተግዳሮት ግፍ የፈፀመ ነጮች ዕጣ ፈንታን የሚመለከት ነበር። ሀገሪቱን የመምራት ኃላፊነት በእጃቸው ላይ የወደቀው ጥቁር ደቡብ አፍሪካውያን የበቀል ጎዳናን ይከተሉ ይሆን? ወይስ ሌላ አማራጭ ይኖራቸዋል?

ልተርከልኸ የፈለግኩት በአንድ የደቡብ አፍሪካ የእርቅና የእውነት እፈላጊ ኮሚሽን ፍ/ቤት ውስጥ የተፈፀመ አስገራሚ ታሪክ ነው። የእርቅና የእውነት እፈላጊ ፍ/ቤቱ በኢፓርታይድ ሰለባ ቤተሰቦች ተሞልቷል። የዕለቱ ዳኞች በቦታቸው ተሰይመው ችሎቱ ሥራውን ጀምሯል። ሚስተር ቫንደር ብሩክ የተባለ ነጭ ፖሊስ እንዲት የሰባ ዓመት አዛውንትን የወላድ መሃን አድርጎ ያለ ጧሪ ማስቀረቱ ተገለፀ። ይህ ሰው ከዕለታት በአንዱ ወደ እኚህ ጥቁር አዛውንት ቤት በማምራት ወገኛ ልጃቸውን ይገድላል። በዚህ አላበቃም፤ ልጁን በእሳት አቃጠለ” አሉ ኡሲታዝ በሚርገበገብ የሐዘን ድምፅ። ወ/ሮ ዘይነባ የሰሙት ታሪክ ሰቅጥጧቸው ፈታቸውን ጭፍግግ አድርገው በሐዘን ተዋጡ። ኡሲታዝ ትረካቸውን ቀጥለዋል፡-

“ሚስተር ቫንደር ብሩክ ይህንን ዘግናኝ ወንጀል ፈጽሞ ዘወር አላለም፤ ከግብረ አበሮቹ ጋር በመሆን በፈንጠዚያ ዘለለ። እኝህ እናት አንድያ ልጃቸው ላይ የግፍ ግፍ ሲፈፀም ልባቸው ደማ፤ የእናትነት ሆዳቸው ተገለባበጠ፤ እንባቸው ዘንቦ አለቀ። ምን ማድረግ ይችላሉ? እርሳቸው ደካማ ሴት፤ ዘመኑም የአፓርታይድ።

ከሁለት ወራት በኋላ ሚስተር ቫንደር ብሩክ ወደ አዛውንቷ ቤት ጐራ አለና የልጃቸውን አባት፤ የትዳር አጋራቸውን ወዳልታወቀ ስፍራ ወሰደ። አዛውንቷ ለሁለት ዓመታት ያህል ባለቤታቸው የት እንደደረሱ አያውቁም ነበር። ሐዘናቸው ይበልጥ በረታ። ሁለት ዓመታት አለፉ። ከዚህ በኋላ ነበር ይኸው ፖሊስ ወደ ቤታቸው መጥቶ እርሳቸውንም ይዟቸው የሄደው”

“የት?” አሉ ወ/ሮ ዘይነባ ዓይናቸው በእንባ ርሶ።

“አዛውንቷን የወሰዳቸው ባለቤታቸው ወደሚሰቃዩበት ምድራዊ ገህነም ነበር። ባለቤታቸው በተፈለጠ እንጨት ላይ ተጋድመው ሲያጣጥሩ ተመለከቷቸው። ወዲያውኑ በፍልጥ እንጨቱ ላይ አሳት ተለኮሰበት። አዛውንቷ ዓይናቸው እያየ ውድ ባለቤታቸው በነዲድ አሳት ተቃጥለው ወደ አመድነት ተቀየሩ። እኝህ ሴት የተሰማቸውን መሪር ሐዘን መጻፍ የሚችል ብዕር፤ መግለፅ የሚችል ቃል አልተገኘም” አሉ አስታዝ ሉቅማን ሐዘን በተሞላበት ቅላፄ። ወ/ሮ ዘይነባ የአዛውንቷ መከራ አጥንታቸውን ዘልቆ ተሰማቸው። እንባቸውን መቆጣጠር አልቻሉም። አስታዙ ትረካውን በመቀጠል፡-

“ሚስተር ቫንደር ብሩክ የእርቅና የእውነት አፈላላጊ ኮሚሽን ፊት የፈፀመውን ወንጀል ሁሉ ተናዘዘ” አሉ።

“አመነ?” አሉ ወ/ሮ ዘይነባ የሰሙትን ባለማመን።

“አዎ - ሁሉንም ነገር አምኖ ተናዘዘ። በዚህ ጊዜ ዳኛው ዕድሜና መከራ ተባብረው ያጐላቆሏቸውን የሰባ ዓመት አዛውንት ሴት እየተመለከቱ፡-

‘ምን እንዲፈረድበት ይፈልጋሉ?’ ሲሉ ጠየቋቸው። እኝህ አዛውንት የሚሰጡትን ምላሽ ለማድመጥ ፍ/ቤቱ ውስጥ የተገኙ ሰዎች በሙሉ ጀሯቸውን ቀሰረው ይጠባበቃሉ፤ በተለይም ተከላሹ ቫንደር ብሩክ አዛውንቷ የሚያስተላልፉበትን ፍርድ ለመቀበል በፍርሃት ተውጦ ድርቅ ብሎ ቆሟል። ሁለት ንጹሐን ዜጎችን የገደለና

ያቃጠለ፤ በዚህም ድርጊቱ የአንዲት ደካማ ሴትን ልብ ለዓመታት ያደማ ግለሰብ ምላሽ ዓይነት ፍርድ ቢፈረድበት ተመጣጣኝ ቅጣት ሊሆን ይችላል?

‘ምን እንዲፈረድበት ይፈልጋሉ?’ ለሚለው የዳኛው ጥያቄ አዛውንቷ ምላሽ ለመስጠት ተዘጋጅተዋል።

‘የምፈልጋቸው ሦስት ነገሮች አሉኝ’ አሉ እርጋታና ሰላም በሰፈነበት ቅላፄ።

‘በመጀመሪያ ባለቤቴ የተቃጠለበት ቦታ ውስዱኝና አፈሩን ሰብስቤ በከብር ልቀብረው እፈልጋለሁ’ አሉ ዳኛውን ቀና ብለው እየተመለከቱ። አስከትለውም፡-

‘የነበረኝ ቤተሰብ ባሌና ልጄ ነበሩ’ አሉና በዝምታ ተውጠው ለጥቂት ጊዜ ቆዩ። አንገታቸውን አቀርቅረው ሲታዩ እንዴት አንጀት ይበላሉ?! ታዳሚው ዓይኑ እንባ እንዳቀረረ ትዕይንቱን ይከታተላል።

‘በሁለተኛ ደረጃ የምፈልገው’ አሉ አዛውንቷ የጎበጠ ወገባቸውን በምርኩዛቸው ተደግፈው ቀና እያደረጉ።

‘በሁለተኛ ደረጃ የምፈልገው ሚስተር ቫንደር ብሩክ ወንድ ልጄ እንዲሆን ነው። በወር ሁለት ጊዜ ወደ ደሃ ጐጆዬ በመምጣት አንድ ሙሉ ቀን እንዲውል፤ በአይወቴ የቀረውን ፍቅር በእርሱ ላይ ለማፍሰስ እፈልጋለሁ’ ሲሉ ችሎቱን የታደሙት ሰዎች በሙሉ የሚሰሙትን ባለማመን አፋቸውን ከፍተው አርስ በርስ ይተያዩ ጀመር። የአዛውንቷ ምላሽ የእንባ ከረጢታቸውን አስፈታቸው። አዛውንቷ ንግግራቸውን ቀጥለዋል፡-

‘ሦስተኛ ፍላጎቴ አንዳችሁ ደግፋኝና ሚስተር ቫንደር ብሩክ አጠገብ ውስዱኝ፤ በእጄ አቅፌው ይቅር ማለቴን ልገልጽለት እፈልጋለሁ’ ብለው ጉዞ ሲጀምሩ ሚስተር ቫንደር የሚሰማውን መቋቋም ተስኖት ራሱን ስቶ ወደቀ” አሉና ሌሊታዋ ትረካቸውን ሲቋጩ እንባቸው መስመር ሰርቶ በመፍሰስ ላይ ነበር።

ወ/ሮ ዘይነባ በሰሙት ታሪክ አልቅሰው አልወጣላቸውም። ሴትየዋ ላይ የደረሰው መከራና የሰጡት ምላሽ ልባቸውን ነክቷቸዋል። እናት ናቸውና የእናትነትን ስሜት ያውቁታል፤ ሚስት ናቸውና የሚስትነትን ስሜት ይረዱታል።

“ታላላቅ ልቦች ለይቅርታ ትልቅ ቦታ አላቸው” አሉ ወ/ሮ ዘይነባ እንባ እየተናነቃቸው።

“እውነት ብለሻል ዘይነባዬ - የታላላቅ ሰዎች ልብ ለይቅርታ ከፍት ነው። ይቅርታ የተገባን ልብ መጠገኛ አንድ ፍቱን መድሃኒት ነው። የተገባ ልብ ሽከሙን በይቅርታ በማራገፉ ሰላምን ይገኛል። አንዳንዴ ከደረሰብን በደል ይልቅ በደሉን ለመመናት መሽከማችን ይበልጥ ይገባል፤ ለበደሉ የሰጠው ምላሽ ይበልጥ ይደቀናል። ይቅርታ ልብን ፍፁም አፅድቶ ፍስሐን ይለግሳል።

ይቅርታ በግለሰብ፣ በቤተሰብና በሀገር ደረጃም ያስፈልገናል፤ ይቅር ባይ ልብ ያሻናል። ያጠፋ ጥፋቱን ተናዝዞ ይቅርታ መጠየቁ የሕሊናውን ቁስል ለማከም ማድረግ የሚችለው ትንሹ ነገር ነው፤ ይቅርታ የሚያደርገው ልብ ደግሞ በርግጥም ታላቅ ነው” ኡስታዙ ንግግራቸውን ሲያሳርጉ ወ/ሮዋ ግን ታሪኩ ከፈጠረባቸው ስሜት በቀላሉ መውጣት አልቻሉም።

“ ‘የተገባ ልብ ሽከሙን በይቅርታ በማራገፉ ሰላምን ይገኛል’ ያልከው አባባልህ የአኒህን አዛውንት ሕይወት የሚገልጽ ይመስለኛል - ሉቅማ፤ ምክንያቱም ይህንን ግፍ ከትከሻቸው አራግፎ ሊገልጽ የሚችል ልብ አላቸው፤ ይቅር ባይ ልብ። ይቅር... ባይ... ልብ!” አሉ ወ/ሮ ዘይነባ ጭንቅላታቸውን እያወዛወዙ፤ በመቅለሚያቸው ዓይናቸውን እየጠረጉ።

“ይቅር ባይ ልብ ከሆነ አላህም ዘንድ የተወደደ ሰዎችም ዘንድ የተከበረ ልብ ነው” ኡስታዙ አከሉ።

“የአን-ኑር ምዕራፍ ውስጥ ይቅር ማለት የአላህን ውዴታ መገናፀፊያ አንዱ መንገድ መሆኑ ተጽፏል፤ ይህንን ማሰብም እኮ ‘ይቅር ባይ’ ሊያደርገን ይገባል።” አሉና ወ/ሮ ዘይነባ የቁርአን አንቀጹን አነበቡ፡-

“ይቅርታም ያድርጉ፤ (ጥፋተኞችን) ይለፉም፤ አላህ ለናንተ ሊምር አትወዱምን? አላህም መሐሪ አዛኝ ነው” (አን-ኑር፡ 22)

“ሰደቀላሁል ዐዚደም”⁷³

⁷³ ሰደቀላሁል ዐዚደም፡ ታላቁ ጌታ አላህ እውነት ብሏል።

"ዘይነባዩ"

"ወዬ ሉቅማኔ"

"ሳላሰበው እንኳ ያስቀየምኩሽ ነገር ካለ እባክሽን ይቅር በይኝ"

"ኧረ በፍፁም አላስከፋኸኝም። ምናልባት እኔን ይቅር በለኝ እንጂ"

"እንቺማ ምን አስከፍተሽኝ?!"

"አንተስ ምን አስቀይመኸኝ?!"

ኡስታዙ ባለቤታቸውን እቅፍ አድርገው ሳሟቸው፤ አይ ፍቅራቸው ሲያስቀጥ!

* * *

ለውጥ

ዕለቱ ቅዳሜ ከሰዓት በኋላ ነበር። የአካባቢው ፀጥታ መናፈሻውን ልዩ ውበት አላብሰታል፤ በአበቦች የተዋበ፤ መንፈስን የሚያድስና ሰላም የሰፈነበት መናፈሻ። እኔና ጃጃዎቼ በቀጠሮው ቦታ በሰዓት ተገኝተናል። ከሁለት ወራት በፊት የያዝነው የውይይት ፕሮግራም ነበር። ለረጅም ወራት ተራርቀን የቆየን ያህል በናፍቆት ተቃቀፍን። የሞቀ ሰላምታ ተለዋውጠን እንደተቀመጥን፡-

“ምን ልታዘዝ?” አለች አስተናጋጇ በአኩባቢው ጎንበስ እያለች። ሁላችንም እንደየፍላጎታችን አዘዝን። ዓማር ምክንያቱን ለማወቅ በመፈለግ፡-

“ዛሬ ግን ለምን ይሆን አካባቢው እንዲህ ጭር ያለው? የተወረረ ከተማ መሰለኝ!” አለ ።

አዩብ በእርግጠኝነት ስሜት፡-

“አ! ዛሬ አርሴናልና ማንቸስተር ዩናይትድ ግጥሚያ አላቸው። ለዛ ይመስለኛል ጭርታው። ሰው ሁሉ ወደ ዲ ኤስ ቲቪ ቤቶች ተከቷል” አለ። አዩብን በመደገፍ፡-

“እኔ ልክ ነህ!” አለና ቀጠል አድርጎ፡-

“ግን ለምን እንዲህ ከፍተኛ ትኩረት እንደምንቸረው አይገባኝም። በርግጥ እኔም ሁኔታዎች ከተመቻቹልኝ አልፎ አልፎ ኳስ ብመለከት ደስ ይለኛል። ግን ኳስ ሁሉን ነገራችን አስጥሎ ዋና ጉዳያችን መሆን ያለበት አይመስለኝም” አለ። አዩብ የበኩሉን ሃሳብ እያከለ፡-

“ምናልባት አልፎ አልፎ መመልከቱ እንዳለ ሆኖ የተወሰነ ጊዜም ኳስ መጫወት የተሻለ የአካል ብቃት የሚሰጠን ይመስለኛል። ከልክ ያለፈ ደጋፊነት ግን ከምክንያታዊነት የወጣ ምግባር ነው። በዚያ ላይ በኳስ ብዙ ሚሊዮን ዶላሮች የሚያንቀሳቅሱት አካላት ሌሎች ሆነው እያለ እኛ በርካታ ሚሊዮኖች ከድህነት ወለል በታች በሚኖሩባት ሀገር የምንኖር ህዝቦች ይህን ያክል አዕምሯችንን መቆጣጠሩ ተገቢ አይደለም” አለ። ዳንኤል አስከተለና፡-

“የተጫዋቾች የዝውውር ክፍያ፣ የሚያሳልፉበት የመዝናኛ ቦታ፣ የጋብቻ ሁኔታቸው፣ ሳምንታዊ ደሞዛቸው.... የመሳሰሉትን ዝርዝር መረጃዎች በሰፊው

የሚከታተለው በርካታ የሀገራችን ወጣት ሀገራዊ ጉዳዮች ላይ ያለው ዕውቀት እና ሆኖ ይታያል። በሕይወቱ ከፍተኛ ቦታ ሊኖራቸው የሚገቡ ግለሰባዊ፣ ማኅበረሰባዊና ሀገራዊ አጀንዳዎች ከርሱ ጋር አንዳች ግንኙነት በሌላቸው አይረቢ ጉዳዮች በመተካት ላይ ናቸው። ይህ በርግጥም በእጅጉ አሳሳቢ ጉዳይ ነው” አለ።

እንዲህ አንዳንድ ጉዳዮችን እያነሳን ከተጨዋወትን በኋላ ወደ ዕለቱ የውይይት አጀንዳችን ገባን። ዓማር የቀረበለትን ማኪያቶ ፉት እያለ፡-

“እሺ ‘ቢስሚላህ’- የዛሬው የውይይት ርዕሰ ጉዳያችን “ለውጥ፡- ተግዳሮቱና መፍትሄው” የሚል ነው። ሁላችንም የተቻለንን ያህል በርዕሱ ዙሪያ እንደተዘጋጀን ተስፋ አደርጋለሁ። በርዕሱ ላይ አንኳር ነጥቦችን ማንሳት እንጀምራለን” አለና ውይይቱን ከፈተ። ዶ/ር መገርሳ፡-

“የዛሬውን ፕሮግራም ከመጀመራችን በፊት ባለፈው ቃል እንደገባችሁልን የአምነት ነፃነት በአሰልምና ዕይታ’ በሚለው ርዕሰ ያደረጋችሁትን አጠቃላይ ሃሳብ ብታቀርቡልን ደስ ይለኛል” አለ ፈገግ እያለ። ዓማር ፈገግታውን በፈገግታ እየመለሰ፡-

“ከዚህ የተሻለ ሙሉ ውይይቱን ለአንተና ለዳንኤል በሞባይልቀርፀንላችኋል። አሁኑኑ እንሰጣችኋለን። ሙሉ ሃሳቡን ከማግኘታችሁ በተጨማሪ የዛሬውን ፕሮግራማችንን ጊዜ ይቆጥብልናል” ዳንኤልና መገርሳ በሃሳቡ በእጅጉ ተደስቱ፤ በዚህ መልኩ ውይይቱን ተጀመረ። የዕለቱ ርዕሰ-ጉዳይ ቀዳሚው ተሳታፊ ዳንኤል ነበር፡-

“ለመጀመር ያክል ስለ ለውጥ ጥቂት ነጥቦችን ማለት እፈልጋለሁ” አለና ንግግሩን ጀመረ።

“ለውጥ የፍጥረት ዓለሙ ቋሚ ሕግ ነው። የማይለወጥ ነገር ካለ ራሱ ለውጥ ብቻ ነው። ሕፃናት ይወለዳሉ፤ ከመወለዳቸው በፊት በርካታ የለውጥ ሂደቶች ያልፋሉ፤ ተወልደውም በጊዜ ሂደት ለውጡ ይቀጥልና ወጣትነት፤ ጉልምስና እና እርጅና የሕይወት የማይቀሩ ለውጦች ናቸው። በጥልቅ ውቅያኖስ ውስጥ ያሉ የእንስሳት ቅሪት-አካላትም በሺዎች ዓመታት የለውጥ ሂደት ወደ ከበረ ድንጋይነት ይለወጣሉ” አለና ንግግሩን አሳረገ። ዶ/ር መገርሳ በተነሳው ሃሳብ ላይ እያከለ፡-

“እንደ ንስር አሞራ ያሉ በራሪዎችም እርጅና ሲጫናቸው፤ የከንፋቸው ላባ ሲከብዳቸው፤ ጥፍራቸውና ምንቃራቸው ሲገረጅ፤ ከባድ የለውጥ ሂደት ያልፋሉ። አካላቸውን ያለበሰውን ላባ ነጫጭተው፤ ጥፋራቸውንና ምንቃራቸውን ከትልቅ ለሰት ጋር እያጋጩ ሰባብረውና ነቃቅለው አዲስ ለውጥ ይፈጥራሉ። በውጤቱም ለዲሳ

ላባቸው እጅግ ውብና ማራኪ ይሆናል፤ አቅማቸው በአዲስ መልክ ይገለጻሉ - ይህ ነው ከላይ በአየር ላይ አንዣቸው የደለበ ሚዳቋ አንጠልጥለው መብረር የሚቻላቸው” አለና የለውጥን ተፈጥሯዊነትና አስፈላጊነት አስረገጠ። ዓማር በበኩሉ፡-

“በትክክል እንዳስቀመጣችሁት ፍጥረተ-ዓለሙና በውስጡ ያሉ ፍጡራን በመሆኑ በማያቋርጥ የለውጥ ሂደት ውስጥ ነው ያሉት። የማይንቀሳቀስና የማይለወጥ ቋሚ ነገር ፈጽሞ የለም። የሰው ልጅም ቢሆን ከዚህ የተለዩ ታሪክ የለውም። መሠረታዊው ጉዳይ ግን ከአካላዊ ለውጥ ጎን ለጎን የአስተሳሰብ ለውጥንም ማካተቱ ላይ ነው። አካላችን ተመጣጣኝ ምግብ በማግኘቱና ከመርዛማ ንጥረ-ነገሮች በመጠበቁ ምክንያት ሚዛናዊ ዕድገት ወይም ለውጥ እንደሚያሳየው ሁሉ አዕምሯችንም ሚዛናዊና የተስተካከለ ለውጥ ያመጣ ዘንድ የተለዩ እንክብካቤ ያሻዋል” አለ።

“አዎ፤ ዓማር እንዳልከው አዕምሮ ደርጅቶ የተስተካከለ ለውጥ ማምጣት ካልቻለ የሰው ልጅ የሚኖርበትን ዓለም መገንዘብ ያዳግተዋል። በውጤቱም ከራሱ፣ ከሌሎች ሰዎችና በአጠቃላይ በዙሪያው ካለው አካባቢው ጋር መልካም ግንኙነት መፍጠር ይሳነዋል። እናም ሁለገብ ለውጥ ለአንድ ግለሰብ ሕይወት እጅግ በጣም ወሳኝ ጉዳይ ነው። የሕብረተሰብ ለውጥ የግለሰቦች ለውጥ ድምር ውጤት መሆኑን ሁላችንም የምንስማማበት ይመስለኛል” አለ ንግግሩን እያሳረገ።

“እውነት ብለሃል አዩብ” አለ መገርሳ ከመቀመጫው እየተስተካከለ።

“ሕብረተሰብ ስንል የግለሰቦች ስብስብ ማለታችን ነው። የግለሰብ ስኬት የማሳበረሰብ ዕድገት መሆኑ ግልፅ ነው። በአንፃሩ የግለሰብ ውድቀት ደግሞ የማሳበረሰብን ልሽቀት ማስከተሉ አይቀሬ ነው። የግለሰብን ስኬት የሚወስነው ዋነኛው ጉዳይ ደግሞ አስተሳሰቡ ነው። የበለፀገ አዕምሮና ሚዛናዊ አስተሳሰብ ያዳበረ ግለሰብ የሚመራው ሕይወት በርግጥም የላቀና የበለጸገ መሆኑ አያጠራጥርም።” አለና ተጨማሪ ማብራሪያ ሰጠ። አዩብ ያነሳውን ንፅፅር አስመልክቼ ጥቂት ሃሳብ ለማከል በማሰብ፡-

“አዩብ ባነሳኸው ሃሳብ ላይ የአካልንና የአዕምሮን ዕድገት እያነፃፀርክ እቅርበሃል። በርግጥም ጥሩ አገላለፅ እንደሆነ ይሰማኛል። ለአካል ጤንነትና ዕድገት የተመጣጠነ ምግብ እንደሚያስፈልግ ሁሉ ለአዕምሮ ጤነኝነትና ብልፅግናም ተመጣጣኝና ሚዛናዊ ዕውቀት ያሻዋል። በአንፃሩ እንደም ከምግብ አጥረት የተነሳ አለያም ጎጅ ንጥረ-ነገሮች ወደ አካል ውስጥ በመግባታቸው ሳቢያ የመታመምና የመታወክ ችግር እንደሚገጥመው ሁሉ አዕምሮም ጠቃሚ ዕውቀት ባለማግኘቱ

ወይም ኢ-ተፈጥሯዊና ጎጂ አመለካከቶችን በማዳበሩ ሳቢያ ይታወቃል፤ ይታመማል፤ ለሕይወት ያለው ዕይታ ይዛባል። በመጨረሻም የግለሰቡ ሕይወት ለውድቀት ይዳረጋል። በእንዲህ ዓይነት ግለሰብ ስብስብ የተዋቀረ ማኅበረሰብ ዕጣ ፈንታ ደግሞ ከግለሰቡ የተለዩ ሊሆን አይችልም" አልኩ። ዶ/ር መገርሳ አዕምሮንና አካልን አስመልክቶ የተሰጠው ትንታኔ ትኩረቱን የሳበው ይመስላል። ጉሮሮውን ሳል አደረገና ከበርሳው አንድ መጽሐፍ አያወጣ ንግግሩን ጀመረ፡-

"ይህንን የተቆለፈበት ቁልፍ በሚል ርዕስ በዶ/ር ምሕረት የተጻፈ መጽሐፍ እያነበብኩ ነበር። ደራሲው ከላይ እነ አዩብ እንዳነሳችሁት የአካልና የአዕምሮ ሕመምን ከግለሰባዊና ማህበረሰባዊ ቀውስ ጋር በማነፃፀር የአስተሳሰብ መዛባት ወይም መቀጨጭ የሚያመጣውን አደጋ ቁልጭ አድርጎ ያሳያል። ለምሳሌ 'ኦቲዝም' መመልከት እንችላለን" አለ።

"እስኪ ስለ 'ኦቲዝም' ትንሽ አብራራልን?" አለ አዩብ ጉጉት ባዘለ ቅላፄ። ዶ/ር መገርሳ ለጥያቄው መልስ ሲሰጥ፡-

" 'ኦቲዝም' በሕፃናት ላይ የሚከሰት የአዕምሮ በሽታ ሲሆን ምክንያቱ እስከ አሁን በውል አልታወቀም" አለና ንግግሩን ጀመረ። በመቀጠል፡-

"የኦቲዝም ሕፃናት ያላደገና ያልዳበረ አዕምሮ ያላቸው በመሆኑ ምክንያት በዙሪያቸው ያለን አካባቢ መገንዘብ አይቻላቸውም። የሚያስቡትና የሚያበሰለሰሱት በተወሰነ ነገር ዙሪያ ብቻ ነው። ምናልባትም አንድ ነገር ከተላመዱ ከዚያ ውጭ ያለ ነገር ሁሉ ከፍተኛ ረብሻ ይፈጥርባቸዋል። በመሆኑም የትኛውንም ለውጥ አያስተናግዱም። የሚበሉት፣ የሚጠጡት፣ የሚለብሱት፣ የሚያሸቱት... በአጠቃላይ እነርሱ የተላመዱት ነገር ትንሽም ቢሆን ከተለወጠ ከፍተኛ የስሜት መዛባት ይፈጥርባቸዋል። የሚጫወቱበትን መጫወቻ ለረጅም ጊዜ ያለ ምንም ለውጥ ይዘውት ይታያሉ፤ ለእነርሱ የተሻለ የሚባል ነገር የለም። ለውጥ በእጅጉ ይረብሻቸዋል። ፀሐፊው ኦቲዝምን እንዲህ ይተነትነዋል፡-

'በሳጥን ውስጥ ያለ ጭንቅላትና ከራሱ ውጪ ላለው ዓለም ዝግ የሆነ ውሱንና ለማንም የማይገባ ቋንቋ፣ ተደጋጋሚና ትርጉም የለሽ ባሕሪ የተዛባ አስተሳሰብና ማኅበራዊ ግንኙነት ኦቲዝም ያለበትን አዕምሮ በትክክል ይገልፀዋል።' አለ።

የዶ/ር መገርሳን ገለፃ ሁላችንም በተመስጦ እየተከታተልን ነው። ዓማር ከአግራሞቱ ሳይወጣ፡-

“ይገርማል፤ ይህ ሕፃናት ላይ የሚከሰት አደገኛ የአዕምሮ በሽታ ባሕሪ በተመሳሳይ መልኩ በአንድ ግለሰብ ወይም ማኅበረሰብ አስተሳሰብ ላይ ሊታይ አይችልም? በማኅበረሰባችን ውስጥ አካላዊ ብቃታችን የተስተካከለና ጤነኛ ሆኖ እያለ በአስተሳሰባችን የኦቲዝም ሕፃናት ዓይነት ዓለም ውስጥ የምንኖር በርካቶች ነን። ለውጥ አይመቸንም፤ ከምችት ቀጠናችን መውጣት የሞት ያህል ይከብደናል። በራሳችን ጉዳይ ብቻ የምንሸከረከር በመሆናችን ሌሎችን ለመገንዘብ ፈቃደኞች አይደለንም። በውጤቱም ማኅበራዊ ግንኙነታችን በእጅጉ የተዛባና የተፋለሰ ሆኖ ይታያል። ከኦቲዝም ባልተለዩ መልኩ አስተሳሰባችን ዝብርቅርቅ ያለና የተዛባ መሆኑ ሕይወታችንን ሲያመስቃቅለው ይስተዋላል” አለና ንግግሩን አሳረገ። ዶ/ር መገርሳ በዓማር ሃሳብ ላይ ተመርኩዞ ገለፃውን ቀጠለ፡-

“ልክ ነህ ዓማር! ጸሐፊው የሕዝብ አስተሳሰብና አመለካከት በትክክል ካልዳበረና ካልተቃኘ ‘ማኅበራዊ ኦቲዝም’ ሊከሰት ይችላል ብሎ ያምናል። ማኅበራዊ ኦቲዝም ከተከሰተ ደግሞ ለለውጥ ዝግ የሆነና የግንኙነት መስመሩ የተምታታበት አስተሳሰብ በሕብረተሰቡ ውስጥ ሥር ይሰዳል። በመጨረሻም ይህ የተዛባ አስተሳሰብ በቶሎ ካልተገራና በዕውቀት ካልተቃኘ ሕብረተሰቡን ለማፈራረስ በቂ ምክንያት ይሆናል” ዶ/ር መገርሳ ሃሳቡን ቋጨ። የሃሳብ ልውውጡ ቀጥሏል። ዳንኤል ዶ/ር መገርሳ መጽሐፉን እንዲያቀብለው እየጠየቀ፡-

“በዚህ መጽሐፍ ውስጥ የአስተሳሰብ ችግር ከፊስቱላ በሽታ ጋር የተነፃፀረበት መገንደም አንተ ያልከውን ሃሳብ የሚያጠናክር ነው” አለ የመጽሐፉን ገጾች አያገለበጠ።

“በወሊድ ጊዜ በእናቶች ላይ የሚፈጠረውን የማኅፀን እክል ማለትህ ነው?” አለ ዓማር። ዶ/ር መገርሳ ስለ በሽታው ምንነት አንስቶ፡-

“በርግጥ አዩብ እንዳልከው የፊስቱላ በሽታ አንዱና ዋነኛው ምክንያት በወሊድ ጊዜ የሚፈጠር የማኅፀን መሸንቆር ነው። በዚህም ሳቢያ የበሽተኛዋ የሰውነት ፈሳሾች ተፈጥሯዊ መስመራቸውን በመሳትና ከቁጥጥር ውጭ በመሆን ወደ ማኅፀን ውስጥ ይፈሳሉ። ይህንን ተከትሎም የፊስቱላ በሽተኛ የሆነች ሴት ሽንት ወይም ዓይነ-ምድር ምናልባትም ሁለቱንም መቆጣጠር የማትችልበት ሁኔታ ላይ ትሆናለች” ሲል መያዊ ማብራሪያ ሰጠ። የምንሰማው መረጃ ሁላችንንም የረበሸ ነበር። እነዚህ እናቶች የሚደርሰባቸውን ማኅበራዊ መገለል ሳስበው ከልቤ አዘንኩ። በሀገራችን ላይ ከአስርት ዓመታት በፊት የፊስቱላ ሆስፒታል በመመስረት የብዙ ሺ እናቶችን ሕይወት የታደጉትን የውጭ ዜጎች ከልቤ አመሰግንኳቸው።

ዳንኤል የሚፈልገውን የመጽሐፉን ገጽ ከፍቶ፡-

"ጸሐፊው ይህንን ዘግናኝ በሽታ ከአስተሳሰብ ችግር ጋር ያነፃፀረበት መንገድ በእጅጉ ደንቆኛል። በሁሉም የሕይወታችን ዘርፎች ለሚከሰቱ ምስቅልቅሎች ምክንያት የሆነውን የአስተሳሰብ ችግር አስመልክቶ ያሰፈረውን ሃሳብ ባለበት ብጠቅሳችሁ ደስ ይለኛል" አለና ያነበልን ጀመር።

"የአስተሳሰብ ፊስቱላ የለም ይባል ይሆን? በየቤቱና በየመስሪያ ቤቱ በብዙ ሰዎች አስተሳሰብ ላይ ከፍተኛ ማኅበረሰባዊ ቀውስ የፈጠረውን አዕምሯዊ ፊስቱላ ማየት ቀላል ላይሆን ይችላል። በአዕምሯቸው ውስጥ ሥርዓትንና ውበትን ተላበሰው እንዲሠሩ የተፈጠሩት ስሜት፣ ባህል፣ አምነት፣ ፍላጎት፣ ግንኙነት፣ አስተሳሰብ፣ አመለካከትና የመሳሰሉት የአስተሳሰብ ክፍሎች በትክክል ሳይዳብሩ ተደበላልቀውና ሚዛን አጥተው በባለቤቱም በዙሪያው ባለው ሰውም ላይ የሚፈጥሩት ተጽእኖ ቀላል አይደለም" ዳንኤል ንባቡን ቀጥሏል፡-

"ከማኅፀን ፊስቱላ የአስተሳሰብና የአዕምሮ ፊስቱላ የሚፈጥረው ጥፋት ልክ የለውም። ነገሩን እንደ ህመም ስለማናየው ሕብረተሰቡ ሳያውቀው በዘቀጠ ኑሮ ውስጥ ዘመናትን ያሳልፋል። ... አዕምሮ የተፈጠረው መልካም ሃሳቦችን አርግዞ እንዲወልድ፣ ለባለቤቱም የሕይወትን ፍስሐ እንዲያንናፅፍ እንጂ የሚያጠፋና ሕይወትን የሚያበላሽ ሃሳቦችን ከባለቤቱ ፈቃድና ቁጥጥር ውጭ እንዲያንጠባጥብ አይደለም" ዳንኤል ንባቡን ጨርሶ የቀረበለትን ቡና አነሳ። ቡናው ቀዝቅዟል። የቀረበልንን ሻይና ቡና ሁላችንም ዘንግተነው ኖሯል -ሃሳባችን ሙሉ ለሙሉ ውይይታችን ላይ ነበርና። አስተናጋጂ ሁሉንም ሲነዎች አንስታ ትኩስ ነገር እንድታመጣለን ነገረን ወደ ውይይታችን ተመለስን።

"የአስተሳሰብ ፊስቱላ በርግጥም ማኅበረሰባችን በሰፊው እያጠቃ ያለ በሽታ ነው... የፊስቱላ በሽተኛ የሰውነት ፈሳሽ ተደበላልቆ ያለ ቦታው እንደሚፈለው በርካቶቻችን ንግግራችን፣ ተግባራችንና አጠቃላይ ግንኙነታችን በትክክለኛ አስተሳሰብ ላይ ያልተመሰረተ፣ መስመሩን የሳተና የተመሰቃቀለ ነው" አልኩ ተመሳሳሉው እያሰደመመኝ። ዓማር ቀበል አደረገና እንዲህ አለ፡-

"በየመስሪያ ቤቱ ሕዝብን ለማገልገል የተሾመው ሙስናን እሳዳጅ የሕዝብ ሸክም፣ ፍርድ ቤቶች ላይ ፍትህን ያሰፍን ዘንድ ተሰይሞ የግል ጥቅሙን የሚያሳድድ ሕሊና ቢስ ዳኛ፣ በላቡና በድካሙ መበልፀግ ሲቻለው አቋራጭ ፍለጋ ተቆርጦ የሚቀረው ነጋዴ፣ የልጆቹን እናት የተከበረች ሚስቱን ንቆና አዋርዶ ከሴተኛ ለዳሪ ጋር የሚዳራው ወራዳ ባለትዳር፣ ከባሏ ውጭ ሌላ ወንድ ጋር ልቧ የሸፈተ የቤት ለመባት

ተብዬዎ ዝሙተኛ፣ የሰዎች ስኬት ልቡን እርር ድብን የሚያደርገው ሰነፍ ምቀኛ፣ የርሱ ስኬት በሌሎች ውድቀት ላይ የተገነባ የሚመስለው አረመኔ እና ሌሎችም የሥነ-ምግባር በሽተኞች የ'አስተሳሰብ ፊስቱላ' ተጠቂዎች አይደሉም ትላላችሁ?" አለ ዓማር ቀጭት ባዘለ ቃና። ዳንኤል ቀበል አደረገና፡-

"ማነነቱን በገንዘቡ ብዛት ሊገልፅ የሚጣጣርና ገንዘብ የሚሰበሰብ ዳሩ ግን በገንዘቡ የማይጠቀምና ወገኑን የማይጠቅም ከንቱ ባለ ሃብት፣ የአርባ ቀን ዕድሌ ነው፣ እያለ ድህነቱን አዝሎ የሚንከራተት መከረኛ፣ በብልህነትና ስለ ሰዎች በጎ በማሰብ እንጂ በብልጠትና በተጠራጣሪነት መበልፀግ እንደማይቻል የማያውቅ ቂላቂል፣ ልጅ የመውለድ እንጂ በትክክል የማሳደግ ኃላፊነት እንዳለበት የማይሰማው ፈዛዛ አባት፣ ፍቅር ብሎ ነገር ለወጣት ልጆቿ መለገስ የተሳናት ኃይለኛ እናት፣ በመከረጅ ውጤት ለማስመዘገብ የሚጣጣር የነገ ሽክም መሆኑን ግን የማይገነዘብ ተማሪ ነኝ ባይ እና ሌሎችም የዚሁ አስከፊ ደዌ ተጠቂዎች አይደሉም እንዴ?" አለ በከፍተኛ ስሜት ተውጦ። ዓማርና ዳንኤል የውስጤን ስለገለፁልኝ፡-

"በርግጥም ከላይ የዘረዘራችኋቸውና መሰል የማሳበረሰባችን ችግሮች አንድም ካልዳበረና በትክክል ካልደረጀ፣ አሊያም መስመሩን ከሳተና ከተመሰቃቀለ አስተሳሰብ የመጡ ማሳበራዊ ቀውሶች ናቸው" አልኩ በተነሱት ሃሳቦች ሙሉ ለሙሉ መስማማቴን በመግለፅ፡

* * *

የግለሰብ ለውጥና 'ወሳኝ ነጥብ'

በውይይታችን የለውጥን አስፈላጊነት ተመልክተናል። ያልዳበረ አዕምሮና ያልበሰለ አስተሳሰብ የአዎንታዊ ለውጥ ማነቆ ከመሆኑም ባሻገር የግለሰብ፣ የማኅበረሰብ ብሎም የሀገር ውድቀት ምክንያት እንደሆነ ተረድተናል። ውይይቱም ቀጥሏል። ዓማር አንድ ሃሳብ ሰነዘረ፡-

“ከላይ በሰፊው እንደተመለከትነው የአስተሳሰብ ለውጥ አለመኖር የችግሮቻችን ሁሉ ዋነኛው ችግር መሆኑ ግልፅ ነው። ይህ ችግር ደግሞ በሀገራችን ተጨባጭ ስር እየሰደደ እንደሆነ ይሰማኛል። አዕምሯችን ዕውቀትን መሠረት ያደረጉ ትክክለኛ አስተሳሰቦች ካለመገንባቱ በተጨማሪ አደገኛና አፍራሽ አስተሳሰቦችም በመብቀል ላይ ናቸው። የሀገራችን ብልፅግና ትልቁ ተግዳሮት አዎንታዊ ለውጥ ሊያመጣ የሚችል አስተሳሰብ መፍጠሩ ላይ ነው።

ጀርመን በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ወደ ትቢያነት ተቀይራ የነበረ ሲሆን፤ የተረፉት ነገር ቢኖር ዳግም መነሳት ያስቻላት አስተሳሰብ ብቻ ነበር። እነሆ ዛሬ የአውሮፓ ግዙፏ የኢኮኖሚ ባለቤት ለመሆን በቃች። የጃፓንም ሁኔታ ከጀርመን የተለዩ አልነበረም፤ ዳሩ ግን ሀገርን መለወጥ የሚያስችል አስተሳሰብ በመፍጠሩ እነሆ የዓለማችንን ስልጣኔ ከሚመሩት ጥቂት ሀገራት አንዷ ለመሆን ቻለች። ስለዚህ 'ይህንን የብልፅግና እንቅፋት እንዴት እንፍታው?' የሚለው ነጥብ ላይ ብንወያይ መልካም ነው" ዶ/ር መገርሳ በተነሳው ሃሳብ ላይ አስተያየት መስጠት ጀመረ፡-

“የአንድ ማኅበረሰብ ለውጥ እውን ሊሆን የሚችለው የማኅበረሰቡ አባላት የሆኑት ግለሰቦች መለወጥ ሲችሉ ነው። ለምሳሌ፡- ፈሪሃ አምላክ የሆነ፤ ሰውን በሰውነቱ የሚያከብር፤ ፍቅርን የሚሰብክ፤ ጥላቻን የሚያወግዝ፤ ከተበደሉት ጉን የሚቆም፤ ሰላምን የሚያሰፍን፤ ለጊዜ ዋጋ የሚሰጥ፤ ለሙያው የሚታመንና ሥራ ወዳድ፤ ስልጡን ማኅበረሰብ ማየት የሚቻለው እነኚህን ባሕሪያት የተላበሱ ግለሰቦች ያሉት ማኅበረሰብ መፍጠር ሲቻል ነው” አለ የግለሰብን ለውጥ አስፈላጊነት እያፀና ወደ መፍትሄው ለመግባት በማሰብ፡-

“የግለሰብ ብሎም የማኅበረሰብ ለውጥ ለማምጣት መሠረታዊው ጉዳይ እሁን ያለንበትን ሁኔታ የፈጠረውም ይሁን ሁኔታውን የሚለውጠው ከኛ ውጪ የሆነ እካል

ላይሆን እኛው ራሳችን መሆናችንን መረዳት ነው። አልኩ የመነሻ ሃሳብ ለመጠቀም አየምክርኩ። ዳንኤል የተረዳኝ መሆኑን በሚገልፅ ቅላፄ፡-

“የራስ ተነሳሽነት (proactivity) ባህሪ ወሳኝ ነው። እያልክን ይመስለኛል” አለ።

“በትክክል። እንደዚህ ማለቴ ነው። ቅዱስ ቁርኣን ለውጥን አስመልክቶ ምን ይላል

“አላህ በሕዝቦች ዘንድ ያለውን ፀጋ፣ በነፍሶቻቸው ያለውን (ሁኔታ) አስከሚለውጡ ድረስ አይለውጥም” (አር-ረዕድ፡ II)

“ይህ የለውጥ ተፈጥሯዊ ሕግ ነው። ለውጥ የሚጀምረው ከራስ ነው። የአስተሳሰብ ለውጥ በሕብረተሰባችን ውስጥ ለማምጣት ትክክለኛው መንገድ ለውጥ የማምጣት ኃላፊነቱን ሕብረተሰቡ ራሱ በግለሰብ ደረጃ እንዲወስድ ማስቻል ነው። ያኔ ግለሰቡ የተሳሳቱ የአመለካከት አረሞችን ከአዕምሮው ማሳ መንጥሮ በማውጣት በትክክለኛና ጠቃሚ የአመለካከት ቡቃያዎች ይተክላል። ስለ አምላክ፣ ስለ ራሱ፣ ስለ ሰው፣ ስለ ጥራትና በአጠቃላይ ስለ ፍጥረት ዓለሙ ያለው አመለካከት የጠራና የተስተካከለ እንዲሆን ጠንክሮ ይሠራል። ያነበባል፣ ይወያያል፣ ያሰላሰላል፣ ተቃራኒ ሃሳቦችን ያስተናግዳል፣ ይመረምራል፣ ሃሳቡን ያነጥራል፣ አመለካከቱን ያበጥራል፣ አመክኗዊ (logical) ዕይታዎችን ያዳብራል።

“እንዲህ ዓይነት ግለሰቦች ማነበረሰቡ ውስጥ በተበራከቱ ቁጥር መልካምና ጠቃሚ አመለካከቶች ገዢ መሆን ይጀምራሉ። የተሳሳቱ ዕይታዎች እንደ ኋላ ቀርነት ስለሚቆጠሩ እየሟሸሹ ይሄዳሉ” ንግግሬን አሳረግኩ። ዓማር ቀጠል አደረገና፡-

“የቁርኣን አንቀጽ ላይ እንደምናስተውለው ለውጥ ግለሰብን ማዕከል ያደረገ የቡድን ሥራ ይጠይቃል፤ ግለሰቦች ራሳቸውን መለወጥ ላይ እየሠሩ በዙሪያቸው ያሉት ወገኖቻቸውም ላይ በጎ ተፅዕኖ መፍጠር ይገባቸዋል። ‘በነፍሶቻቸው ያለውን (ሁኔታ) አስከሚለውጡ’ የሚለው የአንቀጹ ክፍል በብዙ ቁጥር (plural) መግለፁ የሚያስተላልፈው መልዕክትም ይህንኑ ነው” አለ። የተሰጠው ገለፃ ሁሉንም ያሳመነ ይመስላል። ዶ/ር መገርሳ የሆነ ሃሳብ መሰንዘር ፈልጓል፤ ፈገግ አለና ሃሳብ መስጠት ጀመረ፡-

“ስንቅነህ እሸቱ ‘አርባ ጠብታዎች’ ከተሰኘችው የግጥም መድብሉ ጋር አጣምሮ ባሳተመው ‘The Big Turbulence: A Dream Cosmology in the Wombs of Abyssinian Poems’ በሚል መጣጥፉ የጽንፈ-ዓለም (universe) አፈጣጠር አስመልክቶ የራሱን ዕይታ አስፍሯል። በጽሑፉ ውስጥ የጠቀሰው እንደ

ሳይንሳዊ መከራ -ምንም እንኳን የፀሐፊው ጭብጥ የተለዩ ቢሆንም- አሁን የተነሳውን ሃሳብ የሚያብራራ ስለመሰለኝ ሳይንሳዊ መከራውን ላካፍላችሁ”

“በጣም ደስ ይለናል፤ እባክህን ቀጥል” የሁላችንም መልስ ተመሳሳይ ነበር። ዶ/ር መገርሳ ገለፃውን ቀጠለ፡-

“ሳይንቲስቶች ካሸማ በምትባል የጂፓን ደሴት በሚኖሩ ጦጣዎች ላይ ያካሄዱት ጥናት ሲሆን ከ30 ዓመታት የበለጠ ጊዜ ወስዷል”

“የጥናቱ ዓላማ ምን ነበር?” አዩብ ጠየቀ።

“የጥናቱ ዓላማ በደሴቷ ላይ ለሚኖሩት የጦጣ ዝርያዎች በየቀኑ የስኳር ድንች በመጣል የአመጋገብ ሥርዓት ለውጣቸውን መረዳት ነበር” ዶ/ር መገርሳ መለሰ።

“እሺ፤ የስኳር ድንች ያልለመዱት የምግብ ዓይነት ነው ማለት ነው?” ዓማር አከለ።

“አዎ - የስኳር ድንች ቀደም ሲል ያልለመዱት ምግብ ነው። ቢሆንም ተስማምቷቸዋል፤ ወደውታል። ነገር ግን አሸዋ ላይ የሚጣልላቸውን የስኳር ድንች አንስተው በሚመገቡበት ጊዜ ድንቹ አሸዋ ይዞ ስለሚነሳ አመጋገባቸው መረበሹ አልቀረም። ይህ በምግብ ሥርዓታቸው ላይ የተደቀነ ዋናው ችግር ነበር”

“ታዲያ ይህን ችግር እንዴት ሊፈቱት ቻሉ?” የዳንኤል ጥያቄ ነበር።

“ይህን ችግር የፈታቸው አንዲት ወጣት ጦጣ ነበረች። የስኳር ድንቹን ከመመገቧ በፊት አጠበቸው። ከተወሰነ ጊዜ በኋላ ልጇ አጥባ ስትመዝብ የተመለከተችው የጦጣዋ እናት ከልጇ በመማር አጥባ መመገብ ጀመረች። ከዚያም የጦጣዋ ጓደኞች ማጠብ ጀመሩ። በዚህ መልኩ የስኳር ድንችን አጥቦ የመመገብ ባህል በደሴቷ ላይ በሚኖሩ ጦጣዎች ዘንድ በሂደት እየተስፋፋ ሄደ” ዶ/ር መገርሳ ገለፃውን ገታ አድርጎ ከቀረበለት ማኪያቶ ፋት አለ። በአንዲት ጦጣ የተጀመረው ለውጥ ቀስ በቀስ በርካታ ጦጣዎችን ማካተቱ አስገራሚ ሆኖብናል። መገርሳ ገለፃውን ቀጠለ፡-

“በርግጥ የለውጡ ሂደት ዘገምተኛ መሆኑ አልቀረም። ከዕለታት በላይ የተከሰተው ፈጣን ለውጥ ግን ለማመን የሚያዳግት ነበር። ከስተቱን ለመረዳት ምናንዊ ቁጥር በመጠቀም እንመልከት። ምክንያቱም ይህ እስደማሚና ቅፅቢታዊ ለውጥ

በንተኛዋ ጦጣ ማጠብ ስትጀምር እንደተከሰተ ማወቅ ለሳይንቲስቶች አዳጋች በመሆኑ ነው። እንደገባን በሚገልፅ መልኩ ጭንቃላታችንን ላይና ታች ወዘወዝን።

ዶ/ር መገርሳ በእጁ እንቅስቃሴም ጭምር እያብራራልን፡-

“በደሴቷ ላይ የሚኖሩ ጦጣዎች ቁጥር በመቶዎች ይቆጠራል። አንዳቸው ከሌላቸው በመማር ከዕለታት በአንዱ ጠዋት ስኳር ድንቻቸውን አጥበው የሚመገቡ ጦጣዎች ቁጥር 99 ደርሷል እንበል። እንግዲህ 99ኛዋ ጦጣ ላይ የተደረሰው በረጅም ዓመታት የለውጥ ሂደት መሆኑ ነው። በዚህ ዕለት አመሻሽ ላይ 100ኛዋ ጦጣ የስኳር ድንቹን አጥባ ተመገባች። የዚህች አንድ ጦጣ ወደ አጣቢዎች ቡድን መቀላቀል ያስከተለው ለውጥ እስከዚያች ቅፅበት የነበረውን እጅግ ዘገምተኛ ለውጥ በመስበር በዚሁ ምሽት በደሴቷ የሚኖሩ ጦጣዎች ሙሉ በሙሉ በሚባል ያክል ድንቻቸውን አጥበው መመገብ እንዲጀምሩ አስችሏቸዋል” አለ።

“ያች አንዲት ጦጣ ማጠብ ስትጀምር በዚያው ምሽት ደሴቷ ላይ ከሚኖሩ ጦጣዎች አብዛኞቹ ማጠብ ጀመሩ ነው የምትለን?” አለ ዓማር በአግራሞት።

“እ...ህ... የሳይንቲስቶች ግኝት (finding) ይሄው ነው። እናንተ በዚህ ትገረማላችሁ?! ከዚህ በላይ አስገራሚው ግኝት ድንች አጥቦ የመመገቡ ልማድ (habit) ውቅያኖስ አቋርጦ ተፅዕኖ በመፍጠሩ ሳቢያ በሌሎች ደሴቶች እንዲሁም በየብስ ላይ የሚኖሩ ጦጣዎችም አጥበው መመገብ መጀመራቸው ነው” አፋችንን ከፍተን ቀረን።

“እንዴ! እንዴት እንደዛ ሊሆን ቻለ? የሳይንቲስቶች ድምዳሜስ ምን የሚል ነው?” ጥያቄዬን አሽጉዎደጉድኩ። ዶ/ር መገርሳ ለጥያቄዬ መልስ ሲሰጥ፡-

“የሳይንቲስቶች ድምዳሜ እንደሚያሳየው ‘100ኛዋ ጦጣ አጣቢዎቹን ጦጣዎች በመቅቀላቀሏ የተጨመረው ኃይል (energy) የለውጥ ሂደቱን ወደ ወሳኝ ነጥብ (critical point) አሸጋግሮታል። ይህም በጦጣዎቹ መካከል እጅግ ፈጣን የአዕምሮ መናበብ (mind-to-mind communication) በመፍጠር ጦጣዎቹ በወጥነት እንዲያስቡ አድርጓቸዋል’ የሚል ነው” አለ። አዩብ ቀበል አደረገና፡-

“በውጤቱም በአንድ ምሽት ለዓመታት ሲያዘግም የነበረው የለውጥ ሂደት ወደ ፈጣን እርከን ተሸጋገሮ እጅግ በጣም በርካታ ጦጣዎች በዚያው ምሽት የእመጋጉብ ሥርዓታቸው ተለወጠ። ይህ እጅግ የሚገርም ግኝት ነው” አለ ጭንቅላቱን በመደነቅ

እየወዘወዘ። የሰማነው መረጃ ደንቆናል፤ ሁሉም የተሰማውን መግለፅ ቀጥሏል፤ ውይይታችንም ግለቱን ጨምሯል። ዳንኤል ነበር ከአቶብ ተከትሎ አስተያየት የሰጠው።

“እኔ እንደተረዳሁት የሳይንሳዊ ሙከራው ግኝት የሚያመለክተው በሰዎችም ዓለም የለውጥ ሂደት ተመሳሳይ ሕግ የሚከተል መሆኑን ነው። በጎ የለውጥ ሃሳቦችን በግለሰቦች ማሠራጨት ላይ ተግተን ከሠራን የለውጥ ሃሳቡን የራሳቸው አድርገው የሚንቀሳቀሱ ሰዎች ቁጥር እየተበራከተ ወሳኝ ነጥብ (critical point) ላይ ሲደርስ ሕብረተሰባችን ፈጣንና ቅፅበታዊ ለውጥ ያመጣል ማለት ነው” ዳንኤል አስተያየቱን ቋጩ።

“ማለት ከምፈልገው በላይ ስለገፅክልኝ አመሰግናለሁ ዳኒዬ” መገርሳ ከመቀመጫው እየተነሳ አክብሮቱን ገለፀ፤ በቀልድ ዓይነት ሲወዳደሱ ያምርባቸዋል።

“አይገባም... አይገባም...” ዳንኤል ቀልዱን በቀልድ መለሰ። ዓማር ቀጠለና፡-

“መገርሳ ያካፈልክን አስገራሚ ግኝት ውስጥ ያስተዋልኩት ነጥብ የለውጥ ሃሳብ ወደ ምድር የሚያወርደው አካል እንደሚያስፈልገው ነው። ሃሳብ ብቻውን ለውጥ አያመጣም የሚል እምነት አለኝ። የመጀመሪያዋ ጦጣ በተግባር ማጠቃለያ፤ ሌሎቹ ጦጣዎች እርሷን በመመልከት ማጠብ እንዲጀምሩ አስችሏቸዋል። የአንድ ማኅበረሰብ የለውጥ ሃሳብ በአንድ ግለሰብ ወይም በጥቂት ግለሰቦች ይጀመራል። እነኝ ጥቂት ግለሰቦች ለውጡን እውን ለማድረግ ከልባቸው የሚንቀሳቀሱ ከሆነ በሂደት ሃሳቡ የብዙ ሰዎችን አስተሳሰብ እየገዛ ይመጣል፤ የሃሳቡ ተከታዮች ቁጥር ሲያድግ እንደ ተደማሪ የሞገድ ትመት ኃይሉ እየጨመረ ይሄዳል። ኃይሉ መጨመሩ ተጨማሪ ተከታዮች እንዲያፈራ አቅም ይፈጥርለታል። እንዲህ እንዲህ እያለ በጎ የለውጥ አመለካከት ሕብረተሰባችን ውስጥ እየተስፋፋ ይሄዳል።

በአንፃሩ ሃሳቡ አይረቢና ኢ-ተፈጥሯዊ ከሆነ የጊዜ ጉዳይ እንጂ መከሰመ አይቀሬ ነው። በርግጥ አንዳንዴ ሐሰት ነግሶ፤ ኢ-ፍትሃዊነት ገኖ የወጣ ይመስላል፤ ዳኛ ግን እውነተኛና ትክክለኛ ሃሳብ መታየት ሲጀምር የሐሰት ሕልውና ያኩትማል” እሳይንሳዊ ሙከራውን ውጤት ከማህበራዊ ለውጥ ጋር አያዛመደ።

“ልክ ብለሃል ዓማር። እውነት በአስተሳሰብ መድረክ ላይ ራሱን ሲገልጽ ሐሰት ከቦታው ይወገዳል፤ ትክክለኛው ሃሳብ ሲከሰት ስህተት እንጉቱን ይደፋል፤ መልካም ገሃድ ሲወጣ ከፋ ይጋለጣል።

“በልም:- እውነት መጣ፤ ውሸትም ተወገደ፤ እነሆ ውሸት ተወጋጅ ነውና”
(አል-ኢስራክ : 85)

ተብሎ ተጽፏል” አዩብ ነበር የዓማርን ሃሳብ ለማጠናከር ያከለው።

“ከላይ ያነበብከው ጥቅስ የቅዱስ ቁርኣን ጥቅስ ነው እንዴ?” ዳንኤል ጠየቀ።

“አዎ ዳኒ - በቁርኣን አል-ኢስራክ ምዕራፍ ውስጥ የሚገኝ አንቀጽ ነው” አዩብ መለሰ። ዳንኤል በአንቀጹ ገለፃ መመስጠ ያስታውቃል።

“ይገርማል። በተለይ ‘እነሆ ውሸት ተወጋጅ ነው’ የሚለው የአንቀጹ ክፍል በጣም ይገርማል” አለ የመሰጠውን የአንቀጹን ክፍል እየደጋገመ። አዩብ ቀበል አደረገና ተያያዥ ሃሳቡን አከለ።

“ይገርምሃል ቁርኣን ውስጥ መሰል አንቀጾችን በጥልቀት ስታጠናቸው የለውጥ ሳይንስ ሕጎችን ቁልጭ አድርገው ያሳዩሃል። ለምሳሌ አንድ አስተሳሰብ ወይም ተግባር የሰው ልጆችን የሚጎዳ ሲሆን ተንገዋሎ እንደሚቀርና ለሰው ልጆች ጠቃሚ የሆኑ አስተሳሰቦችና ተግባሮች ቀሪና ዘውታሪ መሆናቸውን ሲገልጽ ቅዱስ ቁርኣን እንዲህ ይላል፡-

“እንደዚሁ ለእውነትና ለውሸት ምሳሌን ያደርጋል፤ ኮረፋቱማ፤ ግብስብስ ሆኖ”
ይጠፋል፤ ለሰዎች የሚጠቅመውማ በምድር ላይ ይቆያል፤ እንደዚሁ አላህ ምሳሌዎችን ይገልፃል” (ኦር-ረዕድ፡ 17)

ዶ/ር መገርሳ በቁርኣን ተምሳሌታዊ አገላለጽ እየተደመመ፡-

“መለኮታዊ መጻሕፍት የያዙትን ጥበብ በትክክል ብንገነዘብ ለችግሮቻችን በርካታ መፍትሄዎች ማግኘት በቻልን ነበር” አለ።

“እናንተም ከመጽሐፍ ቅዱስ አንዳንድ ጥቅሶች ብታካፍሉን መልካም ነው” አለ ዓማር በተደጋጋሚ የቁርኣን ጥቅሶች በመጠቀሳቸው ምናልባት እነ ዳንኤል ሌላ ሰሜት እንዳይሰማቸው በመስጋት።

“እኛ ሰጥተናችኋል - ብድራችንን መልሱ ማለትህ ነው ዓማር?” አለ ዳንኤል አየሳቀ።

“እንደዚህ ይመስላል” አለ ዶ/ር መገርሳ በሳቅ እየተከተለው።

ዳኒና መገርሳ ነፃ ሰዎች ናቸው፤ ዕውቀት ከየትም ቢሆን ይቀስሙታል፤ የአስተሳሰብ አድማሳቸውን ለማስፋት ከእምነታቸውና ከባሕላቸው ወጣ ብለው የማንበብ ልምዱ አላቸው። የዳንኤል መልስ ዓማርን ዘና አደረገውና ፊቱ በፈገግታ ተሞላ።

“ለማንኛውም አሁን ያስታወስኩትን አንድ የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅስ ላካፍላችሁ። ስለ እውነት ዘለዓለማዊነትና የሐሰት ጊዜያዊነት ካነሳናቸው ነጥቦች ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ያለው ጥቅስ ይመስለኛል። ‘መጽሐፈ-ምሳሌ’ ውስጥ ተጽፎ ይገኛል።

“የእውነት ከንፈር ለዘላለም ትቆማለች፤ ውሸተኛ ምላስ ግን ለቅጽበት ነው” ምሳ. 12፡19

“ይገርማል - ሁለቱም መጻሕፍት እያስረገጡት ያለው እውነታ (fact) እውነት ዘለዓለማዊነት ባሕሪው መሆኑንና ውሸት ግን ገኖ የሚታይበት ሁኔታ ቢፈጠር እንኳ ቆይታው ለቅጽበት መሆኑን ነው” አልኩ። የሁለቱ መጻሕፍት አገለገጽ ተዛምዶ በእርግጥም ገርሞኝ ነበር።

“ያነሳኸው የመጽሐፍ ቅዱስ ጥቅስ ከተነጋገርንባቸው ነጥቦች ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት ያለው ጥቅስ ነው፤...” አዩብ ሃሳብ መስጠቱን ቀጥሏል፡-

“ከዚህ የተረዳሁት ነገር ቢኖር በውይይታችን ሃይማኖታዊ መጻሕፍትን እንደ ግብዓት መጠቀሙ የሃሳብ ጉልበት እንደሚሰጠን፤ ዕይታችንን እንደሚያስፋና መረዳታችንን እንደሚያሳድግልን ነው” የአዩብ ግንዛቤ ሁላችንንም ያሳመነ ነበር። በዚህ መልኩ የተለያዩ አይታዎችን በማንሸራሸር የሃሳብ ልውውጡ ቀጠለ።

* * *

አምስቱ የለውጥ መሠረቶች

የተለያዩ ሃሳቦችን በሰፊው ካንሸራሸርን በኋላ የግለሰብ ለውጥ መሠረቶች ናቸው ያልናቸውን አምስት አንኳር ነጥቦች ነቅሰን አወጣን። እነዚህን አምስት ነጥቦች መተግበር የቻለ ግለሰብ የላቀ ግብ ማለምና ግቡንም ማሳካት እንደሚችል ተማመንን። ውይይታችንን ለማጠቃለል ስናስብ የተስማማንባቸውን ነጥቦች አንድ በአንድ እንዲህ ከለስናቸው፡-

1- አስተሳሰብህን ለውጥ

የመጀመሪያውን ነጥብ አስመልክቶ ዳንኤል እንዲህ ሲል አጠቃለለ፡-

“የለውጥ ሁሉ መነሻና መሠረት የአስተሳሰብ ለውጥ መሆኑን በውይይታችን በሰፊው አይተናል። ስኬታማ ግለሰቦች አስተሳሰባቸውን የመለወጥ፣ አመለካከታቸውን የመግራት፣ ዕይታቸውን የማስተካከልና አዕምሯቸውን የማዳበር ኃላፊነት ይወስዳሉ። ለዕውቀት ትልቅ ቦታ ይሰጣሉ፤ ዕውቀት ወደነርሱ እስኪመጣ አይጠብቁም፤ እነርሱ ወደ ዕውቀት ይሄዳሉ። ያነበባሉ፤ ይጠይቃሉ፤ ይመራመራሉ። የአንድ ሰው ምግባር የአስተሳሰቡ ውጤት መሆኑን ስለሚያውቁ ምግባራቸው ይስተካከል ዘንድ አዕምሯቸውን ይንከባከባሉ” አለና ንግግሩን አሳረገ። አቶብ ወደ ዳንኤል እየተመለከተ፡

“Robin Sharma የተሰኘ ፀሐፊ ‘A Man Who Sold His Ferrari’ በሚል መጽሐፉ ላይ አዕምሮን እንደ አትክልት ቦታ ይመስለዋል። የአንድ መኖሪያ ቤት አትክልት ቦታ በአግባቡ የሚከተኩትና በየዕለቱ ውሃ የሚጠጣ፣ የተለያዩ የአበባ ዝርያዎች በሚያምር ሁኔታ የተተከሉበት እንደዚሁም ንጽሕናው የተጠበቀ ከሆነ፡- ያ የአትክልት ቦታ በጥሩ መዓዛ የሚያውድና ለዓይን ማራኪ በመሆኑ ከፍተኛ ሰላምና ደስታ የሚሰጥ መዝናኛ ቦታ ይሆናል። በአንፃሩ ይህ የአትክልት ቦታ የቤት ጥራጊ ቆሻሻ የሚከማችበት፣ እጣቢ የሚደፋበትና አንዳችም እንክብካቤ የማይደረግለት ከሆነ የቤቱ ባለቤትም ሆነ ሌላ ሰው ለዓይኑ የሚጸየፈውና አፍንጫውን ይዞ የሚያልፈው መጥፎ ቦታ ይሆናል። የአንድ ግለሰብ አዕምሮም እንደዚሁ ነው። በተጨማሪም የአዕምሮ መዳበርና የአስተሳሰብ መስተካከል የሕይወታችንን ግብ በግልፅ እንድንገነዘብ

ያስችላል። ልናሳካ የምናልመው ግብ የላቀ እንዲሆን ያደርገዋል” አለና ተጨማሪ ሃሳብ አከለ።

2- ኃላፊነት ውሳኔ

ዶ/ር መገርሳ ሁለተኛውን ነጥብ ሲያብራራ፡-

“የሕይወት ኃላፊነትን መውሰድ ወይም የራስ ተነሳሽነት ለግለሰብ ከዚያም አልፎ ለማኅበረሰብ ለውጥ ሁለተኛው መሠረት እንደሆነ አይተናል። ለሕይወቱ ሙሉ ኃላፊነት የወሰደ ግለሰብ ለውድቀቱ ውጫዊ ምክንያት በመስጠት ራሱን አይጥልም፤ ሌሎችን እየወቀሰ ራሱን ነፃ አያደርግም፤ ይልቁንስ የውድቀቱን ምክንያት አጥንቶ በማረም ለተሻለ ውጤት የመሥራት ኃላፊነት እንዳለበት ስለሚያውቅ ከወደቀበት በፍጥነት ይነሳል። በየትኛውም አስቸጋሪ ሁኔታ ውስጥ ያሉ ዕድሎችን ይጠቀማል፤ ችግሮቹን ተቋቁሞ የተሻለ ማንነት ይገነባል” አለና ንግግሩን ገታ አደረገ። በፈገግታ ታጅቦ ገለፃውን ቀጠለ። እኛም በፅሞና መከታተላችንን ቀጠልን፡-

“በአንድ ወቅት ምን ሆነ መሰላችሁ?! አንድ ገበሬ ለዓመታት ያገለገለውን ፈረሱን እርጅና ስለተጫጫነው ሊያስወግደው ያስባል። ፈረሱን ሊጥለው ያስበው የአካባቢው ነዋሪዎች ቆሻሻ ወደሚያከማቹበት መለስተኛ ጉድጓድ ውስጥ ነበር። የገበሬው ዕቅድ በሚጣለው ቆሻሻ ፈረሱ ታፍኖ ሕይወቱ እንዲያልፍና እዚያው ተቀብሮ እንዲቀር ማድረግ ነበር። ገበሬው ፈረሱን የቆሻሻ ጉድጓዱ አፋፍ ድረስ እየጎተተ ወሰደና ወደ ጉድጓዱ ገፍትሮ ጣለው።

ጉድጓድ ውስጥ የተጣለው ፈረስ የመጀመሪያ ሥራ ከወደቀበት መነሳት ነበር። ከዚያም የሚሆነውን መጠባበቅ ጀመረ። የአካባቢው ነዋሪዎች በጆንያ ሞልተው የሚያመጡትን ቆሻሻ ወደ ጉድጓዱ ይዘረግፋሉ። ፈረሱ ጀርባው ላይ የሚያርፈውን የቆሻሻ ከምር አርገፍግ። በመጣል እግሩ ሥር ያውለዋል። በመቀጠል እግሩ ሥር የተከመረው ቆሻሻ ላይ በመቆም ከፍታውን ይጨምራል። የአካባቢው ነዋሪዎች የቆሻሻ ከምር ወደ ጉድጓዱ መጣላቸውን ቀጥለዋል፤ እርሱም ከጀርባው ላይ በማርገፍገፍ ከእግሩ ስር በማድረግ ከፍታውን ይጨምራል። በዚህ መልኩ የሚጫነውን ቆሻሻ እያርገፈገፈ እንደመሰላል በመጠቀም ከጉድጓዱ አፋፍ ላይ ወጥቶ ተገኘ።” አለና ንግግሩን ቋጩ። ዓማር ቀበል አደረገና፡-

“ግሩም ምሳሌ ነው የነገርከን መገርሳ። የራስ ተነሳሽነት ባሕሪ ያላቸው ግለሰቦች በደረሰባቸው ችግር በማማረር ብቻ ተውጠው ችግሮቹ አፍነው እንዲገደሏቸው አይፈቅዱም፤ በችግሮቹ ውስጥ መፍትሄ ይዘይዳሉ። ከአስቸጋሪና መጥፎ ሁኔታ ለመውጣት የራስ ተነሳሽነት ባሕሪ ወሳኝ የመሆኑን ያህል ካለንበት መልካም ሁኔታም ወደተሻለ ለመለወጥ ይኸው ባሕሪ ያስፈልገናል” ሲል ተጨማሪ ሃሳብ አከለ።

3- ህመሙን ተቋቋም

ቀጣዩን የለውጥ መሠረት የዳሰሰኩት እኔ ነበርኩ፡-

“ሦስተኛው የለውጥ መሠረት የለውጥ ህመምን መቋቋም ነው። የሰው ልጅ በተፈጥሮው ሁኔታዎችን የመላመድ ባሕሪ አለው። ከዚህም የተነሳ ለውጥን የመቃወም ባሕሪም ያዳብራል። እናም የትኛውም ለውጥ ህመም አለው። ህመሙን ለመቋቋም ያልተዘጋጁ ሰዎች ምንም ያህል የከበረ ዓላማ ቢኖራቸው እንኳ በለውጥ ሂደቱ ውስጥ መቆየት አይችሉም።

“እናት በእርግዝና ወራት ከምታሳልፈው አስቸጋሪ ሁኔታ በተጨማሪ በወሊድ ጊዜ የሰው ልጅ ሊያልፋቸው ከሚችሉ ህመሞች ሁሉ ከፍተኛውን የምጥ ህመም አልፋ ልጅ ትወልዳለች። አንድ ፅንሰ በእናቱ የማጎፀን በር ተጨምቆ ከባድ ህመምን በማለፍ ሳንባው ውስጥ የተቋተ ፈሳሽን ያስወግዳል፤ በውጤቱም አየር ለመተንፈስ የሚያስችለው አመች ሁኔታ ይፈጠርለታል። በውይይታችን መጀመሪያ ላይ እንደነሳነው ንስር አሞራ ላባውን የመንጨት፣ ጥፍሩንና ምንቃሩን የመነቃቃል ከባድ ህመምን ማለፍ ካልቻለ ሕልውናው አደጋ ላይ ይወድቃል። ያን ከባድ ህመም አልፎ የለውጥ ሂደቱን ካጠናቀቀ በኋላ ግን ሁሉም ነገሩ ይታደሳል።

“በተመሳሳይ መልኩ በለውጥ ሂደት ውስጥ ያለውን ህመም መቋቋም ካልቻልን ግባችንን መገንዘብ የምንችልበት የአዕምሮ ብስለትም ሆነ የራስ ተነሳሽነት ባሕሪ ቢኖረንም እንኳ የምንፈልገውን ለውጥ እውን ማድረግ አይቻለንም። ስለዚህ ለውጡ የሚፈልገውን ከፍተኛ ለመከፈል መዘጋጀት ይኖርብናል” ሲል ንግግሪን ቋጨሁ።

4- አሳምር

አራተኛውን የለውጥ መሠረት ያብራራው ዓማር ነበር፡-

አምስቱ የለውጥ መሠረቶች

“አራተኛው የለውጥ መሠረት የምንሠራውን ሥራ በጥራት ወይም በማሳመር መሥራት ነው። እውነተኛ ለውጥ በሕይወታችን ሊመጣ የሚችለው ማሳመርን (ጥራትን) የለውጥ ሂደታችን መሠረት ማድረግ ስንችል ነው። ግባችንን ለማሳካት በምናደርገው ጉዞ የምንተገብራትን እያንዳንዱን ተግባር በሚገባ አሳምሮ መከወን ለጠቅላላው ውጤት ወሳኝ ቅድመ-ሁኔታ ነው። ሥራዎቻችንን በሙሉ አሳምሮ መሥራት የሕይወት ፍልስፍናችን ሊሆን ይገባል።

ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ይህንኑ አስመልክተው አንድ መለኮታዊ ድንጋጌ አስተምረዋል። ድንጋጌው እንዲህ ይላል፡-

“አላህ በሁሉም ነገር ላይ ማሳመርን ደንግጓል”⁷⁴

ይህንን ድንጋጌ ካስቀመጡ በኋላ እንደ ምሳሌ የጠቀሷቸው ጉዳዮች እጅግ አስገራሚ ናቸው። ሳይወዱ በግድ በሚገባበት ከጠላት ጋር የሚደረግ ጦርነት ጊዜ እንኳ ስቃይን የሚያራዝምና ኢ-ሰብአዊ የሆነ አገዳደል እንደማይፈቀድ ሲገልፁ፡-

“በምትገድሉ ጊዜ አገዳደላችሁን አሳምሩ”⁷⁵

በማለት በጦርነት ጊዜ ማሳመርን አስተማሩ። ለእርድ የቀረበችን እንስሳ እንኳ አሳምረን እናርዳት ዘንድ አዘዙ። ባልተሳለ ቢላዋ ማስቃየት እንደማይፈቀድ አስተማሩ።

“በምታርዱ ጊዜም አስተራረዳችሁን አሳምሩ፤ የሚያርድ ሰው ቢላውን በሚገባ ጌሳል፤ የምትታረደዋን እንስሳም በቶሎ ያሳርፋት”⁷⁶

ሲሉ ማሳመር በማንኛውም ሁኔታ ቋሚ ባህሪያችን ሊሆን እንደሚገባ አሳስቡ” ሲል ገለጸውን ቋጩ።

5- አስቀጥል

አዩብ የመጨረሻውን ነጥብ ሲያብራራ፡-

“አምስተኛው የለውጥ መሠረት ለውጥን ማስቀጠል ሲሆን ለውጥን ለማስቀጠል ደግሞ ወሳኝ ነጥብ የማያቋርጥ ዕድገት ላይ መሆን ነው። በለውጥ ሂደት

⁷⁴ ሙስሊም ዘግበውታል

⁷⁵ ሙስሊም ዘግበውታል

⁷⁶ ሙስሊም ዘግበውታል

ላይ ያለ አንድ ግለሰብም ከግብ ጋር በፅኑ ከተሳሰረና ወደ ግብ የሚያደርሱትን ተግባራት ያለማቋረጥ ማሻሻል ከቻለ የሚያልመውን ግብ ማሳካቱ የማይቀር ይሆናል።

ይህ አስተሳሰብ ጃፓናዊያንን በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ከደረሰባቸው ከፍተኛ ውድቀት ታደጓቸዋል፤ በቴክኖሎጂው ዘርፍ ዓለምን መምራት አስችሏቸዋል። 'ካይዘን' የተሰኘው ፍልስፍናቸው ዋነኛ ሃሳብ በእያንዳንዱ የለውጥ ሂደት ውስጥ የማያቋርጥ ማሻሻልና ዕድገት ማምጣት ነው።

ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ከ1400 ዓመታት በፊት ይህንኑ የለውጥ መሠረት የገለፁበት መንገድ አስገራሚ ሆኖ እናገኘዋለን፡-

“ሁለቱ ቀኖቼ አኩል የሆኑበት ሰው አርሱ የተሞኘ ነው”

በለውጥ ሂደት ላይ ያለ ግለሰብ 'ዛሬ'ው ከ'ትናንቱ' የተሻለ፤ 'ነገ'ው ደግሞ ከ'ዛሬ'ው የበለጠ ሊሆን ይገባል፤ የማያቋርጥ መሻሻልና ዕድገት ላይ መሆን ማለት ይህ ነው።

በሌላ ዘገባ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ቀጣይነት ያለው ተግባር ከሰሞነኛ ሥራዎች የበለጠ አምላክ ዘንድ ተወዳጅ መሆኑን ሲገልፁ እንዲህ ነበር ያሉት፡-

“ከሥራ ሁሉ አላህ ዘንድ ተመራጭ የሆነው ሥራ ዘወትር የሚሠራ ሥራ ነው፤ ትንሽ ቢሆንም እንኳ”⁷⁷

ቀጣይነት ያላቸው ሥራዎች የተባረኩ ናቸው፤ በመጠን ትንሽ ቢሆኑ እንኳ ዘወትር የሚፈፀሙ መሆናቸው ያበረክታቸዋል” አለና ንግግሩን አሳረገ።

ውይይታችን እንዲህ በመጠናቀቅ ላይ እያለ ነበር አካባቢውን ያናወጠ ከፍተኛ ጩኸትና ጭብጭባ የተደመጠው። በመዝናኛ ቦታው ዙሪያ ያሉ ዲ ኤስ ቲቪ ቤቶች በአንድ ድምፅ ተናጡ።

‘ኂ...ል!!!’

⁷⁷ እድ-ደይለሚደ ዘግበውታል
⁷⁸ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል

ምናልባትም በመላው ዓለም ይህንን ጨዋታ እየተከታተሉ ያሉ በሚሊዮኖች የሚቆጠሩ ሰዎች በዚህች ቅፅበት አንድ ላይ አጨብጭበዋል። ድምጹን ተከትለው የተለያዩ ጥያቄዎች ወደ አዕምሮቱ ተግተለተሉ።

“የግላችን፣ የመሰሪያ ቤቶቻችንና አጠቃላይ የሀገራችን ግቦች እንዲህ እንደ ኳሱ ግብ ለሁላችንም ግልፅ ናቸውን? ሐሳባነው ብለን አንድ ላይ የምናጨበጭብበት ጎል አለን? የምናጨበጭብባቸው ስኬቶቻችን እውን መሠረታዊ ስኬቶች ናቸውን?”

በዚህ መልኩ ውይይታችን እጅግ በጣም አስደሳች ሆኖ ተጠናቀቀ። መናፈሻው በተገልጋዮች መጥለቅለቅ ጀምሯል። የእግር ኳስ ፍልሚያው የተጠናቀቀ ይመስላል። ወጣቶች እርስ በርስ ይሟገታሉ፤ ተቧድነው ይከራከራሉ፤ የተሸነፈው ቡድን ደጋፊዎች ለሸንፈታቸው ምክንያት ይዘረዝራሉ፤ ዳኛውን ይወነጅላሉ፤ አሰልጣኙን ይተቻሉ። የአሸናፊው ቡድን ደጋፊዎች በዓድዋ ድል ላይ እንደተገኘ አርበኛ ይፎክራሉ። ከወጣቶቹ አንዱ፡-

“ዛሬ ጉድ ሰራናችሁ። ጐሏ እንዴት እንደምታምር አያችሁ አይደል?” ይላል። የሚደግፈው ቡድንና ወጣቱ አንድ አካል አንድ አምሳል ሆነዋል፤ ራሱን የሚገልፀው በሚደግፈው ቡድን ሆኗል።

“ነገም ሌላ ቀን ነው - እንገናኛለን” ይላል የደም ሥሩ እየተውተረተረ - የተሸናፈው ቡድን ደጋፊ። ምልልሳቸው ሜዳ ውስጥ ገብተው የሚጫወቱት እነርሱ እንደሆኑ እንድታስብ ያደርግሃል።

“ስማ! ባለፈውም እንደቀጣናችሁ አትርሱ” አለ ወደ ጆሮው ተጠግቶ በሚያናደድ ቅላፄ - አሸናፊው።

“በቃ ዝጋ!” ተሸናፊው አንቧረቀበት። ትዕግስቱ አልቋል። ደረቱን ገልብጦ ተጠጋውና የጓደኛውን ጉሮሮ አነቀው። አሸናፊውም የዋዛ አልነበረም፤ ተሸናፊውን በቡጢ ነረተው። የመልስ ምቱን ግን መቋቋም አልቻለም። አፍንጫው ላይ በሃይል ሲያቀምሰው ደሙን እያዘረበረበ ወደ ኋላ ተንገዳገደ። መናፈሻው ባንዴ ወደ ጦርነት አውድማ ተቀየረ። ወደ ቡድን ፀብ በማደጉ እዚያም እዚህም አሸናፊና ተሸናፊዎቹ ይደባደባሉ። መዝናኛ ቦታው ውስጥ የነበርን ጥቂት ሰዎች ፀቡን ለማብረድ መከራ አደረግን፤ አልተሳካልንም። የአካባቢው ፀጥታ አስከባሪ ፖሊሶች በቦታው ተገኝተው ወጣቶችን አፋፍሰው ሲወስዷቸው አካባቢው ወደ ቀድሞው ፀጥታ ተመለሰ። እኔና ጓደኞቼም መዝናኛውን ለቀን ወጣን።

‘ተጫዋቾቹ በሰላምታ ጀምረው በሰላምታ የሚያጠናቅቁበትንና ስፖርታዊ ጨዋነትን ለማሳየት ማሊያቸውን የሚለዋወጡበት ጨዋታ እኛን እንዲህ ማጋደሉ ምን ይባላል?’ አልኩ በልቤ።

‘ኳስ ለኛ ለኢትዮጵያውያን ምናችን ነው?’ ከራሴ ጋር አወጋሁ። ለሕይወታችን እምብዛም ወሳኝ ላልሆኑ ጉዳዮች ከልክ በላይ ትኩረት የመስጠታችንን ምክንያት አብሰለሰልኩና፡-

‘የሰው ልጅ አዕምሮ አናነትን አይቀበልም፤ በወሳኝ የሕይወት አጀንዳዎች ያልተሞላ አዕምሮ በተራ ጉዳዮች መጠመዱ የማይቀር ነው’ ስለ ለራሴ ምላሽ ሰጠሁ።

ወጣቶችን እያሳሰበንና በከፍተኛ ደረጃ ስሜት እየሰጠን ያለው ጉዳይ ለኛም ሆነ ለሀገራችን ጠቃሚ ጉዳይ አለመሆኑ ምን ያህል አደገኛ አዝማሚያ እንደሆነ ተሰማኝ። ቤት ከገባሁ ቡኃላ የግል ማስታወሻ ደብተሬ ላይ ሃሳቤን አሰፈርኩ።

* * *

የእሴት መሰላል ህንጻ አስተካክል

ሕዝባችን የስልጣኔን ውድድር መቀላቀል ይችል ዘንድ እና ሀገራችን ካለችበት ጓላቀርነት ተመንጥቃ መውጣት ይቻላት ዘንድ የለውጥ ሐዋርያት ትኩረት ሊሰጡበት ከሚገቡ ነጥቦች አንደኛውና ዋነኛው የእሴት መሠላልን ለመቀየር መጣር ነው። የእሴት መሰላል ሰንል ለነገሮችና ተግባሮች የምንሰጠውን ዋጋ ለማመልከት ነው። ቀላል ምሳሌ እንመልከት፡-

አንድ ሰው አካሉ በሥራ ዝሎ እንቅልፍ እያዳፋው ነው እንበል። በዚህ ሁኔታ ላይ እያለ ጥርሱን መቦረሽ እንዳለበት አስታውሳ። ይህ ግለሰብ በእሴት መሰላሉ ላይ እንቅልፍ እና ጥርስ መቦረሽ ያሉበት ደረጃ ሰውየው የሚፈፀመውን ተግባር ይወስነዋል። በግለሰቡ እሴት መሰላል ላይ እንቅልፍ ጥርስ ከመቦረሽ የበለጠ ዋጋ ያለው ከሆነ ጥርሱን ሳይቦረሽ ወደ ፍራሹ ያመራል። በአንፃሩ በእሴት መሰላሉ ላይ ጥርስ መቦረሽ ከእንቅልፍ የበለጠ ዋጋ ያለው ከሆነ ደግሞ ምንም እንኳን ከፍተኛ የእንቅልፍ መጫጫን ላይ ቢሆንም ጥርሱን ለመቦረሽ ይንቀሳቀሳል።

እናም ሕዝባችን ከሥራ ፈትነት ይልቅ ሥራ ወዳድነትን፣ ከማጭበርበርና በአቋራጭ ከመበልፀግ ስሜት ይልቅ በጥረት መለወጥን፣ ከመስና ይልቅ ንጽሕናን፣ ከዝመት ይልቅ ፍቁድ ግንኙነትን፣ ከአጎብዳጅነት ይልቅ ለነፃነት መታገልን፣ ከተሽቆጥቋጭነት ይልቅ አኩልነትን፣ ከስንፍና ይልቅ ትጋትን፣ ከግምት ይልቅ ዕውቀትን፣ ከጥላቻ ይልቅ ፍቅርን፣ ከመከፋፈል ይልቅ አንድነትን፣ በፀያፍ ተግባራት ውስጥ ደስታን ከማደን ይልቅ በመልካምነት መርካትን፣ ከራስ ይልቅ ሌሎችን ማስቀደምን፣ ሽክም ከመሆን ይልቅ ለሕዝብ ጠቃሚነትን ይበልጥ ዋጋ የሚሰጥ ሕዝብ በሆነ ማግሰት የሀገራችን ብልፅግና ይበሰራል።

ሕዝባችን ከ“ምን አገባኝ” ስሜት ይልቅ “የሀገሬ ጉዳይ ያገባኛል” የሚል ስሜትን፣ ከስሜታዊነት ይልቅ ምክንያታዊነትን፣ ከበቀል ይልቅ ይቅርባይነትን፣ ከአብላት ይልቅ ሐቀኝነትን፣ ከበደል ይልቅ ፍትህን፣ ጊዜን ያላግባብ ከማባከን ይልቅ ለጊዜ ከፍተኛ ዋጋ መስጠትን፣ ከተስፋ መቁረጥ ይልቅ “ይቻላል” ብሎ ማመንን፣ ይበልጥ ዋጋ የሚሰጥ ሕዝብ የሆነ ዕለት የሀገራችን ዕመርታ ዕውን ይሆናል።

አብዛኛው ሕዝባችን የእሴት መሰላሉ ከፍ ባለ ቁጥር የሀገራችን የኢድገት ግስጋሴ እውን ይሆናል።

የአንድ መሰሊም የእሴት መሰላል የሚቀየረው የጌታውን ውዴታ ከመቀዳጀት አንፃር ሲቅቃኝ ነው። የአላህን ውዴታ ሊያገናፅፈው የሚችል ሥራ ላይ ትጋት መላበስ ይቻለዋል። የእሴት መሰላል ሲቀየር ውሏችን በሚገርም ፍጥነት ይቀየራል። ይበልጥ ዋጋ የምንሰጠውን ነገር ለመኖር በምናደርገው ጥረት ግለሰባዊ፣ ቤተሰባዊ እና ማኅበረሰባዊ ለውጣችን ይፋጠናል። የማይቋርጥ ትግላችን ወደማይቋርጥ የለውጥ አርክን ከፍ ያደርገናል።

ለዘመናት የተላመድናቸውን መጥፎ ልማዶች ለመለወጥ የመጀመሪያው አርምጃ ያን ልማድ በእሴት መሰላላችን ላይ ዝቅተኛ ቦታ መስጠት ነው። ቀጣዩ ልናዳብራቸው የምንፈልጋቸው መልካም ባህርያት የመሰላሉ ከፍተኛ አርክን ላይ ይወጣሉ። ወደ ላይ ከፍ ባልን ቁጥር መጥፎ ባህሎቻችን እኛ ላይ ያላቸው ተፅዕኖ እየወረደ ይመጣል። ከመሬት ስበት ትግል ለመገላገል ውጤታማው መንገድ ምድር ላይ ያለንን ከፍታ ይበልጥ መጨመር ነው። ይበልጥ ከፍ ብለን በበረርን ቁጥር ስበቱ ይበልጥ ይቀንሳል፤ በመጨረሻም ስበት አልባ ይሆናል።

“አላህ ከፍ ያሉ ጉዳዮችን ይወዳል፤ ውድቅዳቂዎችን ይጠላል”^{፡፡} የአላህ መልዕክተኛ (ሰ.ዐ.ወ.)

ወዳጄ! ከፍ ላለ ዓላማ በመኖር ሕይወታችንን ከትንንሽና ውዳቂ ግቦች ስበት ብንታደግ ምን ይመስልሃል?

* * *

.9.

հԳՃ ՄՄԻ

ዘመቻ “እንብቢ ሀገሪ”

ከጓደኞቼ ጋር የጀመርነው የንባብ ክብብ ሕይወታችንን የመለወጥ ሚናው ጨምሯል። ጊዜያችንን በሚገባ መጠቀም ከማስቻሉ ባሻገር የአስተሳሰብ አድማሳችንን አስፍቶልናል። በሃይማኖት ዙሪያ ያለንን ዕውቀት አዳብሮልናል። ስለሀገራችን ይበልጥ እንድናውቅ ረድቶናል። በየትኛውም ጉዳይ ጫፍ የረገጠ አቋም እንዳይኖረን በማድረግ ሚዛናዊ ሕይወት እንድንመራ አስችሎናል። ከሌላ እምነት ተከታይ ወገኖቻችን ጋር ከመከባበር ያለፈ የመተባበር መንፈስ ፈጥሮልናል።

እነኝህን ሁሉ ፋይዳዎች ያገኘነው በምሁራን አዕምሮ የሚርመሰመሰውን ሁላገብ ዕውቀት እየማስገኝ ማውጣት በመቻላችን ነበር። ሕይወታችን ይበልጥ መለወጥ የቻለው በሊቃውንት ልቦና ውስጥ የሚብሰለሰለውን ጥበብ ገላልጠን የማየት ዕድል ስላገኘን ነበር። የምሁራን አዕምሮ፣ የሊቃውንት ልቦና እና የጠቢባን ሕሊና ምንኛ ውብና ማራኪ ነው!

ዛሬ እኔና ጓደኞቼ የምሳ ግብዣ ጥሪያችን አክብረን በዓማር ቤት ተገኝተናል። አስደሳች መስተንግዶ ተደርጎልን የምሳ ግብዣቸው ሲጠናቀቅ ዓማር በፈገግታ ተሞልቶ እንድንነጋገርበት ወደፈለገው ሃሳብ አመራ።

“በመጀመሪያ የምሳ ግብዣዬን አክብራችሁ ስለተገኛችሁ ከልብ አመሠግናለሁ” አለ። እኛም ስለግብዣው የተሰማንን ደስታ ገልፀን ከልብ አመሰግንነው። ንግግሩን በመቀጠል፡-

“እንዲህ ዓይነት ፕሮግራሞች በመካከላችን ያለውን ቅርበት ይበልጥ የሚጨምሩ መሆናቸው ግልፅ ነው። ዛሬ ግን ከዚህ በተጨማሪ ከምሳ በኋላ ሻይ ቡና አያልን እንድንወያይበትና ውሳኔ ላይ እንድንደርስበት የፈለግኩት ጉዳይ አለ” አለና መልሳችንን ይጠባበቅ ጀመር። አዩብ ፈገግ አያለ፡-

“ዓማርዬ! የዛሬውን ከሰዓት በኋላ ላንተ ፕሮግራም ሰጥተናል። ሃሳቡን አቅርበውና እንነጋገርበት። አይመስላችሁም?” አለ ወደኛ እየተመለከተ። በሃሳቡ መስማማታችንን ገለፅንለት። ዓማር ጉሮሮውን ሳለና፡-

“ይኼውላችሁ ወንድሞቼ! ይህንን የንባብ ክብብ ካቋቋምን አነሆ አንድ ዓመት እየሞላን ነው። በዚህ ቆይታችን ወንድማዊ ፍቅራችን ከመዳበሩ በተጨማሪ ሕይወታችን ምን ያህል እንደተቀየረ ሁላችንም እናውቃለን” አለና ንግግሩን ገታ አደረገ። ‘አውነት ብለሃል’ በሚል ዓይነት ጭንቅላታችንን ላይና ታች አወዛወዝን። ንግግሩን ቀጠለና፡-

“ይህ እጅግ በጣም ጠቃሚ ተሞክሮ ለምን እኛ ጋር ብቻ ይቀራል? ለኢትዮጵያዊያን ወገኖቻችን ማካፈል የለብንም ትላላችሁ? ማን ያውቃል! ነገ ሀገራችን ውስጥ የንባብ አብዮት ሊፈጠር ይችላል። የዚህች ደሃ ሀገር ብልፅግና ዕውን የሚሆነው የነቃና የበቃ ማኅበረሰብ ሲፈጠር መሆኑን መዘንጋት የለብንም። ንቃትና ብቃት ሊመጣ የሚችለው ደግሞ ለዕውቀት ትልቅ ቦታ በሚሰጥ ማኅበረሰብ ውስጥ ነው ብሎ ንግግሩን አሳረገ። ዳንኤል በተሰነዘረው ሃሳብ በመገረም፡-

“ይገርማል! ዓማር አሁን ያነሳውን ሃሳብ ሰሞኑን ሳውጠነጥን ነበር። ዓማር በትክክል እንደገለፀው የነቃና የበቃ ማኅበረሰብ ሲፈጠር ያኔ የውጪ ሀገራችን እመርታ ይበሰራል፤ በውጤቱም ግለሰቦች ወይም ቡድኖች ብቻ ሳይሆኑ ሕዝብም ይበለፅጋል። የሕዝብ ብልፅግና እውን ሲሆን ያኔ ሀገራችን አደገች ማለት እንችላለን” አለ። እዩብ ቀበል አደረገና፡-

“አለበለዚያ ግን የአንድ ሀገር ኢኮኖሚ Efficiency ቢያረጋግጥ እንኳ Equity ማረጋገጥ ካልቻለ በዜጎች መካከል ከፍተኛ የገቢ ክፍፍል መዛባት ያመጣል፤ ይህም የጥቂቶች ዕድገት የሀገር ዕድገት ተደርጎ እንዲቆጠር ያደርገዋል። በመጨረሻም ለሀገር አለመረጋጋትና ውድቀት ዋነኛ ምክንያትም ይሆናል” አለ ከኢኮኖሚክስ አንፃር አየተነተነ። ዶ/ርመገርሳ በሰማው ሃሳብ በመመስገ፡-

“አዩቤ የ Efficiencyን እና የEquityን ምንነት ትንሽ ብታብራራል?” አለ። እዩብ ጥያቄውን ሲመልስ፡-

“Efficiency ስንል የአንድ ሀገር ኢኮኖሚ በተለመዱት ዓለም አቀፋዊ የኢኮኖሚ ዕድገት መለኪያዎች ያለበትን የጥንካሬ ደረጃ ለመግለፅ ሲሆን Equity የምንለው ደግሞ የአንድ ሀገር ኢኮኖሚ የዜጎችን ተጠቃሚነት በሚያረጋግጥ መልኩ ተመጣጣኝ የሃብት ክፍፍል ሲያሳይ ማለታችን ነው” አለ። ይበልጥ ግልፅ እንዲያደርግልን በማሰብ፡-

“ዓለም አቀፍ የኢኮኖሚ ዕድገት መለኪያዎች ምን ምን ናቸው?” አልኩ።

“በዋነኝነት አምስቱን መጥቀስ ይቻላል፡-

1ኛ፡- አጠቃላይ ሀገራዊ ገቢ (ምርት) [GDP]

2ኛ፡- የዜጎች አጠቃላይ የነፍስ ወከፍ ገቢ (GNP per capita)

3ኛ፡- የካፒታል ኢንቨስትመንት መጠን

4ኛ፡- የቴክኖሎጂ ዕድገት እና

5ኛ፡- የኢኮኖሚ ሠራተኛ የማምረት አቅም (productivity) ናቸው። እንዲት ሀገር በነዚህ መስፈርቶች ሁሉ ከፍተኛ ዕድገት ብታሳይ እንኳ የሀገሪቱን ሃብት በተቻለ መጠን ፍትሃዊ በሆነ መልኩ ለዜጎቿ ማከፋፈል ካልቻለች የኢኮኖሚ ዕድገቱ በፍፁም አስተማማኝ አይሆንም” አለና በትንታኔው አስገረመን። ዶ/ር መገርሳ በአግራሞት እንደተዋጠ፡-

“ይገርማል! አሁን የተነሳውን ሃሳብ በሕክምና ሳይንስ ዓይን ብንመለከተው፡ አንድ ሰው ወደ ሰውነቱ ከሚያስገባው ምግብ የሚያገኘውን ኃይል ለሁሉም የአካሉ ክፍሎች በተገቢው መንገድ የሚያደርስ ሥርዓት ባይኖረው ኖሮ በሕይወት መቀጠል አይችልም ነበር። በነገራችን ላይ ነቀርሳ (Cancer) ማለት የተወሰኑ ሴሎች ያለ አግባብ ማደግና መባዛት ማለት ነው። ኢ-ፍትሃዊና ወጥ ያልሆነ የሴሎች ዕድገት በአጠቃላይ ሴሎች ጤነኛ ኑሮ ላይ ከፍተኛ አሉታዊ ተፅዕኖ በማሳደር ለሕልፈት ሊያበቃቸው ይችላል። በአንፃሩ በአንድ ወይም በሌላ ምክንያት የተወሰኑ ሴሎች በቂ ኃይል ባያገኙና ቢከሰሙ ከሰተቱ በጠቅላላው የሴሎች ጤነኛ ኑሮ ላይ ከፍተኛ አሉታዊ ተፅዕኖ ይፈጥራል። የተዛባ የኢኮኖሚ ዕድገትም ተመሳሳይ ውጤት እንደሚያስከትል ነው ከአዩብ ገለፃ የተረዳሁት” አለ። ዶ/ር መገርሳ ያየበትን መነፅር ደነቀኝ። እንዲህ ስለ ሃሳቤን ሰነዘርኩ፡-

“እነኝህንና መሰል እውነታዎችን መረዳት የምንችለው ለዕውቀት ከፍተኛ ዋጋ ሰጥተን ስንማርና በግል ንባብ ያለማቋረጥ ማደግ ስንችል ብቻ ነው። ስለራሱ፡ ሰላለበት ማንበረሰብ፤ ስለ ሀገሩ፤ ስለ አጠቃላይ የሰው ልጅና ስለሚኖርባት ዓለም ትክክለኛ ምልክታን ያሳደበረ ትውልድ ሀገሩን ቀርቶ ራሱን እንኳ መለወጥ አይችልም። ዕውቀትን ማዕከሉ ያደረገ ማንበረሰብ መፍጠር የሀገራችንን ትክክለኛ ሀብትናዊ ዕድገት ያመጣል። እናም የንባብ ከበባችን በኛ ላይ የፈጠረውን የእስተሳሰብ ለውጥ ሕብረተሰባችን ላይ ለማምጣት ነገ ዛሬ ሳንል አሁኑኑ መንቀሳቀስ ይኖርብናል”

ዓማር የተሰነዘሩትን ሃሳቦች በጥምና ከተከታተለ በኋላ፡-

“በተነሳው ሃሳብ ላይ ሁላችንም እንደተስማማን ግልፅ ነው። የኛ መማርና ማወቅ ብቻውን ምን ሊፈይድ? እኛ በንባብ ያገኘነውን መልካም ነገር ሌሎችም እንዲቋቋሙት ማድረግ መቻል ታላቅነት ነው” አለና ንግግሩን ቀጠለ፡-

“የአንድ ሕዝብ ብልፅግና አስተማማኝ ሁኔታ ላይ የሚሆነው ዕውቀትን መጠቀም ሲችል፤ በመጨረሻም የዕውቀት ማምረት (knowledge production) ደረጃ ላይ ሲደርስ ነው። የዚህ ሁሉ መሠረቱ ደግሞ ያለማቋረጥ መማር የሚያስችል የንባብ፣ የጥናትና የምርምር ባህል መገንባት ነው። ከቁሳዊ ብልፅግና በፊት ሊቀድም የሚገባው የአዕምሮ ብልፅግና ነው። ቁሳዊ ብልፅግና በአንድ ወይም በሌላ መንገድ ሊገኝ ይችላል፤ ዳሩ ግን ባልበለፀገ አዕምሮ የሚመራ ቁሳዊ ብልፅግና ሀገርንና ሕዝብን ወደ ጥፋት ማምራቱ የማይቀር ነው። እናም ይህንን የተቀደሰ ሃሳብ እንዴት ወደ መሬት እንደምናወርደው ትንሽ ጊዜ ወስደን እንወያይበት። በየጊዜው የተሻሉ መንገዶችን እያሰብን ይበልጥ እናዳብረዋለን” አለና ሃሳቡን አጠቃለለ።

“ለመነሻ ያህል ማኅበረሰባችን ውስጥ የንባብ ባሕልን መፍጠር የሚያስችል አንድ ሃሳብ ላቅርብ” አለና ዳንኤል ሃሳብ መስጠት ጀመረ።

“በመጀመሪያ እኛ አምስታችንም እያዳንዳንችን ከሦስት አስከ አምስት የሚደርሱ አባላት ያሏቸው የንባብ ክበቦች እንመስርትና ተሞክሯችንን በአካል በመገኘነት እናጋራ። ክበቦቹ እኛ ባለፍንበት ሂደት እንዲያልፉ ካደረግን በኋላ እነርሱም በተመሳሳይ መልኩ ኃላፊነት ወስደው እንዲሠሩና ለሚያቋቁሟቸው ክበባትም ኃላፊነቱን እንዲያስተላልፉ በማድረግ ቀጣይነት ያለው ሥራ መሥራት ይቻላል” ዳንኤል ንግግሩን ቋጩ። አቶብ ቀበል አደረገና፡-

“በሂሳብ ስሌት ስንመለከተው እያንዳንዱ ክብብ አምስት አምስት አባላት ቢኖሩት በኛ ስር በሚመሠረቱት የመጀመሪያ ዙር ክበባት ሃያ አምስት አባላት ይኖራሉ። በሃያ አምስቱ ስር ባሉት ሁለተኛ ዙር ክበባት አንድ መቶ ሃያ አምስት አባላት፤ በአንድ መቶ ሃያ አምስቱ ስር ሰድስት መቶ ሃያ አምስት፤... እንዲህ እያለ የእንባቢያን ቁጥር ይመነደጋል። ይህም 5^ኛ በሚል የሂሳብ ቀመር ይወከላል። ‘n’ የምትወከለው ስንተኛው ዙር የንባብ ክብብ እንደሆነ ነው” ሂሳባዊ ትንታኔ ሰጠ።

“በጣም እናመሰግናለን ከቡር የኢኮኖሚክስ ሊቃኝን። እንዲህ በቁጥር ተንትኑ ስታቀርበው ደግሞ ሃሳቡን የመተግበር ወኔዬ ነው የጨመረው” አልኩ በርግጥም አቀራረቡ አስገርሞኝ። ዓማር በፈገግታ ተውጦ፡-

“ኢኮኖሚስቶች አዕምሯቸው ቶሎ የሚሄደው የፕሮጀክቱ ተግባራዊነት (Feasibility) እና አዋጭነት (profitability) ላይ ይመስለኛል። አዩብም ምቹነቱንና አዋጭነቱን ስላረጋገጠልን ሃሳቡ ተስማምቶኛል” አለ። ዳንኤልና ዶ/ር መገርሳም በሃሳቡ መስማማታቸውን ገለጹ።

“ተጨማሪ ሃሳብ ግን አለኝ” አለና ዶ/ር መገርሳም ንግግሩን ጀመረ፡-

“ከላይ የተነጋገርንበት ሃሳብ እንዳለ ሆኖ ይህንን በጎ ተግባር ይበልጥ ተደራሽ የሚያደርግልን ውጤታማ መንገድ ጎን ለጎን መጠቀም ያለብን ይመስለኛል። ይህም ማኅበራዊ ድረ-ገጾችን ለዚህ ዓላማ ማዋል ነው። በንባብ ከበባችን ያዳበርነውን ተሞክሮና ከኢሰታዝ ሉቅማን ጋር በነበረን ቆይታ የቀሰምናቸውን ጠቃሚ መረጃዎች ለኢትዮጵያውያን ወገኖቻችን በያሉበት ማድረስ እንችላለን። ምናልባትም መረጃው የደረሳቸው ሰዎች ከኛ የተሻለ ሊጠቀሙበትና የተሻሉ አዳዲስ አሠራሮችን ሊያዳብሩ ይችላሉ”

ዶ/ር መገርሳም ውጤታማ የመረጃ ማሰራጨ ዘዴ ነበር ያስታውሰን። ዳንኤል ቀበል አደረገና፡-

“በጣም ድንቅ ሃሳብ ነው። ሁለቱንም ሥራዎች ጎን ለጎን መሥራት የሚከብደን አይመስለኝም። መገርሳም ያቀረበው ሃሳብ የመጀመሪያውን ሃሳብ አቅም ይሰጠዋል። ሁላችንም በየመኖሪያ ሰፈራችን እንዲሁም በየትውልድ አካባቢያችን የንባብ ከበባት ማቋቋም እንችላለን። ቤተሰቦቻችንን ለመገብኘት ወደ ከፍለ ሀገር በምንሄድበት ጊዜም አዩብ ሽሬ ላይ፣ መገርሳም አምቦ፣ አኔም ጎንደር ላይ ከበባትን ማቋቋም እንችላለን። ዓማርና ዳንኤል ግን እዚህ አዲስ አበባ ከኛ የበለጠ መስራት ይጠበቅባችኋል። ማኅበራዊ ድረ-ገጾችን መጠቀማችን ደግሞ ሃሳባችንን ለበርካታ ሰዎች ለማድረስ የሚያስችለን ምርጥ መሣሪያ ታጠቅን ማለት ነው” አልኩ። ዓማር በተነሱት ሃሳቦች ረከቷል። አፈፃፀም ላይ የተወሰነ ሃሳብ ከተለዋወጥን በኋላ ዓማር የተሰጡ ሃሳቦችን እንዲህ ሲል አጠናቀቀ።

"በጣም ጥሩ። አሁን የተባሉትን ሃሳቦች ወደመተግበሩ እንሄዳለን። በተስማማነው መሠረት እኔና ዳንኤል የተለያዩ ማኅበራዊ ድረ-ገጾችን እንከፍታለን። የገጾቹ ስያሜ 'ዘመቻ -አንብቢ ሀገሬ!' ይሆናል። እያንዳንዳችን ለነዚህ ገጾች ግብዓት ሊሆኑ የሚችሉ የአስተሳሰብ ለውጥና የንባብ ፋይዳን የተመለከቱ ሦስት ሦስት መጣጥፎች በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ እናዘጋጃለን። የጽሑፎቹ የቃላት ብዛት ከሦስት መቶ ቃላት መብለጥ የለበትም፤ ይህም የድረ-ገጾቹን ተከታታዮች ሳይሰለፍ ቁምነገር እንዲጨብጡ ለማድረግ ያስችለናል።

"በተጨማሪም በሚቀጥሉት ሁለት ወራት ጊዜ ውስጥ እያንዳንዳችን አምስት አምስት ሰዎችን በማነጋገር የንባብ ክብብ እንዲመሠርቱና ክበቦቹን በምን መልኩ መምራት እንዳለባቸውም ተሞክሯችንን እናካፍላቸዋለን"

ዓማር የተነጋገርንባቸውን ነጥቦችና የቤት ሥራዎቻችንን በግልፅ አስቀመጠልን። 'ለሕብረተሰባችን ጠቃሚ የሆነ አስተዋጽኦ የማበርከት ሃሳብ በራሱ እንዴት ያስደስታል?! ሥራዎቹ ተሰርተው ውጤቱን በዓይኖችን ስናየውስ እንዴት ደስ ይለን ይሆን?!' አዕምሮዬ በተለያዩ ሃሳቦች ተጠምዶ ባለበት ዳንኤል አንድ ጥያቄ አነሳ። ሳስብ የነበረውን ያነበበ ይመስል፡-

"እነኝህን ዕቅዶች በፅናት ከተገበርንና ይበልጥ እያሻሻልን ከሄድን ከተወሰኑ ዓመታት በኋላ ምን ይፈጠራል ብላችሁ ታስባላችሁ?" አለ አርቀን እንድናስብ በሚጋብዝ ቅላፄ።

"እኔ የምጠብቀው ውጤት" አልኩ ለዳንኤል ጥያቄ መልስ ለመስጠት፡-

"እኔ የምጠብቀው ውጤት፡- በርካታ የንባብ ክበቦች በአዲስ አበባና በክልል ከተሞች ይቋቋማሉ፤ በሕዝብና በመንግሥት ትብብር የሚመሠረቱ የሕዝብ ቤተ-መጻሕፍት በየከተሞች በብዛት ይታያሉ፤ የጽሑፊዎችና የአንባቢዎች ቁጥር በእጅጉ ይጨምራል" አልኩና ሃሳቤን ቋጬሁ። አዩብ ተከተለና፡-

"የንባብ ባህል በማኅበረሰባችን ውስጥ በከፍተኛ ሁኔታ ጎልብቶ ቢታከላ በመጓዝ ላይ ያሉ፤ ፌርማታዎች ላይ አውቶቡስ ወይም ባቡር በመጠበቅ ላይ ያሉ፤ ካፍቴሪያዎች ውስጥ ሻይ ቡና የሚሉ በርካታ ግለሰቦች፤... መጻሕፍት እየነበቡ ይታያሉ፤ በአልባሌ ቦታና ሁኔታ ጊዜ ማባከን ኋላቀርነት ተደርጎ ይቆጠራል፤ የንባብ ባህሉ በፈጠረው የአስተሳሰብ ለውጥ ሳቢያ በማኅበረሰቡ አባላት መካከል ያለው ግንኙነት መገንዘብና መከባበርን መሠረት ያደረገ ይሆናል" አለና የበኩሉን አክለ።

ዶ/ር መገርሳ በማኅበረሰቡ ውስጥ የንባብ ባህል መዳበሩ በግለሰቦች ሕይወት ውስጥ የሚፈጥረውን አዎንታዊ ተፅዕኖ በመዘርዘር፡-

“በማኅበረሰባችን ውስጥ የግለሰቦች በጎ ተነሳሽነት (proactivity) የሚጨምር ይመስለኛል። ለምሳሌ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ለዕረፍት ወደ ትውልድ ቀያቸው ሲመለሱ ጊዜያቸውን የሁለተኛ ደረጃ ተማሪዎችን በመርዳትና በሌሎችም የበጎ ፈቃድ አገልግሎቶች ያሳልፋሉ። ባለሃብቶች የትምህርት ጥራትን ለማሳደግ ከትምህርት ቤቶች ጉን ይቆማሉ፤ በገጠር መንደሮችና በከተሞች ለሚገኙ መፃሕፍት መግዛት ለማይችሉ ሕፃናትና ወጣቶች የመጻሕፍት እርዳታ ያደርጋሉ” አለ። ዓማርም በበኩሉ ሊታይ የሚችለውን ለውጥ ሲገልጽ፡-

“ወጣቶች ተራ ጉዳዮችን በመናቅ ከፍ ያሉና በሳል የለውጥ ሃሳቦችን ሲያንሸራሸሩ ይታያሉ፤ የእምነት ተቋማትም የሚፈጠረው የአስተሳሰብ ብስለት በቅን ልቦና ይቃኝ ዘንድ ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ፤ የዩኒቨርሲቲዎችም የሕዝብን አስተሳሰብ በማነፅም ይሁን ለችግር ፈች ፈጠራዎች በር በመክፈት አኳያ የሚኖራቸው ሚና የላቀ ይሆናል። በአጠቃላይ ኃላፊነት የሚሰማው እና ተነሳሽነት ያለው ትውልድ ይፈጠራል” አለና ንግግሩን ቋጩ። በዚህ መልኩ የምሣ ግብዣ ፕሮግራሙ ውጤታማ ሆኖ ተጠናቀቀ። ስለደረገልን ሁሉ ዓማርን ከልብ አመስግነን ወደየጉዳያችን አመራን።

ከሳምንት በኋላ ዓማር ደወለልኝና ያደረግነውን ውይይትና የደረሰንባቸውን ውሳኔዎች ለኡስታዝ ሉቅማን እንዳጫወታቸውና እጅግ በጣም እንደተደሰቱ ነገረኝ።

“ይገርምሃል! እኔ ራሴ እንዴት እንደተሰደሰትኩ አታውቅም” አልኩት።

“አሁን የደወልኩልህ አንድ አስደሳች ዜና ልነግርህ ነው” አለ ጉጉት በሚፈጥር ቃና።

“እስኪ ንገረኝ ዓማርዬ!” አልኩት በከፍተኛ ጉጉት፡

“አባዬን ስለ ሕዝብ ቤተ-መጻሕፍት ምሥረታ አንስቼ ለወደፊቱ አዲስ አበባ ውስጥም ይሁን በክልል ከተሞች በርካታ ቤተ-መጻሕፍት ቢቋቋሙ ምኞታችን እንደሆነና ለዚሁም እንደምንሠራ ሳጫውተው ምን አለኝ መሠለህ?” አለ ትኩረቴን ይበልጥ እየሳበ፡-

“በምታቋቋሟቸው የንባብ ከበባትም ሆነ በማኅበራዊ ድረ-ገጾች በምታካሂዱት ዘመቻ ተጠቅማችሁ አንድ ትልቅ ቤተ-መጻሕፍት አዲስ አበባ ላይ ማቋቋም ከቻላችሁ በእኔ በኩል ከአምስት ሺ በላይ መጻሕፍቱን በስጦታ ለማበርከት ዝግጁ ነኝ አለኝ”

ይህንን ብስራት ስለማ በከፍተኛ ደስታ ተውጩ፡-

“አላሁ አክበር! በጣም አስደሳች ዜና ነው የነገርከኝ፤ ለነዳንኤል ደውለህላቸው ነበር?” አልኩት። ዓማር በፈገግታ እንደተሞላ፡-

“ለሁሉም ጓደኞቻችን ነግሬያቸዋለሁ። በጣም ነው የተደሰቱት። በጣም የሚገርምህ በሥራ ቦታቸውና በመኖሪያ አካባቢያቸው ያነጋገሯቸው ግለሰቦች ለፐሮግራሙ የሰጡት ምላሽ አበረታች ነው። እንዳንዶቹ እንዲያውም ‘ለምን በአካባቢያችን አንድ መለስተኛ ቤተ-መጻሕፍት አናቋቋምም? መነሻ ሊሆኑ የሚችሉ መጻሕፍት ማበርከት እንችላለን’ እያሉ ነው።” አለ።

“በጣም ደስ ይላል። የኡስታዝ ሉቅማን ስጦታ አሁን ካልከው የሰዎች ተነሳሽነትና ፍላጎት ጋር ተዳምሮ -በአላህ ፈቃድ- ህልማችንን እንደምናሳካው አልጠራጠርም። ቤተ-መጻሕፍቱ ሲመሰረት ግን ስያሜው ምን መሆን እንዳለበት ልንገርህ እንዴ?” አልኩት።

“እሺ - ስያሜውን ምን አሰብከ?” አለ ዓማር እንደሚሳካ ርግጠኛ በሆነ ቅላፄ።

“ስያሜው ‘ሉቅማን የሕዝብ ቤተ-መጻሕፍት’ ይሰኛል።” አልኩት የኡስታዝ ሚና ዓይኔ ላይ እየተደቀነ። ስለ ለውጥ እንድናስብ ከማድረግ ጀምሮ ሀገራችን ውስጥ አዎንታዊ ለውጥ በማምጣት ላይ የበኩላችንን አስተዋጽኦ እንድናደርግ የገፋፋንም የርሳቸው ሃሳብ ነበር። ዓማር ባቀረብኩት ስያሜ ደስተኛ ነበር። ሁሉም ጓደኞቼ በስያሜው እንደሚደሰቱ ተሰማኝ። ዕቅዳችንን ለመተግበርም ከፍተኛ መነሳሳት ፈጠረልን።

* * *

ብሩህ ተስፋ

ኡስታዝ ሉቅማን መጽሐፎቻቸውን ወደ ፊት ለሚመሰረተው የሕዝብ ቤተመጻሕፍት በስጦታ እንደሚያበረክቱ ሲገልፁለት ዓማር የተሰማው ደስታ ደንቋቸዋል። ዓማርና ዳደኞቹ ያላቸው የለውጥ ተነሳሽነት አስደስቷቸዋል። ኡስታዙ ሶፋቸው ላይ ደገፍ ብለው ስለ ወጣቶቹ ያብሰለስላሉ፡-

‘ምናልባት እነኚህ ወጣቶችና መስሎቻቸው የሃይማኖት፣ የብሔርና የቋንቋ ልዩነት ሳይገድባቸው በእውነት ዙሪያ እንድነት ፈጥረው ያረጃ ያፈጀ አስተሳሰብን በአዲስና ስልጡን ዕይታ ይተኩ ይሆን? ጥላቻን በፍቅር፣ ጥርጣሬን በመተማመን፣ ውሸትን በእውነት፣ በቀልን በይቅርታ የሚቀይር ሀገራዊ አመለካከት ያሰፍኑ ይሆን?’

የሕዝባችንን በጎ ወጤትና ባህሎች ጠብቀው፣ ኋላቀርና ጎታች አስተሳሰቦችን ጠራገው ሀገራችን በነፃነት፣ እኩልነት፣ ፍትህና የዜጎች ከመከባበር የዘለለ መተባበር ፅኑ መሠረት ላይ የሚገነባ አዲስ አስተሳሰብ ያስተዋውቁ ይሆን? በውጤቱም ዜጎች ያን ቅን አስተሳሰብ ከልባቸው ተቀብለው ሀገራቸውን ከድህነት አረንቋ መንጥቀው ያወጧት ይሆን? ኢንሻአላህ! ተስፋ አለኝ” ኡስታዙ በረጅሙ ተነፈሱ።

ኡስታዝ ሉቅማን ከገቡበት ጥልቅ የሃሳብ ውቅያኖስ በቀላሉ የሚወጡ አይመስሉም። እነ ዓማር የጀመሩትን የንባብ አብዮት እንቅስቃሴ ሲያስቡ ተስፋቸው ይበልጥ ይለመልማል። የአዕምሯቸው የሃሳብ ሞገድ መትመሙን ቀጥሏል፤ እርሳቸውም በቻሉት ያህል እየቀዘፉ በሃሳብ ጠመኔ ይከትቡታል፡-

“ንባብ ራስንና ሌሎችን ለማወቅ እድል ይሰጣልና የሚያነብ ትውልድ ወደልቦናው መመለሱ አይቀሬ ነው። አስተሳሰቡን ማስተካከል፣ ባሕሪውን ማረቁ፣ ዕይታውን ማስፋቱ እሙን ነው። የዕውቀት አብዮት ያስፈልገናል፤ የንባብ አብዮት ያሻናል። ያለንበትን ሁኔታ የፈጠረው አስተሳሰባችን ነው፤ የምንፈልገውን ለውጥ እውን የሚያደርገውም የተለወጠ አስተሳሰባችን ነው። አዲስ ለውጥ አዲስ አስተሳሰብ ይጠይቃል። አልበርት አይንስታይን ሐንድን ችግር ለመፍታት ችግሩ ሲፈጠር ከነበረው አስተሳሰብ ከፍ ያለ አስተሳሰብ ያስፈልጋል፣ ነበር ያለው? እውነት ብሏል።

‘በንባብ የሃይማኖቶችን ትክክለኛና ሚዛናዊ አስተምህሮ መገንዘብ ይቻላል። በንባብ ከታሪክ በመማር ቁርሾን፣ ጥላቻንና በቀልን አስወግደን ከፋው እንዳይደገምና በጐው እንዲፋፋ የመሥራት አቅም እናዳብራለን። በንባብ የአመራር ብቃትን ተጐናጽፈን ከራስ ባሻገር የሌሎችን አቅም ለሀገር ልማት የማዋል ዕድል ይኖረናል። በንባብ የሳይንስና ቴክኖሎጂ ዕውቀታችን ዳብሮ ችግር ፈች የፈጠራ ውጤቶች (innovations) ከወጣቶቻችን አዕምሮ ይፈልቃሉ።’ የውስጥ ወጋቸው ተስፋ ሰጥቷቸው ፈታቸው በደስታ ፈካ። በተስፋ ተውጠው ሃሳባቸውን ማንሸራሸር ቀጠሉ።

‘ወጣቶቻችን አዕምሯቸውን በዕውቀት ካስጌጡ፣ ልቦናቸውን በፈሪሃ አምላክ ካስዋቡና በበጎ ምግባር ከተካኑ ይህች ሀገር በርግጥም ትቀየራለች። ሰው ሰው በመሆኑ ብቻ የሚከበርባት፣ የዜጎች የእምነትና የአስተሳሰብ ነፃነት የሚረጋገጥባት ሀገር ትፈጠራለች። በፍትህና በእኩልነት የተዋበች፣ በመተማመንና በመከባበር የደመቀች፣ ዜጎቿ ከአንድ አባት እንደተወለዱ ልጆች ፍፁም ወንድማማችነት የሚገነቡባት፣ በሃይማኖታዊም ሆነ ባህላዊ ማንነታቸው ኮርተውና ተከብረው የሚኖሩባት፣ የዜጎቿ ስደት በቅቶ የሌላ ሀገር ዜጎች መጠጊያ የምትሆንበት ሀገር እውን ትሆናለች።’

‘ነዋሪዎቿ በወንድሞቻቸው ስኬት ኩራት ተሰምቷቸው ከልባቸው የሚያጨበጭቡባት፣ በአንፃሩ የወንድሞቻቸው ውድቀት ለነርሱም ስጋት መሆኑን ተገንዝበው የወደቁትን ለማንሳት የሚረባረቡባት፣ ዜጎች በብቃታቸውና በችሎታቸው መጠን ብቻ መበልፀግ የሚያስችላቸው ነፃ የውድድር መድረክ የሚፈጠርባት፣ ሕፃናት ከወላጆቻቸውና ከአካባቢያቸው ፍቅርንና የሰው ልጅን ክብር የሚማሩበት ቤተሰብና ማኅበረሰብ የተስፋፋባት፣ የሥነ ምግባር ልዕልና የሰፈነባት፣ ምርጥ ትውልድ ተከታቱን ምርጥ ትውልድ የሚያመርትባት ለዓለም ሀገራት ተምሳሌት የሆነች አዲስ ሀገር ትፈጠራለች፤ ኢትዮጵያ።’ በድጋሚ በረጅሙ ተነፈሱ፤ ፈገግታቸው ከበፊቱ ጨመረና ፈታቸውን አጥለቀለቀ። ሀገራቸው የሚያልሟት ዓይነት ሀገር የሆነች ያህል ተሰማቸው። የተስፋ-የደስታ-የጉጉት ሲቃ ተናነቃቸው፤ እንባቸው ዓይናቸውን እየሞላ ዝርግፍ አለ።

* * *

የሕይወት ዘመን ፕሮግራም

ኡስታዝ ሉቅማን ከገቡበት ሩቅ የሃሳብ መንገድ የተመለሱት በባለቤታቸው ወ/ሮ ዘይነባ ሰላምታ ነበር።

“አሰላሙ ዐለይኩም ሉቅማኔ” አሉ ወ/ሮ ዘይነባ አቆላምጠው ሲጠሯቸው።

“ወዐለይኩሙስ-ሰላም ዘይነባዬ - ደህና አረፈድሽልኝ?” አሉ ኡስታዝ ሉቅማን ፍቅር በተሞላበት ቅላፄ። ላለፉት ሃምሳ ዓመታት የሚጠራሩት “ሉቅማኔ” - “ዘይነባዬ” በመባባል ነው። እንደም ቀን ከፋ ሲነጋገሩ ተሰምተው አያውቁም። ምናልባት በዓመታት እንዴ የሚያጋጥም አለመግባባት ሲፈጠር እንኳ በሰከነ አዕምሮ ይፈቱታል። በግልጽ መነጋገር የጥንዶቹ አንዱ ልዩ ባሕሪ ነው።

የሚገርመው እንኳን አሁን በአዛውንትነት ዕድሜያቸው ይቅርና በወጣትነትና በጎልማሳነት ዘመናቸው እንኳ ወይዘሮዋን ብቻ የሚመለከት ጉዳይ ማናገር ከፈለጉ ከልጆቻቸው ፊት ፈፅሞ አናግረዋቸው አያውቁም። ለዚህም ሁለት ምክንያት አላቸው፤ እንደም የባለቤታቸውን ሃሳብ ሳይረዱ በጭፍን “ተሳስታለች” ብለው መደምደም ልክ እንዳልሆነ ስለሚያስቡ ሲሆን በሌላም መልኩ ኡስታዙ ለባለቤታቸው ጥሩ ያልሆነ አቀራረብ ቢያሳዩ በልጆች አስተዳደግ ላይ ተፅዕኖ ያሳድራል የሚል እምነት ስላላቸው ነው።

ከምንም በላይ የሥነ-ምግባር ልዑል የሆኑት ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ)፡-

“ሰዎችን በመልካም ሥነ-ምግባር ተኟድራቸው”⁸⁰

በሚል ያስቀመጡት መመሪያ የኡስታዝ ሉቅማን ገዢ የሕይወት መርህ ነው። ‘አባት ለልጆቹ እናት የሚያሳየው ንቀት ወንዶች ልጆች ለሴት ልጅ ያላቸው ከብር እንዲቀንስ ሲያደርግ፣ በሴት ልጆች ላይ ደግሞ የበታችነት ሰሜት ያሳድራል’ ሲሉ ይደመጣሉ - ኡስታዙ።

⁸⁰ ለቡዳውድና ቱርሚዚይ ዘግበውታል

ታዲያ የኔ ወጣት እያሉ ባለቤታቸው ጋር ብቻቸውን መነጋገር ያለባቸው ጉዳይ ሲፈጠር፡- “እይማ ዘይነብ” ይሉና ወደ መኝታ ከፍል ይዘዋቸው ይገባሉ። ወ/ሮ ዘይነባም ቢሆን ቅር ያላቸው ጉዳይ ሲፈጠር “ሉቅማን! አንዴ ብቻችን ሆነን እንነጋገር” ይሏቸዋል። ከጥቂት ደቂቃዎች መረዳዳት የተሞላበት ውይይት በኋላ ሁሉም ነገር ተለውጦ እየተሳሳቁ ከመኝታ ቤት ይወጣሉ። አንዳንዴም ሌላ ‘መልካም ነገር’ ይከተልና ፍቅራቸው ይበልጥ ይፀናል። የፍቅር፣ የመተዛዘን፣ የመከባበር፣ የመገንዘብና አንዱ ለሌላው የመኖር ልዩ ዓመታት።

“ሉቅማን! አሁንስ እያረጀህ ነው መሰለኝ፤ ፕሮግራማችንን ረሳኸው አንዴ?” አሉ ወ/ሮ ዘይነባ ወደ ኡስታዝ ሉቅማን እየተጠጉ። ኡስታዝም ከመቀመጫቸው ተነሱና፡-

“የለም -አንቺማ ወጣት እየሆንሽ ነዋ! ለነገሩ አንቺ ለኔ ምን ጊዜም ወጣት ነሽ” አሉ በፈገግታ ተውጠው ውድ ባለቤታቸውን እቅፍ እያደረጉ። አስከተሉና፡-

“አይ የኔ ነገር! በሃሳብ ባህር ውስጥ ሰዎች ፕሮግራሜን ዘንግቼው ኖሯል?” አሉ የወ/ሮ ዘይነባን ግንባር በፍቅር እየሳሙ። ረጅም ዓመታት የቆዩ ባለትዳሮች ሳይሆን ጭጉላ ላይ ያሉ አፍላ መሽሮች ይመስላሉ።

“አንተ መች የምታብሰለሰለው ጉዳይ ታጣና! በል ወደ መስገጃ ከፍል ግ። ይህን ፕሮግራም ምን ያህል በጉጉት እንደምጠብቀው ታውቃለህ” አሉ ወ/ሮዋ የባለቤታቸውን እጅ በእጆቻቸው ጨምቀው ይዘው በፍቅር ዓይን እየተመለከቷቸው።

“ለመሆኑ ስለምን እያሰብክ ነበር? ዓይኔህም በርበሬ መስሏል፤አንብተህ ኖሯል አንዴ?” አሉ የኡስታዝን ፊት በጥሞና እያስተዋሉ።

“እስር ቤት የተጣሉት ልጆቼ በዓይኔ ቢዘሩብኝ፤ ሕፃናት ልጆቻቸው ቢታዩኝ ልቤ በሐዘን ተነካ። በሙስሊሞች ላይ የሚደርሰው ግፍ አስከፋኝ። በሃሳብ ፈረስ እየጋለብኩ ስለ ሀገሬ ክፉውንም ደጉንም ሳብሰለሰል፤ ስጋቴንም ተስፋዬንም ሳውጠነጥን ነው አንቺ የመጣሽው ዘይነባዬ” አሉ እርሳቸውም የባለቤታቸውን እጆች እየዳበሱ።

“አይ አንተ! እነርሱንማ እኔስ መች ረስቻቸው አውቅና፤ ዘወትር በዱዳዬ ሳላስባቸው ውዬ አላውቅም። የአውነት አምላክ አላህ ሐቁን ያወጣዋል፤ የጊዜ ጉዳይ ነው። ደግሞም ለነርሱም ሆነ ለቤተሰባቸው አላህ አለላቸው። ሀገራችንንም አላህ አማን ያድርግልን” አሉ ወ/ሮ ዘይነባ ኡስታዝን በማፅናናት ዓይነት። እንዲህ ጠንክሮ ብለው ካላጠነከሯቸው ደግ እንደማይሆን ያውቁታል። ወ/ሮ ዘይነባ ወደ ጓዳ ሲገቡ እንባቸው መንታ መንታ እየሆነ ይወርዳል - ዘወትር ስለዚህ ጉዳይ ሲነሳ። በኡስታዝ

ሴት ግን በርታ ብለው ያበረቷቸዋል። አለያ ያንዳቸው ብሶት ወደ ሌላኛው አየተጋባ መላቀስ ነው ትርፉ።

የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች በነበሩበት ጊዜ የተጀመረው የኡስታዝ ሉቅማንና የወ/ሮ ዘይነባ ትውውቅ ወደ ትዳር አድጎ አነሆ ዛሬ አጅግ ማራኪ የፍቅር ዓመታትን አሳልፈው፣ የሕይወትን ውጣ ውረድ በጋራ ተወጥተው ግርማ ሞገስ ላለው ሕይወት በቅተዋል። ሰባት ልጆች፣ አሥራ አምስት የልጅ ልጆችና አምስት የልጅ ልጅ ልጆች አይተዋል።

ሁለቱ የተባረኩ ጥንዶች በትዳር ዘመናቸው ያስቀጠሉት አንድ ፕሮግራም አላቸው። ይህ ፕሮግራም ከሁለት አንዳቸው መንገድ ካልወጡ ወይም ተፈጥሯዊ አስገዳጅ ምክንያት ካልተፈጠረ በቀር በየዕለቱ ይፈጸማል። ቢያንስ ቢያንስ ለሠላሳ ደቂቃ ያህል በጋራ ቁርክር ያነባሉ፣ የተወሰኑ የቁርክር አንቀጾችን መልዕክት ይማማራሉ፣ አላህን ያስታውሳሉ፣ ለራሳቸው፣ ለቤተሰቦቻቸውና ለሀገራቸው ዱዓአ ያደርጋሉ። ይህ የዘወትር ተግባራቸው ነው። ምናልባት ልዕለ ኃያሉ አላህ ይህንን ሥራቸውን ባርኮላቸው ይሆን አንዲህ የደስታና የፍቅር ሕይወት የሚያሳልፉት?! ወ/ሮ ዘይነባ የሚናፍቁት ፕሮግራም እንግዲህ ይህ ነው፤ ኡስታዝም ለፕሮግራሙ ልዩ ክብር አላቸው፤ በጥንዶቹ መካከል ጠንካራ መንፈሳዊ ትስስር በመፍጠር ላይ የሚጫወተው ሚና የላቀ መሆኑን ከልብ ያምናሉና።

ኡስታዝ ሉቅማን ከባለቤታቸው ጋር የነበራቸውን ቆይታ ካጠናቀቁ በኋላ ከመስገጃ ከፍል ወጥተው ወደ ንባብ ከፍላቸው አመሩ። የንባብ መነፅራቸውን አስተካከሉና ከጠረጴዛቸው የማትለየዋን ማስታወሻ ደብተር ገለጥ አድርገው ያብሰላሰሉት የነበረውን ሃሳብ ከተቡ። የሚያሳስቧቸውን ሀገራዊ ጉዳዮችና መፍትሔ የሚሏቸውን ሃሳቦች አስቀመጡ። ካቀረቀሩበት ቀን አሉና መነፅራቸውን አወለቁ፤ ወንበራቸው ላይ ወደ ኋላ ደገፍ ብለው በሃሳብ ነጐዱ። 'እምን አንዳንድ ማስታወሻዎች ጽፌ ለነዚህ ወጣቶች በሰጣታ አላበረከትላቸውም?' የሚል ሃሳብ ውልብ ሲልባቸው ፈገግ አሉ። ጊዜ አላጠፉም፤ መነፅራቸውን አደረጉና ብዕራቸውን አነሱ። "ግሩም ሃሳብ!" አሉና የተለያዩ የሕይወት ዘርፎችን የሚቃኙ ምክራቸውን ሊያሰፍሩ ብዕራቸውን ከወረቀት አገናኙ።

* * *

1. የለውጥ ሁሉ መነሻው የአስተሳሰብ ለውጥ መሆኑን አትዘንጋ፤ ከየትኛውም ውሳኔ በፊት ዕውቀትን አስቀድም፤ ዕውቀትህን ለማዳበርም ሁሉንም ዓይነት መንገዶች ተጠቀም።

2. ትውልድ የግለሰቦች ቅብብሎሽ ነው፤ ራስህን በመለወጥ ለትውልዱ ጥራት የበኩልህን ኃላፊነት ተወጣ።
3. የመጀመሪያው መለኮታዊ ቃል “አንብብ!” የሚል መሆኑን ሁሌም አስታውሰ፤ ከንባብ ጋር ራሳህን በፅኑ አስተሳሰር፤ የሕይወትህ መሠረት በዕውቀት ላይ ይታነፅ።
4. የስልጣኔን ልደም የሚጨብጡት አንባቢ ሕዝቦች ናቸው፤ በጥንቁ ዘመን ግሪካዊያንና ሮማዊያን፤ በመካከለኛው ዘመን ሙስሊሞች፤ በዘመናችን ደግሞ ምዕራባዊያን በንባብ አፍቃሪነታቸው የሚታወቁ ሕዝቦች ናቸው።
5. ከቁስ ድህነት ይልቅ የአዕምሮ ድህነት አደገኛ መሆኑን እወቅ። የበለፀገ አዕምሮ የቁሱን ዓለም የማበልፀግ አቅም አለው፤ የአዕምሮ ድህነት ግን የበለፀገን የቁስ ዓለም ያወድማል።
6. አዕምሮውን ለማልማት የማይሠራ ትውልድ ወደ ጥፋት የሚያደርሰውን አጭር ጉዳና በመከተል ላይ ነው።
7. ዘመኑ ያመጣውን ሁሉ ሙሉ በሙሉ አትቀበል፤ የጥንቱንም ሁሉ አትቀድስ። ከዘመኑ መልካሙን፣ ከጥንቱም ጥሩውን መምረጥ የሚያስችል የአስተሳሰብ ሚዛን አዳብር።
8. ከጭፍን የሃይማኖት ወይም የፖለቲካ አመለካከት ደቀ-መዝሙርነት ራስህን ጠብቅ፤ ዕውቀት ላይ የተመሰረተ እምነት አዳብር። ዕውቀት ልቦናን ያሰፋል፤ ዕይታን ያስተካክላል፤ ነፍስን ከጭንቀት፣ ከሃዘንና ከመደበት ይገላግላታል።
9. የትኛውም ትውልድ ለሀገሩ የሠራው መልካም ሥራ ሲያስወድሰው፤ በሀገሩና በወገኑ ላይ የፈፀመው በደል ያስወግዘዋል። ታሪክ መልካሙን ለማጎልበትና ከስህተት ለመማር መዋል ይኖርበታል። በዚህም የተሻለ ዘመን ይፈጠራል።
10. በታሪክ ውስጥ አይነቴ ነገር የለም፤ በተለይ የሀገራችን ታሪክ በአዲስ መልክ ሊበጠር ግድ ይለዋል፤ በሳይንሳዊ መንገድ መፈተሽ ይኖርበታል፤ ይህ ሲሆን ግን የተሻላች ኢትዮጵያን መፍጠር ዋነኛ ግብ መሆን ይኖርበታል።

11. በታሪክ ውስጥ ለተፈፀመ ስህተት ተጠያቂ ትውልድ አሁን የለም፤ የአሁኑ ትውልድ የሚጠየቀው ራሱ በሠራው ታሪክ ነው። በታሪክ ውስጥ ለታዩ ስኬትም ተሸላሚ ትውልድ አሁን የለም፤ ተሸላሚዎቹ ያንኑ ታሪክ የሠሩት ትውልዶች ናቸው። የዘመኑ ትውልድ ከታሪክ በመማር የተሻለ ታሪክ ሊሠራ እንጂ በታሪኩ ሊኮፈስ ወይም ሊያፍር አይገባውም።
12. ለሥነ-ምግባር እነዓ ትልቅ ቦታ ስጥ፤ የሰው ልጅ ማኅበራዊ ስኬት በሥነ-ምግባሩ ደረጃ ይለካልና።
13. ከራስህ ጋር እርቅ ፍጠር፤ ለህሊናህ የሚጎረብጥ እንዳች ነገር በምንም መልኩ ላለመፈፀም ጥረት አድርግ።
14. ስሜትህ ከህሊናህ በላይ እንዳይነግስ ታገለው፤ ስሜት በአንድ ሰው ሕይወት ውስጥ ከገዘፈ ወደ ጥፋት ማምራቱ አይቀሬ ነው።
15. ደመ-ነፍሳዊ ስሜት (ሀዋኦ) ታች የሌለው ጉድጓድ እንደማለት ነው፤ ምንም ያህል ነገር ቢጨመርበት የማይሞላ ዓይነት። ጉድጓዱን የሚሞላው ለስርዓት ተገዥ መሆን ብቻ ነው።
16. ፍጥረተ-ዓለሙ የተገነባው በሥርዓት ነው፤ እንተም ሕይወትህን በሥርዓት በመምራት ከፍጥረተ-ዓለሙ ጋር ተጣጣም።
17. ጥሩ አድማጭ ሁን፤ ነፃ ዕይታን በማዳበር ከቅድመ-ፍረጃ ራስህን ጠብቅ። ለዎች ሃሳብህን እንዲረዱ ከመሻትህ በፊት እንተ ቅድሚያ ተረዳቸው።
18. ራስህን ብቻ ከማድመጥ ተቆጠብ፤ አለያ በዙሪያህ ያሉ ሁሉ ካንተ ጋር ባላቸው ግንኙነት ራሳቸውን ብቻ የሚያደምጡ ሆነው ታገኛቸዋለህ። ለዎችን በመሉ ልቦናህ አድምጣቸው፤ ያኔ እነርሱም በመሉ ልቦናቸው ያደምጡሃል።
19. በአንድ ጫካ ውስጥ ከሚገኙ በመቶ ሺዎች የሚቆጠሩ ዛፎች ላይ የበቀሉ ሁለት ቅጠሎች እንኳ አንድ ዓይነት አይደሉም፤ ልዩነትን አድንቅ።
20. 'የእኔ አምነት (ሃይማኖት) ብቻ ትክክል ነው፤ ሌሎች አምነቶች በመሉ ስህተት ናቸው' ብሎ ማሰብ ፅንፈኝነት አይደለም። ምክንያቱም አምነትና ተራ-የግል

- አስተያየት የተለያዩ ናቸውና። የግል አስተያየት 'ትክክል ሊሆንም ላይሆንም ይችላል' ተብሎ ይታሰባል፤ እምነት ግን ለአማኙ ፍፁም ትክክል ነው። ፅንፈኝነት ሌላው እምነት በምድር ላይ እንዲኖር አለመፍቀድ ነው።
21. አንተ 'ትክክል ነኝ' የማለት መብት ለራስህ እንደሰጠህ ሁሉ ሌሎችም በተመሳሳይ መልኩ 'ትክክል ነኝ' የማለት መብት እንዳላቸው አትዘንጋ።
22. የዘር፣ የሃይማኖት፣ የቀዬ ወይም ሌላ የሚያቀራርብ ምክንያት አንድን ሰው ይበልጥ አንድትወደው ሊያደርግህ ይችላል፤ ይህ ከመሆኑ ጋር የሰው ልጅን በአጠቃላይ ግን ሰው በመሆኑ ብቻ ልታከብረው ግድ ይላል።
23. ሰዎች በናቅካቸው ልክ እንደሚንቁህ፣ ባዋረድካቸው መጠን እንደሚያዋርዱህና በጠላካቸው ያክል እንደሚጠሉህ አወቅ። ሰዎችን እየናቃቸው እንዲያከብሩት የሚፈልግ፣ እያዋረዳቸው እንዲያልቁት የሚሻ፣ እየጠላቸው እንዲወዱት የሚመኝ ሰው በርግጥም ቂል ነው።
24. ፍትህ ሃይማኖት፣ ዘር ወይም ብሔር የለውም። ለማንም አይወግንም። ለሁሉም የሰው ዘር እኩል ይቆማል። እናም ከተበደሉት ሁሉ ጎን ቁም፤ ይህ የሰውነትህ ከብር ነው።
25. ደስታህ ታምቆ የሚገኘው ሌሎችን በማስደሰት ውስጥ ነው፤ ቁስል ላይ እንደሚያርፍ ዝንብ ጉድለታቸውን ከማነፍነፍ ይልቅ ጠንካራ ጐናቸውን እንዲያጐለብቱ በማገዝ ይደሰቱ ዘንድ እርዳቸው።
26. ለአያንዳንዷ በጎ ሥራችን በአንድ ወይም በሌላ መንገድ በጎ ይዋልልናል፤ በአንፃሩ ለአያንዳንዷ ክፉ ሥራችን በአንድ ወይም በሌላ መንገድ ክፉ ይዋልብናል።
27. በሚደርሰብህ ውጫዊ ተፅዕኖና በምትመርጠው ምላሽ መካከል ማገናዘቢያ ጊዜ ያስፈልግሃል፤ ያ ምርጫህን እንድታስተካክል የሚያስችልህ ቁልፍ መሣሪያ ነው። አለያ ግን ምላሽህ ግልብና በውሉ ያልተሰላ በመሆኑ በአብዛኛው ለባሰ ችግር ያጋልጥሃል። ከደረሰብን ችግር ይልቅ ለችግሩ የምንሰጠው ያልበሰለ ምላሽ ይበልጥ ይጐዳናል።

28. በሕይወት ተስፋ ለቆረጡና ዙሪያቸው ገደል ለሆነባቸው ወገኖች ተስፋ ከመሆን የተሻለ የመንፈስ ምግብ ፈፅሞ አይገኝም።
29. “ከሰዎች ሁሉ በላጩ ለሰዎች ይበልጥ ጠቃሚ የሆነው ነው”⁸¹ ነቢዩ መሐመድ (ሲ.ወ)
30. ላንተም ሆነ ለሰው ዘር የማይጠቅም ብሎም የሚገዛ ሃሳብ ለማውጣት የምታፈሰውን ኃይል ጠቃሚና አወንታዊ ሃሳቦች ለማፍለቅ ብታውለው ሰው የመሆንን ክብር ትረዳበታለህ። በአንፃሩ ያልተገባ ጥቅም ለማግኘት የምታውለው ኃይል የተገባ ጥቅም ማግኘት የሚያስችልህን አቅም ያመክናል።
31. የታላቅነት መንገድ ፈታኝ መሆኑን አትዘንጋ፤ ዳገታማ ነውና የምድር ስበትን መቋቋም ይኖርብሃል። በአንፃሩ የውድቀት መንገድ ግን ቀላል ነው፤ ቁልቁለት ነውና ስበቱም ያግዝሃል። በፈጣሪህ የተቸረህን የመምረጥ ነፃነት ተጠቅመህ ምርጫህን አስተካክል።
32. አዕምሮህን በዕውቀት ቀልበው፤ አካልህን በተመጣጠነ ምግብና በስፖርታዊ እንቅስቃሴ ተንከባከበው፤ ልቦናህን በፍቅር ሙላው፤ መንፈስህን በዘልዓለማዊ ግብ አድሰው። ለምሉዕ ስብዕና የሚያበቃህ አካልህን፤ አዕምሮህን፤ ልቦናህን መንፈስህን ሚዛናዊ በሆነ መልኩ ማበልፀግህ ነውና።
33. ልብህን ከጥላቻ፤ ከምቀኝነትና ከጎሜ አፅዳ፤ ይህንን በማድረግህ ነፃነትህን ትቀዳጃለህ፤ ከፉ ስሜት ተሸከመህ ከመኖር ትገላገላለህ።
34. ይቅር በል፤ ለራስህ ያልሰጠኸውን ፍፁምነት ከሌሎች አትጠብቅ።
35. ባለፈ ነገር እርር ድብን አትበል፤ እንዲያ መሆንህ አዎንታዊ ለውጥ አያመጣም። ይልቁንስ፡- ዛሬን በትክክል ኑር፤ ይህ ትናንትን ማረሚያ፤ ነገን ማሳመሪያ መገድ ነውና።
36. የምታደንቃቸውን ሰዎች ለመምሰል ከመጣር ይልቅ ሊድናቆቱ ውስጥህ ያለውን ያንተን አቅም እንድታወጣ ያድርግህ፤ ሁሉም ሰዎች የራሳቸው ተሰጥሎ ላላቸው ራስህን ሁን።

⁸¹ እል- ቀደሚያ ዘግበውታል

37. ተፈጥሯዊ ችሎታህን ተገንዝብ፤ እሱም ላይ አተኩር፤ የሚሰብህን የዕውቀት ዘርፍ በጥልቀት ተማር፤ የተመቸህ የሥራ ዓይነት ላይ ተጠመድ። እንዲያ ስታደርግ የስኬት መስመር ላይ መሆንህን እርግጠኛ ሁን።
38. ኪሳራን ወደ ትርፍ፣ ውድቀትን ወደ ስኬት መለወጥ የምትችለው ከሁኔታዎች ጋር ራስህን በማጣጣም ብልህ ውሳኔ ላይ መድረስ ስትችል ነው።
39. በፍጡራን ላይ ያለን ተስፋ ሲሟጠጥ በአላህ ላይ ብቻ ተስፋችን እንጥላለን፤ ያኔ ያልተጠበቀ እርዳታው ይደርሳል።
40. ከአላህ እዝነት ተስፋ አትቁረጥ፤ የርሱን እርዳታ የምታገኘው በሻትከው ያክል መሆኑን አትዘንጋ።
41. በዚህች ዓለም ውስጥ አላፊ ያልሆነ ነገር እንደሌለ መገንዘብ በችግር ውስጥ ብርታትን፤ በደስታ ውስጥ መረጋጋትን ይሰጣል።
42. ስቃያችን መዳኛችን ሊሆን ይችላል፤ ብዙም አምርረን እንጥላው። ለኛ በጎ የሆኑ ነገሮች በአብዛኛው የሚገኙት በማንወዳቸው ነገሮች ውስጥ ነው።
43. ከአላህ ጋር ያለህን ግንኙነት ምንጊዜም መርምር፤ ከፈጣሪ ጋር ያለህ ግንኙነት መበላሸት ከፍጡራን ጋር ያለህን ግንኙነት ያበላሻል።
44. ኢማን የጭንቀት ፍቱን መድሃኒት ነው፤ ከሰፊው የአኪራ ዓለም ጋር ያለህ ግንኙነት በጠበቀ ቁጥር ስለ ጠባቢ ዱኒያ የሚኖርህ ከልክ ያለፈ ጭንቀት ምክንያት ያጣብሃል።
45. አላህን ብቻ በፍፁምነት በማምለክ ከሁሉም ዓይነት ባርነቶች ራስህን ነፃ አውጣ።
46. ኢማን ሌሎች ሰዎች ስላመኑ ብቻ በጭፍን የሚከተሉት መሠረት ለልባ አመለካከት ሳይሆን የነፍስ ወከፍ ዕውቀት የሚጠይቅ ጥልቅ ምልክታ ነው።
47. የኢማንን መኖር የሚያረጋግጠው መልካም ሥራ ሲሆን የዲባዳን ፍሬ የሚመሰክረው ደግሞ በጎ ሥነ-ምግባር ነው።

48. አስልምና ሕይወትን ከፋፍሎ የሚመለከት ሃይማኖት አይደለም፤ መንፈሳዊና ቁሳዊ ብሎ በመነጣጠል አንዱን ቀድሶ ሌላኛውን አያራከስም፤ አኪራዊና ዱኒያዊ ብሎ በመለያየት አንዱን አወድሶ ሌላኛውን አያወግዝም፤ መንፈሳዊ ልዕልናን ከዓለማዊ ሕይወት ስኬት ጋር ያጣመረ ድንቅ የሕይወት ጎዳና ነው።
49. ግጭት (Conflict) የሕይወት አንድ ገፅታ ነው። በትዳር ውስጥ፤ በሰራ ቦታ፤ በአጠቃላይ ከሰዎች ጋር ባለን ግንኙነት ግጭት መፈጠሩ ተፈጥሯዊ ነው፤ ዋናው ጉዳይ የግጭት አፈታት ከሀሎታችንን ማዳበሩ ላይ ነው።
50. ግጭት በአስተማማኝ ሁኔታ ሊፈታ የሚችለው ሁለቱንም ወገኖች አሸናፊ የሚያደርግ (Win-Win) መፍትሄ ላይ መድረስ ሲቻል ነው። በአንፃሩ አንዱን ወገን አሸናፊ ሌላኛውን ወገን ከላሪ የሚያደርግ (Win-loss) የግጭት አፈታት ግን ጊዜውን ጠብቆ እንደሚፈነዳ የተቀበረ ቦንብ ከባድ ግጭት እንዲረዝ ያደርጋል።
51. ለአጭር ጊዜ ለምታገኘው ሰው መልካም መሆን ቀላል ሊሆን ይችላል፤ ሁሌም አብራህ ለምትኖረዋ የትዳር አጋርህና ለቤተሰቦችህ መልካም መሆን ግን ያነተ ደግነት መለኪያ ነው። “ከናንተ ውስጥ የተሻለውና በላጩ ለቤተሰቦቼ (ለባለቤቱ) ይበልጥ መልካም የሆነው ነው”⁸² ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ)
52. ልባዊ ፈገግታ የሰዎችን ልብ ይከፍታል፤ ለሰው ልጅ ያለህን እኩብሮት የምትገልፅበት ዓለም አቀፋዊ ቋንቋም ነው።
53. የልጆች አስተዳደግ የወደፊት ማንነታቸው መሠረት ነው፤ የሚታጨደው የተዘራው ነው።
54. በልጅነት አዕምሮ ላይ የተፈጠረ ጠባሳ ለተንሻፈፈ ስብዕናና ለተዛባ ማንነት ዋነኛ ምክንያት ነው። ተንቆ ያደገ ህፃን ሰው መናቁ፤ ተዋርዶ ያደገ ህፃን ሰው ማዋረቱ ተፈጥሯዊ ውጤት ነው። ህፃናት አድገው ሰው ያኩብሩ ዘንድ ሊከበሩ፤ ለሰው ያዝኑ ዘንድ ሊታዘንላቸው የግድ ይላል።

⁸² ቲርግኒዚ ዘግበውታል

55. የህፃናትን አዕምሮ ማዳበር ለነገ የሚባል ስራ አይደለም፤ አለያ ግን ሕብረተሰቡ ውስጥ የህፃናት አዕምሮ ያላቸው ትልልቅ ሰዎች መበራከታቸው አይቀርም። እነዚህ "ትልልቅ" ሰዎች የሚፈጥሩት ማንበራዊ ቀውስ በቀላሉ የሚታከም አይሆንም።
56. የሕብረተሰባችን የወደፊት አጣ ፈንታ የታመመ ስብዕናዎችን ለማከምና ንፁሃን ህፃናትን ጤንነታቸውን ለመጠበቅ በምናደርገው ትግል ይወሰናል፤ ስኬቱም በውጤቱ ይለካል።
57. በአንድ በሆነ አጋጣሚ እንደቀላል የተናገርነው አዋራጅ ቃል በተሰዳቢው ግለሰብ ላይ የማይሸር ቁስል ሊፈጥር ይችላል፤ ቁስሉ እያመረቀዘ የግለሰቡን ስብዕና በከሎ እርሱም በተራው ሌላ ሰው እንዲያቆስል ምክንያት ይሆናል።
58. ጨካኝ አባቶች በልጆቻቸው ሥነ-ልቦና ውስጥ (በተለይም በሴቶች ልጆቻቸው ላይ) ከፍተኛ ጥላቻን ሲዘሩ የወደፊት የፍቅር ሕይወታቸው ላይ የሚያደርሱት ተፅዕኖ መገመት ከሚቻለው በላይ ነው። በሌላ ፅንፍ ግድ የለሽና ራስ ወዳድ አባቶች ደግሞ ግድ የለሽና ለሰዎች ዋጋ የማይሰጡ ከዛም በላይ የበታችነት ስሜት የተጋቱ ልጆችን ያበቅላሉ።
59. የበርካታ ችግሮቻችን ዋነኛ ምክንያት በግለሰብ ደረጃ ማንነታችን የተገነባበት መሠረት፣ እኛነታችን የተዋቀረበት ማገርና ስብዕናችን የቆመበት ምስሶ ምንነት ነው፤ ወላጅ፣ መምህር፣ የድርጅት አስተዳዳሪ፣ የቢሮ ሠራተኛ፣ ወታደር፣ ሳይንቲስት፣ ሃኪም፣ የሀገር መሪ፣... የሚሆነው ይኼው ግለሰብ ነውና።
60. ትዳር መልካም ማሳ ነው፤ በየጊዜው የፍቅር ውሃ ማጠጣት፣ የቂምና የጐሜ አረሞችን መንቀልና በቂ የመተሳሰብና የመገነዘዝብ ብርሃን እንዲያገኝ ማድረግ ያሻል። ያኔ ማሳው መልካም ፍሬውን ይለግሳል።
61. ቤታችን ፍቅር የሚዘንብበት፣ መከባበር የሰፈነበት፣ መተዛዘን የሚታይበት መቻቻልና መረዳዳት ልዩ ባህሪው የሆነ ማረፊያችን ይሆን ዘንድ መሥራት ይኖርብናል። በኢማን መድመቅና በመልካም ሥራ መዋብ እንዲያ ዓይነት ቤት ይፈጥራል።

62. ህፃናት ስብዕናቸውን ከሚያቆሽሽ ወይም ራሳቸውን ዝቅ አድርገው እንዲመለከቱ ከሚያደርግ የትኛውም ዓይነት ጥቃት የሚጠበቁበትን ሁኔታ ማመቻቸት ለነፃ የማይባል ማንበራዊ ኃላፊነት ነው።
63. ከብርንና ነውርን ማወቅ ትልቅነት ነው፤ ከብር ነውር፤ ነውር ደግሞ ከብር የሆነበት ማንበረሰብ የሞራል አሴቶች ሞት የተበሰረበት ማንበረሰብ ነው።
64. ሕይወትህ ወጥ፤ የማይዛነፍና በሁኔታዎች ወይም በግለሰቦች ተፅዕኖ የማይፍረከረከ ይሆን ዘንድ መርህን ማዕከሉ ያደረገ (Principle Centered) የሕይወት ፍልስፍና አዳብር።
65. ፍትህን አስፍን፤ እንዲያ በማድረግህ አንተን የሚጎዳ አጋጣሚ ቢፈጠር እንኳ። የመለኮታዊ ቃሉ ትእዛዝም ይኸው ነው።
66. ምድር ያላት ሃብት ለሰው ልጆች ሁሉ ከበቂ በላይ ነው፤ ስግብግብነትን አስወግደህ ለጋራ ብልፅግና ትጋ።
67. ደስታ የሚገኘው ለራስ ከማድረግ ይልቅ ለሌሎች በማድረግ፤ ለራስ ከመኖር ይልቅ ለሌሎች በመኖር ነው።
68. ነፃነት ሁሉም ነገር ሊከፈልለት የሚገባ ውድ የሰው ልጅ ሃብት ነው።
69. ደስታን እንደ ዛፍ አስባት፤ ውሃዋ፤ ምግቧና አየሯ ኢማን ነው።
70. ይህች ሀገር ካለችበት የድህነት አረንቋ የምትወጣው በዕውቀት በጠገቡ አዕምሮዎች፤ ቅን አስተሳሰብ በተሞሉ ልቦናዎችና ለሌሎች በሚኖሩ ሰብዕናዎች መሆኑን ሁሌም አስታውስ።

* * *

ተፈፀመ⁸³።

⁸³ ሰኔ 2008 ዓ.ል. "ለውጥ" በሚል ርዕስ የሰየምኩት ምናባዊ ትረካ መጽሐፍ በልዕላ ጋያሉ ጌታ አላህ ፈቃድ ተጠናቀቀ።

የአዘጋጁ ቀደምት ሥራዎች..

የምጥቀት ጎዳና 1

የምጥቀት ጎዳና 2

በድሩ ሁሴን

ለውጥ

በድሩ ሁሴን

ISBN 978-9994-939-1-3

9 789994 493913 >

ይህች ሀገር ካለችበት የድህነት
እረንጓዴ የምትወጣው በዕውቀት
በጠገቡ እዕምሮች፣ ቅን
እስተሳሰብ በተሞሉ ልቦናዎችና
ለሌሎች በሚኖሩ ሰብዕናዎች
መሆኑን ሁሉም እስታውሱ።

ፍትህ ሃይማኖት፣ ዘር ወይም ብሔር
የለውም። ለማንም እይወግንም።
ለሁሉም የሰው ዘር እኩል ይቆማል።
እናም ከተበደሉት ሁሉ ጎን ቁም፤
ይህ የሰውነትህ ክብር ነው።

“በእይወት ውስጥ እጅግ በጣም
ከባዱ ሸክም የሚሸከሙት ነገር
እለመኖር ነው፣ የሚል ነበር
የጠቢቡ መልስ”